

ศูนย์อาเซียนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

"ศูนย์อาเซียนศึกษาถึงแม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมให้บุคลากรได้ทำวิจัย แต่ก็มีหน้าที่เฉพาะในการสนับสนุนสถาบันวิจัยในการส่งเสริมให้บุคลากรได้ทำงานวิจัยและนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการทำวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และ ไม่เพียงในประเทศเท่านั้น แต่จะนำองค์ความรู้ไปเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียน"

พระราชวรเมธี,ดร.

รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา

หน่วยงานวิจัยและบริการวิชาการ
www.asc.mcu.ac.th
E-mail : mcuasean@gmail.com

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน

รายงานการวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน

รายงานการวิจัย
โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน

ผู้เขียน

Phra Rajvaramethi, Ph.D. (Dr.Prasit Brahmarangsi)

พระราชปรียัติ

พระครูวิมลศิลป์กิจ

พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ, ดร.

พระมหาดวงเด่น จิตตวณฺโณ, ดร.,

พระมหายุทธพิชาญ โยธาสโน

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล

พระสุภาพร เตชธโร

Ven. Ratanak Keo

Ven. Tuyen Tran

ดร.ฤทธิชัย แกมนาค

ดร.จิรกิตต์ภณ ปิรียสุวัฒน์

ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์

Lampong Klomkul, Ph.D.

ธีรวัฒน์ พาคี

ประดับพันธุ์ คำมา

เกริก พิสัยพันธ์

บรรณาธิการ

ดร.ลำพอง กลมกุล

ศูนย์อาเซียนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๙

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน.-- พระนครศรีอยุธยา : ศูนย์อาเซียน
ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
๒๘๘ หน้า.
๑. พุทธศาสนา--วิจัย. I. พระราชวรเมธี. II. ชื่อเรื่อง.
๒๕๕๙.๓
ISBN 978-616-300-205-1

ที่ปรึกษา	พระราชวรเมธี, ดร. พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, ดร.
บรรณาธิการ	ดร.ลำพอง กลมกุล
กองบรรณาธิการ	พระมหาสมพงษ์ สนต์จิตโต, ดร. พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาที นางสาวอรเนตร บุณนาค
พิสูจน์อักษร	นางสาวญาณินี ภูพัฒน์
ออกแบบปก	พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาที
รูปเล่ม	พิจิตร พรหมลี
พิมพ์ครั้งแรก	๑ มีนาคม ๒๕๕๙
จำนวนพิมพ์	๑๐๐ เล่ม
จำนวนหน้า	๒๘๘ หน้า
พิมพ์ที่:	ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปรีณตั้ง ๗/๔๑๔ ม.๕ ต.บางใหญ่ อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐ โทร. ๐๘๑ ๔๘๙ ๔๑๖๑

คำนิยาม

การทำวิจัยถือว่าเป็นพันธกิจหลักงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาจำเป็นจะต้องมีงานวิจัยเพื่อมาสร้างองค์ความรู้ ในการพัฒนางานวิชาการและสามารถนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ ได้ บางครั้งก็นำองค์ความรู้ ไปใช้ในการประกอบการตัดสินใจเรื่องการบริหารของผู้บริหาร สำหรับนักวิจัยที่มีประสบการณ์ในเรื่องการวิจัยนั้น โดยนโยบายของมหาวิทยาลัยได้สนับสนุนให้ใช้ศักยภาพในการขอทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกมากขึ้น เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาและสร้างมาตรฐานและความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการวิจัย เพราะฉะนั้นศูนย์อาเซียนศึกษาถึงแม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมให้บุคลากรได้ทำวิจัย แต่ก็มีหน้าที่เฉพาะ ในการสนับสนุนสถาบันวิจัยในการส่งเสริมให้บุคลากรได้ทำงานวิจัยและนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการทำวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และ ไม่เพียงในประเทศเท่านั้น แต่จะนำองค์ความรู้ไปเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียน

ผลการดำเนินงานของการจัดโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา มีคณะผู้วิจัยได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการทำวิจัยร่วมกันตามรูปแบบและวิธีการที่มุ่งเน้นการทำวิจัยแบบเล็กๆ ง่ายๆ และมีความสำคัญ (small, simple and significant) โดยผลงานวิจัยที่จัดทำขึ้นได้ใช้เวลาในการศึกษาวิจัยเพียง ๓ – ๔ เดือน แต่ได้ดำเนินงานตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ถูกต้อง ชัดเจน และได้ผลเป็นรูปธรรมนำเสนอไว้ในรายงานการวิจัยเล่มนี้ และที่สำคัญให้ตระหนักเสมอ

ว่าเป้าหมายหลักของการทำวิจัยคือการร่วมกันในการระดมความคิด
และพัฒนาตามกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้สามารถ
นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ขออนุโมทนาทุกรูปทุกท่านที่เสียสละเวลามาร่วมประชุม
สัมมนาเชิงปฏิบัติการและเขียนสรุปรายงานการวิจัยเพื่อเป็น
แบบอย่างที่ดีให้กับคณาจารย์ นักวิจัย หรือผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป และ
ขอเป็นกำลังใจให้กับคณะผู้วิจัยและผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งหลาย
ในการร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานวิจัยที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์
ในการนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันทั้งในสังคมไทยและ
สังคมอาเซียน

(พระราชวรเมธี, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา

คำนำ

การส่งเสริมการทำวิจัยของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่สายวิชาการมีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ซึ่งในทางปฏิบัติที่จะทำให้การดำเนินงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ด้านการวิจัยที่กำหนดไว้จำเป็นต้องจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงาน การวางแผนงาน การพัฒนาเครือข่าย การศึกษาวิจัย การจัดระบบสารสนเทศ และการให้บริการวิชาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการงานอาเซียน และในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ กลุ่มงานวิจัยและสารสนเทศ ได้จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการทำวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยงานวิจัยที่พัฒนาขึ้นเป็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกับการพัฒนาสังคม การศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งโครงการมีเป้าหมายที่สำคัญเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการทำวิจัย และยกระดับคุณภาพงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้มีความเป็นสากล รวมทั้งมีความพร้อมในการพัฒนาผลงานทางวิชาการในประชาคมอาเซียน โดยมีผลงานวิจัยที่พัฒนาขึ้นจากโครงการและ

นำเสนอไว้ในรายงานฉบับนี้จำนวน ๘ เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้

ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนผลักดันให้โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียนเกิดขึ้น และขอขอบคุณคณาจารย์และคณะผู้วิจัยทุกท่านที่ร่วมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจนกระทั่งเกิดสัมฤทธิ์ผลปรากฏเป็นผลงานให้เห็นเป็นรูปธรรมการทำงานครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนางานวิจัยที่เป็นก้าวใหม่แห่งวงการวิจัยทางพระพุทธศาสนา และในโอกาสต่อไปส่วนงานวิจัยของศูนย์อาเซียนศึกษาจะได้นำเสนอระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยใหม่ๆ เพื่อประยุกต์ใช้กับการวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

คำนิยาม.....	ก
คำนำ.....	ข
สารบัญ.....	ค
รายงานการวิจัย.....	ด
เรื่องที่ ๑ รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์ ปกากะญอในจังหวัดเชียงราย.....	๑
เรื่องที่ ๒ กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา.....	๔๓
เรื่องที่ ๓ การศึกษาผลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่งดินแดน ลุ่มน้ำโขง: กรณีศึกษาพระมหาราชครูโพนสะเม็ก.....	๘๗
เรื่องที่ ๔ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.....	๑๕๓
เรื่องที่ ๕ A Study of the Way of Life of Cambodian Buddhist Monk Student in Thailand การศึกษาวีถีชีวิตของพระนิสิตชาวกัมพูชาในประเทศไทย.....	๑๘๙
เรื่องที่ ๖ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษานิสิตกลุ่มประเทศ CLMV ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....	๒๑๓
เรื่องที่ ๗ การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพ ไทย – กัมพูชา.....	๒๕๑
Report of Buddhist Research Synthesis for the Advancement in ASEAN Community.....	๒๖๕
ภาคผนวก.....	๒๗๓

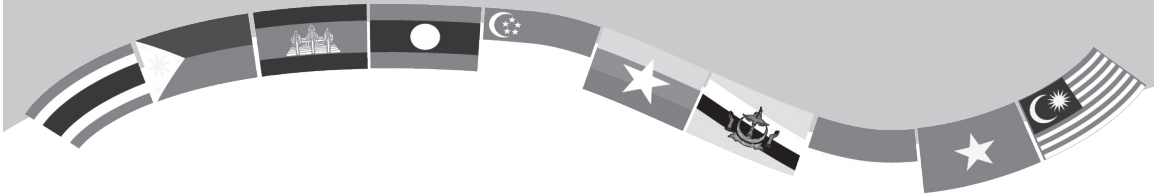
รายงานการวิจัย
โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน
ผลงานวิจัยที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี
(Best Practice)

ชื่อวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์ ปกากะญอในจังหวัดเชียงราย

A Model of Pakayor's Indigenous Knowledge Promotion
in Chiang Rai Province

ชื่อผู้วิจัย

พระครูวิมลศิลป์กิจ และ ดร.ฤทธิชัย แกมนาค

หน่วยงาน

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา

๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์ปกากะญอในจังหวัดเชียงราย” ของ พระครูวิมลศิลปกิจ และ ดร.ฤทธิชัย แกมนาค วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลักที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษาขอขอบคุณคณะผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์กาเกอญอ บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์และยั่งยืน และ ๓) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชาติพันธุ์กาเกอญอในประเทศไทยกับประเทศอาเซียน กลุ่มเป้าหมายคือหมอพื้นบ้านด้านการรักษาโรคด้วยคาถาอาคมและสมุนไพรของบ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า หมอพื้นบ้านทำการรักษาโรค ๓ วิธี ได้แก่ ๑) ใช้คาถาอาคมรักษา ๒) การดูเพื่อการทำนายทายทักจากการจับชีพจรผู้ป่วย และ ๓) รักษาด้วยสมุนไพร ด้านรูปแบบการรักษา เป็นการรักษาตามอาการของผู้ป่วย โดยใช้วิธีการดูเมื่อการทำนายทายทักจากการจับชีพจรผู้ป่วย เพื่อดูว่าผู้ป่วยที่มารักษานั้นควรจะรักษาด้วยวิธีการอย่างไร สำหรับด้านการปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้าน พบว่า ยึดหลักธรรม ๓ หลัก ได้แก่ หลักความกตัญญูกตเวที หลักเบญจศีล และหลักพรหมวิหาร ๔ โดยในวันธรรมสวนะ ซึ่งเผ่ากะเหรี่ยงเรียกว่า วันศีล หรือวันพระ โดยจะรับประทานอาหารมื้อเดียว ไม่กินเนื้อสัตว์ ด้านรูปแบบส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านกาเกอญอให้ยั่งยืน พบว่า หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรประสานงานกับแพทย์แผนปัจจุบันหรือสาธารณสุขเพื่อสนับสนุนด้านงบประมาณ คัดเลือกกลุ่มเด็กชาวกะเหรี่ยงครั้งละไม่เกิน ๑๐ คน ที่คาดว่าจะมีศักยภาพพัฒนาเป็นหมอพื้นบ้านได้ ตั้งเป็นกลุ่มหมอเยาวชนพื้นบ้านชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หมู่บ้านยางคำนุ ส่วนอาศรมพระธรรมจาริกเป็นสถานที่ปลูกสมุนไพรพื้นบ้านที่รักษาโรคต่างๆ

และเผยแพร่สรรพคุณยาให้คนในหมู่บ้าน และสาธารณสุขคนได้รับรู้
ด้านแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์
และยั่งยืนต่อไป พบว่า ควรเขียนเป็นตำราเอกสารอาจจะมีทั้งภาษา
กะเหรี่ยงและภาษาไทย ส่วนเรื่องคาถาอาคมให้เขียนเป็นบันทึกไว้
เก็บเป็นพัสสา หนังสือ ตำรา หรือเอกสารที่คงทนถาวร ด้านการเชื่อมโยง
กับอาเซียน พบว่า ประชาชนอาเซียนที่เข้ารับการรักษา ได้แก่ คนในพื้นที่
จังหวัดเชียงราย จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศเมียนมาร์ และจังหวัด
ห้วยทราย สปป.ลาว

คำสำคัญ : รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้าน, ชนชาติพันธุ์
ปกากะญอ, หมอพื้นบ้าน, สมุนไพร, คาถาอาคม

Abstract

Research study of a model of Pakayor's indigenous knowledge promotion in Chiang Rai Province. The purposes of this research were to study ways of promoting indigenous ethnic of Pakayor Karen at Doi Hang Muang District, Chiang Rai, to propose guidelines for the promotion and preservation of indigenous knowledge to be useful and sustainable, and to study the connection between Pakayor Karen in Thailand and ASEAN countries. Research sampling was the traditional healers who heal with herbs and magic of the soft tires at Doi Hang Muang District, Chiang Rai. The research tool dealt with in-depth interview and analytic induction was used for data analysis.

The research results found that traditional doctors treat the disease in three ways: 1) using black magic treatment, 2) looking on the prediction of the patient's the pulse and 3) doing treatment with herbs. The form of treatment concerns the symptomatic treatment of patients. Using the watch for the prediction of a patient's pulse in order to see whether patients should be treated with therapies in that way. However, for the practice of traditional healers adhere to three main principles of gratitude, main five precepts and the four cardinal virtues in the Sabbath. Karen tribe called the day canon or the day to eat one meal, do not eat meat. The model of Pakayor's indigenous knowledge promotion is important to make it sustainable about the various agencies involved. It should coordinate with medicine or public health. To support budget for Karen qualifying children must not exceed 10, people could see the glitter that can be

developed into a folk healer as started as a group of local young ethnic Karen. The soft rubber village, the ashram is a place of pilgrimage, preaching traditional medicinal plants to treat various diseases and distribute medicines to benefit people in the village and public awareness. The guidelines for the promotion and preservation of indigenous knowledge to be helpful and sustainable way should be written in textbooks both in the Karen language and Thai language about the magic formula to write a record kept folded for durable books or documents. The connection between Pakayor Karen in Thailand and ASEAN countries found that people in Chiang Rai, Tachilek province in Myanmar, and Huay Sai province in PDR. Laos are usually admitted.

Keywords: A model of indigenous knowledge promotion, Pakayor Karen, Folk healers, herb, cabala

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการศึกษาทางวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์จะมีปัญหาที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก ความรู้ที่เรียบเรียงไว้ในหนังสือ ตำรา หรือ เอกสารต่างๆ มักจะพรรณนาในลักษณะของนามธรรม เช่น สถาบันสังคม ประเพณี ค่านิยมของสังคม เป็นต้น ซึ่งยากที่จะเข้าใจได้ ประการที่ ๒ ความรู้ดังกล่าวมักจะพรรณนาไว้อย่างกว้างๆ อันเป็นสิ่งที่ปรากฏในสังคมโดยทั่วไปทุกแห่ง แต่ในความเป็นจริงนั้น สังคมมนุษย์แต่ละสังคมย่อมมีโครงสร้างของสังคม และมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ในสังคมของตนที่แตกต่างจากสังคมอื่น กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่จัดได้ว่ามีหลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา มีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่กะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ ป่าใหญ่ ภายหลังหันมานับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ เป็นต้น กะเหรี่ยงมีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า แต่หลังจากถูกรุกรานจากสงคราม จึงมีกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ประเทศไทย กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่มย่อย ได้แก่ กะเหรี่ยงสะกอ หรือที่เรียกนามตัวเองว่า ปากะญอ หรือปกาเกอญอ หมายถึงคน หรือมนุษย์นั่นเอง กะเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยมีมิชชันนารีเป็นผู้คิดค้นดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่า ผสมภาษาโรมัน กลุ่มนี้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่ กะเหรี่ยงโปว์นั้นเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเคร่งครัดในประเพณี อาศัยอยู่มากที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และแถบตะวันตกของประเทศไทย คือ กะเหรี่ยงบเว อาศัยอยู่มากที่อำเภอขุนยวม แม่ฮ่องสอน ส่วนกะเหรี่ยงปะโอ หรือตองสุก็มีอยู่บ้าง แต่พบน้อยมากในประเทศไทย

กะเหรี่ยงจะถืออาชีพที่เป็นอิสระ กะเหรี่ยงดั้งเดิมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา อยู่ตามป่าตามเขา ปลุกพืชผักสวนครัวตามฤดูกาล ส่วนสัตว์เลี้ยงก็จะเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารมากกว่าการค้าขาย ใช้ชีวิตแบบพึ่งพาพึ่งน้ำ อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ลักษณะบ้านเรือนของกะเหรี่ยงนั้นนิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้นสูง มีชนบ้านบางส่วนก็ตั้งบ้านเรือนบนที่ราบเช่นเดียวกับชาวพื้นราบทั่วไป แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวกะเหรี่ยงจะตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร ไม่ย้ายถิ่นบ่อยๆ

ในด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น ชาวกะเหรี่ยงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมเลี้ยงผี บวงสรวงดวงวิญญาณ ด้วยการต้มเหล้าฆ่าไก่ – แกง และมัดมือผู้ร่วมพิธีด้วยฝ้ายดิบ ซึ่งเกี่ยวโยงกัน ประเพณีอื่นๆ ประกอบด้วย ๑) ประเพณีแต่งงาน ผู้หญิงจะเป็นผู้เลือกคู่ครองเอง เจ้าสาวจะต้องทอเสื้อผ้า กางเกง และย่ามไว้ให้เจ้าบ่าว ทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องฆ่าหมูฆ่าไก่เพื่อทำพิธีกรรมบอกต่อผีบรรพบุรุษและเป็นอาหารเลี้ยงแขก ๒) ประเพณีปีใหม่ โดยหัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นผู้ระบูนวล่งหน้า แต่ละหมู่บ้านจะมีปีใหม่ในแต่ละปีไม่ตรงกัน เพราะเป็นพิธีที่หมายถึงการเริ่มต้นของฤดูกาลการเกษตร และอยู่เย็นเป็นสุข ๓) กีบะหน้าจี (ปวาเกอญอ) หรือพิธีทำขวัญให้ควาย พิธีกรรมนี้ทำเฉพาะครอบครัวที่มีควายเท่านั้น และทำกันปีละครั้งเมื่อเสร็จจากฤดูไถหว่านของแต่ละปี ส่วนใหญ่วันที่ประกอบพิธีกรรมจะทำในวันพฤหัสบดี แต่ต้องทำก่อนที่จะหมดฤดูฝนในปีนั้นๆ ๔) “ถางซีโกงย” หรือพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายโรคภัยไข้เจ็บออกจากหมู่บ้าน พิธีกรรมและความเชื่อของกะเหรี่ยงมีอยู่หลายพิธี แต่พิธีกรรมที่ทำสำหรับชาวบ้านทั้งหมู่บ้านก็เห็นจะมีอยู่พิธีเดียว คือ พิธี “ถางซีโกงย” และ ๕) นีซอโค่ หรือพิธีขึ้นปีใหม่ วันขึ้นปีใหม่ ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า นีซอโค่

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งจะตรงกับช่วงหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว วันขึ้นปีใหม่จะจัดปีละครั้งเท่านั้น เป็นวันที่สำคัญวันหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง เพราะเหล่าญาติพี่น้องที่ได้แต่งงาน หรือจากบ้านไปทำงานที่อื่น จะกลับมาร่วมงานปีใหม่มั่นกันอย่างถ้วนหน้า

พิธีที่กล่าวมาทั้งหมดคือกะเหรี่ยงพุทธ หรือ “เอาะ แค” นอกจากนี่ยังมีกะเหรี่ยงอีกกลุ่ม คือ กะเหรี่ยงคริสต์ กะเหรี่ยงคริสต์ จะมีพิธีกรรมที่คล้ายๆ กัน แต่จะทำในแบบศาสนาของตนเอง คือเข้าโบสถ์อธิษฐานเสร็จ จะกินข้าวร่วมกัน จากนั้นจะมีการประมูลราคาข้าวของของแต่ละบ้านที่นำมาประมูลร่วมกัน หลังจากประมูลราคาสิ่งของเสร็จ ก็จะมีการจัดกลุ่มแข่งกีฬาพื้นบ้านชนิดต่างๆ เวลาเย็นมีการแสดงละครสร้างความบันเทิง จะไม่มีการกินเหล้า หรือเมามาในวันนี้ จากนั้นก็จะแยกย้ายกันกลับบ้านของตนเอง ในช่วงนี้จะมีการอธิษฐานทุกคืนจนครบ ๗ คืน จึงจะถือว่าสิ้นสุดพิธีขึ้นปีใหม่

จังหวัดเชียงรายก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ และเป็นผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อดั้งเดิมคือนับถือผี และยึดถือภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะการรักษาใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคต่างๆ เป็นการช่วยเหลือมนุษย์โดยไม่เก็บค่ารักษาพยาบาล เผ่าพันธุ์นั้นคือชาติพันธุ์ปกากะญอซึ่งทางภาคเหนือเรียกว่า “ยางหรือกะเหรี่ยง” นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นการช่วยเหลือคนทั่วไป ไม่ได้จำกัดเฉพาะชนชาติพันธุ์ของตนเท่านั้น นั่นคือ เผ่ากะเหรี่ยงบ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮางอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันประชาชนทั่วไป ก็ยังไปรับการรักษาพยาบาลด้วยวิธีการนี้อยู่ แต่ผู้ทรงคุณวุฒิภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านนี้เป็นผู้สูงวัย คณะผู้วิจัยคาดว่าอีกไม่นานจะสูญหายไป เพราะ

ลูกหลานของผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้นมิได้สืบทอด ภูมิปัญญาด้านนี้
ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ของชนชาติพันธุ์ปกากะญอ (กะเหรี่ยงหรือยาง) บ้านยางคำนุ ต.ดอยฮาง
อ.เมืองเชียงราย จ.เชียงราย รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์
ให้ยั่งยืนต่อไป

คำถามวิจัย

๑. รูปแบบส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านปกากะญอให้ยั่งยืน ควรมี
ลักษณะอย่างไร
๒. แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสมุนไพร
ของชนชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านยางคำนุ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ควรมี
วิธีการอย่างไร
๓. ชชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทยมีความเชื่อมโยงอย่างไร
กับประชาชนในประเทศอาเซียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์
ปกากะญอ บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัด
เชียงราย
๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ให้เป็นประโยชน์และยั่งยืน
๓. เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชาติพันธุ์ปกากะญอ
ในประเทศไทยกับประเทศอาเซียน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ศึกษาคุณสมบัติของภูมิปัญญาการรักษาโรคเจ็บปวดข้อกระดูก แก้กั๊ตงร่ว่ง แก้กั๊ต และสรรพคุณของคาถาอาคม

๒. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ หมอพื้นบ้าน (ผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการรักษาผู้ป่วยโรคต่างๆ) และผู้เข้ารับการรักษากับหมอพื้นบ้าน

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

๔. ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๘

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ปกากะเหนอ หมายถึง ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

หมอพื้นบ้าน หมายถึง นายสว่าง แซ่วอ บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ชนชาติพันธุ์ หมายถึง ชนเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ หมายถึง วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ สุขภาพของกลุ่มชนและชาติพันธุ์และเป็นระบบคิด องค์ความรู้ และวิถีปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและรักษาความเจ็บป่วย มีอัตลักษณ์สัมพันธ์กับวัฒนธรรม เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและผสมผสานกับการแพทย์แบบอื่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพได้รับการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ตรง นับเป็นความรู้เชิงประสบการณ์ (experienced-knowledge) ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศ

การแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง ภูมิปัญญาการรักษาโรคของท้องถิ่นและชาติพันธุ์ที่มีฐานความคิดและแบบแผนการปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนา และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงที่สะสม สืบทอด และใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น โดยหมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการรักษาโรค

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. ประวัติชาติพันธุ์เผ่ากะเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ

กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่จัดได้ว่ามีหลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา มีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่กะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ ภายหลังหันมานับถือพุทธ คริสต์ เป็นต้น กะเหรี่ยง มีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า แต่หลังจากถูกรุกรานจากสงคราม จึงมีกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ประเทศไทย กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑) กะเหรี่ยงสะกอ หรือที่เรียกนามตัวเองว่า ปากะญอ หรือ ปกาเกอญอ หมายถึงคน หรือมนุษย์นั่นเอง กะเหรี่ยงสะกอ เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยมีขจันนารีเป็นผู้คิดค้นดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่า ผสมภาษาโรมัน กลุ่มนี้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่

๒) กะเหรี่ยงโปว์ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเคร่งครัดในประเพณี พบมากที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และแถบตะวันตกของประเทศไทย

๓) กะเหรี่ยงบเว พบที่อำเภอขุนยวม แม่ฮ่องสอน

๔) กะเหรี่ยงปะโอ หรือตองสู ยังมีอยู่บ้างแต่พบน้อยมากในประเทศไทย

ชนเผ่า “ปกากะญอ” เป็นชนเผ่าที่บอกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมานับร้อยนับพันเรื่อง เรียงร้อยเก็บไว้ในแนวของนิทาน อาจจะไม่ใช่หลักฐานที่แน่ชัด แต่ก็พยายามที่จะเล่าสืบทอดให้ลูกหลานได้รู้ถึงความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมของตัวเอง เล่ากันตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าสร้างโลก พระองค์ได้สร้างมนุษย์ คู่แรก คือ อตัม กับเอวา ทั้งสองคนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสวน (เอเดน) ที่พระองค์ได้สร้างไว้ ทั้งสองได้ทำ ผิดกฎ ของสวรรค์ จึงถูกเนรเทศลงมาใช้กรรมอยู่ในโลก จนกระทั่งมีลูกหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้

ที่ตั้งของชนเผ่ากะเหรี่ยง ตั้งอยู่ที่ภูเขา “ทอทีปล่อก่อ” มีผู้เฒ่า “เทาะแมป่า” เป็นหัวหน้า หมู่บ้านสืบเชื้อสายมาจนลูกเต็มบ้าน หลานเต็มเมือง เมื่อที่ทำกินไม่พอเทาะแมป่าจึงพาลูกหลานอพยพ ย้ายถิ่นฐาน ระหว่างการเดินทางว่ากันว่าเทาะแมป่าเดินเร็วมาก ลูกหลานพากันหยุดพัก เทาะแมป่าไม่สนใจลูกหลาน พยายามที่จะเดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ จนมาหยุดตามที่ต่างๆ แถบแถวลุ่มน้ำสาละวินบ้าง ลุ่มน้ำอิระวดีบ้าง กระทั่งสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์ จนมาถึงทุกวันนี้มีกะเหรี่ยงอาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในเขตพม่า ตลอดจนในเขตภาคเหนือ และตะวันออกของประเทศไทย เอกสารบางชิ้นระบุว่าคนกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน เมื่อถูกขับไล่หนี ลงมาตั้งหลักในระหว่างกลางเขตพม่ากับมอญ ตอนหลังถูกพม่าบีบ ต้องอพยพ อยู่บนภูเขา เอกสารบางชิ้นระบุว่า คนกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยล้วนมาจากพม่าทั้งสิ้น เพียงแต่ไม่มีเอกสารยืนยันว่าเข้ามาอยู่เมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย บ้างก็ว่าในดินแดนล้านนา หรือก่อนโยนก นั้นหมายถึงการกำเนิดเมืองเชียงใหม่

การย้ายถิ่นฐาน

จากคำบอกกล่าวของ “พ็อมูล บุญเป็ง” คนเฒ่า คนแก่ ได้กล่าวเล่าความเป็นมาของกะเหรี่ยงในประเทศไทย พื้นที่หลักที่กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) อาศัยอยู่ครั้งแรกคือ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยยึดอาชีพเกษตรกรรม ในการหาเลี้ยงชีพ ต่อมาในสมัยก่อน สงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลไทยได้เปิดโอกาสให้บริษัทต่างชาติ ประมูล โครงการทำป่าสัมปทาน ที่ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย โดยบริษัทที่ชนะการประมูล จะได้กรรมสิทธิ์การทำธุรกิจขนส่งไม้ จากตำบลแม่ยาว ออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งในขณะนั้น บริษัทจาก ประเทศฝรั่งเศส หรือที่ชาวกระเหรี่ยงเรียกกันว่า บริษัท “ห้างโบเบ่” ได้กรรมสิทธิ์ในการทำธุรกิจสัมปทานในครั้งนั้นไป “พ็อมูล บุญเป็ง” เล่าต่อว่าหลังจากที่ “ห้างโบเบ่” เข้ามาทำธุรกิจในเมืองไทย ปัญหาแรก ที่พบคือการสื่อสาร และการทำสัมปทานไม่ในสมัยนั้น จำเป็นต้องมีช่าง ความช่างในการลากไม้ซุง หลังจากเสร็จสัมปทาน กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ส่วนหนึ่งได้ตั้งหลักปักฐานอยู่บ้านน้ำลัด อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงราย โดยเห็นว่าเป็นที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ได้ใช้ชีวิตมาจนกระทั่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ช่วงทำสงครามกะเหรี่ยง ได้ร่วมมือกับทหารไทย โดยใช้ช่างเป็นพาหนะ ในการลำเลียงสิ่งของ เสบียงอาหาร ให้กับทหารไทยในการรบครั้งนั้น หลังสงครามมีชนพื้นเมือง ย้ายถิ่นฐานกลับมามากขึ้น ทำให้ที่คับแคบแออัดขัดแย้งที่ทำมาหากิน กะเหรี่ยงส่วนหนึ่งจึงตัดสินใจออกเดินทางอีกครั้ง

เนื่องด้วยชนเผ่ากะเหรี่ยง มีนิสัยรักความสงบ ชอบใช้ชีวิต อย่างสันโดษ เมื่อมีประชากรหนาแน่น จึงมองหาที่ทำกินใหม่ โดยเล็งเห็น ว่า ตำบลแม่ยาว ที่เคยเป็นสัมปทานเก่า เป็นที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่ การเพาะปลูก ขณะนั้นผู้เฒ่า (เซโค) ตุดง ธุระวร ได้เป็นผู้นำพาลูกหลาน

และลูกบ้านส่วนหนึ่งย้ายขึ้นมา ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย คำว่า แม่ยาว ตั้งขึ้นมาจากสัมปทานแม่ยาวนั่นเอง แต่ยังมีบางส่วนที่ย้ายกระจัดกระจายออกไป ตามส่วนต่างๆ ตามแถบ แถว ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง ตำบลทุ่งพร้าว อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ยังมีส่วนที่ย้าย และอาศัยอยู่แถบแนวชายแดนของจังหวัด กาญจนบุรี ใช้ว่าจะมีเพียงเท่านั้น ทุกวันนี้ยังมีประชากรกะเหรี่ยงอาศัยกระจัดกระจายทั่วทุกภาคของประเทศไทย

บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

บ้านยางคำนุเดิมชื่อบ้านแม่ต่างคี เป็นหมู่บ้านของชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ ที่นับถือพระพุทธศาสนา ก่อตั้งโดยนายคำนุ แช่วอ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ซึ่งต่อมามีครอบครัวอื่นๆ ย้ายมาอยู่ด้วยกันรวม นายนะ แช่วอ (ยกเว้นการรักษาผู้ป่วยต้องให้ไปขึ้นชันครูกับคนอื่นตาม จารีตกะเหรี่ยงบ้านยางคำนุ) แต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ทางราชการ จังหวัดเชียงรายได้เข้าไปสำรวจหมู่บ้านชาวเขาบ้านแม่ต่างคี จึงเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านยางคำนุ โดยใช้ชื่อพ่อคำนุ เป็นชื่อหมู่บ้านเป็นการยกย่อง ให้เกียรติแก่ผู้มีพระคุณของหมู่บ้าน พ่อคำนุ แช่วอ ได้ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ อายุได้ ๑๐๔ ปี และได้แต่งตั้งให้นายนะ แช่วอ ลูกชาย คนโตของพ่อคำนุเป็นผู้นำด้านการปกครอง ด้านพิธีกรรมของหมู่บ้าน สืบจากพ่อคำนุ

ปัจจุบันบ้านยางคำนุ มีหมอพื้นบ้านท่านหนึ่งชื่อว่า นายสว่าง แช่วอ อายุ ๖๐ ปี เป็นบุตรชายคนสุดท้องของพ่อคำนุ แช่วอ รักษาผู้ป่วย ด้วยคาถาอาคม พิษสมุนไพรพื้นบ้าน มีประชาชนจากทั่วสารทิศที่ทราบ ข่าวเข้าไปรับการรักษาอย่างมากมาย โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นโรคมะเร็ง โรคปวดหลัง ปวดเอว

การรักษาของนายสว่าง แหวอ เป็นการรักษาโดยไม่คิดมูลค่า มีคนในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดท่าขี้เหล็กของประเทศเมียนมาร์ ที่เป็นโรคมะเร็งเข้าไปรักษาด้วย ถือว่าท่านเป็นหมอพื้นบ้านอาเซียน นอกจากนี้ยังมีจากประเทศลาวซึ่งได้เข้ารับการรักษาก็ด้วย^๑

๒. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน

สังคมไทย ได้มีการฟื้นฟูแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเริ่มจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) แนว วัฒนธรรมชุมชน ที่สรุปบทเรียนจากการทำงานพัฒนาชนบทโดยใช้ กระบวนการแบบมีส่วนร่วม (community participation) แล้วพบว่า วัฒนธรรมเป็นพลังของการพัฒนาในกระบวนการทำงานได้เกิดการค้นหานักฟื้นฟู นักประยุกต์และเสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานเดิม เพื่อรักษา เสถียรภาพของชุมชนให้ดำรงอยู่ได้อย่างสมสมัย นักประดิษฐ์คิดค้นทาง วัฒนธรรมที่กล่าวถึงดังกล่าว ถูกเรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ ชาวบ้าน” สติปัญญาที่นำมาสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน”

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพนับเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ และความเจ็บป่วยของประชาชน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งชาติพันธุ์และ วัฒนธรรมย่อยในสังคมไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ตกผลึกจากการ สังเกตทดลองใช้ คัดเลือก กลั่นกรอง และสั่งสมสืบทอดจากคนรุ่นก่อน สู่คนรุ่นหลัง เป็นสิ่งสะท้อนระบบคิด ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ มนุษย์ กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ การพึ่งพา ตนเอง นอกจากนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพยังมีการเคลื่อนไหว

^๑ สว่าง แหวอ, สัมภาษณ์, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในสังคมไทยยุคปัจจุบันภูมิปัญญาด้านสุขภาพของคนไทยสามารถพิจารณาคุณค่าและความหมายในหลายมิติ และยังเป็นที่ทุนทางปัญญาและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย สามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์ และพึ่งตนเองได้ อันเป็นแบบแผนการดูแลสุขภาพตนเองบนฐานแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้เป็นสินค้าและบริการในสังคมทุนนิยมได้ด้วย เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สังคมควรดูแลคุ้มครอง ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและยุติธรรม

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพสามารถจำแนกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ (Indigenous health) และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน (Indigenous medicine)

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ หมายถึง วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ สุขภาพของกลุ่มชนและชาติพันธุ์และเป็นระบบคิด องค์ความรู้ และวิถีปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและรักษาความเจ็บป่วย มีอัตลักษณ์ สัมพันธ์กับวัฒนธรรม เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและผสมผสานกับการแพทย์แบบอื่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพได้รับการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ตรง นับเป็นความรู้เชิงประสบการณ์ (experienced-knowledge) ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรม และระบบนิเวศ

การแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง ภูมิปัญญาการรักษาโรคของท้องถิ่นและชาติพันธุ์ที่มีฐานความคิด และแบบแผนการปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนา และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงที่สะสม สืบทอด และใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น โดยหมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการรักษาโรค

หมอปั่นบ้าน หมายถึง บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้าน ตามวัฒนธรรมของชุมชน สืบทอดกันมานานเป็นที่นิยม ยกย่องจากชุมชน

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ องค์ความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของไทย ที่ก่อเกิดสะสม สืบทอด พัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องในวัฒนธรรมไทย และยังมีการผสมผสานจากวัฒนธรรมภายนอกเพื่อการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสม ในที่นี้จะกล่าวถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละด้านที่มีการนำมาใช้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย ดังนี้

๒.๑ ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยด้านสมุนไพร

สมุนไพร หมายถึง ส่วนที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุที่ยังไม่ได้ผสมหรือแปรรูป แต่ถ้ามีการนำมาผสม ประจุ หรือแปรรูป เช่น บดเป็นผง ให้ละเอียด อัดเป็นแท่งเพื่อการรักษาโรค เรียกว่า ยาสมุนไพร สมุนไพรไทย ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมสุขภาพมากมาย เช่น ใช้เตรียมเป็นเครื่องดื่ม แปรรูปเป็นอาหารเสริม เป็นส่วนประกอบในเครื่องสำอาง ใช้แต่งกลิ่น แต่งสีอาหารและยา ในที่นี้จะกล่าวถึงสมุนไพรอาหารเสริมสมุนไพรที่ใช้เตรียมเป็นเครื่องดื่ม และสมุนไพรที่ใช้ในเครื่องสำอาง เนื่องจากในปัจจุบันมีการนำสมุนไพรไทยมาใช้ประโยชน์ในด้านนี้มากทั้งในรูปการค้า และการส่งเสริมสุขภาพทุกระดับในสังคมไทย

๒.๑.๑ สมุนไพรอาหารเสริม

ในปัจจุบันมีการนำเอาเมล็ดพืชมาเตรียมเป็นอาหารเสริมมากขึ้น เนื่องจากให้ประโยชน์และมีคุณค่าต่อร่างกายหลายอย่าง โดยเฉพาะกากใยในเมล็ดพืชช่วยให้ระบบการขับถ่ายเป็นปกติ ตัวอย่างสมุนไพรอาหารเสริม ได้แก่ ข้าวกล้อง ถั่ว เห็ด กล้วย กระเทียม สาหร่ายทะเล น้ำมันปลา และกลูโคแมนแนน เป็นต้น

๒.๑.๒ สมุนไพรไทยที่ใช้เตรียมเป็นเครื่องดื่ม

น้ำดื่มสมุนไพร เป็นผลจากการนำภูมิปัญญาไทย หรือการกินอยู่อย่างวิถีไทยมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ประโยชน์ของน้ำดื่มสมุนไพร มีมากเพราะมีวิตามิน แร่ธาตุที่ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง และช่วยลดระดับ คอเลสเตอรอล อีกทั้งส่งเสริมการรักษาอื่นๆ ให้ประสพผลดียิ่งขึ้น ซึ่งตัวอย่างสมุนไพรที่นิยมนำมาเตรียมเป็นเครื่องดื่ม เช่น กระเจี๊ยบแดง มีสรรพคุณละลายเสมหะ ช่วยขับปัสสาวะ แครอทมีสรรพคุณในการช่วยขับปัสสาวะ และถ่ายพยาธิไส้เดือนได้ เตยหอมมีสรรพคุณในการช่วยขับปัสสาวะ และยังลดการกระหายน้ำ บำรุงหัวใจ รักษาโรคเบาหวาน สำหรับกล้วยหอมมีโปรตีน วิตามินเอและซี ธาตุฟอสฟอรัสและแคลเซียม และยังมีสรรพคุณในการบรรเทาอาการ จุกเสียด ลดอาการแน่นท้อง ช่วยย่อยอาหาร เป็นต้น

๒.๑.๓ สมุนไพรไทยที่ใช้ในเครื่องสำอาง

ประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ที่ชาวพื้นเมืองแถบเอเชีย ทำที่ทาแก้ม ด้วยแร้ซินีบาร์ (Cinnebar) ต่อมาชาวอียิปต์โบราณ ทาเปลือกตาสีเขียวด้วย แร่มาลาไคต์ (Malachite) ใช้น้ำมันละหุ่งทาตัว เพื่อป้องกันผิวจากแดด ทำน้ำหอมเพื่อใช้ในการเตรียมน้ำยาอาบศพ (Mummy) ส่วนคนไทยโบราณนิยมใช้ดินสอพองผัดหน้า และขมิ้นชัน ทาผิว ทาปากด้วยสีผึ้ง สระผมด้วยมะคำดีควายและเปลือกขี้หนอน รวมทั้งการประพินผิวด้วยแป้งร่ำ น้ำปรุง จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จึงมีการผลิตเครื่องสำอางเป็นอุตสาหกรรม มีการค้นพบสารสังเคราะห์ และรูปแบบต่างๆ ของเครื่องสำอางที่หลากหลาย ในระยะหลังมีการค้นคว้าเรื่องมลภาวะและอันตรายจากสารเคมี จึงได้มีการนำสารจากธรรมชาติมาใช้ในเครื่องสำอางเพื่อลดอันตรายและการแพ้สารสังเคราะห์

ตัวอย่างสมุนไพรไทยที่ใช้ส่งเสริมสุขภาพด้านความงาม เช่น วุ้นจากว่านหางจระเข้ช่วยให้ผมมีน้ำหนักและกันผมร่วง มะกรูดช่วยป้องกันรังแคทำให้ผมเงางามดกดำ แตงกวาช่วยปรับสภาพผิวให้อ่อนนุ่ม น้ำมันงาช่วยปลุกผม และขมิ้นมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรียและเชื้อรา เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านกับการส่งเสริมสุขภาพทางเลือก

ปรัชญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมคือ ความสมดุลของร่างกายระหว่างธาตุภายในและภายนอก เกิดจากพฤติกรรม อิทธิพลของอากาศ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ความสงบของจิตใจ การทำให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจึงเป็นการปรับสมดุลของธาตุภายในและภายนอกด้วยการปฏิบัติพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักการดูแลสุขภาพดั้งเดิม เพราะเชื่อว่าเมื่อร่างกายอยู่ในภาวะสมดุลย่อมไม่เจ็บป่วย การทำให้เกิดการสมดุลต้องอาศัยธรรมชาติ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด อยู่ในภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่เหมาะสม ฝึกจิตใจให้สงบ ใช้อาหารสมุนไพรและยาสมุนไพรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีไทย ซึ่งปัจจุบันมีการนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย

๒.๒.๑ การแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย หรือเรียกอีกอย่างว่า การแพทย์แผนโบราณ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมานานนับพันปี และด้วยวิถีชีวิตที่เป็นชาวพุทธของคนไทยส่วนใหญ่ การแพทย์แผนไทยจึงอาศัยแนวทางของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก นอกจากนี้การแพทย์แผนไทยยังเกี่ยวกับพิธีกรรม การดำรงชีวิตที่เป็นธรรมชาติและมีแบบแผนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ความเจ็บป่วยมิได้มองเพียงเชื่อโรคเป็นสาเหตุแต่มีสิ่งอื่นมาเกี่ยวข้อง

๒.๒.๒ การส่งเสริมสุขภาพตามแนวการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย เป็นการปฏิบัติที่ยึดหลักการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

๑) ปัจจัยซึ่งเป็นสิ่งที่ธรรมชาติกำหนด การแก้ไขต้องปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยหรือสมมติฐานต่างๆ ด้วยการรับประทานอาหารสมุนไพร ใช้สมุนไพรและการปรับปรุงพฤติกรรม

๒) ปรับปรุงพฤติกรรมที่เป็นมูลเหตุแห่งการเกิดโรคดังกล่าวไปแล้วข้างต้น คือ หลีกเลี่ยงการฝืนอิริยาบถจนทำให้ร่างกายเสียสมดุล เพราะจะทำให้ธาตุทั้ง ๔ แปรปรวนได้ การแก้ไขคือ การออกกำลังกาย การนวดไทย การดัดตน ด้วยท่าฤๅษีดัดตน

๓) ใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

๔) การรักษาด้วยการนวด การอบสมุนไพร ประคบสมุนไพร กล่าวได้ว่า การแพทย์แผนไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นการแพทย์แบบองค์รวมซึ่งคนไทยในอดีตได้ศึกษาค้นคว้า และถ่ายทอดกันมา เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของคนไทย จึงเหมาะสำหรับนำมาปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสุขภาพในยุคปัจจุบัน

๒.๒.๓ การแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์พื้นบ้าน มีหมอพื้นบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ การดูแลสุขภาพซับซ้อนมากกว่าการดูแลสุขภาพตนเองของชาวบ้าน เพราะได้รับการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์จากบรรพบุรุษหรือไปขอศึกษาจากหมอที่มีความสามารถแล้วนำมาสั่งสมประสบการณ์เพิ่มเติมมากขึ้น หมอพื้นบ้านไม่ได้ศึกษาทฤษฎีการแพทย์ใดๆ อย่างเป็นระบบ แต่อาศัยการสังเกตและจดจำจากการบอกกล่าว ชีตความสามารถจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตที่ตนรู้ โดยสามารถ

พลิกแพลงหรือปรับได้อย่างจำกัด ตัวอย่างการแพทย์พื้นบ้าน ได้แก่ ๑) หมอยาต้ม ยาฝน ใช้สมุนไพรในการรักษา ๒) หมอกระดูก ใช้เผือก ขมิ้นน้ำมัน หรืออาจใช้เวทมนตร์ประกอบ ๓) หมอดำยา ทำคลอดหญิง มีครรภ์ ๔) หมอนวด นวดแก้ปวดเมื่อย และ ๕) หมอรักษาโรคอื่นๆ เช่น งูสวัด เป็นต้น

๒.๒.๔ ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน

๑) ฐานการดูแลสุขภาพมีความสัมพันธ์กับความแน่นอนอยู่กับประชาชนและชาวบ้านทุกกระบวนการของการดูแลสุขภาพล้วนเกิดขึ้นท่ามกลางความเป็นจริงและสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

๒) เป็นระบบการดูแลสุขภาพที่มีกระบวนการทางสังคมรองรับ มิใช่เป็นความรู้ที่อยู่ลอยๆ หรืออยู่ในตำราแต่เป็นความรู้ที่อยู่ใน “คน” แล้วกลายมาเป็นคำแนะนำชักชวนให้ปฏิบัติ

๓) คำแนะนำในการดูแลสุขภาพมีลักษณะเป็นจริงในการปฏิบัติ (practical) เพราะวิธีการบำบัดรักษาต่างๆ เกิดจากวิถีชีวิตและการเรียนรู้ของคนในสังคม

๔) การถ่ายทอดความรู้ไม่มุ่งเรื่องผลประโยชน์ แต่เป็นไปตามธรรมชาติด้วยเจตนาดี จึงทำให้สามารถตอบสนองต่อความพึงพอใจของประชาชนได้

๕) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่เสมอตลอดเวลา ครอบคลุมเท่าที่ประชาชนยังมีปัญหาสุขภาพและแนวทางการดูแลสุขภาพสอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นไปอย่างไร้ขอบเขต

๒.๓ คาถาอาคมต่างๆ ที่ใช้รักษาโรค

ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ส่งเสริมสุขภาพมิใช่มีเฉพาะการใช้สมุนไพรเท่านั้น ยังมีอีกประเภทหนึ่งคือการใช้คาถาอาคมในการส่งเสริมสุขภาพด้านการรักษาโรค การรักษาโรคด้วยคาถาอาคมนั้นก็แยกเป็นประเภทๆ เช่น รักษาโรคกระดูกหัก รักษาโรคมะเร็ง รักษาโรคงูสวัด เป็นต้น พอสรุปได้ดังนี้

บุญเลิศ สดสุขชาติ^๒ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะการเจ็บป่วยของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในอดีตส่วนใหญ่มักป่วยด้วยโรคต่างๆ ได้แก่ ไข้มาลาเรีย หรือไข้ป่า โรคทางเดินอาหาร เช่น อหิวาต์ ร่วง บิด ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค โรคพยาธิต่างๆ โรคผิวหนังของระบบทางเดินปัสสาวะ โรคติดต่อ เช่น ไข้ทรพิษ คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก ไข้สันหลังอักเสบ หัด อีสุกอีใส โรคซาง หรือโรคขาดสารอาหาร โรคระบบทางเดินหายใจ เช่น ไข้หวัด วัณโรคปอด เป็นต้น สำหรับหมอผู้ให้การรักษามีชื่อเรียกแตกต่างกัน ดังนี้

๒.๓.๑ หมอเป่า เป็นหมอที่ใช้วิธีการเป่ารักษาโรค โดยส่วนประกอบที่ใช้และพบบ่อย ได้แก่ ปูนกินหมาก หมอเป่าบางรายใช้เคี้ยวกระเทียมหรือหมาก หรือใบไม้บางชนิด แล้วเป่าลงไปที่ร่างกายของผู้ป่วยส่วนมากใช้กับอาการปวดศีรษะ โรคผิวหนัง งูสวัด ถูกหมากัด

๒.๓.๒ หมอธรรม เป็นผู้ที่เรียนรู้วิชาอาคมและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือ สามารถจัดปัดเป่าผีร้ายเมื่อเกิดการเจ็บป่วยอันมีสาเหตุมาจากการถูกผีร้ายกระทำ เช่น ผีปอบ ผีโพง ชาวบ้านมักจะมาให้หมอธรรมผูกผ้า รดน้ำมันต์ พร้อมๆ กับการรักษาด้วยสมุนไพร

^๒ บุญเลิศ สดสุขชาติ, *มานุษยวิทยาสุขภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้ง เฮาส์: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓), หน้า ๙๒-๙๓.

๒.๓.๓ หมอผี เป็นผู้นำการรักษาผู้ป่วยที่สงสัยว่าเกิดจากการกระทำของผีร้ายต่างๆ โดยใช้คาถาอาคมและเวทมนต์ต่างๆ ขับไล่ผีออกจากร่างผู้ป่วย

๒.๓.๔ หมอสะเดาะเคราะห์ เป็นผู้ทำพิธีกรรมเพื่อแก้ไขเหตุการณ์ไม่ดีต่างๆ ที่ชาวบ้านถือกันว่านำโรคร้ายมาสู่ตนและครอบครัว เช่น ฝนไม่ดี ถูกของเสกต่างๆ มีสัตว์น่ารังเกียจเข้ามาในบ้าน เช่น เหี้ย แร้ง เป็นต้น การสะเดาะเคราะห์ส่วนใหญ่มักทำกระທากบกล้วย รูปสี่เหลี่ยมใส่ดอกไม้ ธูป เทียน อาหาร หมาก พลู ตุ๊กตา (แทนคนที่สะเดาะเคราะห์) ด้ายสายสิญจน์ประดับธงริ้วต่างๆ หมอสะเดาะเคราะห์ทำพิธีสวดเวทมนต์คาถาแล้วนำกระທากนั้นไปทิ้งนอกหมู่บ้าน แล้วทำพิธีผูกข้อมือรับขวัญให้กับผู้ที่ประสงค์จะขับไล่เคราะห์ร้ายให้พ้นตัว

๒.๓.๕ หมอขวัญ เป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการขับกล่อมขวัญ สู่วิญ หรือเรียกขวัญ ชาวบ้านเชื่อกันว่าขวัญเป็นสิ่งที่ไม่เห็นแต่อยู่ภายในร่างกายของคนยามปกติ เป็นสิ่งทำให้ร่างกายคนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อคนเจ็บป่วยหรือตกใจ ขวัญจะออกจากร่างกาย ชาวบ้านจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือสู่วิญ เพื่อให้ขวัญนั้นกลับมาอยู่ในร่างกายตามเดิม และผูกมัดขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัวด้วยสายสิญจน์ บางครั้งก็ทำพิธีสู่วิญให้แขกผู้มาเยือน หรือผู้ที่จะออกนอกหมู่บ้าน เดินทางไกลเป็นเวลานานๆ หรือสู่วิญให้สัตว์ สิ่งของด้วย เช่น สู่วิญวัว ควาย สู่วิญข้าว เป็นต้น

๒.๓.๖ หมอน้ำมัน เป็นผู้รักษาคนเจ็บไข้ที่ไม่ได้เกิดจากผีทำ การรักษาแบบนี้มักใช้กับผู้ป่วยกระທันหัน เช่น ตกต้นไม้ กระตุกหัก ถูกสัตว์ร้ายขบกัด ฟกช้ำต่างๆ โดยใช้สมุนไพร หรือน้ำมันที่เสกเป่าประกอบคาถาอาคม ที่เชื่อว่าจะทำให้การเจ็บป่วยหายเร็วขึ้น

๒.๓.๗ หมอพระ เป็นพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาโรคแก่ชาวบ้านโดยการประพรมน้ำมันต์ การอาบน้ำมันต์ การผูกแขนและให้ระลึกถึง พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น

๒.๓.๘ หมอกระดูก บางแห่งเรียก หมอน้ำมัน เป็นผู้มีความชำนาญ ในการรักษาอาการกระดูกหัก โดยใช้น้ำมันงาในการรักษาร่วมด้วย

๒.๔ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน
หมอพื้นบ้านหรือแพทย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในตัวเอง โดยมีความเชื่อว่า คนที่ไม่มีคุณธรรมจะประกอบพิธีกรรมใดๆ ไม่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะหลักธรรมต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความกตัญญู ต้องมีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ จะทำการรักษาผู้ป่วยแต่ละครั้งต้องขึ้นครูหรือครอบครัวหรือชาวคณะหรือญาติพี่น้องเรียกว่า “ขึ้นขันตั้ง”

๒.๔.๒ เบนจิตศีล ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขพอสมควร หากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อแล้วก็จะแสดงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์ออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ และสังคมส่วนรวม

๒.๔.๓ พรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้อื่นและตัวเอง ใครที่อดอยากทุกข์ยากลำบาก ด้อยกว่าเรา เราอยากให้เขามีความสุขด้วยการให้ทาน ช่วยเหลือสงเคราะห์เขา เมื่อเขามีความสุขเราก็มีความสุขด้วย แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เช่น หมา แมว กำลังอดๆ หิวข้าวอยู่ เราก็ให้อาหาร เขาก็มีความสุขในการกิน เราก็มีความสุข แต่ก็ต้อง

ระวังเหมือนกัน ถ้าเราตามใจลูกหลาน เขาอาจพอใจ แต่เสียนิสัยก็เป็นได้ ต้องระวัง พรหมวิหาร มี ๔ ข้อ แต่ต้องเจริญเมตตาก่อน ไม่มีเมตตา กรุณา มีไม่ได้ ไม่มีกรุณา มุทิตา อุเบกขาก็มีไม่ได้ การเจริญเมตตาต่างยากกว่าข้ออื่นทุกข้อ

กรุณา คือ มีจิตใจสงสาร อยากให้เขาพ้นทุกข์ เป็นจิตที่สูงกว่า และยากกว่าเมตตา เป็นความปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์ รู้จักผิดถูกเมื่อเขาทำผิดต้องชี้แจง แนะนำ สั่งสอน เพื่อให้เขาละความชั่วความผิด แก้ไขตัวเอง อันนี้เราต้องมีจิตใจกล้าหาญ ถ้าใจดีแต่ใจอ่อนก็ทำไม่ได้ เพราะเราเจตนาดีแต่เขาอาจจะไม่พอใจ อาจจะกระทบกระเทือนใจเขา เขาอาจจะโกรธเรา พ่อแม่ที่เมตตาารักลูกก็มีเยอะ แต่คนที่มีกรณาก็น้อย เพราะต้องดู ต้องว่า ต้องสอน บางทีก็ต้องลงโทษด้วย

มุทิตา คือ พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีความสุข ทำจิตยากกว่ากรุณาอีก เขาได้ดีกว่าเรา เราไม่อิจฉา ยินดีมีความสุขกับเขาด้วย เช่น เพื่อนรุ่นเดียวกับเราเรียนเก่งกว่าเรา หล่อกว่าเรา รวยกว่าเราตำแหน่งก็ได้สูงกว่าเรา ภรรยาของเขาสวยกว่าภรรยาเรา เราารู้สึกว่าเขาดีกว่าเรา มีความสุขกว่าเรา อะไรๆ ก็ดีกว่าเราทุกอย่าง แต่เรายินดีกับเขาด้วย มุทิตาจิตนี้ละเอียดทำยาก ขนาดพระ ครูบาอาจารย์ที่มีเมตตา กรุณามาก แต่มุทิตาจิตนี้ก็มียาก มุทิตาจิต เป็นจิตที่ไม่อิจฉา สูงกว่ากรุณาและทำยากกว่า

อุเบกขา วางเฉยนี้ยิ่งยากกว่ามุทิตาจิตอีก อะไรจะเกิด ใครจะนินทาก็ไม่ให้หวั่นไหว รักษาใจเป็นกลาง เฉยๆ ต้องเข้าใจกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามกรรม ต้องเข้าใจเรื่องเหตุผลและเหตุปัจจัย ต้องมีปัญญา จึงจะเกิดอุเบกขาได้ เช่น ลูกติดยาเสพติด พ่อแม่ก็ต้องทำใจอุเบกขา เพราะเราได้ทำดีที่สุดแล้วอุเบกขา ต้องประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา จึงจะเป็นอุเบกขาจริงๆ

๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปิยนุช ยอดสมสวย และคณะ^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ได้สรุปว่า ภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านเป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพของประชาชนที่อาศัยความเชื่อ ความศรัทธาและอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก มีการรักษาทั้งกายและใจควบคู่กันไป การรักษาเป็นเรื่องของบุญคุณ ไม่ใช่การเรียกร้อยค่าตอบแทน และจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวไม่มีการบันทึกข้อมูลเก็บไว้ ทำให้องค์ความรู้จะสูญสิ้นไปพร้อมกับหมอพื้นบ้าน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้การแพทย์พื้นบ้านคงเสื่อมคุณค่าและสูญสิ้นไปในที่สุด

จันทร์ทิรา เจียรณัย และคณะ^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยการผดุงครรภ์แผนไทยและการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านรอบเขตพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร พบว่า หมอพื้นบ้านมีเจ็ดประเภทคือ ๑) หมอทรง (หมอลำผีฟ้า) ๒) หมอสูต หรือหมอพรหรือหมอสู่วัณหรือหมอพาม (พราหมณ์) ๓) หมอเป่าหรือหมอจอด ๔) หมอดำแย ๕) หมอจ้ำ หรือขวัญจ้ำ ๖) หมอสัก และ ๗) หมอยาฮากไม้ และว่า โรคที่เหมาะสมกับยาแผนโบราณ คือ โรคที่ยาแผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ เช่น มะเร็ง หรือรักษาไม่หาย และอาการไม่สมดุลต่างๆ เช่น ร้อนภายใน หนาวสั่น โรคจาก

^๓ ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงศ์ทองแท้, การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก, *รายงานการวิจัย*, (นครนายก: คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^๔ จันทร์ทิรา เจียรณัย และคณะ, การศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การผดุงครรภ์แผนไทยและการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านรอบเขตพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร, *รายงานการวิจัย*, (นครราชสีมา: สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๙-๑๔๒.

ภูมิคุ้มกันต่างๆ ที่ต้องอาศัยอาหารสมุนไพรรักษา และความเสี่ยงของ อนาคตสมุนไพรไทย คือ การละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญา การเมืองประหาร อนาคตสมุนไพร ทำลายเกษตรวิถีธรรมชาติ บรรษัทข้ามชาติทำลาย อนาคตสมุนไพรไทย

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคณะ^๕ (อ้างถึงใน ปรีชา วงศ์ทิพย์, ๒๕๕๔) กล่าวว่า ลักษณะของภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ พฤติกรรม เป็นสิ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติและยังเป็นองค์รวมของกิจกรรม ในวิถีชีวิตเพื่อใช้แก้ปัญหา การจัดการการเรียนรู้ซึ่งลักษณะเฉพาะหรือ เอกลักษณะในตัวเอง

บุญศรี เลิศวิริยจิตต์^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน กับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน พบว่า หมอพื้นบ้านจะได้รับภูมิปัญญา จากบรรพบุรุษ โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้จากการสังเกตเป็นลูกมือผู้ช่วย เก็บยา ติดตามรับใช้ใกล้ชิดครูผู้ถ่ายทอด การรักษาโดยการเป่าคาถา ยาสมุนไพร ค่าตอบแทนแล้วแต่จะให้ หรือคิดตามค่ายา ข้อปฏิบัติข้อห้าม หมอต้องอยู่ในศีลธรรม มีเมตตาแก่คนไข้ ส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน ด้านการรักษา นั่นคือ การเป่ารักษา ให้ยาสมุนไพร การวินิจฉัยจากการ ชักประวัติ สังเกตลักษณะอาการบุคลิกของคนไข้ กรณีเป็นโรคนอก ที่ปรากฏก็ตรวจร่างกายโดยการดู ตรวจสัมผัสสัณฐาน ร้อน ลักษณะสีผิว ความผิดปกติของร่างกาย

^๕ ยิ่งยง เทาประเสริฐและอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ภูมิปัญญาล้านนาในมิติวัฒนธรรม, (เชียงใหม่: คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

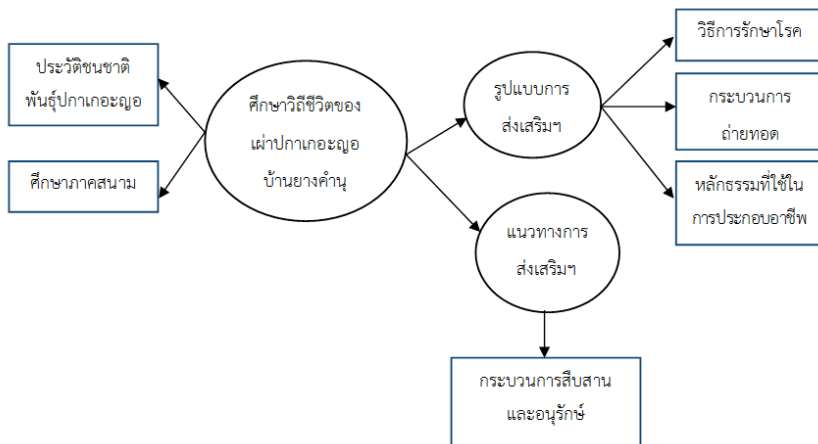
^๖ บุญศรี เลิศวิริยจิตต์, คลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

โดยสรุป ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของไทย โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมสุขภาพประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป ผ่าปกากะเอยหรือกะเหรี่ยงก็เป็นชนชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังรักษาภูมิปัญญา พื้นบ้านประเภทหมอบ้านหรือแพทย์พื้นบ้านไว้อย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันคนรุ่นลูกหลานไม่ค่อยสนใจที่จะอนุรักษ์และสืบสานไว้ด้วยเห็นว่ามีแพทย์แผนปัจจุบันรักษาพยาบาลอยู่แล้ว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มรดกหมอพื้นบ้าน จะสูญหายไปในที่สุด ถ้าไม่หาแนวทางวิธีการที่จะสืบทอดหรือส่งเสริมให้เกิด การอนุรักษ์และสืบสาน ให้เป็นมรดกที่ทรงคุณค่าต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตามที่จันทิรา เจียรณัย และคณะ^๗ ได้กล่าวไว้ว่า โรคที่เหมาะสมกับยาแผนโบราณ คือ โรคที่ยาแผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ เช่น มะเร็ง หรือรักษาไม่หาย และอาการไม่สมดุลต่างๆ เช่น ร้อนภายใน หนาวสั่น โรคจากภูมิคุ้มกันต่างๆ ที่ต้องอาศัยอาหารสมุนไพรรักษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^๗ จันทิรา เจียรณัย และคณะ, เรื่องเดียวกัน, (๒๕๕๔), หน้า ๑๓๔.

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม (field study) และได้ออกแบบการวิจัย ดังนี้ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ หมอพื้นบ้าน (ผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการรักษาผู้ป่วยโรคต่างๆ) บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ ต้องเป็นผู้ใช้คาถาอาคมในการรักษาผู้ป่วย และเป็นผู้ใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย กลุ่มที่ ๒ คือ ผู้เข้ารับการรักษาที่หมอพื้นบ้าน จำนวน ๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเอง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูล และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในภาคสนามมาดำเนินการ โดยการจำแนกออกเป็นหมวดๆ ได้แก่ หมวดสมุนไพร หมวดคาถาอาคม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) แล้วสรุปเป็นความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านยางคำนุ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
๒. ได้แนวทางส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์และยั่งยืนต่อไป
๓. ได้ทราบความเชื่อมโยงของชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทย กับประเทศอาเซียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูลหมอพื้นบ้านของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ที่บ้านยางคำนุ หมู่ที่ ๕ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่า เดิมในหมู่บ้านมีบุคคลที่ประกอบอาชีพ หมอพื้นบ้านจำนวน ๒ คน แต่ปัจจุบันคงเหลือ ๑ คน คือ นายสว่าง แซ่วอ อายุ ๖๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๔ (บุตรของนายคำนุ แซ่วอ ผู้ก่อตั้งบ้านยางคำนุ) ทำการรักษาผู้ป่วยด้วยโรคต่างๆ ๓ วิธี ได้แก่ ๑) จับชีพจรตรวจอาการของผู้ป่วย ๒) เป่า แหก มนต์น้ำให้ดื่ม และ ๓) ใช้น้ำมันไพร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งการสรุปผลการวิจัยเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสรุปข้อมูลพื้นฐานของจากกลุ่มเป้าหมาย และสรุปเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑. ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยมา ๒๐ ปี รักษาโดย ๓ วิธี ได้แก่ ๑) ใช้คาถาอาคมรักษา ซึ่งได้รับการถ่ายทอด

มาจากบิดา ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านยางคำนุ (แต่ต้องไปขึ้นชั้นครูกับศิษย์ของพ่ออีกทีเพื่อเป็นศิษย์ ซึ่งธรรมเนียมเผ่ากะเหรี่ยงไม่ให้ลูกๆ สืบทอดวิชาจากบิดาโดยตรง ต้องให้บิดาถ่ายทอดให้คนอื่น แล้วไปขึ้นชั้นครูกับศิษย์คนนั้น แม้ว่าคาถาอาคมจะเรียนได้แล้วก็ตาม ยังนำไปใช้รักษาคนไม่ได้ถ้าไม่ไปขึ้นชั้นครูกับคนอื่นมา) ๒) การดูเมื่อ (การทำนายทายทักจากการจับชีพจรผู้ป่วย) เพื่อดูว่าผู้ป่วยที่มารักษานั้นควรจะรักษาด้วยวิธีการอย่างไร เช่น เป่า แหก หรือกินยาสมุนไพร และ ๓) รักษาด้วยสมุนไพร ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครูอาจารย์ต่างๆ ที่ไปศึกษามา ส่วนสาเหตุุงใจที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ตัวเองเป็นโรคเก๊าท์ ก็เดินทางแสวงหาหมอทั้งปัจจุบันและหมอพื้นบ้านตามสถานที่ต่างๆ ที่เขาว่าดี แต่ขณะที่ไปทำการรักษากับหมอพื้นบ้านต่างๆ ของชนเผ่ากะเหรี่ยง และได้ศึกษาวิธีการรักษา ศึกษาแนวทางและขอสืบทอด (ขึ้นชั้นครู) เพื่อจะได้สืบสานและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น แต่ปรากฏว่าแต่ละหมอท่านก็อนุญาตให้สืบทอดทุกคน จึงทำให้ได้ตำราการรักษาต่างๆ

สำหรับการถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ ยังไม่มีการถ่ายทอดแต่คิดว่าวันหนึ่งต้องถ่ายทอดหาผู้เหมาะสมตามประเพณีความเชื่อกล่าวคือ มีความรักและความสนใจในการที่จะสืบทอด

๒. รูปแบบการรักษา รูปแบบการรักษานั้นจะรักษาตามอาการของผู้ป่วย โดยใช้วิธีการดูเมื่อ (การทำนายทายทักจากการจับชีพจรผู้ป่วย) เพื่อดูว่าผู้ป่วยที่มารักษานั้นควรจะรักษาด้วยวิธีการอย่างไร เช่น เป่า แหก หรือกินยาสมุนไพร หรือต้องรักษาสมกันหลายวิธี จากนั้นถามอาการที่ตรวจพบแก่ผู้ที่มารักษาว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนี้หรือไม่อย่างไร ถ้าตรงตามนั้นก็จะได้รับการรักษา แต่ถ้าไม่ตรงกับที่ตรวจพบก็จะไม่ทำการรักษาจะแนะนำให้รักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน

โรคที่รักษาทั้ง ๓ วิธีเหมือนกัน คือ โรคมะเร็ง ซึ่งเป็นโรคร้ายที่จำเป็นต้องให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยจึงรักษาด้วยการเป่าเสก แหกมนต์น้ำให้ดื่ม และให้กินยาสมุนไพรไปพร้อมๆ กัน

สถานที่ให้การรักษายาใช้ที่บ้านของหมอเป็นหลัก แต่ถ้าจะให้ไปรักษาที่บ้านผู้ป่วยนั้นถ้าไม่จำเป็นจะไม่ไป ยกเว้นผู้ป่วยลุกไม่ได้ญาติเขานำสวดย (กรวย) ดอกไม้มาขอ (มาเชิญ) ให้ไปรักษา

การประกอบพิธีกรรมขณะจะทำการรักษา ผู้ป่วยต้องขึ้นชั้นครุให้ก่อน ชั้นครุประกอบสวดย (กรวย) ดอกไม้ ๑ สวดย สดางค์ ๑๒ สลึง (๓ บาท) จากนั้นหมอจะทำการตรวจชีพจรโดยเสกคาถาอาคมใส่มือที่ถนัดแล้วจับชีพจรซ้าย-ขวาของผู้ที่ทำการรักษา เมื่อตรวจอาการแล้วพบว่า เป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาได้ตามตำราที่ร่ำเรียนมาก็จะบอกเขาว่า โรคที่เขาเป็นนั้นควรจะรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันหรือบอกเหตุผลที่รักษาไม่ได้ แต่ถ้าอาการใดที่สามารถรักษาได้ก็จะถามอาการแก่ผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไรไหมหรือไม่อย่างไร แล้วถึงจะทำการรักษาตามอาการ

แหล่งที่มาของวัตถุดิบหรือสิ่งของ ที่นำมาใช้ในการรักษา

๑) ด้านคาถาอาคม สืบทอดมาจากบิดา แต่ไปขึ้นชั้นครุกับศิษย์ของบิดา ตามธรรมเนียมชนเผ่ากะเหรี่ยง ส่วนสมุนไพรที่นำมารักษาจะปลูกไว้ในทุ่งนาของตนเอง และบางส่วนได้มาจากที่เพื่อนที่อยู่ชมรมแพทย์แผนไทยที่กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเคยบวชที่วัดเบญจมบพิตรฯ ที่กรุงเทพมหานคร ๒ พรรษา ทำให้ได้ศึกษาเรียนรู้ด้านยาสมุนไพร และอีกส่วนได้มาจากศูนย์ธรรมจาริกวัดเบญจมบพิตรฯ

ค่าครู ค่ายาและขั้นตอน ถ้าตกลงรักษาผู้ป่วยจะต้องใส่ค่าบูชาครู ดังนี้ (๑) ดูเมื่อตรวจอาการป่วย ๑๒ สลึง ค่าครูรักษาด้วยคาถาอาคม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ เป่าเสก แหก จำนวน ๓๗ บาท ๑ สลึง และบูชาครูมนต์ (น้ำมันต์) ๓๐ บาท ๑ สลึง ส่วนยาสมุนไพร ที่มีอยู่ในสวนที่ปลูกไว้

ไม่ได้เก็บค่าใดๆ ตามแต่จะบูชาไปกิน แต่ถ้าเป็นสมุนไพรที่หายากที่ซื้อมาจากตลาดก็จะให้แทนค่าราคาเท่านั้นเอง

จากการสัมภาษณ์หมอสว่าง แซ่วอ ว่าทราบได้อย่างไรใครเป็นโรคอะไร หมอสว่างบอกว่าใช้วิธีถามฟ้าถามดินซึ่งเป็นคาถาที่สวดของคนเผ่ากะเหรี่ยงโดยเฉพาะ ดังนั้น วิธีการรักษาจะเริ่มด้วยการจับชีพจรเพื่อดูว่าเป็นโรคอะไร แล้วใช้วิธีการรักษาคือ เป่า แหก น้ำมนต์ และสมุนไพรสำหรับด้านการปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้าน พบว่า หมอพื้นบ้านที่ทำการศึกษาวิจัยนี้เป็นบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น จะยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๓ หลัก ได้แก่ หลักความกตัญญูกตเวที หลักเบญจศีล และหลักพรหมวิหาร ๔ โดยในวันธรรมสวนะ (เผ่ากะเหรี่ยงเรียกว่าวันศีล) หรือวันพระจะทานข้าวมือเดียว ไม่กินเนื้อสัตว์และห้ามออกไปไหน เพราะว่าถ้าออกไปที่อื่นวันพระจะทำให้ผีบ้านไม่พอใจและมีผีร้ายคอยปองร้ายอยู่ ตัวเองอาจได้รับอันตรายได้หรือว่าถ้าจะต้องไปไหนจริงๆ คนเผ่ากะเหรี่ยงก็วิธีแก้เคล็ด แต่เมื่อได้สอบถามว่าแก้ไขได้อย่างไร หมอสว่างตอบว่าเป็นคาถาเฉพาะคนเผ่ากะเหรี่ยงไม่ถ่ายทอดให้คนนอกและคาถาในการรักษาโรคตนเองก็ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดาตนเอง คือ พ่อเผ่าค่านู แซ่วอ

๓. รูปแบบส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านปกากะญอให้ยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านให้กับศิษย์ ยังไม่มีการถ่ายทอด แต่คิดไว้แล้วว่าต้องถ่ายทอดซึ่งต้องคัดสรรและเลือกให้ดี ประเพณีการสืบทอดตำรายาพื้นบ้านไม่สามารถสืบทอดให้บุตรหลานในครอบครัวตนเองได้ ต้องสอนคนนอกแล้วถ้าลูกหลานสนใจต้องไปเล่าเรียนต่อมาอีกที

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ไปรับการรักษาจำนวน ๕ คน มีแนวคิดในการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านหมอพื้นบ้านไปในลักษณะที่เหมือนกันว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง อาศรมพระธรรมจาริกต้องประสานงานกับแพทย์แผนปัจจุบันหรือสาธารณสุข ต้องร่วมมือกันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างชัดเจน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮางอาจสนับสนุนด้านงบประมาณ ส่วนศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงรายคัดเลือกกลุ่มเด็กชาวกะเหรี่ยงครั้งละไม่เกิน ๑๐ คนที่พอจะเห็นแว้วว่าสามารถพัฒนาเป็นหมอพื้นบ้านได้ ตั้งเป็นกลุ่มอาจใช้ชื่อว่า กลุ่มหมอยาวชนพื้นบ้านชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหมู่บ้านยางคำนุ ส่วนอาศรมพระธรรมจาริกเป็นสถานที่ปลูกสมุนไพรพื้นบ้านที่รักษาโรคต่างๆ และเผยแพร่สรรพคุณยาให้คนในหมู่บ้าน และสาธารณสุขได้รับรู้

๔. แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์และยั่งยืน

สำหรับแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์และยั่งยืนนั้น กลุ่มผู้ที่ได้ไปทำการรักษาและประชาชนในหมู่บ้านได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ควรเขียนเป็นตำราเอกสารอาจจะมีทั้งภาษากะเหรี่ยงและภาษาไทย ส่วนเรื่องคาถาอาคมให้เขียนเป็นบันทึกไว้เก็บเป็นพื้ษาหรือศึกษาว่าชาวปกากะญอมีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมถ่ายทอดความรู้อย่างไร ต้องนำมารวมกันจากรูปธรรมให้เป็นนามธรรม ซึ่งถ้างบประมาณมีเพียงพอควรทำศาลาหรือบ้านเล็กๆ แบบที่ชาวกะเหรี่ยงสร้างทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชนชาติพันธุ์ปกากะญอโดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีบุคลากรที่มีคุณภาพจัดกิจกรรมอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง หรือเดือนละครั้ง โดยให้คนในหมู่บ้าน

แต่งชุดชนเผ่าคัดสรรบุคคลที่มีคุณค่าและมีภูมิความรู้ทางวัฒนธรรม
ชนชาติตนเองมาเล่าเรื่องราว และสิ่งต่างๆ ที่เป็นประเพณีดั้งเดิมที่อาจ
สูญหายได้และต้องมีผู้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานและสืบสานประเพณีต่อ
ไป ซึ่งอาจจะให้คนในหมู่บ้านมานั่งปูเสื่อล้อมวงทำกับข้าวมากินร่วมกัน
โดยวันนั้นต้องงดสุราและห้ามกินเนื้อสัตว์ ถือว่าเป็นวันศีลและต้องมี
ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาจับทบทวนร่วมกันและที่สำคัญต้อง
ให้การยกย่องผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น นายสว่าง แซ่วอ หมอพื้นบ้าน
บ้านยางคำนุ ควรขอความร่วมมือจากท่านให้สอนวิธีการรักษาเบื้องต้น
แก่ชนเผ่าในหมู่บ้านที่สนใจ ในขณะเดียวกันหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง
ที่พอจะให้ค่าตอบแทนช่วยเหลือในการทำมาหากินครั้งนี้ โดยไม่ต้อง
ให้มาก อาจจะแค่ประมาณเดือนละ ๓,๐๐๐ บาท เป็นเวลา ๖ เดือน หรือ
๓ เดือน หรือไม่ก็รับผิตชอบค่าใช้จ่ายจะเกิดขึ้นในขณะที่ทำการสอน
ทั้งหมด พร้อมทั้งมีการทำป้ายประกาศเกียรติคุณในการทำมาหากิน และ
ควรมีการไหว้ครูเพื่อแสดงความกตัญญูโดยบรรดาลูกศิษย์ต้องมีของขวัญ
เท่าที่ตัวเองเต็มใจให้นำไปเป็นของกำนัลเพื่อแสดงน้ำใจและมีพิธีบายศรี
สู่ขวัญโดยลูกศิษย์ต้องขอพรจากอาจารย์ซึ่งต้องกำหนดวันเวลา ให้ชัดเจน
และทำเป็นประจำ

๕. ความเชื่อมโยงของชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทยกับ ประเทศอาเซียน

ผลการศึกษา พบว่า มีผู้ที่เข้ารับการรักษามีทั้งคนไทย คนพม่า และ
คนลาว กล่าวคือ คนที่เป็นโรคมะเร็งที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ได้รับ
ข่าวสารจากปากต่อปาก เช่น พื้นที่อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย
อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย และมีบางกลุ่มจากจังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศ
เมียนมาร์ และสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งทั้ง ๒ ประเทศนั้น

แบ่งเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ กลุ่มหนึ่ง มีญาติอยู่ในจังหวัดเชียงรายไปนำญาติที่ป่วยเป็นโรคมะเร็งจากบ้านเดิมมาับการรักษา กับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามารับการรักษาที่โรงพยาบาลในจังหวัดเชียงราย แล้วได้มีคนเล่าถึงถึงกิตติศัพท์การรักษาโรคมะเร็งด้วยหมอเมือง (หมอพื้นบ้าน) ก็เข้าไปรับการรักษา

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนชาติพันธุ์กาเกอญอในจังหวัดเชียงราย มีประเด็นที่ควรอภิปรายดังนี้

เป็นที่สังเกตว่า การที่จะถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านคาถาอาคมของชนเผ่าอย่าง หรือกะเหรี่ยงนั้น จะไม่อนุญาตให้ถ่ายทอดแก่ผู้สืบสันดานโดยตรงได้ แต่ให้ไปสืบทอดจากศิษย์อีกคนหนึ่งหรือคนอื่นที่ไม่ใช่บิดาตนเอง จากการสัมภาษณ์หมอสว่าง แซ่วอ ได้อธิบายว่า คำว่า “ไม่อนุญาตให้ถ่ายทอดแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง” หมายถึง การที่จะขึ้นครูหรือสืบทอดชั้นครูจากบิดาตนเองไม่ได้ แต่จะศึกษาเล่าเรียนคาถาอาคมเหล่านั้นได้ เมื่อศึกษา เล่าเรียนได้อย่างชำนาญแล้ว ก่อนจะนำไปใช้ประโยชน์หรือทำการรักษาต้องไปหาบุคคลอื่นที่เป็นศิษย์ของบิดา หรือคนอื่นที่ทำการรักษาในลักษณะเดียวกันให้ขึ้นชั้นครูหรือไปมอบตัวเป็นศิษย์เพื่อนำครูนั่นมาบูชา เมื่อมีคนมารับการรักษา ผู้เป็นหมอพื้นบ้านก็จะให้ใส่คาบูชาครู แล้วหมอพื้นบ้านก็จะนำเครื่องสักการะบูชาครูนั่นไปบูชาครูอีกที ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การอนุรักษ์และสืบทอดได้ลดน้อยถอยลง อาจเกิดจากบุคคลอื่นในกลุ่มลูกหลานไม่สนิท จึงไม่ไปสืบทอด หรืออาจเกิดจากความไม่สนใจที่จะเล่าเรียน และส่วนใหญ่จะเป็นการเล่าเรียนในลักษณะท่องจำมากกว่า

กล่าวคือ สอนกันปากต่อปาก ให้ผู้เรียนทำการบันทึกไว้ในความทรงจำ ไม่ได้สอนให้อ่านจากหนังสือ ตำราใดๆ เนื่องจากการอ่านนั้นอาจทำให้เสียงสำเนียงผิดเพี้ยนไปจากคำเดิม ซึ่งถือว่า ถ้าผิดอักขระพยัญชนะ จะทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ ความขลังหายไป จึงไม่นิยมเขียนไว้เป็นหนังสือ ตำรา หรือหลักฐานอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยนุช ยอดสมสาย และคณะ^๔ ได้กล่าวว่า หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอองครักษ์ที่ให้การรักษา และดูแลสุขภาพกับประชาชนมีจำนวน ๑๙ คน เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน ความรู้ที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในความทรงจำ

การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านถ้าต้องการให้เป็นมรดกตกทอดแก่นุชนรุ่นหลังต้องเขียนบันทึกไว้เป็นหนังสือ ตำรา ในวัสดุอุปกรณ์ที่คงทนถาวร ถ้าหากภาษาดั้งเดิมของตนเองไม่แตกฉานหรืออ่านเขียนไม่ได้ก็ควรเขียนเป็นอักษรไทยกลางโดยเทียบเสียงให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ เนื่องจากภาษาไทยกลางมีวรรณยุกต์เพียงพอที่จะผันเสียงให้ครอบคลุมได้ เพียงแต่คนเขียนต้องรู้วิธีเขียนและเทียบเสียงสำเนียงที่ต้องการได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ด้านคาถาอาคม ชุมชนนั้นๆ ควรคัดเลือกบุคลากรในชุมชนไปศึกษาเล่าเรียนสืบทอดต่อจากผู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้น เพื่อเป็นมรดกตกทอดต่อไป

๒. ด้านสมุนไพร หน่วยงาน องค์กร ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนต่างๆ ได้ศึกษาเรียนรู้สรรพคุณพืชสมุนไพรต่างๆ และต้องนำไปถ่ายทอดหรือหาสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาที่หมู่บ้านอย่างค่านึงยังไม่มีให้นำ

^๔ ปิยนุช ยอดสมสาย และคณะ, การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก, รายงานการวิจัย, (๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

ไปปลูกและอาจจะทำเป็นแผนภาพว่าสมุนไพรมันใช้อย่างไรใช้รักษา
อย่างไรพร้อมทำการเผยแพร่โดยการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับหมอชาวบ้าน
สักระยะร่วมกับพระสงฆ์ พร้อมติดตามผลเป็นระยะ และควรประสานกับ
โรงเรียนศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮางและโรงเรียน
ประถมศึกษาที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงคือโรงเรียนบ้านโป่งนาคำ ๑ แห่ง
เพิ่มในหลักสูตรการเรียนรู้หมอพื้นบ้านจากสถานการณ์จริงไว้ในหลักสูตร
การเรียนการสอนทุกชั้น

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. นำความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรมันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน
อย่างค่านู ไปถ่ายทอดแก่ชุมชนบ้านอย่างค่านูให้ทราบโดยทั่วกัน โดยจัด
ประชุมอบรม สัมมนาตามบริบทที่เหมาะสม

๒. เสาะหาสมุนไพรมันที่มีสรรพคุณในการรักษาที่หมู่บ้านอย่างค่านู
ไม่มี เข้าไปปลูกและอาจจะทำเป็นแผนภาพว่าสมุนไพรมันใช้อย่างไร
ใช้รักษาอย่างไร พร้อมทำการเผยแพร่โดยการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับ
หมอชาวบ้านสักระยะร่วมกับพระสงฆ์ พร้อมติดตามผลเป็นระยะ และ
ควรประสานกับโรงเรียนศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง
และโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงคือโรงเรียนบ้านโป่งนาคำ
๑ แห่ง เพิ่มในหลักสูตรการเรียนรู้หมอพื้นบ้านจากสถานการณ์จริงไว้ใน
หลักสูตรการเรียนการสอนทุกชั้นปี

๓. ด้านคาถาอาคม เชิญบุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านเข้าไปเป็น
วิทยากรในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคด้วยคาถาอาคม ให้ผู้
เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการรักษาก่อน จากนั้น
ค่อยคัดเลือกบุคคลเข้าไปศึกษาคาถาอาคมจากเจ้าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ภายหลัง

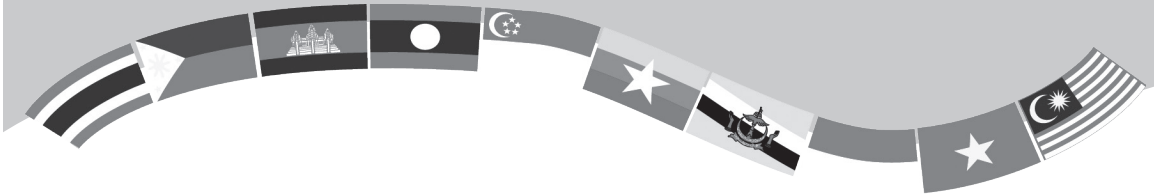
รายการอ้างอิง

- จันทร์ทิรา เจียรณัย และคณะ. (๒๕๕๕). รายงานการวิจัยการศึกษา
ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การผดุงครรภ์แผนไทย และ
การใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านรอบเขต
พื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร. นครราชสีมา: สาขาวิชา
การพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- บุญเลิศ สดสุขชาติ. (๒๕๕๓). มานุษยวิทยาสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร:
โอเอส พรินติ้ง เฮาส์.
- บุญศรี เลิศวิริยจิตต์. (๒๕๕๔). รายงานการวิจัยคลังภูมิปัญญา
หมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงศ์ทองแท้. (๒๕๕๒). รายงานการวิจัย
เรื่องการศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์
จังหวัดนครนายก. นครนายก: คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- พีระ บุญจรัส. (๒๕๔๔). การแพทย์แผนโบราณ. ราชบุรี: ธรรมรักษ์
การพิมพ์.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (๒๕๔๒). ภูมิปัญญา
ล้านนาในมิติวัฒนธรรม. เชียงใหม่: คณะอนุกรรมการวิจัย
วัฒนธรรมภาคเหนือ.

ชื่อวิจัย

กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตุงไทลื้อ
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
The Process of Change and Persistence of
Tung Tai Lue in Chiang Kham District, Phayao Province

ชื่อผู้วิจัย พระราชปรีดี, ธีรวัฒน์ พาคี และประดับพันธุ์ คำมา
หน่วยงาน วิทยาเขตพะเยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของ
ตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” ของ พระราชปรีดี,
ธีรวัฒน์ พาคี และประดัดพันธุ์ คำมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำ
กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทาง
พระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปี
งบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลัก
ที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิด
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน
และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัย
และพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
ระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณคณะผู้วิจัย
จากวิทยาเขตพะเยา ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐาน
ข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมา ลักษณะ ลวดลาย ความหมาย และการนำไปใช้ประโยชน์ของตุ๊กตาทองล้านนา เชียงคำ จังหวัดพะเยา ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยการคงอยู่ของตุ๊กตาทองล้านนา เชียงคำ จังหวัดพะเยา และ ๓) เพื่อศึกษาตุ๊กตาทองล้านนา เชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่มีความสัมพันธ์กับ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปพบว่า ตุ๊กตาทอง เป็นตุ๊กตาที่สืบทอดมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ “สัทธิ” แปลว่า ความเชื่อ ความเลื่อมใส เห็นดี เห็นงาม และความเชื่อเรื่องวิญญาณคือ ความเชื่อ เกี่ยวกับการถวายเป็นสังฆทาน และความเชื่อเกี่ยวกับการถวายเป็นสังฆทาน เพื่อ อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ความเชื่ออีกประการคือ การที่ผู้หญิงโสด ไม่สามารถบวชได้จึงทอตุ๊กตาทองไว้ เพื่อให้เป็นอันสงฆ์แก่ตัวเอง ตุ๊กตา ชาวไทลื้อบ้านธาตุสบแวนนิยมทำตุ๊กตาทองในอดีตรูปแบบ ได้แก่ ตุ๊กตาทอ ลวดลาย ตุ๊กตาสี ตุ๊กตาใบ และตุ๊กตาแก้ว โดยลวดลายและสัญลักษณ์ ที่ปรากฏจะมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบัน ตุ๊กตาทองบ้านธาตุสบแวน เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจแบบ บริโภคนิยม เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรมทั้งหมด ๘ ด้าน ๑) ด้านวิธีการทำตุ๊ก ๒) ด้านวัสดุที่ใช้ในการทำตุ๊ก ๓) ด้านรูปร่าง โครงสร้าง ประเภท ลวดลายของตุ๊ก ๔) ด้านการใช้ประโยชน์จากตุ๊ก ๕) ด้านอาชีพการทอตุ๊ก ๖) ด้านความเชื่อและ ความหมายของการถวายเป็นสังฆทาน ๗) ด้านการใช้ประโยชน์และบทบาทหน้าที่ ของตุ๊ก ๘) การหายไปของอาชีพการทอตุ๊ก ส่วนการดำรงอยู่ของตุ๊กตาทอง เป็นลักษณะการดำรงอยู่ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ๑) การฟื้นฟูวัฒนธรรม ไทลื้อ ๒) การผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อมาตอบสนองต่อการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ๓) การนำตุ้ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรม มาเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยมีปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้มีการดำรง อยู่ได้แก่ การรื้อฟื้นความเป็นไทลื้อผ่านประเพณีวัฒนธรรม การจัดงาน สืบสานตำนานไทลื้อ โดยมีแกนนำในการรื้อฟื้นที่เป็นลูกหลานชาวไทลื้อ ที่มีการศึกษา ประกอบอาชีพรับราชการ รวมไปถึงการสนับสนุน งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลและ ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมๆ ที่ตุงมีความสัมพันธ์กับ คติความเชื่อทางพุทธศาสนาให้มีการดำรงอยู่ในรูปแบบใหม่ โดยนำตุ้ มาใช้ในเชิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัย ของการบริโภคนิยมมากขึ้น

คำสำคัญ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง, การคงอยู่, ตุงไทลื้อ

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the introduction of Tung including aspect, style, meaning and the used of Tung Tai Lue in Chiang Kham District, Phayao Province, 2) to study the process of change and persistence of Tung Tai Lue, and 3) to study the relationship between Tung Tai Lue and Buddhist beliefs. The results showed that Tung Tai Lue is inherited from the Buddhist belief is “Satta” with faith and veneration agree is a spiritual belief. Beliefs were also regarding the offering of whites and beliefs about the present castle. The charity dedicated to those who died. The women could not be ordained, thus Lue woven Tung temple. Tung Tai Lue Ban Sop Waen popular temple in the past four types Tung woven pattern Tung cloth Tung fiber and Tung scored by motifs and symbols that appear in Tung Tai Lue be associated with beliefs. Today Tung Tai Lue in Baan Sop Waen are changing according to the economics under consumerism. The current changes include six ways both in concrete and abstract; 1) the process, 2) materials, 3) form and structures of Tung, 4) the utilization of Tung, 5) career, 6) the belief in offering, 7) the utilization and roles, and 8) the missing of Tung woven. The existence of Tai Lue is a concrete one: 1) revival of Tai Lue culture, 2) reproduction of Tai Lue culture to correspond cultural tourism and 3) bringing back Tung as cultural capital to be commercial product with the support of external factors for the survival such as revival of Tai Lue via culture and tradition from new educated Tai Lue generation including the official support from local government. The above said factors would lead to change from the old pattern in which Tung is related to a new existence. Tung can be used as cultural tourism that corresponds with the era of consumerism.

Keywords : The process of change, Persistence, Tung Tai Lue

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตุ้ หรือ ธง ตามความหมายพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒ หมายถึง ผืนผ้า โดยมากมีสีและบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่างๆ ทำด้วยกระดาษหรือวัสดุอื่น สำหรับใช้เป็นเครื่องหมายเดินทะเล คณะสมาคมและอื่นๆ ใช้เป็นอาณัติสัญญาณ เครื่องหมายตกแต่งสถานที่ในงานรื่นเริง เป็นต้น ในลัทธิเต๋า คือสัญลักษณ์แห่งความเป็นสิริมงคล คำว่า “ตุ้” เป็นภาษาท้องถิ่นของภาคเหนือ ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางรูปแบบของตุ้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ ความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และวัตถุดิบในแต่ละพื้นที่

ชาวไทลื้อนิยมการทำบุญเป็นอย่างมาก ถ้าเป็นผู้ชายจะบวชเรียน ตั้งแต่ยังเป็นเด็กเพื่อให้ได้รับการปฏิบัติตนและอบรมหลักทางพุทธศาสนา ส่วนผู้หญิงไม่สามารถบวชได้จึงทอตุ้ถวายวัด เพื่อให้เป็นอาณัติสงฆ์ แก่ตนเอง การทอตุ้จะด้วยความศรัทธาและด้วยฝีมือที่มีรายละเอียด นอกจากนี้ คนไทลื้อใช้ตุ้เป็นเครื่องหมายตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องชีวิตหลังความตาย เรื่องราวของไตรภูมิ นรกภูมิ โลกมนุษย์ และสวรรค์ โดย คนไทลื้อจะทำตุ้ถวาย สำหรับใช้ในงานพิธีทางพุทธศาสนา เพื่อเป็นพุทธบูชาใหญ่ โดยมีขนาด รูปร่าง และรายละเอียดด้านวัสดุตกแต่งแตกต่างกันไป ตามความเชื่อและพิธีกรรม ตลอดจนตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่น ถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ว จะได้เกาะยึดชายตุ้ขึ้นสวรรค์

การทำตุ้ในความเชื่อของชาวไทลื้อ จึงเป็นสัญลักษณ์ของความดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อถ่ายทอดวิญญานของผู้ล่วงลับไปแล้วให้ขึ้นไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากวิบากกรรมตามพื้นฐานความเชื่อในพระพุทธศาสนา การถวายตุ้จึงมีความสัมพันธ์

อย่างใกล้ชิดกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งรูปแบบของตุ
ลวดลายที่ปรากฏบนผืนตุ ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเพณี
วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทลื้อ ที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา
เช่น การสะเดาะเคราะห์ให้ตนเองหรือญาติพี่น้องเมื่อเจ็บป่วย

จากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรม
เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้วิถีชีวิตมีความแตกต่างไปจากเดิม
คนไทลื้อจึงมีการปรับตัวเข้ากับยุคสมัย ทำให้การถักทอตุของคนไทลื้อ
ที่ทำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา จากที่บรรจงทำด้วยความประณีตในแต่ละ
ครั้งเรือนที่ใช้เวลานานถึงผืนละครั้งเดือน ได้พัฒนาการไปสู่การตั้ง
กลุ่มแม่บ้านผ้าไทลื้อ เพื่อทำผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัยที่ใช้เครื่องจักร
เช่น ผ้าบุโตะ ผ้าคลุมเตียง ผ้ารองจาน รวมไปถึงการทอตุเพื่อจำหน่าย
เป็นสินค้า โดยมีการปรับเปลี่ยนขนาด ลวดลาย สีส้น จากการทอให้เป็น
รูปสัตว์ในวรรณคดี หรือต้นไม้ และข้าวของสำคัญในการใช้ประกอบ
พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นลวดลายกนก ลายเขียน ดอกหรือปัม
ให้เป็นรูปที่ต้องการ ช่วยลดขั้นตอนและประหยัดเวลา พร้อมกับการ
สร้างสรรค์รูปแบบใหม่ของตุที่ชาวไทลื้อและชาวไทยเชื้อสายต่างๆ
สามารถนำไปถวายเป็นพุทธบูชาได้อย่างแพร่หลายมากขึ้นส่วนรูปร่าง
และโครงสร้างของตุเปลี่ยนไปเป็นแบบหลากหลายมากขึ้น เช่น วัสดุที่
นำมาทำตุได้เปลี่ยนจากผ้ามาเป็นกระดาษ และโลหะ เพื่อให้เกิดความ
คงทนต่อสภาวะอากาศได้ยาวนาน ขนาดและรูปร่างของตุสามารถนำไป
ใช้ในที่ต่างๆ ได้สะดวก และ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นมากกว่าการ
ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในขณะที่คุณค่าของการนำตุ
ไปใช้ ความหมายของลวดลายตุ และความเชื่ออันศักดิ์ของการถวายเป็น
ทานตุได้ลดลงตามไปด้วย

บ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา เป็นหมู่บ้านชาวไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองห้วยน ซึ่งตั้งอยู่ตอนใต้ของสิบสองปันนา ได้ถูกกวาดต้อนมาพร้อมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๔๘ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหงาว อำเภอยางคำ จังหวัดน่าน (ปัจจุบันอำเภอยางคำอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย) ต่อมาเจ้าเมืองน่านเกรงว่าไทลื้อดังกล่าวจะพากันหลบหนีกลับเมืองสิบสองปันนา จึงได้กวาดต้อนเข้ามาดอยฝิปันน้ำลงสู่ลุ่มแม่น้ำยม ผ่านเมืองปง มุ่งปลายทางที่เมืองเชียงม่วน ต่อมาด้วยความอดคัดผัดเคืองเรื่องที่ทำกินที่เชียงม่วน จึงอพยพย้ายขึ้นมาอยู่ที่ยางคำ ริมแม่น้ำลาว และแม่น้ำแวน ไทลื้อแต่ละกลุ่มก็สร้างบ้านเรือนและชุมชนอย่างถาวร โดยยึดตามจารีตประเพณีดั้งเดิม คือ แต่ละหมู่บ้านจะมีใจบ้าน หรือหลักบ้าน (คล้ายเสาหลักเมือง) สร้างวัดเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน มีดงเสื่อเมืองหรือดงเสื่อบ้านสำหรับทำพิธีเข้ากรรมเลี้ยงผีบ้านผีเมือง และนำเอาชื่อบ้านเมืองเดิมของตนมาตั้งเป็นชื่อชุมชนใหม่เพื่อให้ลูกหลานรู้จักแหล่งที่มาและบรรพบุรุษต้นตระกูลไทลื้อจากเมืองห้วยน จึงได้ตั้งชื่อชุมชนใหม่นี้ว่า “บ้านห้วยน” คนไทลื้อนับถือพุทธศาสนาและชอบทำบุญ แต่ละปีจะมีการทำบุญหลายครั้ง เช่น สงกรานต์ บวชลูกแก้ว (บวชนาค) เข้าพรรษาออกพรรษา ตานสลาก ตานธรรม (ตั้งธรรมหลวง) โดยมีการทำตุงถวายเป็นพุทธบูชาในเทศกาลงานต่างๆ และจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตุงไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา เพื่อศึกษาความเป็นมา ลักษณะ ลวดลาย ความหมาย และการนำไปใช้ประโยชน์ของตุงไทลื้อ และมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางด้านใดและปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของตุงไทลื้อ และส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปได้

คำถามวิจัย

๑. ตุงไทลื้อมีความเป็นมา ลักษณะ ลวดลาย ความหมาย และการนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร
๒. ตุงไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีกระบวนการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยการคงอยู่อย่างไร
๓. ตุงไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมา ลักษณะ ลวดลาย ความหมาย และการนำไปใช้ประโยชน์ของตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
๒. เพื่อศึกษากระบวนการการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยการคงอยู่ของตุงไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
๓. เพื่อศึกษาตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตุงไทลื้อ ลักษณะของตุงไทลื้อ ความหมาย ลวดลาย และการนำไปใช้ประโยชน์ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ขอบเขตด้านพื้นที่ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาครั้งนี้เป็นแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกศึกษาชาวไทลื้อในบ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพราะจังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่ชาวไทลื้อ

ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากพื้นที่หนึ่งในภาคเหนือตอนบน
ของประเทศไทย การดำรงวิถีของชาวไทลื้อได้ยึดถือความเชื่อที่ผูกพัน
กับพระพุทธศาสนา โดยการถวายตุงเพื่อให้เกิดอานิสงค์แก่ผู้ล่วงลับ
และผู้ที่ยกยว และขอบเขตด้านเวลา ได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษา
จำนวน ๔๐ วัน ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงวันที่
๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทลื้อ ในบ้านธาตุสบแวน
ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

ตุงไทลื้อ หมายถึง ตุงที่ชาวไทลื้อทำขึ้น ด้วยการทอ หรือด้วยวิธี
การอื่นใดที่มีผลคล้ายตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อ
บ้านธาตุสบแวน

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคม
ไทลื้อบ้านธาตุสบแวน จากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งที่ไม่หยุดนิ่ง
โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ส่งผลต่อคติความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา
ของคนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน

การดำรงอยู่ หมายถึง การคงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม
ความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทลื้อบ้านธาตุ
สบแวน

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
สุริชัย หวันแก้ว (๒๕๓๗) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และ

สร้างขึ้น ที่สำคัญทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมบนบรรทัดฐาน และระบบสัญลักษณ์ในสังคมนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ณ ที่ใด ก็มีผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามมาด้วย พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๒) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่งๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมสองประเภทนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้

ณรงค์ เส็งประชา (๒๕๓๘) ให้ความหมายไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีมนุษย์กำหนดให้มีขึ้นทั้ง สิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่นำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

สนธิ สมัครงการ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิต วิธีชีวิตหรือข้อกำหนดพฤติกรรมโดยภาพรวมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมไม่แยกจากกัน แต่มีความหมายโดยรวมว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ ระเบียบประเพณี ธรรมเนียมวิถีปฏิบัติของคน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นนามธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ จารีตประเพณี กฎหมาย สิ่งประดิษฐ์ และวัตถุอื่นๆ ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยเกี่ยวกับตุ๊กล้านนาและตุ๊กไทลื้อ

สุรัชย์ คำสุ (๒๕๕๓) ได้ศึกษาตุ๊กไทลื้อในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคำ และอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา พบว่า งานศิลปหัตถกรรมสามารถสะท้อนให้เห็นแง่มุมต่างๆ ของสภาพสังคมวัฒนธรรมตลอดจนจารีตประเพณี ความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมบางชิ้นได้ถ่ายทอดความรู้สึกตามแบบฉบับของตัวมันเอง ดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาของผู้สร้างสรรค์งาน นับได้ว่างานหัตถกรรมสามารถเก็บบันทึกเรื่องราวต่างๆ เพื่อถ่ายทอดแก่ชนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงความเป็นไปของงานศิลปะแขนงอื่น ของกลุ่มชนล้านนาไทยก็เช่นเดียวกัน ยังความเป็นเอกลักษณ์และบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของศิลปหัตถกรรม แต่ในที่นี้ขอกกล่าวถึงงานหัตถกรรมชิ้นหนึ่งของกลุ่มชนไทลื้อ คือ ตุ๊กผ้าไทลื้อ เป็นงานหัตถกรรมที่ถ่ายทอดกันมานานนับศตวรรษ เป็นการสร้างสรรค์งานตามความเชื่อของสังคมล้านนาที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจ และความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา การแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวของจิตใจของตนเอง และเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง จึงมีการสร้างสรรค์งานหัตถกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองในเชิงของสื่อสัญลักษณ์ ตุ๊กไทลื้อ นับว่า เป็นงานหัตถกรรมชิ้นเอกที่ชาวไทลื้อสร้างและยอมรับเพื่อใช้ประกอบอานิสงส์ในการถวายทานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสื่อออกมาตามลักษณะที่พบเห็น และจินตนาการที่ลึกล้ำของช่างผู้ทำตุ๊กไทลื้อนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมของกลุ่มชนไทลื้อได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมความเชื่อในการสร้างวัสดุ และเทคนิคที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ

อจณราพร เกษทอง (๒๕๔๘) ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมี จุดมุ่งหมายเฉพาะ ๑) เพื่อสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ๓) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ๔) เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจ ความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐ คน มีความคิดสอดคล้อง กันที่ต้องการให้มีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาขึ้นมา โดยมีความต้องการที่จะประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ทั้งหมด จำนวน ๙ ชนิด ซึ่งสามารถแยกได้ตามประเภทของตุ๊กล้านนา คือ ตุ๊กมกคล จำนวน ๘ ชนิด ได้แก่ ตุ๊กไชย ตุ๊กราว ตุ๊กค่าคิง ตุ๊กไส้หมู ตุ๊กปีใหม่ ตุ๊กเจดีย์ทราย ตุ๊กสิบสองราศี ตุ๊กพันช่อ และตุ๊กอวมงคล จำนวน ๑ ชนิด ได้แก่ ตุ๊กสามหาง ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาตุ๊กล้านนาและด้าน หลักสูตรท้องถิ่นพิจารณา พบว่า มีความเหมาะสมและการนำหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ไปใช้ มีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การ ประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ไปใช้หลังการทดลองสูงกว่าการทดลอง อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ คะแนนแบบประเมินทักษะการ ปฏิบัติงานในการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา อยู่ในระดับดีมาก ส่วนความคิดเห็นของยูวชนเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการประดิษฐ์ตุ้งล้านนา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการประดิษฐ์ตุ้งล้านนาไปใช้ มีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา ในด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการและด้านผลผลิต มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ประกาศร ทองสุก (๒๕๔๙) ได้ศึกษาการสร้างตุ้งของล้านนา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ชาวล้านนามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพิธีกรรมในพุทธศาสนา จึงคิดประดิษฐ์ตุ้งขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตุงมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน โดยปรากฏเป็นหลักฐานในคัมภีร์ไบลาน ศิลจารึกหรือตำนานของล้านนาที่พบตามวัดต่างๆ ในดินแดนล้านนา รูปแบบของตุ้งมีหลากหลาย แต่ละรูปแบบขึ้นอยู่กับความคติความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงประเภทของพิธีการที่มีการประดับตุ้งเหล่านั้น ชาวล้านนานิยมนำตุ้งมาใช้ในประเพณีต่างๆ ทั้งงานมงคล และอวมงคล ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและสังคมของตนอย่างต่อเนื่องมาตลอด ปัจจุบันการใช้ตุ้งมีจุดมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การประดับตุ้งแปรเปลี่ยนเป็นสัญลักษณ์ของการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมที่ขาดความเข้าใจเอกลักษณ์และการใช้ตุ้งในแต่ละประเภทอย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามยังคงมีเพียงกลุ่มคนบางกลุ่มที่เห็นคุณค่าและนำตุ้งไปใช้ได้ตรงจุดหมายที่แท้จริงตามประเพณีเดิม หากไม่มีการอนุรักษ์ให้มีการใช้ตุ้งอย่างถูกต้อง คุณค่าและประเพณีการประดับตุ้งของชาวล้านนาก็จะลบเลือนไป

วาณี เอี่ยมศรีทอง (๒๕๔๒) ได้ทำวิจัยเรื่อง ตุง: ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย พบว่า จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำตุงมีทั้งหมด ๓๐ คน อยู่ในจังหวัด เชียงใหม่ ๑๙ คน จังหวัดลำพูน ๙ คน และจังหวัดเชียงราย ๒ คน ส่วนใหญ่ทำงานอย่างอิสระไม่มีการรวมกลุ่มกัน เฉพาะในเชียงใหม่เท่านั้น ที่มีการรวมตัวและจัดเป็นกลุ่ม ปัญหาการผลิตพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผลิตตุงทุกคนประสบปัญหาการขาดวัตถุดิบและวัสดุต่างๆ มีราคาสูง กับทั้งมีจำนวนจำกัด ขาดแรงงานและผู้ออกแบบที่มีความชำนาญใน การทำและออกแบบลวดลายตุง สุดท้ายก็คือการทำตุงต้องใช้เวลามาก ด้านการส่งเสริมพบว่า ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ไม่ได้ให้การสนับสนุน เพื่อให้การทำตุงสามารถนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ มีเพียงการส่งเสริม เผยแพร่ความรู้โดยการจัดนิทรรศการและฝึกอบรมวิธีการผลิตตุงเท่านั้น จากการศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการส่งเสริมการตลาดให้กว้างขึ้น โดยอาจมีการออกแบบตุงให้เกิดประโยชน์หลากหลายขึ้น เช่น นำไป ตกแต่งสถานที่ต่างๆ และเพิ่มโอกาสในการใช้ให้มากขึ้นโดยเฉพาะ พิธีกรรมที่เป็นมงคลทั้งหลายหรืออาจทำเป็นของขวัญที่ระลึก ควรจัดหา แหล่งลงทุน โดยอาจรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์เพื่อการมีอำนาจในการ ต่อรองหรือการรวมทุนซื้อวัสดุทำให้ต้นทุนถูกลง หรืออาจหาแหล่งเงินกู้ เพื่อการส่งเสริมอาชีพทำตุง ควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เรื่อง การรักษาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กับเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียน เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีและรักในวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนโรงเรียน ควรได้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องตุง ทั้งในเรื่องพื้นฐานลวดลาย ชนิดของตุงและวิธีการผลิตตุง เพื่อเป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้หน่วยงานท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ เกี่ยวข้องกับการผลิต และการพัฒนาพันธุ์พืชควรได้มีการศึกษาพัฒนา

พันธุ์ไม้ให้มีความเหมาะสมนำไปใช้ในงานประดิษฐ์ งานหัตถกรรมของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาในการแสวงหาวัสดุจากแหล่งอื่น และลด
ต้นทุนการผลิต

๒) งานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ของไทยลื้อ

จารุวรรณ พรหมวัง (๒๕๓๕) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
บางประการของชาวไทลื้อเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม
๔ เรื่องคือ ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ ได้แก่ ประเพณีการตานธรรม
พิธีสงเคราะห์เฮิน (บ้าน) - หมูบ้าน-เมือง ประเพณีการแต่งกาย และภาษา
โดยศึกษาชุมชนไทลื้อบ้านทุ่งมอกหมูที่ ๕ ตำบลมาง อำเภอเชียงม่วน
จังหวัดพะเยา พบว่า สังคมของชาวไทลื้อเป็นสังคมเกษตรกรรม ลักษณะ
ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ชาวไทลื้อทุกคนยึดมั่นใน
พุทธศาสนา แม้จะยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปะปนอยู่บ้าง ภายในหมู่บ้าน
มีโรงเรียนประถมศึกษา ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่เยาวชน การปกครอง
ภายในหมู่บ้าน จัดรูปแบบตามหมู่บ้าน อพป. โดยแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ
มีผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวงบ้าน เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้
ยังมีผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้นำทางศาสนาที่เป็นที่เคารพของชาวบ้าน วัฒนธรรม
ที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ การแต่งกาย มีการเปลี่ยนแปลงน้อยคือ
ภาษา สำหรับประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อจะมีทั้งเปลี่ยนไป และคงรูปแบบ
เดิมบางประการ ขั้นตอนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือการนำมา
ทดลอง สำหรับการรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อนั้น
ผู้ที่มีการศึกษา อายุน้อยและมีสถานะทางสังคมที่สูง จะยอมรับการ
เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย และอายุมาก โดยสรุป
วัฒนธรรมของชาวไทลื้อจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปการรับวัฒนธรรม
ใหม่ และการดำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

นิชธิมา บุญเฉลียว (๒๕๕๒) ได้ศึกษาความทรงจำร่วมของคนลื้อ พลัดถิ่นกับประเพณีประติษฐกรรมพบว่า ความทรงจำและสำนักประวัติศาสตร์เกี่ยวกับถิ่นฐานบ้านเกิดและการสร้างความเป็นท้องถิ่นมีส่วนอย่างสำคัญต่อการทำความเข้าใจการปรับตัวได้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่มาจากโครงการรัฐของชาวลื้อ ดังปรากฏผ่านโครงการพัฒนาและการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเชิงคำการช่วงชิงได้ตอบดังกล่าวสามารถพิจารณาผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของรัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงปฏิบัติการผ่านขบวนการรื้อฟื้นสืบสานวัฒนธรรมของชาวลื้อ การจัดงานเทศกาลวัฒนธรรมประจำปี การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน กระบวนการต่างๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของชาวลื้อเชียงคาล้วนแล้วแต่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อที่จะสืบสานและจารึกจดจำที่มาที่ไปและกำหนดตำแหน่งแห่งที่และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมในบริบทประวัติศาสตร์การสร้างชาติและการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

เสาวภา ศักยพันธ์ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาการปรับปรนและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอาหารไทลื้อในเขตล้านนา พบว่าอาหารไทลื้อในเขตล้านนา มีแหล่งของวัตถุดิบจากพืชผักที่ปลูกในไร่นา และหาเนื้อสัตว์ประเภทปลา ปู กุ้ง หอย จากลำห้วย ไม่นิยมรับประทานเนื้อวัวควาย วิธีการปรุงอาหารใช้วิธีการง่ายๆ เหมือนกับชาวไทอื่น การรับประทานอาหารในครอบครัว ลูกหลานจะให้เกียรติผู้อาวุโสสูงสุดในครอบครัวคือ ปู่ย่าตายาย อาหารไทลื้อดั้งเดิมได้แก่ น้ำปู น้ำผัก น้ำหนั และข้าวแคบ ส่วนอาหารที่นิยมนำไปทำบุญในพิธีกรรมที่วัดได้แก่ ห่อนึ่ง แกงฮังเล ขึ้นทอด และขนมจ็อก อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมอื่นๆ ไก่ต้ม ข้าวเหนียว กล้วยน้ำหว่า อาหารที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบรรพบุรุษ

ของชาวไทลื้อ ได้แก่ หมูดำทั้งตัว ในด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ด้านอาหาร การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านอาหาร ไทลื้อในเขตล้านนา พบว่า อาหารไทลื้อในเขตล้านนามีต้นกำเนิดมาจาก สิบสองปันนา เมื่อมีการอพยพโยกย้ายได้นำอาหารหรือเมล็ดพันธุ์มาด้วย อาหารบางอย่างถูกกลืนกลายเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ แต่อาหารของ ชาวไทลื้อในเขตล้านนายังคงมีเอกลักษณ์ติดตัวอยู่

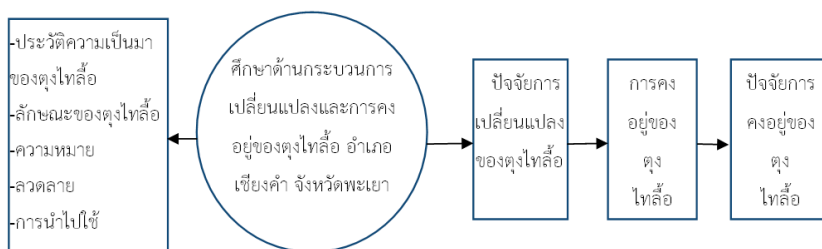
เสกสรร สรรสพพิสุทธิ์ (๒๕๔๖) ได้ศึกษา “อัตลักษณ์ของไทลื้อ และการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ชาวไทลื้อในชุมชนบ้านแม่สาบได้ตั้งถิ่นฐานในล้านนามาเป็น เวลานานและยึดถือการปลูกข้าวเป็นวิถีหลักในการดำรงชีพ ดังนั้น “ข้าวกับควาย” จึงอาจถือว่าเป็นสัญลักษณ์ในทางวัฒนธรรม ชาวไทลื้อ มีความเชื่อเกี่ยวกับผี ในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุดซึ่งสถิตอยู่กับทุกสิ่งในชีวิต และธรรมชาติ ดังนั้นระบบความเชื่อ พิธีกรรมและค่านิยมของคนในชุมชน จึงเป็นการแสดงออกของคุณธรรมสูงสุด ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบ ต่อพฤติกรรมของชาวบ้านในการผลิตทางเศรษฐกิจ การจำหน่ายผลผลิต ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล การลงทุนของภาครัฐในการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้ง การกระตุ้นระบบเศรษฐกิจการตลาด ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตและการบริโภคของชาวไทลื้อ อีกทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ชาวไทลื้อบ้านแม่สาบ ยังสามารถที่จะปรับอัตลักษณ์ทางขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมท่ามกลาง กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ณริสสร ธีรทีป (๒๕๔๒) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทลื้อ ตำบลหลวงเหนืออำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๕๐ ศึกษาผ่านลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำที่เป็นทางการ พบว่า ชุมชนไทยลื้อบ้านหลวงเหนือมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวอันเนื่องมาจากการขยายตัวของประชากร และการขยายตัวของรัฐและทุนที่เข้ามา ในชุมชน ที่เข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้นำมีส่วนอย่างมากต่อการปรับตัวของชุมชนซึ่งได้ปรับเปลี่ยนองค์กรของชุมชนให้ตอบสนองนโยบายของประเทศไทย ทำให้ตัวผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนมีอำนาจในการต่อรองทรัพยากรจากรัฐเพื่อพัฒนาชุมชน เมื่อผู้นำเปลี่ยนฐานไปผูกพันกับภายนอก จนมีลักษณะเป็นตัวแทนของรัฐมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ ดังนั้น ชาวบ้านจึงพยายามรักษาความสัมพันธ์ในชุมชนเอาไว้ ตลอดจนสร้างองค์กรเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้น จึงพยายามที่จะฟื้นฟูโดยหยิบยกเอา “ความเป็นลื้อ” ขึ้นมาด้านหนึ่งเพื่อรักษาความร่วมมือในชุมชน อีกด้านหนึ่งเพื่อสร้างพลังในการต่อรองของชาวบ้าน ในการต่อต้านการเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรภายในชุมชน

จากงานวิจัยข้างต้น โดยสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของตุงไทลื้อ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ด้าน ซึ่งรวมกันอยู่จึงทำให้เกิดการอนุรักษ์ตัวเองของชาวไทลื้อ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อของตนเอง ให้คงอยู่ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้มุ่งศึกษาด้านกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ของตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา คณะผู้วิจัยได้ กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม (field study) และได้ออกแบบการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ คือ พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ พระสงฆ์ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในวัดเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่มีความผูกพันกับตุงไทลื้อเป็นอย่างดี และกลุ่มที่ ๒ คือ นักวิชาการท้องถิ่น จำนวน ๒ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นนักวิชาการท้องถิ่นชาวไทลื้อ ที่มีความรู้ในเรื่อง การทำตุง การทานตุง และกลุ่มที่ ๓

คือ ชาวไทลื้ออำเภอเชียงคำ จำนวน ๗ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงคำ มีความรู้เกี่ยวกับตุ้ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยการตีความความสัมพันธ์ระหว่างตุ้งไทลื้อกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนาตามข้อมูลที่ได้มา รูปแบบและลักษณะการเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่ของตุ้งไทลื้อ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่ของตุ้งไทลื้อ แล้วจึงลงมือสรุปนำเสนอผลข้อมูลเป็นการบรรยายหรือการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีปัจจัยต่อการคงอยู่ของตุ้งไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่มีต่อคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา
๒. ทำให้ทราบความเชื่อและพัฒนาการของตุ้งไทลื้อในมิติทางพระพุทธศาสนา
๓. ได้แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูตุ้งไทลื้อ เพื่อให้เกิดการสืบทอดในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. คติความเชื่อและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับตุง ของชาวไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ก่อนนับถือพุทธศาสนา ชาวไทลื้อติดต่อกับผีบรรพชนผ่านหมอผีหรือข้าวจ้ำ จะนำข้าวปลาอาหารเลี้ยงผี ขอพรให้ผีคุ้มครองคนในบ้าน และอำนวยความสะดวกในการทำมาหากิน เมื่อมานับถือพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดเพื่อประกอบศาสนกิจประจำทุกหมู่บ้าน ญาติมิตรต้องนำสิ่งของมาถวายพระสงฆ์ ซึ่งเชื่อว่าจะได้รับบุญเป็นสิ่งตอบแทน และอุทิศบุญให้แก่ญาติมิตรที่ตายแล้ว ผลบุญจะสนองให้ตนเองและคนตายเป็นสุข และได้รับสิ่งที่ปรารถนา พระสงฆ์จึงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหญิงชายไปทำบุญถือศีลภาวนาและไปนอนวัดทุกวันพระ วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งวัดนอกจากจะเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรแล้วยังเป็นพื้นที่สาธารณะของส่วนรวม เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การผสมผสานความเชื่อเรื่องผีและการนับถือพระพุทธศาสนาของชนไทลื้อ เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีสลากภัต (ตานก๋วยสลาก) ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการตั้งธรรมหลวง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีขึ้นธาตุ ประเพณีบวชลูกแก้ว เป็นต้น รวมไปถึงความเชื่อเรื่องตุงที่ชาวไทลื้อนิยมทำบุญถวายตุงในงานประเพณีต่างๆ

ตุง เป็นสิ่งที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในงานพิธีทางพุทธศาสนาทั้งงานมงคลและอวมงคลต่างๆ โดยมีขนาดรูปทรงและรายละเอียดด้านวัสดุตกแต่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อและพิธีกรรม เรามักจะพบตุงที่ชาวบ้านถวายวัดปรากฏแขวนไว้ในวิหาร โดยเฉพาะจะพบมากในวัดของชาวไทลื้อ นอกจากนี้ก็อาจพบแขวนไว้กับเสาตุงปักตรงบริเวณหน้าลานวัดด้านหน้าวิหาร โดยเฉพาะในงานฉลองหรืองานสมโภชต่างๆ เช่น งานปอยหลวง ซึ่งเป็นงานฉลองการก่อสร้างหรือบูรณะอาคารต่างๆ ในวัด เช่น โบสถ์ ศาลา เป็นต้น ก็จะมีการปักเสาไม้ไผ่แขวนตุงประดับไว้รอบสิ่งก่อสร้างที่ฉลองนั้น และยังปักเสาตุงประดับไว้สองฟากถนนที่จะเข้าสู่วัดเรียงรายเป็นทิวแถว เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่ามีงานสมโภชที่วัดแห่งนั้นด้วย

คนไทยลื้อนิยมการทำบุญเป็นอย่างมาก ถ้าเป็นผู้ชายจะบวชเรียนตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เพื่อให้ได้รับการฝึกปฏิบัติตนและอบรมหลักธรรมทางพุทธศาสนา ส่วนผู้หญิงไม่สามารถบวชได้จึงทอดถวายวัด เพื่อให้เป็นอานิสงส์แก่ตนเอง การทอดตุงจะทำได้ด้วยความศรัทธาและด้วยฝีมือที่มีความละเอียด เพราะผู้หญิงไทลื้อส่วนใหญ่นิยมการทอผ้า จะทอผ้าเป็นตั้งแต่เด็ก ด้วยการสอนจากยายหรือแม่ ดังนั้น ในสมัยก่อนผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันจึงเกิดจากการทอผ้าใช้เอง

โอกาสในการถวายตุงจะทำได้ตลอดเวลาตามความศรัทธาของผู้ถวาย อาจจะถวายในช่วงโอกาสทำบุญ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา ทอดผ้าป่า ทำบุญอุทิศส่วนกุศล สงกรานต์ วันที่ถวายตุงนั้นนิยมกระทำในวันพญาวันซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ และประเพณีสลากภัต โดยทั่วไปแล้วในการนำตุงมาถวายที่วัด เจ้าของตุงจะเขียนคำอุทิศถวายโดยเขียนข้อความลงบนผืนตุงส่วนบนติดกับหัวตุง บางครั้งก็จะเขียนข้อความนั้นบนกระดาษแล้วนำไปปะติดบริเวณหัวตุง ข้อความที่เขียน

มีชื่อผู้ถวายตุงและคำอธิษฐานขอให้ผลบุญที่ได้จากการถวายตุง ช่วยให้พ้นจากการตกนรก ได้ขึ้นสวรรค์

การที่ชาวไทลื้อนิยมนำตุงมาถวายวัดเป็นพุทธบูชาทั้งที่เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้ตายก็จะพ้นจากการไปเป็นเปรตหลุดพ้นจากบาปกรรมที่ทำไว้ หรือเป็นการถวายเพื่อถวายเพื่อส่งกุศลผลบุญให้แก่ตนเองในชาติหน้า ถ้ากลับมาเกิดในโลกมนุษย์ก็จะเป็นใหญ่เป็นโต ด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะพ้นจากการตกนรก โดยอาศัยเกาเขยตุงขึ้นสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ จะได้พบพระศรีอาริยมตตริย หรือจะได้ถึงซึ่งพระนิพพาน ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จากความเชื่อดังกล่าวจึงทำให้ชาวไทลื้อแทบทุกคนจะต้องถวายตุงที่วัด อย่างน้อยก็สักครั้งหนึ่งในชีวิตของตน โดยพระสงฆ์จะนำตุงที่ชาวบ้านนำมาถวายแขวนไว้ในวิหาร จากการสัมภาษณ์ประพันธ์ วงศ์ใหญ่ ภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวนกล่าวว่า “เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณจนถึงรุ่นพ่อ (ตัวเอง) คือ เชื่อว่าสร้างตุงถวายแล้ว จะได้บุญ ทำให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ได้รับอานิสงส์รอดพ้นขุมนรก ส่วนคนที่ทำดีก็เป็นผลบุญได้ขึ้นสวรรค์ การทำตุงถวาย มีทั้งถวายให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และถวายให้เป็นผลบุญแก่ตนเองในภพหน้า” ความศรัทธาในอานิสงส์ของการถวายตุงมีตำนานเล่าต่อกันมาและปรากฏในคำขับลื้อของชาวไทลื้อ เรื่อง “แม่กาเผือก” หรือ “ตำนานพระเจ้าห้าตน” ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตรมะ และพระอาริยมตตริย เนื้อเรื่องเน้นคติธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีที่มีต่อพระคุณพ่อแม่ โดยการทำตุงเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศส่วนกุศลไปถึงผู้ให้กำเนิดของตน เรื่อง “แม่กาเผือก” หรือ “พระเจ้าห้าตน” นี้มีแก่นเรื่องเน้นคติธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีที่มีต่อผู้ให้กำเนิดตลอดจนผู้ชุบเลี้ยงดูแลมา แม้จะมีใช้ผู้กำเนิดโดยตรงก็ตาม เนื้อเรื่อง

มีลักษณะเป็นตำนานอธิบายที่มีของพิธีกรรมการจุดปางประทับเป็น พุทธบูชาในเทศกาลยี่เป็ง (เดือนยี่เป็ง) ว่าเป็นสัญลักษณ์ของดินแม่กาเผือก และการอธิบายความหมายของตุ่งให้สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์ ซึ่งคติความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์นี้ มีอิทธิพล ต่อความศรัทธาของชาวไทลื้อเป็นอย่างมาก ดังเราจะเห็นภาพจิตรกรรม ฝาผนังในวิหารวัดไทลื้อ ที่นิยมวาดเล่าเรื่องแม่กาเผือก ตลอดจน ภาพพระอดีตพุทธเจ้าห้าพระองค์ ปรากฏอยู่เสมอ

กล่าวได้ว่า การถวายตุ่ง หรือตานตุ่งแก่พระสงฆ์ เป็นกุศโลบาย ที่จะช่วยให้คนที่ตกนรกรอดพ้นจากนรก ชาวไทลื้อจะทำตุ่งไปถวายวัด อุทิศแก่ญาติพี่น้อง โดยคนตายที่ตกนรกจะจับทางตุ่งลอยขึ้นจากนรก นั้นเอง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบัน ส่งผลให้ตุ่งไทลื้อบ้านธาตุสับสนวน เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม และเศรษฐกิจ ทั้งในด้านรูปแบบ คุณค่า ความเชื่อและความหมาย ของตุ่ง อีกทั้งการทอดตุ่งได้สูญหายไปเพราะขาดการสืบสานจากคนรุ่น ลูกหลาน ส่วนตุ่งที่ใช้ในปัจจุบันมีเพียงไม่กี่รูปแบบ และได้ชื่อมาจากที่อื่น นอกจากนี้ตุ่งยังถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นมากขึ้น

๒. การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ของตุ่งไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๑) การเปลี่ยนแปลงของตุ่งไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

(๑) ด้านวิธีการทำ จากเดิมที่ต้องมีการทอดผ้าด้วยแรงงานคน เพื่อนำมาทำเป็นตุ่ง ได้แก่ ตุ่งผ้าทอลวดลาย ตุ่งผ้าสี ตุ่งใย ตุ่งแถม ปัจจุบัน ได้ใช้ผ้าสำเร็จรูปที่หาซื้อได้ง่าย และมีความสะดวกรวดเร็วในการนำมา ตัดเย็บเป็นตุ่ง นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการดอกรูปปั๊มให้เป็นรูปที่ต้องการ ทำให้ลดขั้นตอนและประหยัดเวลาในการทำตุ่ง

(๒) ด้านวัสดุที่ใช้ในการทำตุ่ง ในอดีตตุ่งทำจากกระดาษและผ้า มีวัสดุตกแต่งจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้สด ใบไม้ ลูกเดือยหิน ซึ่งมีความคงทนน้อย ปัจจุบันตุ่งบางชนิดมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ในการทำตุ่งให้มีความคงทนต่อสภาวะอากาศได้ยาวนาน เช่น ทำจากโลหะ การใช้วัสดุที่เป็นของเทียมทำจากพลาสติก เช่น ดอกไม้พลาสติก เม็ดโฟม หลอดกาแฟ มาทดแทนวัสดุจากธรรมชาติจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ใบโหยที่ประดับข้างตุ่งก็เปลี่ยนไป การตกแต่งเลียนแบบกันมาแต่ไม่รู้ความหมาย วัสดุที่ตกแต่งบางอย่างก็เปลี่ยนไปใช้สิ่งของสมัยใหม่เข้ามาแทน เช่น ดอกไม้พลาสติก เม็ดโฟม มาแทนเม็ดเดือยหิน หลอดกาแฟแทนใบโหย ฯลฯ แม้แต่ผมเองก็ไม่รู้เรื่องความหมาย เพราะถามคนเฒ่าก็บอกว่าทำตามรุ่นก่อนๆ มาพอเราถามก็ไม่รู้”

(๓) ด้านลวดลายตุ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ลวดลายตุ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ตุ่งพระเจ้าสิบตน หรือ ตุ่งพระเจ้าสิบชาติ (ทศชาติ) มีการเขียนชื่อพระเจ้าในชาติต่างๆ ด้วยอักษรไทลื้อ ตุ่งพระเจ้าชาวแปด เป็นตุ่งที่วาดภาพพระพุทธรูปลงบนผืนผ้า มีที่มาจากความเชื่อที่หมายถึงอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง ๒๘ พระองค์ รวมถึงลวดลายและสัญลักษณ์ของตุ่งไทลื้อตุ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เช่น รูปปราสาทห้าชั้น รูปนาครหรือมังกร รูปหม้อดอก รูปสิงห์ รูปนกหรือหงส์ได้สูญหายไป โดยจะเหลือเพียงลายปราสาท สัตว์ประเภท ช้าง ม้า ไก่ มีดอกไม้ รวมทั้งลายนก และลายเขียน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ของตุ่งที่ ชาวไทลื้อและชาวไทยเชื้อสายต่างๆ นิยมนำไปถวายเป็นพุทธบูชามากขึ้น

(๔) ด้านรูปร่างของตุ่ง ในด้านรูปร่างของตุ่งได้เปลี่ยนจากเดิมที่เป็นตุ่งดั้งเดิมที่มีไม้กึ่งรูปแบบ ถูกเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบหลากหลายมากขึ้น ทำให้ขนาดและรูปร่างของตุ่งสามารถนำไปใช้ในที่ต่างๆ ได้สะดวก

(๕) ด้านประเภทของตุ่ง จากเดิมที่ตุ่งมีหลายประเภท แต่ละประเภทต่างก็มีความหมายและนำไปใช้ในการประกอบประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน เช่นตุ่งผ้าทอลวดลาย ตุ่งชัย หรือตุ่งไชย เป็นตุ่งผ้าผืนยาว มีไม้ไผ่คั่นเป็นช่วงๆ ส่วนหางตุ่งปลายจะเรียวเล็กลง และห้อยประดับด้วยกระจับปี่ที่ยัดไส้ข้างในด้วย ตุ่งชนิดนี้เท่าที่พบมักอยู่ในวิหาร ตุ่งสาววา ตุ่งชนิดนี้มีลักษณะเหมือนตุ่งไชย แต่ต่างกันที่มีความยาวมากกว่า ห้อยแขวนอยู่บนเสาไม้ที่ปักบริเวณหน้าวัด จุดประสงค์ของผู้ทำตุ่งมาถวายวัด เพื่อใช้สะเดาะเคราะห์ให้ตนเองหรือญาติมิตร โดยเฉพาะเมื่อเวลาไม่สบาย เป็นต้น ปัจจุบันประเภทของตุ่งที่ใช้ในบ้านธาตุสบแวนมีเพียงตุ่งโย และตุ่งผ้าเช็ดน้อยที่ทอเป็นผืนเล็กแล้วปล่อยเป็นเส้นใยฝ้ายที่ใช้ไม้ไผ่สอดระหว่างผืน สำหรับใช้ในการตานตุ่ง และใช้เมื่อมีงานประเพณี งานฉลอง งานบุญประจำปีของวัด จะใช้ตุ่งปักตั้งแต่หน้าวัดไปถึงถนนใหญ่ เพื่อให้คนที่ผ่านไปมาได้รู้ว่าในวัดมีงานบุญใหญ่ รวมทั้งตุ่งไส้หมู ทำจากกระดาสี ใช้ในประเพณีสงกรานต์

จากการสัมภาษณ์ วราภรณ์ วงศ์ใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคนไทลื้อ บ้านธาตุสบแวน กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงประเภทของตุ่งไทลื้อว่า

“การตานตุ้งจะเห็นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในงาน
สืบสานตำนานไทลื้อ แต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตุ้งที่นำมาถวายตาน
ที่ผ่านมาจะเป็นตุ้งไทลื้อจริงๆ ซึ่งซื้อมาจากหมู่บ้านเชียงบาน
อำเภอเชียงคำ หรือบ้านท่าฟ้า อำเภอเชียงม่วน แต่พอมาถึง
งานสืบสานตำนานไทลื้อในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เริ่มมีการนำตุ้งประยุกต์
สมัยใหม่ เป็นการสลักด้วยเครื่องจักรและวัสดุสังเคราะห์ เช่น
กระดาษแข็ง พลาสติก กระดาษสีทอง ทำเป็นตุ้งที่ได้รับต้นแบบ
มาจากจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีความสะดวกและง่ายสำหรับ
คนจัดงาน หากใครจะตานตุ้งไทลื้อแบบดั้งเดิมก็ยังสามารถอยู่
แต่ไม่ค่อยมีให้เห็นมากนัก”

(๖) ด้านความเชื่อในการทำตุ้งและการตานตุ้ง ในอดีตชาวบ้าน
จะประดิษฐ์ตุ้งขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง
และครอบครัวไว้ในภายภาคหน้า ดังนั้น ชาวบ้านจึงนิยมประดิษฐ์ตุ้ง
ด้วยตนเองอย่างตั้งใจโดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงเทศกาลทำบุญ ทุกบ้านต้อง
ช่วยกันทำตุ้งเพื่อไปถวายวัด และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเท่ากับ
เป็นการถ่ายทอดศิลปะการทำตุ้งให้กับลูกหลาน ขณะเดียวกันผู้สูงอายุ
ไทลื้อนิยมใช้กุศโลบายการถวายตุ้ง โดยนำปริศนาธรรมในตุ้ง เป็น
เครื่องมือในการอบรม บ่มเพาะและขัดเกลาลูกหลาน ทำให้ลูกหลาน
ไทลื้อไม่ละทิ้ง พระพุทธศาสนา มีการเข้าวัด ทำบุญ ทำนุบำรุงพระพุทธ
ศาสนาอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทลื้อผูกพัน
และใกล้ชิดกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ชาวบ้านในอดีตเห็นคุณค่า
ของตุ้งมาก เพราะถือว่าเป็นของสูงที่ใช้ในการสักการบูชา ตุ้งจึงมี
ความหมายและคุณประโยชน์ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

สภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของคนยุคใหม่ห่างไกลจากวัดมากขึ้น ซึ่งเป็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของคนไทลื้อ บ้านธาตุสบแวนด้วย ที่เปลี่ยนจากชุมชนดั้งเดิมไปสู่ชุมชนที่มีความทันสมัย และความเป็นเมืองมากขึ้น ทั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา และด้านวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร ความเชื่อในเรื่องการทำบุญ สร้างกุศลให้แก่ตนเองและครอบครัวลดน้อยลง ทำให้ความเชื่อเรื่องการทานตุ้ดลดลงไปด้วย ผู้คนส่วนใหญ่เมื่อเห็นตุ้ดแล้วก็ไม่ทราบถึงความหมายและคุณค่าของตุ้ด เพียงแต่มองในเรื่องการนำไปใช้และประดับเพื่อความสวยงามเท่านั้น โดยตุ้ดสำหรับงานมงคลหรืองานอวมงคล แทบจะไม่แตกต่างกัน คงไว้ซึ่งรูปแบบ แต่ความเชื่อดั้งเดิมไม่มีแล้ว

จากการสัมภาษณ์เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานไทลื้อ แต่ออกไปศึกษาต่อภายนอกชุมชนเกี่ยวกับตุ้ดไทลื้อ พบว่า เยาวชนลูกหลานไทลื้อส่วนใหญ่จะรู้จักว่าตุ้ดไทลื้อเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นไทลื้อนอกจากชุดไทลื้อ เคยเห็นตุ้ดไทลื้อในช่วงที่ชุมชนมีการจัดงานเทศกาลพิเศษ เช่น งานสืบสานตำนานไทลื้อ หรืองานวัด งานทำบุญในบ้านธาตุสบแวน และเคยเห็นตุ้ดไทลื้อใช้ตกแต่งที่บ้านไทลื้อโบราณ โดยกล่าวว่าลายบนตุ้ดไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นลายสัตว์ ตุ้ดไทลื้อยาวๆ ลายสิบสองราศี และตุ้ดที่ใช้ในงานเทศกาลต่างๆ รวมทั้งตุ้ดแดงที่อยู่ตามข้างถนนใช้ปักทำพิธีให้คนตาย ถ้าให้แยกก็จะแยกได้เฉพาะตุ้ดแดงที่ใช้ปักทำพิธีให้คนตาย แต่ก็คล้ายๆ กับตุ้ดแดงที่ใช้กับเทศกาลต่างๆ ซึ่งเห็นมีสีแดงเยอะมากกว่าที่จะเป็นตุ้ดสำหรับคนตาย ก็เลยมีความเชื่อเรื่องตุ้ดทำให้คนได้ขึ้นสวรรค์ จากการทานตุ้ดแดงให้คนตาย แต่ไม่รู้ลึกถึงความหมาย ความสำคัญของตุ้ดไทลื้อ และไม่มีความผูกพันกับตุ้ดไทลื้อ

โดยปกติไม่ค่อยเห็นตุ้งไถ่ตามในหมู่บ้าน เหตุผลหนึ่งอาจจะ เพราะว่าที่ไม่ค่อยเห็นเนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีอายุ ๒๐ ขึ้นไป ต้องไป เรียนหนังสือนอกพื้นที่ จึงไม่ค่อยได้พบเห็นตุ้งไถ่แล้ว ส่วนการทอดตุ้งไถ่ จะไม่เคยเห็นเลย อีกทั้งเยาวชนที่ออกไปศึกษาต่อนอกชุมชน ไม่เคย ได้เข้าไปร่วมพิธีตานตุ้งในงานไถ่ แต่เคยเห็นผู้ใหญ่ทำพิธีตานตุ้ง โดยคนเฒ่าคนแก่บอกว่าตานตุ้งเพื่อให้ได้ขึ้นสวรรค์เมื่อตายไปแล้ว หรือ คนที่ตายไปแล้วถ้าตานตุ้งให้ก็จะได้ขึ้นสวรรค์ คือการส่งดวงวิญญาณ ของคนตายขึ้นสวรรค์ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวถูกปฏิเสธจากคนรุ่นใหม่ ที่มีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ การใช้เหตุผลมากกว่าความเชื่อดั้งเดิม หรืออาจจะเพราะไม่รู้ว่สวรรค์ นรก แท้จริงเป็นอย่างไร

(๓) ด้านการใช้ประโยชน์ และบทบาทหน้าที่ของตุ้ง ตุ้งถือเป็น สัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อในพระพุทธ ศาสนา จุดมุ่งหมายในการสร้างตุ้ง คือการถวายเป็นพุทธบูชา สร้างบุญ กุศลให้แก่ตนเองและผู้ที่ยล่วงลับไปแล้ว จะได้พ้นจากเวรกรรมและได้ขึ้น สวรรค์ ปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนไถ่ ส่งผลให้วิถีของตุ้ง เปลี่ยนไปด้วย จากที่เคยมีการทำตุ้งประดับและถวายไปพร้อมกับห่อผ้า หรือมณฑปผ้า และปราสาทที่มียอดสูง ปัจจุบันตุ้งถูกนำมาประยุกต์เพื่อ ใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น นำไป ประดับตกแต่งภายในวิหาร ในห้องพระประจำบ้าน อาคารสถานที่สำคัญ ของพุทธศาสนิกชน นำไปใช้ประดับในขบวนแห่ในงานสืบสานตำนาน ไถ่ รวบรวมตุ้งยังถูกนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น เช่น เครื่องประดับ ของแต่งบ้าน ผ้าพาดไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน เป็นต้น

(๘) การหายไปของอาชีพทอตุ่ง ยุคปัจจุบันที่ชาวบ้านจะต้องหารายได้ให้มากขึ้น เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวและส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ หากชาวบ้านประกอบอาชีพทอผ้าเพียงอย่างเดียวจะขายได้เฉพาะช่วงที่มี การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อเท่านั้น ยิ่งถ้าทอด้วยมือจะใช้เวลานานและยังได้เงินช้า ปัจจุบันคนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนไม่ได้ทอผ้า และทอตุ่งอีกแล้ว อีกทั้งเครื่องทอตุ่งได้หมดไปตั้งแต่รุ่นละครั่วลื้อ เพราะจะต้องมีการเก็บไม้ทอ ลายทอไว้ เมื่อไม้ทอชำรุดหรือเสียหายไป จึงไม่มีการสืบทอดกันไว้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ยายผมเล่าให้ฟังว่า แม่ของยาย (ทวด) เป็นคนทอ แสดงว่า บ้านธาตุสบแวนจะต้องมีเครื่องทอตุ่ง ซึ่งผมมองเห็นหลายๆ ในรูป ชาวดำ ดูแล้วลักษณะคล้ายกับตุ่งของเชียงม่วน ในขณะที่เชียงม่วนยังมีการทอตุ่งกันอยู่จนถึงทุกวันนี้ หมู่บ้านในเชียงคำที่สืบไว้ คือบ้านเชียงบาน แต่ลายเป็นปราสาทตรงๆ คนทอตุ่งในหมู่บ้านไม่มีเหลือแล้ว เพราะไม่มีคนสืบสานจากผู้ทรงภูมิปัญญาด้านนี้ ไว้เลย มีบางคนเท่านั้นซึ่งออกไปจากหมู่บ้านไปอยู่ที่หมู่บ้านอื่น แต่ก็ยังเห็นทำอยู่เหมือนกัน แต่ไม่ค่อยมาก เพราะทำตุ่งตัวหนึ่ง ราคาประมาณ ๑,๕๐๐ บาท กว่าจะได้ขายก็นานเป็นอาทิตย์ หรือนานเป็นเดือน”

ส่วนตุ่งที่นำมาใช้ในงานประเพณีต่างๆ ทั้งงานประเพณีของวัดและงานสืบสานตำนานไทลื้อ ในบ้านธาตุสบแวน ได้ซื้อมาจากบ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ และบ้านท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นชุมชนไทลื้อเช่นกัน โดยตุ่งไทลื้อมีลายทอที่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่า เป็นคนไทลื้อคือ ช้าง ปราสาท พระเจ้าห้าพระองค์ และฉัตร

๒) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตุ้งไถลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

(๑) การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพของชาวบ้าน ทำให้ต้องหารายได้เพิ่มมากขึ้น โดยละทิ้งการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมที่มีรายได้น้อย การขาดการสืบสานอาชีพนี้ จึงทำให้อาชีพการทอดตุ้งไถลื้อหายไป

(๒) การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐ โดยการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ตุ้งได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์เช่น เครื่องประดับ ของแต่งบ้าน ผ้าพาดไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน เป็นต้น และถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นมากกว่า การใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การประดับตกแต่งสถานที่ต่างๆ

(๓) การนำเครื่องจักรและวัสดุสังเคราะห์ เช่น กระจกแข็ง พลาสติก กระจกสีทอง มาใช้ในการผลิตตุ้ง เป็นตุ้งประยุกต์สมัยใหม่ที่มีรูปร่างขนาดที่แตกต่างกัน ทำให้มีความสะดวก รวดเร็วในการผลิตตามความต้องการของตลาด และหาซื้อได้ง่าย

(๔) ประเพณีการตานตุ้งถูกนำมาประยุกต์ใช้การทำบุญทั่วไป โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะในงานสืบสานตำนานไถลื้อซึ่งนำการตานตุ้งมาเป็นพิธีกรรมหนึ่งของงาน เพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาร่วมกันทำบุญ

(๕) เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา และไม่มีความเชื่อในความหมายดั้งเดิมของการตานตุ้งของคนไถลื้อที่ทำเพื่อต้องการเกะขวยตุ้งขึ้นสวรรค์ หลังจากตนเองเสียชีวิตไปแล้ว ความเชื่อดังกล่าวถูกปฏิเสธจากคนรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ มีการใช้เหตุผลมากกว่าความเชื่อ

๓. การดำรงอยู่ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ของตุงไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๓.๑) การดำรงอยู่ของตุงไทลื้อบ้านธาตุสบแวน การดำรงอยู่ มีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) การตานตุง ถึงแม้ความเชื่อในเรื่องการตานตุงจะลดลง แต่การตานตุงของคนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ยังคงมีการทำกันอยู่ เพราะคนรุ่นเก่ายังมีความเชื่อเรื่องอำนาจศักดิ์ของการตานตุงแล้วจะได้เกาะชายตุงขึ้นสวรรค์ ส่วนตุงที่ตานแล้วก็นำแขวนในวิหารวัด อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องการถวายตุงเป็นเพียงการทำเลียนแบบกันมากขึ้นตาม ค่านิยมสมัยใหม่ ไม่ได้ทำเพราะความเชื่อดั้งเดิม สังเกตได้จากคนที่มาวัด ถ้าไม่ใช่วันสำคัญหรือวันพระใหญ่คนจะไม่มาก ส่วนความเชื่อเรื่อง บุญบาป เริ่มหายไป จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ส่วนความเชื่อ ผมว่าพูดได้อย่างเดียวว่าเป็นเรื่องตาน ให้คนตาย ให้คนตายได้เกาะชายตุงขึ้นสวรรค์ แต่ใจคงไม่เชื่อกัน แล้ว ยิ่งอายุรุ่นที่ต่ำกว่า ๓๐-๔๐ ไม่มีใครสนใจแล้ว เพราะ ความสำเร็จของการศึกษา ที่เป็นการเรียนวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ สิ่งสำคัญคือวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเกษตรกรรม จากที่คนเคย พึ่งพาดินฟ้าอากาศ พึ่งพาสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เพราะปัจจุบันมี วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ทุกอย่าง เทคโนโลยีมาช่วยหมด”

(๒) การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านงานสืบสานตำนานไทลื้อ ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ที่มีการจัดพิธีตานตุงในวิหาร เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนเข้ามาทำบุญในงาน ทำให้การตานตุงเป็นพิธีกรรมที่กลายเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมไทลื้อ โดยเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมและพื้นที่อัตลักษณ์ของคนไทลื้อในงานสืบสานตำนานไทลื้อ และยังนำตุงมาใช้ในขบวนแห่ หรือประดับในบริเวณงาน

(๓) การประยุกต์ตุงไถลื้อในเชิงพาณิชย์ ความสวยงาม และสีสันของตุงไถลื้อถูกนำมาใช้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนอง การพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ของประดับบ้าน ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจานในร้านอาหาร ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูเตียง ผ้าขาวม้าและทำของที่ระลึกจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น

๓.๒) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ของตุงไถลื้อบ้านธาตุสบแวน

(๑) การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไถลื้อ จากการที่ชุมชน บ้านธาตุสบแวน เป็นที่ตั้งของพระธาตุสบแวน ซึ่งถูกค้นพบโดยคนไถลื้อ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากเมืองหย่วน และมีการบูรณะพระธาตุขึ้น มาใหม่ ภายหลังต่อมาชาวไถลื้อกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนชื่อบ้านเป็นชื่อเดียวกัน กับพระธาตุว่า “บ้านธาตุสบแวน” ซึ่งพระธาตุสบแวนถือเป็นหนึ่งใน สามของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอเชียงคำที่คนให้การเคารพบูชา การผนวก เอาพระธาตุสบแวนให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นตัวแทนของชาวไถลื้อ ทำให้ บริเวณวัดพระธาตุสบแวนถือเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมในการ รื้อฟื้นความเป็นไถลื้อในหลายๆ ด้าน ได้แก่ ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตานธรรม การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไถลื้อ เพื่อให้คนเฒ่าคนแก่ ได้มาสอนพ่อนดาบพ่อนเจิง ตีกลองบูชา การจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทอผ้า ไถลื้อ การสร้างบ้านไถลื้อจำลอง (เฮินลื้อ) การสร้างหอประวัติไถลื้อบ้าน ธาตุสบแวน ซึ่งมีภาพจิตรกรรมที่แสดงให้เห็นถึงประวัติการอพยพ โยกย้ายถิ่นฐานจากสิบสองปันนา การสร้างบ้านแปงเมือง การจัดการน้ำ เพื่อการเกษตรในระบบเหมืองฝาย การประกอบประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของคนไถลื้อ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการมีประเพณีสงกรานต์พระธาตุ สบแวนเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) เรียกว่า วันขึ้นธาตุ

ส่วนการรื้อฟื้นประเพณีการตานตุ่งที่บ้านธาตุสบแวนเพิ่งมาเริ่มกันใหม่ ในประเพณีการตานธรรม (ตั้งธรรมหลวง) ตานก้วยสลาก ชาวบ้านธาตุสบแวนจะทำหัวตุ่งโดยใช้ไม้ไผ่มาขัดเป็นสี่เหลี่ยมหรือวงกลมต่อกัน ๓-๕ ชั้น แล้วใช้เศษผ้าพันไม้ให้เห็นไม้ไผ่แล้วนำตุ่งมาเย็บติด จากนั้นนำไปทำบุญที่วัดโดยใส่ชื่อของคนที่เราจะตานอุทิศส่วนกุศลให้ติดไว้ที่ชายตุ่ง ตานกับพระให้แก่ผู้ล่วงลับ ตุ่งที่ตานแล้วไม่มีที่ห้อยก็นำมาห้อยประดับในวิหาร นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทลื้อให้กับเด็ก เยาวชน เพราะคนกลุ่มนี้ออกไปนอกชุมชนมากขึ้นเพื่อเรียนหนังสือ จึงได้มีการจัดกิจกรรมเสริมให้เด็กในช่วงปิดภาคเรียนในบริเวณวัดพระธาตุสบแวน ส่วนในโรงเรียนมีการสอนหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชีวิตของคนไทลื้อเช่น การแต่งกายไทลื้อ การพูดภาษาไทลื้อ

(๒) มีแกนนำในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อ ในบ้านธาตุสบแวนซึ่งเป็นหมู่บ้านไทลื้อที่มีการริเริ่มทำกิจกรรมรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อก่อนชุมชนอื่น ถือเป็นชุมชนที่แกนนำหลักร่วมกับบ้านห่วนและบ้านมางในการสร้างกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์ และเป็นตัวหลักในการประสานงาน การดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมของไทลื้อในอำเภอเชียงคำ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจาก มีลูกหลานของชาวไทลื้อที่เป็นปัญญาชน คนชั้นกลาง ทำงานรับราชการในองค์กรต่างๆ ในอำเภอเชียงคำและในจังหวัดพะเยา ตลอดจนถึงนักการเมือง ที่เข้าร่วมและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของไทลื้อหลายคนที่ต้องการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อที่ถูกละทิ้งไปช่วงละแควลื้อ ทั้งนี้บ้านธาตุสบแวนถือเป็นหมู่บ้านไทลื้อขนาดใหญ่ที่มี ๒ หมู่บ้านรวมกัน และเป็นชุมชนที่มีชนชั้นกลางอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี และยังเป็นหมู่บ้านที่เป็นเจ้าภาพในการจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อบ่อยครั้ง เพราะสถานที่เอื้ออำนวย

ปัจจุบันลูกหลานชาวไทลื้อที่มีการศึกษา จะประกอบอาชีพรับราชการ ซึ่งเป็นผลผลิตจากระบบการศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของชาวไทลื้อ จากเกษตรกรในรุ่นพ่อแม่มาเป็นรับราชการ จนกลายมาเป็น ชนชั้นกลาง และปัญญาชนในท้องถิ่นอำเภอเชียงคำ โดยเฉพาะข้าราชการครู ภายหลังคนกลุ่มนี้มีบทบาทหลักในการรื้อฟื้นความเป็นตัวตนและสำนึกของคนไทลื้อ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสท้องถิ่นนิยมในสังคมไทย และการตื่นตัวของปัญญาชนท้องถิ่น รวมทั้งกระแสของการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลให้วัฒนธรรมไทลื้อได้รับการรื้อฟื้นผ่านการจัดตั้งชมรมไทลื้อเชียงคำ-ภูซาง ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อรวมกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อให้คงอยู่ มีการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ เช่น การทอผ้า การละเล่นของเด็ก การทำอาหารไทลื้อ และประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อในชุมชนต่างๆ ในอำเภอเชียงคำ

(๓) การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อในชุมชนบ้านธาตุสบแวน ชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมไทลื้อเชียงคำ-ภูซาง มีที่ทำการ ณ โรงเรียนวัดพระธาตุสบแวน (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอนุบาลเชียงคำ) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ชมรมไทลื้อเชียงคำ-ภูซาง ได้มีการจดทะเบียนเป็นสมาคมไทลื้อจังหวัดพะเยา เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อให้คงอยู่ไม่ให้สูญหายไปกับการเปลี่ยนแปลงรูปธรรมของการฟื้นสำนึกความเป็นไทลื้อที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ในบริเวณสนามกีฬาโรงเรียนวัดพระธาตุสบแวนและบริเวณวัดพระธาตุสบแวน โดยผู้ที่เป็นแกนนำไทลื้อจากบ้านธาตุสบแวนในขณะนั้น ได้เป็นหลักในการออกแบบกิจกรรม จัดหางบประมาณ การประสานงานกับชาวบ้านชุมชน ไทลื้อในจังหวัดพะเยา และจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาร่วมงาน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์

การจัดงานไปยังหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในจังหวัดพะเยา ต่อมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ขึ้นปฏิทินเป็นงานส่งเสริมการท่องเที่ยว ระดับประเทศ และได้จัดงบประมาณสนับสนุนทุกปีงานสืบสานตำนาน ไทลื้อได้มีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยส่วนใหญ่จะใช้ สถานที่ในชุมชนบ้านธาตุสบแวน ทำให้คนในชุมชนบ้านธาตุสบแวน ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทลื้อ และได้ประโยชน์จากการจัดงาน เช่น การรับประทานอาหารไทลื้อของกลุ่มแม่บ้าน การจัดงานสืบสานตำนาน ไทลื้อที่จัดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๘ เป็นต้นมา มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อ ด้านภาษา การแต่งกาย บ้านเรือน ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ การทำ ศูนย์เรียนรู้ไทลื้อ (เฮินลื้อ) และกลุ่มทอผ้าในบริเวณวัดพระธาตุสบแวน เพื่อทอผ้านามาดัดเย็บเป็นเสื้อไทลื้อ ผ้าถุงไทลื้อ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าขาวม้า และตุ๊กเพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งการตามตุงในงาน สืบสานตำนานไทลื้อ

(๔) การรื้อฟื้น “ความเป็นลื้อ” โดยการสนับสนุนจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นอีกปัจจัย ที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้น “ความเป็นลื้อ” ของชุมชนบ้านธาตุสบแวน เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับชุมชนสูงมากกว่าหน่วยงานอื่น อีกทั้ง นักการเมืองท้องถิ่นยังต้องการฐานเสียงจากชาวไทลื้อที่มีประชากร เป็นจำนวนมาก ในกรณีที่ชุมชนบ้านธาตุสบแวนได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากเทศบาลตำบลเชียงคำ จำนวน ๑ ล้านบาท (ในสมัย นายสมชัย ศรีศิริสิทธิกุล เป็นนายกเทศมนตรี) เพื่อนำมาสร้างบ้าน ไทลื้อจำลองทดแทนหลังเดิมที่ทรุดโทรมในบริเวณวัดพระธาตุสบแวน นอกจากนี้ทางชุมชนบ้านธาตุสบแวนได้ให้ความร่วมมือกับทางเทศบาล ตำบลเชียงคำในการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญและประเพณีต่างๆ

อย่างสม่ำเสมอ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีลอยกระทง การขับลื้อของกลุ่มขับลื้อบ้านธาตุสบแวน เป็นต้น ซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงของตุงไทลื้อบ้านธาตุสบแวน เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงใน ๖ ด้าน แบ่งออกเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปธรรม ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านวิธีการทำตุง ๒) ด้านวัสดุที่ใช้ในการทำตุง ๓) ด้านรูปร่าง โครงสร้าง ประเภท ลวดลายของตุง ๔) ด้านการใช้ประโยชน์จากตุง ๕) ด้านอาชีพการทอดตุง และการเปลี่ยนแปลงในด้านนามธรรม ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อและความหมายของการตานตุง โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากความทันสมัย ความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชน การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การประยุกต์วัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ขาดการสืบสานการทำตุงให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ความเชื่อ ลวดลาย รูปแบบของตุง และการใช้ประโยชน์จากตุง

ส่วนการดำรงอยู่ของตุงไทลื้อ เป็นลักษณะการดำรงอยู่ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ การผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อมาตอบสนองต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการนำตุงซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยมีปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้มีการดำรงอยู่ได้แก่ การรื้อฟื้นความเป็นไทลื้อผ่านประเพณีวัฒนธรรม การจัดงาน สืบสานตำนานไทลื้อ โดยมีแกนนำในการรื้อฟื้นที่เป็นลูกหลานชาวไทลื้อที่มีการศึกษา ประกอบอาชีพ

รับราชการ รวมไปถึงการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมๆ ที่ต่งมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ให้มีการดำรงอยู่ในรูปแบบใหม่ โดยนำตุงมาใช้ในเชิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัยของการบริโภคนิยมมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

๑. ตุงไทลื้อที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

๑) ตุงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงเรื่องตุงหลายแห่ง ในสมัยพุทธกาลได้มีการนำตุงมาใช้ในการประดับบูชาสิ่งที่ตนเคารพเชื่อถือ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมบทภาค ๑ ยมกวรรค และภาค ๗ ปกิณณกวรรค นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ตุง (ธง) ปรากฏในพระสูตร ที่ชื่อว่า ธัชคคสูตร กล่าวถึง ธงอันเป็นสัญลักษณ์แทนความกล้าหาญ และความสามัคคีของเหล่าเทวดา จึงเป็นที่มาของธงบนโลกมนุษย์ ที่มนุษย์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง เมื่อมีสงครามคราใดก็จะต้องมีธงนำทุกครั้งไป ธงชนิดนี้เรียกกันต่อมาภายหลังว่า “ธงชัยเฉลิมพล” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ก่อให้เกิดความกล้าหาญ ความสามัคคี และความศรัทธา จะเห็นได้ว่าตุงนั้นมีมาแล้วแต่ในอดีต ซึ่งคนในอดีตใช้ในการบูชาสิ่งที่ตนเคารพนับถือ โดยตุงที่ปรากฏมี ๒ แบบ คือ แบบสามเหลี่ยม (ธงชัย) และแบบที่เป็นผืนผ้า (ธงแผ่นผ้า)

๒) ประวัติและพัฒนาการของตุงในล้านนา “ตุง” เป็นคำเรียกภาษาพื้นเมืองหรือภาษาถิ่นทางภาคเหนือ มีความหมายตรงกับคำว่า “ธง” ในภาษาไทยกลาง ซึ่งตรงกับลักษณะของ “ปฏากะ” ที่เป็นธงของอินเดีย มีลักษณะเป็นแผ่นแต่ไหวปลิวห้อยลงสู่พื้นล่าง โดยจะผูกติดไว้กับปลายไม้หรือปลายเสา

“ตุง” หรือ “ธง” เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ที่บ่งบอกถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องราวเกี่ยวกับธงมีหลักฐานแสดงว่ามีใช้มานานนับพันปี มีการพัฒนารูปแบบและการใช้สืบทอดกันมาตามลักษณะความเชื่อของคนในแต่ละสังคมและยังคงใช้แพร่หลายจนกระทั่งทุกวันนี้ โดยเชื่อว่า มนุษย์ถ้าปฏิบัติแต่ความดีตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเมื่อตายไปเกิดในภพหน้า คือ เมืองสวรรค์ แต่ถ้าทำกรรมชั่วจะทำให้ตนทุกข์ทรมานในเมืองนรก การทำตุงเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศผลบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับ และเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

การใช้ตุงทางภาคเหนือปรากฏครั้งแรก ในตำนานการสร้างพระธาตุดอยตุงและตุงยังเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อ กล่าวถึงการสร้างพระธาตุดอยตุงไว้ว่า เมื่อพระกัสสปะมหาเถระได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้ายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาถวายแด่พระเจ้าอชุตราชบ ภัชตริย์ลำดับที่ ๓ แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ เมื่อจะสร้างพระมหาสถูปนั้นก็ได้อัประดิษฐ์ “ตุงตะขาบใหญ่” ยาวถึงพันวานำมาปักไว้บนยอดดอยปู่เจ้า (ดอยตุง) หากทางตุงปลิวไปเพียงใดก็กำหนดหมายให้เป็นฐานพระสถูปเพียงนั้น ต่อมาผู้คนทั้งหลายได้เห็นตุงทิพย์ผืนนั้น จึงได้เรียกชื่อว่า “ดอยตุง” ส่วนตามตำนานความในเรื่องตุงของชาวไทยใหญ่ กล่าวถึงกาเผือกหรือตำนานพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ อันได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมะ พระกัสสปะ พระโคตมะ และพระอริยเมตตรัย ซึ่งมีเนื้อเรื่องที่เน้นคตธรรมในด้านความกตัญญูทเวทที่มีต่อพระคุณของพ่อแม่ โดยการประดิษฐ์ตุงขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อแม่

๓) คติความเชื่อเกี่ยวกับตุง “ตุง” ในความเชื่อของชาวล้านนา นั้น เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อ

นำวิญญาณของผู้ถวายตุง รวมทั้งวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นจากห้วงแห่งกรรมและความทุกข์ทรมาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิบากกรรม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่า วิญญาณผู้ตาย สามารถยึดหรือป็นป้ายชายตุงจากนรกขึ้นสู่สวรรค์ได้ ดังเรื่องเล่าจากหนังสือตำนานเมืองหิรัญนครเงินยางศรีเชียงใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า “ตุง” (ธง) ยังสามารถช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากการตกนรกได้ ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับทางศาสนาของชาวบ้านในอดีต

ชาวล้านนาได้นำตุงมาใช้ในงานประเพณีและการประกอบพิธีกรรม เพราะมีความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ การใช้ตุงในงานประเพณีเป็นความเชื่อเรื่องพุทธบูชา โดยถือว่าตุงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า เป็นการส่งเสริมบารมี สร้างบุญกุศลให้ตัวเอง ทำให้หายจากโรคภัย เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ตุงจึงเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมที่ผูกพันกันอย่างแนบแน่น พิธีกรรมที่มีการนำตุงมาใช้เป็นเครื่องในการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีการส่งเคราะห์ หรือการสะเดาะเคราะห์ เป็นการเช่นสรวงบูชา เพื่อขจัดปัดเป่าให้เคราะห์ร้ายต่างๆ และช่วยเสริมกำลังใจให้ผู้ป่วย หรือผู้ประสบเคราะห์กรรม พิธีสูตรกัวม หรือ สวดครอบ เป็นพิธีสวดพระพุทธรูปครอบผู้ป่วยเนื่องจากผู้ป่วยเป็นไข้เรื้อรัง ผอมแห้ง รักษาไม่หาย ไม่สามารถทำงานได้ เพราะผู้ป่วยถูกผีตายทั้งกลมเข้าสิงคอยสูบเลือดสูบเนื้อ พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อบอกกล่าวให้ท้าวจตุโลกบาลให้ทราบว่ามีการจัดมงคลพิธีขึ้น เช่น บวชเณร ฉลองถาวรวัตถุในวัด และขึ้นบ้านใหม่ พิธีสืบชะตา ทำเพื่อความป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง และความยั่งยืนของบ้าน เมืองและบุคคล ประเพณีก่อเจดีย์ทราย

ในภาคเหนือมีการทำบุญด้วยการก่อเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชา การก่อเจดีย์ทราย วันสงกรานต์ มีการขนทรายจากแม่น้ำใกล้บ้านไปยังวัดในวันที่สอง ของวันสงกรานต์ โดยก่อเป็นรูปเจดีย์ประดับด้วยจ้อยและตุ้มแบบต่างๆ และสีต่างๆ ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ได้มีการนำตุ้มหรือธงมาใช้ใน พิธีกรรมเช่น เมื่อขบวนศพเคลื่อนไปยังป่าช้าก็จะมีการถือตุ้มสามหาง นำหน้าขบวนศพและเผาไปพร้อมกับศพ ส่วนการตายที่ถือกันว่าผิดปกติ ญาติพี่น้องของผู้ตายจะต้องนำตุ้มสีแดงไปปักไว้ที่สถานที่ที่ผู้ตายเสียชีวิต บางครั้งมีการนำตุ้มเหล็ก ตุ้มทองหรือรูปหงส์ไปปักไว้ที่โคนเสาตุ้มด้วย เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย ประเพณีปอยหลวง เป็นงานที่จัดขึ้น เพื่อเฉลิมฉลองสิ่งปลูกสร้างภายในวัดหรือสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น วิหาร โบสถ์ พระพุทธรูป ซ่อมแซมปูชนียวัตถุ ของวัด โดยวัดที่มี งานปอยหลวงจะนำตุ้มปักไว้ที่สองข้างทางเข้าวัด

๔) จุดมุ่งหมายหลักในการสร้างตุ้มของชาวล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพุทธบูชา สร้างเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เพื่อใช้ในพิธีกรรม และ ใช้ตุ้มในเทศกาลต่างๆ อาทิ งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย

๕) อานิสงส์ของการถวายทานตุ้ม จากหลักฐาน ตำนาน ลิลิต และพงศาวดารต่างๆ ได้เขียนถึงอานิสงส์ของการสร้างตุ้มว่า ผู้ที่สร้างตุ้ม ถวายเป็นพุทธบูชาจะไม่ตกนรก ได้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ถ้ากลับมา เกิดในโลกมนุษย์ก็จะได้เป็นใหญ่เป็นโต ถ้าสร้างอุทิศให้ผู้ล่วงลับก็จะพ้น จากการเป็นเปรต หลุดพ้นจากบาปกรรมที่ทำไว้ จากอานิสงส์ดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวล้านนานิยมสร้างตุ้มกันทุกชั้นวรรณะ ซึ่งรูปแบบตุ้มจะมีความแตกต่างกันก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคม ของเจ้าของพิธี พื้นฐาน ความเชื่อของคนในสังคม วัสดุ และความสามารถของชาวล้านนา ในการที่จะนำเอาวัสดุในท้องถิ่นมาประดับตุ้ม

๖) องค์ประกอบ ลักษณะ รูปแบบและประเภทของตุ่ง
ตุ่งมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีขนาดและรูปลักษณ์แตกต่างกัน
ตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ องค์ประกอบแต่ละชิ้นจึงมีความสัมพันธ์กัน
ได้แก่ ส่วนหัว เป็นส่วนที่ผูกติดกับค้ำตุ่ง ส่วนลำตัว เป็นส่วนที่แสดงถึง
ความสามารถและความชำนาญของคนทอ เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้
ภูมิปัญญา ปรัชญาศาสนา และปรีชาธรรม รวมถึงความรู้ สามารถ
ใช้ประโยชน์จากวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่น ส่วนหางตุ่งมีหลายรูปแบบ
แต่ละแบบมีคำอธิบายไว้อย่างชัดเจน คนสร้างตุ่งต้องมีความรู้อย่างดี
ในเรื่องความหมายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนตุ่ง ค้นตุ่งหรือเสาตุ่ง
วัตถุที่นิยมใช้เป็นเสาตุ่ง คือ ไม้รวก ไม้ซาง ไม้หก ลำต้นตรงขนาดขึ้นอยู่
กับผืนตุ่งว่าใหญ่หรือเล็ก ความสูงของเสาเมื่อตั้งอยู่บนดินไม่ให้ชายตุ่ง
ติดดิน ค้ำตุ่ง เป็นส่วนประกอบของหัวเสาตุ่ง จะช่วยให้ตัวตุ่งที่ผูก
ห้อยลงมาเวลาถูกลมพัด จะไม่พันติดกับเสาตุ่ง และยังทำให้ตุ่งที่ผูกห้อย
ทิ้งตัวลงมาดูสง่างามเวลาถูกลมพัดก็จะกวัดแกว่งพลิ้ว

ลักษณะรูปแบบของตุ่ง จะมีขนาดรูปทรง ลวดลาย และ
รายละเอียดด้านวัสดุตกแต่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อ และพิธีกรรม
ตลอดจนความนิยมในแต่ละท้องถิ่น ตุ่งสามารถแยกออกเป็นตุ่งรูปทรง
สามเหลี่ยม ตุ่งรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตุ่งรูปทรงคน และตุ่งรูปทรงอื่นๆ
นอกจากนี้ยังจำแนกตุ่งตามการใช้ประโยชน์ได้แก่ ตุ่งประดับเป็นตุ่งที่ใช้
ประดับตกแต่งงานสมโภชฉลองถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา และยังใช้
เป็นเครื่องหมายนำทางไปสู่บริเวณงาน ตุ่งที่ใช้ประกอบพิธีมงคล ได้แก่
ตุ่งไฉย ตุ่งค่าคิง ตุ่งสิบสองราศี ตุ่งไส้หมู ตุ่งเจดีย์ชาย ตุ่งค้ำ เป็นต้น และ
ตุ่งที่ใช้ประกอบพิธีอวมงคลได้แก่ ได้แก่ ตุ่งสามหาง ตุ่งแดงหรือตุ่งผี
ตายโหง ตุ่งเหล็ก ตุ่งทอง เป็นต้น

๗) ตุงไถ่เกี่ยวกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ตุงไถ่เป็นตุงที่สืบมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องวิญญาณ คือความเชื่อเกี่ยวกับการถวายผ้าขาว และความเชื่อเกี่ยวกับการถวายปราสาท เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย เมื่อนำความเชื่อมารวมกันจะกลายเป็นผ้าทอ หรือตุงผ้ามีรูปปราสาทอุทิศไปให้กับผู้ตาย และถือเป็นอันานิสงส์สำหรับผู้ทอด้วย การทอรูปปราสาทนั้นเป็นความเชื่อในระยะหลังที่ศาสนาพุทธเข้ามา ตุงไถ่จะมีลักษณะเด่น คือ จะเป็นผ้าทอใช้สีขาวเป็นพื้น สีอื่นๆ จะทอยกดอกเป็นลวดลาย โดยมากมักจะเป็นลายปราสาท ความเชื่ออีกส่วนคือ คนไถ่ถือนิยมการทำบุญเป็นอย่างมาก ถ้าเป็นผู้ชายก็จะบวชเรียนตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ส่วนผู้หญิงไม่สามารถบวชได้จึงทอตุงถวายวัด เพื่อให้เป็นอันานิสงส์แก่ตัวเอง การทอตุงจะทำได้ด้วยศรธำและด้วยฝีมือที่มีรายละเอียด โอกาสที่มีการถวายตุงจะทำการตลอดปีตามความศรัทธาของผู้ถวาย เช่น เข้าพรรษา ทอดผ้าป่า ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตานปราสาท เป็นต้น ในการนำตุงไปถวายที่วัด ผู้เป็นเจ้าของตุงจะเขียนคำอุทิศถวายลงบนผืนตุงส่วนบนติดกับหัวตุง บางครั้งจะเขียนบนกระดาษแล้วนำไปติดบริเวณหัวตุง ข้อความจะกล่าวถึงชื่อผู้ถวายตุงและคำอธิษฐานขอให้ผลบุญที่ได้จากการถวายตุง ช่วยให้พ้นจากการตกนรกได้ขึ้นสวรรค์

ประเภทของตุงไถ่ที่บ้านธาตุสบแวน ในอดีตตุงผ้าของชาวไถ่โดยทั่วไปจะมีขนาดกว้างตั้งแต่ ๑๐-๕๐ เซนติเมตร มีความยาวตั้งแต่ ๑-๖ เมตร โครงสร้างของตุงประกอบด้วยส่วนหัว ตัว และหาง โดยมีไม้สอดคั่นเป็นระยะ และนิยมตกแต่งด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ผ้าเศษ กระดาษไหมพรม เมล็ดผักเปกกา ทำเป็นพู่ประดับตลอดทั้งผืน เรียกส่วนตกแต่งนี้ว่า “ใบไฮ” (ใบต้นไทร) “ใบสะหลี” (ใบต้นโพธิ์) “สวย” (กรวยทำจากใบตอง) ส่วนหัวตุงมักจะทำเป็นรูปโครงปราสาท โดยใช้ไม้แผ่นใหญ่ หรือ

ใช้ไม้ขนาดเล็กกว้างประมาณ ๔-๕ เซนติเมตร เรียงติดต่อกันหลายชั้น แล้วต่อกันเป็นโครง ส่วนทางตุงก็มักจะตกแต่งชายด้วยการถักเป็นตาข่าย หรือเย็บเป็นรูปหมอน หรือใช้ไม้ไผ่ห้อยเป็นชายตุงเป็นการถ่วงน้ำหนัก ตุงที่ชาวไทลื้อบ้านธาตุสบแวนนิยมทำถวายวัดในอดีตมี ๕ รูปแบบ ได้แก่ ตุงผ้าทอลวดลาย ตุงผ้าสี ตุงใบ ตุงเข็ม และตุงแต้ม

ลวดลายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในตุงไทลื้อจะมีความสัมพันธ์ กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ รูปปราสาทห้าชั้นหมายถึง สัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าในยุคภัทรกัปป์ รูปนกหรือหงส์ หมายถึง ความมีอำนาจวาสนา ความดี ความงาม ที่จะช่วยเกื้อหนุนคนอื่นให้ถึงซึ่ง วัตถุประสงค์สุข รูปเรือเป็นสัญลักษณ์ของการบรรทุกพระธรรมคำสอนทั้ง แปดหมื่นสี่พันขันธ์ รูปสิงห์พระศรีอริยเมตตรัย ซึ่งจะมาบังเกิดเป็น พระพุทธเจ้าในอนาคตกาล รูปช้าง หมายถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปทั่วทุกสารทิศ รูปหม้อดอกความร่มเย็น ความสมบูรณ์พูนสุข และ น้ำพระทัยที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตาของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสัตว์โลก รูปต้นไม้หมายถึง ต้นไม้แห่งจักรวาลอันมีพระพุทธเจ้าเป็นแกนกลาง ของจักรวาล รูปนาครหรือมังกร หมายถึง พลังอำนาจที่สามารถควบคุม สายน้ำของโลกไว้ได้เปรียบเทียบมหาบุรุษที่สามารถและดับสิ้นซึ่งกิเลส ตัณหา สัญลักษณ์เหล่านี้จะมีความหมายแทนพระพุทธเจ้า การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ความร่มเย็น ความสมบูรณ์พูนสุข ความเมตตา ความมีอำนาจวาสนา ความดี ความงามของพระพุทธเจ้า

๒. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของตุ๊ก ไถลื้อที่มีต่อคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา

๑) การเปลี่ยนแปลงของตุ๊กไถลื้อที่มีต่อคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ด้านวิธีการทำ จากเดิมที่ต้องมีการทอผ้าด้วยแรงงานคน เพื่อนำมาทำเป็นตุ๊กได้แก่ ตุ๊กผ้าทอลวดลาย ตุ๊กผ้าสี ตุ๊กใย ตุ๊กแถม ปัจจุบันได้ใช้ผ้าสำเร็จรูปที่หาซื้อได้ง่าย และมีความสะดวกรวดเร็วในการนำมาตัดเย็บเป็นตุ๊ก ด้านวัสดุที่ใช้ในการทำตุ๊ก ตุ๊กบางชนิดมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ในการทำตุ๊กให้มีความคงทนต่อสภาวะอากาศได้ยาวนาน เช่น ทำจากโลหะ การใช้วัสดุที่เป็นของเทียมทำจากพลาสติก เช่น ดอกไม้พลาสติก เม็ดโฟม หลอดกาแฟ มาทดแทนวัสดุจากธรรมชาติ ด้านลวดลายตุ๊กที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ลวดลายตุ๊กที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา รวมถึงสัญลักษณ์ของตุ๊กไถลื้อตุ๊กที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เช่น รูปปราสาทห้าชั้น รูปนาคหรือมังกร รูปหม้อดอก รูปสิงห์ รูปนกหรือหงส์ได้สูญหายไป เหลือเพียงลายปราสาท สัตว์ประเภท ช้าง ม้า ไก่ มีดอกไม้ รวมทั้งลายนก และลายเขียนเข้ามาแทนที่ ด้านรูปร่างของตุ๊ก ในด้านรูปร่างของตุ๊ก ได้เปลี่ยนจากเดิมที่เป็นตุ๊กดั้งเดิมที่มีไม้กึ่งรูปแบบ ถูกเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบหลากหลายมากขึ้น ทำให้ขนาดและรูปร่างของตุ๊กสามารถนำไปใช้ในที่ต่างๆ ได้สะดวก ด้านประเภทของตุ๊ก จะเหลือเพียงตุ๊กใย และตุ๊กผ้าเช็ดน้อยที่ใช้ในการตานตุ๊ก และงานประเพณี งานฉลอง งานบุญประจำปีของวัด รวมทั้งตุ๊กใส่หมูทำจากกระดาษสี ใช้ในประเพณีสงกรานต์ ด้านความเชื่อในการทำตุ๊กและการตานตุ๊ก คนรุ่นใหม่จะไม่ทราบถึงความหมายและคุณค่าของตุ๊ก รู้เพียงตุ๊กไถลื้อเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นไถลื้อนอกจากชุดไถลื้อ และไม่มี ความเชื่อเรื่องอาถรรพ์ของการตานตุ๊ก ด้านการใช้ประโยชน์ และบทบาทหน้าที่ของตุ๊ก ตุ๊กถูกนำมาประยุกต์เพื่อ

ใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น และการหายไปของอาชีพทอตุ่ง ที่รายได้จากการทอตุ่งไม่สามารถตอบสนองต่อภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันได้

๒) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตุ่งไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ได้แก่ ๑) การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ๒) การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐ โดยการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ๓) การนำเครื่องจักรและวัสดุสังเคราะห์ เช่น กระดาษแข็ง พลาสติก กระดาษสีทอง มาใช้ในการผลิตตุ่งสมัยใหม่ที่หาซื้อได้ง่าย ๔) ประเพณีการตานตุ่งถูกนำมาในงานสืบสานตำนานไทลื้อซึ่งนำการตานตุ่งมาเป็นพิธีกรรมหนึ่งของงาน เพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาร่วมกันทำบุญ และ ๕) เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา และไม่มีความเชื่อในความหมายดั้งเดิมของการตานตุ่ง

๓) การดำรงอยู่ของตุ่งไทลื้อที่มีต่อคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น การตานตุ่ง การตานตุ่งของคนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ยังคงมีการทำกันอยู่ เพราะคนรุ่นเก่ายังมีความเชื่อเรื่องอานิสงค์ของการตานตุ่งแล้ว จะได้เกาะชายตุ่งขึ้นสวรรค์ การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านงานสืบสานตำนานไทลื้อ ทำให้ตุ่งกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสัญลักษณ์วัฒนธรรมไทลื้อ โดยนำตุ่งมาใช้ในขบวนแห่ ประดับในบริเวณงาน และการจัดพิธีการตานตุ่ง และ การประยุกต์ตุ่งไทลื้อในเชิงพาณิชย์ ความสวยงามและสีสันของตุ่งไทลื้อถูกนำมาใช้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๔) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ของตุงไทลื้อที่มีต่อคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อในบ้านธาตุสบแวน โดยมีการทำกิจกรรมในการรื้อฟื้นความเป็นไทลื้อ ได้แก่ ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตานธรรม การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อให้คนเฒ่าคนแก่ได้มาสอนฟ้อนดาบฟ้อนเจิง ตีกลองบูชา การจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทอผ้าไทลื้อ การสร้างบ้านไทลื้อจำลอง (เฮินลื้อ) การสร้างหอประวัติไทลื้อบ้านธาตุสบแวน เป็นต้น มีแกนนำในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อ จากการที่ลูกหลานของคนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนได้รับการศึกษาและประกอบอาชีพรับราชการ ได้มาเป็นแกนนำในการรื้อฟื้นความเป็นไทลื้อ ร่วมกับชุมชนอื่นในอำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง เกิดการจัดตั้งชมรมไทลื้อขึ้น การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อในชุมชนบ้านธาตุสบแวน ชมรมไทลื้อเป็นหลักในการจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อ โดยใช้สถานที่บริเวณวัดพระธาตุสบแวนซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมของชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำ และ การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อ โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ และชุมชนบ้านธาตุสบแวนยังให้ความร่วมมือกับเทศบาลตำบลในการทำกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

ตุงไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยมเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมด ๘ ด้าน ๑) ด้านวิธีการทำตุง ๒) ด้านวัสดุที่ใช้ในการทำตุง ๓) ด้านรูปร่าง โครงสร้าง ประเภท ลวดลายของตุง ๔) ด้านการใช้ประโยชน์จากตุง ๕) ด้านอาชีพการทอดตุง ๖) ด้านความเชื่อและความหมายของการตานตุง ๗) ด้านการใช้ประโยชน์และบทบาทหน้าที่ของตุง ๘) การหายไปของอาชีพทอดตุง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากความทันสมัย ความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชน การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การประยุกต์วัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ขาดการสืบสานการทำตุงให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ความเชื่อ ลวดลาย รูปแบบของตุง และการใช้ประโยชน์จากตุง

ส่วนการดำรงอยู่ของตุงไทลื้อ เป็นลักษณะการดำรงอยู่ที่เป็นรูปธรรมได้แก่ ๑) การฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ ๒) การผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อมาตอบสนองต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ๓) การนำตุงซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยมีปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้มีการดำรงอยู่ได้แก่ การรื้อฟื้นความเป็นไทลื้อผ่านประเพณีวัฒนธรรม การจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อ โดยมีแกนนำในการรื้อฟื้นที่เป็นลูกหลานชาวไทลื้อที่มีการศึกษา ประกอบอาชีพรับราชการ รวมไปถึงการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมๆ ที่ตุงมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา

ให้มีการดำรงอยู่ในรูปแบบใหม่ โดยนำตุ่มมาใช้ในเชิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัยของการบริโภคนิยมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) ควรให้มีการสืบสานแนวคิด ความเชื่อ และวิธีการทำตุ่มไถ่แบบดั้งเดิม โดยให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ในด้านการทำตุ่ม มาถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อในการทำตุ่มไถ่ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา รวมทั้งสอนให้แก่ลูกหลานไถ่และผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไถ่ต่อไปในอนาคต

๒) ควรจะมีการพัฒนาหลักสูตรเชิงคำศึกษา เป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน โดยการสืบค้นตำนาน ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมต่างๆ วิถีบุรุษในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอำเภอเชียงคำ

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) การศึกษาเปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องตุ่มของชาวไถ่ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในชุมชนไถ่จังหวัดอื่นในภาคเหนือ

๒) การศึกษาเกี่ยวกับการนำตุ่มไถ่ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์และการท่องเที่ยว

๓) การสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาของคนไถ่ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกประเภท รวมทั้งตุ่มไถ่

รายการอ้างอิง

(๑) หนังสือ:

ณรงค์ เสียงประชา. (๒๕๓๘). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๒). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุริชัย หวันแก้ว. (๒๕๓๗). *สังคมและวัฒนธรรม คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

(๒) วิทยานิพนธ์:

จารุวรรณ พรหมวัง. (๒๕๓๕). “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยเชื้อ”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณริสสร ชีรทีป. (๒๕๔๒). “ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๕๐ ศึกษาผ่านลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำที่เป็นทางการ”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิชธิมา บุญเฉลียว. (๒๕๕๒). “ความทรงจำร่วมของคนลื้อพลัดถิ่นกับประเพณีประติษฐกรรม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประภาพร ทองสุก. (๒๕๔๙). “การศึกษาเรื่องการสร้างตุงในล้านนา”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุริชัย คำสุ. (๒๕๔๓). “ตุงไทลื้อในเขตอำเภอเชียงคำ และอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา”. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสกสรร สรรสพิสุทธิ์. (๒๕๕๖). “อัตลักษณ์ของไหล่อและการปรับตัว
เพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: กรณีศึกษา
บ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัจฉราพร เกษทอง. (๒๕๕๘). “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการ
ประดิษฐ์ตุ๊กต่านาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น”. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

(๓) รายงานการวิจัย:

วาณี เอี่ยมศรีทอง. (๒๕๕๒). “เรื่องตุ๊ก: ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนา
เป็นอาชีพ”. รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

เสาวภา ศักยพันธ์. (๒๕๕๕). “เรื่องการปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลง
ของวัฒนธรรมอาหารไหล่อในเขตล่านา”. รายงานการวิจัย.
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

(๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ก้อนแก้ว ศรีจันทร์, บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลหย่วน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ จันทร้อย สมฤทธิ์, บ้านเลขที่ ๑๑/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลหย่วน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พระกฤตชัย กันตสีโล, รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดบ้านธาตุ
สบแวน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, ๒ สิงหาคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ทศนีย์ สมฤทธิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ เล็ก เชื้อสะอาด, บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลหย่วน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ประพันธ์ วงศ์ใหญ่, บ้านธาตุสบแวน หมู่ ๒ ตำบลหย่วน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ วราภรณ์ วงศ์ใหญ่, ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต ๒ จังหวัด
พะเยา, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นริศ ศรีสว่าง, รักษาการหัวหน้างานโครงการจัดตั้งศูนย์
ศิลปวัฒนธรรมล้านนา (ไต) มหาวิทยาลัยพะเยา, ๑๒ สิงหาคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ มโนชญ์ สมฤทธิ์, บ้านเลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๑ ตำบลหย่วน อำเภอ
เชียงคำ จังหวัดพะเยา, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ มาลี วงศ์ใหญ่, ประธานกลุ่มทอผ้าแปรรูปย้อมสีธรรมชาติ
บ้านธาตุสบแวน หมู่ ๒ ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัด
พะเยา, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ชื่อวิจัย

การศึกษาผลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่ง
ดินแดนลุ่มน้ำโขง: กรณีศึกษาพระมหาราชครูโพนสะเม็ก

A Study of Work and Role of Opinion Leaders
in the Greater Mekong Region: A Case Study of
Phra Maha Rajchakru Phon Samek.

ชื่อผู้วิจัย

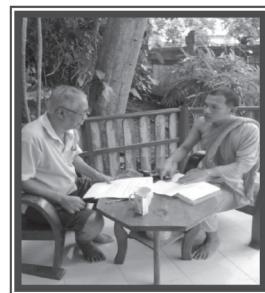
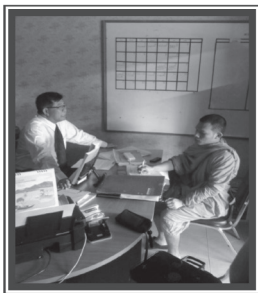
พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, พระสุภาพร เตชธโร,
นายเกริก พิสัยพันธ์

หน่วยงาน

วิทยาเขตอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา

๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่งดินแดนลุ่มน้ำโขง: กรณีศึกษาพระมหाराชครูโพนสะเม็ก” ของ พระใบฎีกาสุนทร ตบสีโล พระสุภาพร เตชโร และนายเกริก พิสัยพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลักที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยจากวิทยาเขตอุบลราชธานี ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) เพื่อศึกษาผลงานของ พระมหाराชครูโพนสะเม็ก ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของพระมหाराชครูโพนสะเม็กในด้านการปกครอง ๓) เพื่อศึกษาคำสอนของพระมหाराชครูโพนสะเม็กในการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระมหाराชครูโพนสะเม็ก เป็นบทบาทเชิงรุกในฐานะกัลยาณมิตร เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมความสันติสุขในภูมิภาคดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง หลีกเลียงการต่อสู้แย่งชิงอำนาจ คิตรีเริ่มสร้างศาสนสถานในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน เช่น พระธาตุพนม เป็นต้น นอกจากนั้นยังนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา สอนประชาชนเสริมสร้างสังคมที่สามารถพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน ส่วนด้านการปกครองพระมหाराชครูโพนสะเม็ก เมื่อได้รับการถวายเมืองจำปาศักดิ์จากนางแพงเจ้าเมืองจำปาศักดิ์แล้ว ในฐานะกษัตริย์ พระมหाराชครูโพนสะเม็กได้นำหลักการปกครองแบบอาญาสี่ตามธรรมเนียมล้านช้าง รวมทั้งนำหลักฮั้ว ๑๒ ครอง ๑๔ ซึ่งเป็นการปฏิบัติสืบต่อมาตั้งแต่โบราณกาล สร้างราชอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ ขยายอาณาเขตโดยการส่งศิษยานุศิษย์ไปเป็นผู้นำชุมชนต่างๆ ในแถบอีสานตอนใต้ เช่น เมืองมุกดาหาร เมืองนครพนม เมืองสุวรรณภูมิ เมืองยโสธร เมืองเชียงแตง เมืองสาละวัน เมืองศรีนครเขต เมืองคำทอง เมืองตะโปน เมืองอัตตะปือ เมืองโขงเจียม เมืองดอนมดแดง เมืองศรีจำป้ เมืองรัตนบุรี เมื่อวางรากฐานของราชอาณาจักรมั่นคงแล้วจึงได้เชิญเจ้าหน่อขัตติย์ มาทำพิธีอภิเษกเป็นกษัตริย์ครองนครจำปาศักดิ์ ในปี พ.ศ. ๒๒๕๖ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าสร้อย ศรีสมุทรพุทธางกูร จากนั้น พระมหाराชครูโพนสะเม็กจึงได้บำเพ็ญสมณธรรมและมรณภาพลง เมื่ออายุ ๙๐ ปี พ.ศ. ๒๒๖๓ แต่บทบาทและผลงานของท่านยังปรากฏสร้างความศรัทธาประชาชนลุ่มแม่น้ำโขงตราบเท่าทุกวันนี้

คำสำคัญ : พระมหाराชครูโพนสะเม็ก, บทบาทผู้นำทางความคิด, ลุ่มแม่น้ำโขง

Abstract

The research is aimed to study 1) to focus on the work studies of Phramaha Rajakru Phon Samek, 2) to study the roles of Phramaha Rajakru Phon Samek in administration and 3) to study and collect his principles of Phramaha Rajakru Phon Samek in order to support people daily life. This research is a case-studied qualitative study in which in-depth interviews are collected. The findings are revealed that the roles of Phramaha Rajakru Phon Samek were known as approach representative, and peaceful leader of the Greater Mekong Region. He avoided confronting the political turmoil. He also created the Buddhist places of worship; for example, Phra That Pranom. Therefore, the Buddhist principles had been taught to the citizens to mutually rely on. As the administration of Phramaha Rajakru Phon Samek, he was given, the city of Champasak, from Nang Paeng, a governor of the city of Champasak. As a ruler, Rule Principles (Anyasit) pattern according to Lane Xang Kingdom and Heetsong Klong Sip Si has been brought in the ancient time to establish Lane Xang – Champasak by sending his disciples to the community leaders in the Southern Esarn; for example, Mukdahan (former Muang Mukdahan), Nakhon Phanom (former Muang Nakhon Phanom), Muang Suwanabhumi, Yasothon (former Muang Yasothon), Chiang Tang, Salavan, Si Nakhon Khet, Khum Thong, Xepon, Attapu, Khlong Chiam, Don Mot Daeng, Si Chum Pang, Rattanakburi. In 1713, since the kingdom was established, the heir has been crowned as a king of Champasak, known as Somdet Phra Chao Srisamuttha Phutthangkul. Phramaha Rajakru Phon Samek, therefore, practiced meditation and passed away at the age of 90 in 1720. His roles and works, however, can still be found to worship in the Mekong region.

Keywords : Phramaha RajaKru Phon Samek, Role of opinion leader, Mekong region

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย บำเพ็ญพรตภาวนาอยู่แต่ในอารามนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์มีชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยการดำรงชีพของพระขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ดังพระบาลีที่ว่า “ปรปฺปิทฺทํ เม ชีวิกา”^๑ แปลว่า การเลี้ยงชีพของเรา (พระ) เนื่องด้วยผู้อื่นด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นั่นเอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด ดังนั้นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำการตอบแทนอย่างไร แค่นั้น ก็จะเหมาะสม พอดี และพองาม ในส่วนของคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับ “การเมือง” หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำให้บ้านเมืองสงบสุขนั้น พระสงฆ์ได้วางตนดำรงสถานอย่างไรต่อเรื่องดังกล่าว เพราะความหมายหนึ่งที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญ^๒ คือ การเมือง หมายถึง การจัดการทำให้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปอย่างสันติสุข สงบสุข^๓ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงเช่นกันที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุข สันติสุขแก่ชาวเมือง ซึ่งยังพบเห็นหรือได้ยินเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ต่อเรื่องการเมืองในแง่ต่างๆ เช่น การเทศน์สอน ผู้นำทางการเมือง ผู้บริหารบ้านเมือง แม้กระทั่งการใช้วัดเป็นสถานที่เลือกตั้งหรือคัดสรรบุคคลเข้าไปบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย และบางครั้งพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้กระตุ้นเตือนชักชวนในการสร้างประชาธิปไตย

^๑ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ปฐมปัณณาสก อักโกสวรคที่ ๕

^๒ ขาเลื่อง วุฒิจันทร์, การพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^๓ พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวัธ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณี พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ ปริญญาพัฒนาชนบทศึกษา (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓๓.

ดังนั้น การที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง จึงอาจจำแนกได้ใน ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ ๑) พระสงฆ์ได้พยายามแสดงธรรม เสนอธรรม เพื่อความผาสุกสวัสดิ์ของชาวเมือง ๒) พระสงฆ์และผู้อาศัยความเป็นสงฆ์เป็นช่องทางเพื่อหาผลประโยชน์ในทางการเมือง ในทางรัฐศาสตร์ พระสงฆ์หรือองค์การทางศาสนาเป็นกลุ่มทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง (รวมด้วย) คือ ให้รัฐบาลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์ และมีนโยบายการพัฒนา คณะสงฆ์ / พระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องแห่งปัจจุบันสมัยที่ทุกคนควรเข้าไปเกี่ยวข้อง บางคนที่มีความคิดล้าหน้ามองว่า พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และการเรียกร้องสิทธิของคณะบุคคลเท่าที่ควรจะเป็น โดยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงคงเหลือบทบาทหรือพันธกิจอยู่เพียง ๒ บ และ ๒ ส คือ บ = บิณฑบาต บ = บังสุกุล และ ส = สังฆทาน และ ส = สวดมนต์ ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมทางพิธีกรรมโดยไม่ได้ใส่ใจต่อทุกข์สุขของสังคมรอบด้าน ทำให้พระสงฆ์จึงถูกมองในสถานะของกาฝากของสังคม การศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์ที่มีความโดดเด่นในการการผู้นำชุมชนถึงแม้ว่าบทบาทหลักจะต้องปฏิบัติตามพระวินัยก็ตาม

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์กับการเมืองในทางกายกรรมเป็นสิ่งที่พึงระวังในคติโลก เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้การข้องเกี่ยวกลายเป็นมลทินในพระศาสนาไป แทนที่จะกลายเป็นสิ่งเกื้อกูลกัน^๔ การแสดงบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ คือให้พระสงฆ์ดำรงอยู่ในหลักพระธรรมวินัย

^๔ พรประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะแพทยศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘.

พร้อมๆ กับให้สั่งสอนธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางปกครอง การเป็นอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างชอบธรรมและเป็นธรรมมิให้พระสงฆ์ลงมือไปในทางกายกรรม แต่จะเน้นหนักไปในทางวจีกรรม คือการเทศนาสั่งสอนธรรมด้วยมโนกรรม คือ ใจที่ประกอบด้วยเมตตาปรารถนาดีต่อประชาชน พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่พระสงฆ์ที่แสวงหาอำนาจใดๆ โดยเฉพาะอำนาจทางการเมือง เพื่อทำตนให้เป็นใหญ่ในเมืองตรึงกันข้ามพระสงฆ์ต้องมุ่งปฏิบัติเพื่อละ ลด หมดตัณหา มานะ ทิฏฐิ เพียงแต่ดำรงตนเป็นกลางในสังคม นโยบายของผู้มีเรือนกับผู้ไม่มีเรือนนั้นต่างกัน

ในสมัยโบราณพระสงฆ์เป็นบุคคลประเภทหนึ่งซึ่งมีบทบาทและหน้าที่จำเพาะในทางการเมือง บทบาทและหน้าที่ทางการเมืองของพระสงฆ์ที่สำคัญ^๕ คือ การแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการแสดงหลักการปกครองที่ดั่งามชอบธรรมและเป็นธรรมสอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็นนักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม ดำเนินกิจการการเมืองและปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ความเหมาะสมหรือความสมควรแก่สมณเพศในการแสดงบทบาทดังกล่าวก็คือ การตั้งอยู่ในธรรมของสงฆ์ กล่าวคือมีความเป็นกลางที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว แก่บุคคลกลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในประวัติศาสตร์ได้มีพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในทางการเมือง เพื่อให้ความคิดและเป็นสื่อกลางระหว่าง “หลักการ” กับ “วิธีการ” เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข การปกครองในสมัยโบราณถ้าจะกล่าวคือเป็นความหมายในแง่ลบ ก็มักมองเป็นเรื่องของอำนาจ กิเลส การแย่งชิง มีเรื่องการเป็น

^๕บรรพต วีรชัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

ฝึกฝาย และเป็นเรื่องของผลประโยชน์ จึงทำให้มองภาพพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ได้รับการมองไปในทางลบด้วย หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในแง่กิจกรรมทางบ้านเมือง เช่น กรณีเจ้าพระฝางในอดีต และพระสงฆ์บางกลุ่มในสมัยกรุงศรีอยุธยา ล่มสลายใหม่ๆ ได้มีบทบาทในบ้านเมืองโดยตรง จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่างๆ นานา ในแง่ของพระธรรมวินัย ความเหมาะสม หรือแม้กระทั่งการพยายามอาศัยความเป็นสงฆ์เพื่อประโยชน์ในทางการเมือง เช่น การบวชเพื่อหลบลบราชภัย การบวชเพื่อแสวงหาช่องโอกาสในการขึ้นสู่อำนาจในบ้านเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ก็มีตัวอย่างมากมายเช่นกันที่แสดงให้เห็นว่า แม้พระสงฆ์จะเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็เกี่ยวข้องอย่างน่าชมเชย เช่น^๖ กรณีสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว พร้อมพระราชาคณะ คณะสงฆ์ผู้ใหญ่ถึง ๒๕ รูป ที่เข้าไปแสดงธรรมถึงในพระราชฐานแด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อยับยั้งโทษประหารชีวิตแม่ทัพนายกองที่ตามเสด็จไม่ทันคราวกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาและมังจาชะโรแห่งกรุงหงสาวดี เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาประวัติพระสงฆ์ในสมัยโบราณที่มีบทบาทโดดเด่นที่เป็นผู้นำทางความคิดของประชาชนในดินแดนลุ่มน้ำโขงสามารถนำกลุ่มชนจำนวนมากเคลื่อนย้ายไปอย่างมีระเบียบโดยใช้บทบาทของพระสงฆ์สร้างอาณาจักร สร้างศาสนสถาน ปฏิมากรรม ที่ทรงคุณค่าให้กับดินแดนที่ผ่านไปถึงแม้จะเป็นเวลาช่วงสั้นๆ แต่ผลงานของท่านยังคงปรากฏร่องรอย และสืบทอดทอดมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือพระมหाराชครูโพนสะเม็ก ผู้มีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดของ

^๖ เฉลิม อุตกฤษฎ์, การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

ประชาชนในแถบดินแดนแม่น้ำโขง ผู้สถาปนาราชวงศ์ฝ่ายปกครองของดินแดนล้านช้างตอนใต้ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับทราบถึงความเป็นมาและประวัติศาสตร์ได้ศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ เพื่อความชัดเจนต่อไป

คำถามวิจัย

๑. ผลงานของพระมหाराชาครูโพนสะเม็กในแถบลุ่มแม่น้ำโขงปรากฏหลักฐานในที่ใดบ้าง
๒. บทบาทของพระมหाराชาครูโพนสะเม็กในการปกครองศาสนจักร และอาณาจักรเป็นอย่างไร
๓. พระมหाराชาครูโพนสะเม็กมีคำสอนสำคัญในการส่งเสริมประชาชนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาผลงานของพระมหाराชาครูโพนสะเม็ก
๒. เพื่อศึกษาบทบาทของพระมหाराชาครูโพนสะเม็กในด้านการปกครอง
๓. เพื่อศึกษาคำสอนของพระมหाराชาครูโพนสะเม็กในการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ๑) ผลงานและบทบาทการเป็นผู้นำทางความคิดของพระมหाराชาครูโพนสะเม็ก และ ๒) หลักการปกครองและคำสอนของพระมหाराชาครูโพนสะเม็ก

๒. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการเลือกแบบเจาะจง ประชาชนท้องถิ่น และ นักวิชาการท้องถิ่น ดังนี้

ประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ นายยัง กุนอก ข้าราชการบำนาญ และ นายคำ อุ่นสิงห์ หมอธรรม

นักวิชาการท้องถิ่น ได้แก่ พ.ต.อ.เกียรติศักดิ์ กอมณี คณบดีคณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และนายโสรัส นามอ่อน ครูภูมิปัญญาไทย

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

๔. ขอบเขตด้านเวลา ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้เวลา ๑ เดือน คือ เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาทผู้นำทางความคิด หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่ม ไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ

ลุ่มน้ำโขง หมายถึง ผู้คน แผ่นดินและผืนน้ำในแหล่งที่แม่น้ำโขง ไหลผ่าน

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๑. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อ (Belief) เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของบุคคลทุกคน มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อตั้งแต่รู้ความจนกระทั่งตาย หากไม่มีความเชื่อย่อม

ไม่มีความเข้าตนเองหรือสิ่งต่างๆ รอบๆ ตนเองได้ มีผู้ให้ความหมายหรือนิยามของความเชื่อไว้มากมาย เช่น ตามพจนานุกรมสังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า หมายถึง การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริง^๗ การยอมรับเช่นนี้โดยสารถสำคัญแล้วเป็นการยอมรับเชิงพุทธปัญญา อาจจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตใจในบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น ความเชื่ออาจจะมีพื้นฐานมาจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้หรืออาจจะมีพื้นฐานมาจากความเดียดฉันท์จากการไม่รู้เอาเองหรือลักษณะที่ทำให้เกิดความไขว่ไขว่ก็ได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงไม่ได้เกิดกับความจริงเชิงวัตถุวิสัย ในเนื้อหาความเชื่ออาจจะเป็นความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลหรือความเชื่อแปลกวิถดการก็ได้คนเราอาจจะกระทำอย่างแข็งขัน จริงจัง หรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่าๆ กับความเชื่อที่ถูกต้องอย่างไรก็ดีการกระทำที่ใช้สติปัญญาใดๆ ก็ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่เสมอแต่สติปัญญานั้นอาจนำมาทดสอบความเชื่อและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องกับพื้นฐานความเชื่อ นั้นได้

ส่วน ธวัช ปุณโณทก กล่าวว่าความเชื่อ คือ อาการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ผลดีหรือร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสิ่งคมนั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับให้ความเคารพยำเกรง กลัวสิ่งเหล่านั้นกว่าความเชื่อ^๘ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณ

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมสังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^๘ ธวัช ปุณโณทก, มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร: เวสต์เทรดประเทศไทยทางหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๐.

ทั้งหลาย ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทย์ ต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ ป่าเขา เป็นต้น และสมิทธิ์ สระอุบล ได้สรุปสั้นๆ ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจในรูปความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผล หรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ^๙

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงแบ่งประเภทความเชื่อไว้ดังนี้^{๑๐}

๑. ความเชื่อใจ (Trust) คือ ความเชื่อด้วยความรู้สึกจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคลหรือความเชื่อในความจริงในพฤติกรรมอย่างใดก็ตาม โดยอาศัยความไตร่ตรองพินิจพิจารณาด้วยเหตุ เชื่อด้วยความเหตุผล และเชื่อด้วยความรู้สึกของตนเองว่าเป็นเช่นนั้นเช่นนั้น

๒. ความเชื่อถือ (Credence) คือ ความเชื่อบุคคลด้วยความนับถือ เช่น เมื่อบุคคลพูดว่าอะไรก็เชื่อตาม คือ เชื่อถือด้วยคำของเขาเป็นหลักฐานโดยปราศจากข้อคัดค้าน

๓. ความไว้วางใจ (Confidence) ความเชื่ออาจเนื่องมาจากความรู้สึกกับความใคร่ครวญควบคู่กันไป ถ้าหนักในทางความรู้สึกหนอยกก็ใช้คำว่า ไว้วางใจ

๔. ความมั่นใจ (Assurance) คือ ความเชื่อที่มีความรู้สึกและความไตร่ตรองกำกึ่งกัน

๕. ความตระหนักใจ (Persuasion) คือ ความเชื่อที่มีความไตร่ตรองมากกว่าความรู้สึก

^๙สมิทธิ์ สระอุบล, มานุษยวิทยาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓ - ๕๔.

^{๑๐}เดือน คำดี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๘ -๑๙๙.

๖. ความเลื่อมใสศรัทธา (Faith) คือ ความเชื่อที่เกิดขึ้นเพราะความรู้สึกเห็นจริงตามนั้น ไตร่ตรองแล้วเห็นจริงตาม และนอกจากนั้นยังมีความรู้สึกแรงกล้าในดวงใจ ดวงวิญญาณของเราว่าเป็นจริงเช่นนั้น เป็นความรู้สึกตระหนักตามด้วยจิตอย่างแท้จริง

๗. เชื่อตระหนัก (Conviction) เชื่อเพราะอาศัยการไตร่ตรองด้วยเหตุผล

๘. สัจจาธิฐาน (Avowal, Confession) เชื่อด้วยจิตใจหรือศรัทธาไม่เป็นแต่เพียงความรู้สึกในใจเท่านั้น ต้องตั้งสัจจะออกมาด้วย

๙. ลัทธินิยม (Creed) ความเชื่อถือที่ตั้งเป็นระเบียบแบบแผนอาจเนื่องมาจากประเพณีนิยมหรือศาสนา

๑๐. ลัทธิหรืออนุศาสตร์ (Doctrine) คือ ความเชื่อตามคำสั่งสอนของผู้ตั้งศาสนาหรือผู้ตั้งทฤษฎี

๑๑. ลิขณันต์ (Dogma) เชื่อถือผู้ตั้งศาสนาหรือผู้ตั้งศาสนาทฤษฎีแต่อาจจะแสดงให้เห็นด้วยเหตุผล ไม่ได้เป็นการเชื่อไปทั้งหมดโดยมั่นใจว่าเป็นความจริงแท้

โดยทั่วไปแล้วเมื่อพูดถึงความเชื่อเรามักจะคิดถึงเรื่องศาสนาทั้งนี้เพราะความเชื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปฏิบัติตามศาสนาและมักจะคิดว่าความเชื่อกับศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้ เดือน คำติได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ คือ^{๑๑}

ความเชื่อถือที่มีลักษณะเป็นความไว้วางใจและจงรักภักดี (Dogma) อย่างนี้หมายถึงศาสนาโดยเฉพาะศาสนาประเภทเทวนิยม เช่น ยิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ที่กล่าวว่าศาสนาคือ ความเชื่อ ศาสนาประเภทนี้มีมูลบทของตนเองว่าต้องเชื่อ คือ ต้องเชื่อไว้ก่อนให้มั่นคงแล้ว

^{๑๑} เดือน คำติ, พุทธปรัชญา, หน้า ๑๙๓ – ๑๙๔.

จึงหาความเข้าใจหรือเหตุผลหรือวัฒนธรรมอื่นมาเทียบเคียง ถือว่าความเชื่อถือในพระผู้เป็นเจ้าเป็นความจริงแท้แน่นอนอยู่เหนือการวิจารณ์หรือพิสูจน์ด้วยเหตุผลใดๆ ดังนั้นความเชื่อจึงหมายถึงความจริง คือ เหตุผล ตรงกับคำว่า สิทธานต์ ซึ่ง เป็นลักษณะของศาสนาประเภท อเทวนิยม เช่น ศาสนาพุทธ ความเชื่อมี ๔ อย่าง คือ ๑) กัมมัสัทธิ คือ เชื่อกรรม ๒) วิปากัสัทธิ คือ เชื่อผลของกรรม ๓) กัมมัสมกตัสัทธิ คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัวเอง ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว และ ๔) ตถาคตโพธิสัทธิ คือ เชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต

ศาสนาเป็นระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของมนุษย์ เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยสนองตอบความต้องการทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้นทุกศาสนาจะมีพิธีกรรมเป็นสื่อในการต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นๆ โดยจะมีการจัดการแตกต่างกันออกไปแล้ว แต่ระบบความเชื่อของสังคมแต่ละแห่ง ระบบความเชื่อ และศาสนาจึงเป็นระบบสังคม

เสถียรโกเศศ ได้กล่าวว่า^{๑๒} ความเชื่อเรื่องผีเรื่องวิญญาณเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ เป็นระยะแรกเริ่มที่จะคลี่คลายมาเป็นศาสนา อาจแบ่งได้ ๒ ระยะ คือ

ระยะแรก มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งต่างๆ จะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่ก็ตามที่ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งเป็นแรงอำนาจอยู่ในตัวของสิ่งนั้น อาจให้คุณให้โทษแก่คนได้คติความเชื่อเรื่องนี้เรียกว่า Animalism หรือคติความเชื่อ ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์

^{๑๒} เสถียรโกเศศ, เรื่องเล่าในไตรภูมิ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘ - ๓๙.

ระยะที่ ๒ มนุษย์มีความเชื่อว่าใครตลอดจนสิ่งอื่นที่มีชีวิตหรือไม่มีก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งมองไม่เห็นตัวสิ่งอยู่ในนั้น สิ่งนั้นคือ ผี หรือ วิญญาณ หรือ Animism อาจเรียกว่า คติความเชื่อผีสางเทวดาก็ได้ คตินี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นระยะเริ่มต้นของศาสนา

ความเชื่อทางศาสนานั้นสามารถแบ่งแยกออกได้หลายอย่างแล้ว แต่การจัดประเภท โดยสามารถแบ่งตามลักษณะการวิวัฒนาการ ออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. ศาสนาธรรมชาติ (Nature religion) ซึ่งเป็นความคิดขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีความเห็นและเข้าใจว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่พบเห็นนั้น เกิดจากอิทธิปาฏิหาริย์ของอำนาจเหนือมนุษย์ ซึ่งได้แก่ เรื่องวิญญาณ เวทมนต์อาถรรพ์ ไสยศาสตร์ บูชาสัตว์ ต่อมาเห็นว่าไม่เหมาะสมกับเทพเจ้าที่เคารพความมีลักษณะเดียวกับมนุษย์ศาสนาในยุคนี้จึงมีเทพเจ้าหลายองค์หลายลัทธิโดยเฉพาะศาสนาฮินดูศาสนาเดิวยมีเทพเจ้า ถึง ๓๓๐ ล้านองค์

๒. ศาสนาจริยธรรม (Ethical religion) เกิดภายหลังศาสนาที่มีเทพเจ้ามากมาย เกิดจากปัญญาชนที่ค้นหาสัจจะธรรมแท้ๆ ไม่มีเทพเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง ต่อมาจึงเกิดศาสนาคริสต์และอิสลาม ซึ่งนับถือพระเจ้าองค์เดียวกันทั้ง ๒ ศาสนา เมื่อได้แพร่เข้าไปมีอิทธิพลต่อความคิดมนุษย์ที่นับถือพระเจ้าหลายองค์ก็จะเหลือเพียงองค์เดียว ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม จึงยกระดับความคิดและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้สูงขึ้น พิธีกรรมทางศาสนาเดิมสูญสิ้นไปและเทพเจ้าล้านองค์ได้ตามไปกับความเชื่อจึงสรุปได้ว่า ศาสนาจริยธรรมในปัจจุบันมี ๒ แบบ คือ ไม่มีพระเจ้าเลย คือศาสนาพุทธ หรือว่าเรียกว่าศาสนาจริยธรรมแท้ๆ และศาสนาจริยธรรมแบบมีพระเจ้าองค์เดียว คือ ศาสนาคริสต์ และอิสลาม

Kellogg ได้แบ่งศาสนาออกตาม ลักษณะหลักการและแนวคิดของ ศาสนากว้างๆ ดังนี้^{๑๓}

๑. เทวนิยม (Theism) ประกอบด้วย เอกเทวนิยม (Monotheism) และพหุเทวนิยม (Polytheism)

๒. อเทวนิยม (Atheism)

การแบ่งศาสนาดังกล่าวนี้ บุญลือ วันทายนต์ (๒๕๔๙: ๑๑๑ - ๑๑๙) ได้อธิบาย รายละเอียดไว้ดังนี้

๑. เทวนิยม (Theism) มีความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวหรือหลาย องค์ ซึ่งในปัจจุบันมักเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) เชื่อว่า พระเจ้าผู้สร้างโลก ทรงบำรุง เลี้ยง ทรงรักษา และทรงปกครองอยู่ ตลอดเวลา และมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในโลกนี้ มีการแบ่งประเภทความเชื่อของเทวนิยมออกไปตามลักษณะที่แสดง ออกมา โดยถือเกณฑ์การแยกประเภทตามความเชื่อพระเจ้านี้

๑.๑ เอกเทวนิยม เป็นลักษณะความเชื่อว่าทุกสิ่งในโลกเกิด จากการสร้างสรรค์ของพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น ฉะนั้น จึงถือว่า พระเจ้าเพียงองค์เดียวที่สามารถสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นในโลก

๑.๒ พหุเทวนิยม เป็นความเชื่อต่อพระเจ้าหลายองค์ โดย เชื่อว่าโลกนี้เกิดจากพระเจ้าหลายองค์ทรงบัญชาให้เป็นไป โดยแต่ละ พระองค์ทรงปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ กันดังเช่น ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาประเภท พหุนิยมที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันที่ยังมีเหลืออยู่

๒. อเทวนิยม เป็นความเชื่อที่ว่าไม่มีพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในโลกนี้ความเชื่อประเภทนี้ส่วนใหญ่จะย่ำผลการกระทำที่เกิดจากความ สามารถของตนซึ่งมีลักษณะเป็นกรรมนิยม คือ ยอมรับผลการกระทำของ

^{๑๓} นวม สงวนทรัพย์, พันเอก (พิเศษ), **เมธีตะวันตกชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

ตนเองโดยมุ่งถึงปัจจัยที่เป็นตัวการที่ทำให้เด่นชัดยิ่งขึ้น คือ ความจริง และเหตุผล ดังนั้น ความเชื่อประเภทนี้จึงไม่เกี่ยวกับสถานะเหนือธรรมชาติใดๆ เลย นั่นคือ ความเชื่อที่เป็นไปตามความจริง และหลักเหตุผล ซึ่งเป็นความเชื่อที่ยึดหลักวิทยาศาสตร์นั่นเอง เช่น ศาสนาพุทธ เป็นต้น

ศาสนาอยู่คู่สังคมมนุษย์มาช้านาน นับตั้งแต่มีมนุษย์กำเนิดขึ้นในโลกจนถึงปัจจุบัน แต่ละสังคมหลักการหรือวิธีการจัดการกับอาชวเหนือธรรมชาติที่ต่างกัน จึงเกิดเป็นศาสนาประเภทต่างๆ ตามที่กล่าวมา แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อเหล่านี้ก็มีข้อจำกัดในเรื่องขององค์ประกอบในเรื่องนี้พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้อธิบายว่า Religion ซึ่งเป็นภาษาไทยแปลว่า ศาสนาว่าต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ประกอบกันคือ^{๑๔}

๑. ต้องเป็นสิ่งที่เชื่อถือโดยมีความศักดิ์สิทธิ์และไม่ใช่ว่าศักดิ์สิทธิ์เปล่าๆ ต้องเคารพบูชาด้วย

๒. ต้องมีคำสอนทางศีลธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุผลอันดีงาม

๓. ศาสนา แปลว่า คำสอนเราจึงถือเคร่งครัดกว่า ลัทธิที่เราจะยอมเรียกว่า ศาสนานั้นต้องปรากฏตัว ผู้สอน ผู้ตั้ง ผู้ประกาศ ที่รู้กันแน่นอน และยอมรับว่า เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์

๔. ต้องมีคณะบุคคลทำหน้าที่โดยเฉพาะสำหรับรักษาความศักดิ์สิทธิ์และคำสอนนั้นสืบต่อมา คณะบุคคลเรียกว่า พระ ถือเป็นวรรณะและเพศพิเศษต่างกับสามัญชนเรียกว่า สมณเพศ

๕. ต้องมีความกวดขันเรื่องความจงรักภักดี ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Fidelity หมายความว่า ถ้าถือศาสนาหนึ่งแล้วจะไปถือศาสนาอื่นอีกไม่ได้ แม้จะเคารพบูชาปูชนียวัตถุของศาสนา หรือลัทธิอื่นก็เป็นบาปใหญ่หลวงทีเดียว

^{๑๔} พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, **ลัทธิโยคี และมายาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑ – ๒.

หลัก ๕ ประการนี้ เรายึดถือกันสำหรับที่จะเรียกคำสอนหรือลัทธิอันใดอันหนึ่งว่า ศาสนาถ้าไม่ถ้วนทั้ง ๕ ประการนี้ เราจะไม่นับว่าเป็นศาสนา

ความเห็นของ พันตรี หลวงวิจิตรวาทการ นี้ให้ไว้ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กลุ่มผู้วิจัยศาสนาและความเชื่อตามโครงการพื้นฐานจิตใจของประชาชนชาวไทยสาขาปรัชญาสภากิจแห่งชาติ ได้กำหนดว่าศาสนานั้นต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งหมด หรือส่วนมากดังต่อไปนี้

๑. มีศาสดาผู้ตั้ง
๒. มีคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
๓. มีหลักความเชื่อถืออันเป็นที่หมาย
๔. มีพิธีกรรม
๕. มีสถาบันทางศาสนา

ศาสนา (Religion) กับลัทธิ (Doctrine) มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน เสถียร พันธรัสมิ (๒๕๔๗: ๑๑ - ๑๒) ได้อธิบายไว้ดังนี้^{๑๕} คำว่า ลัทธิกับศาสนาใช้สับสนกันมาก บางทีเราใช้คำว่า ลัทธิศาสนาควบกัน บางทีเราแยกออกจากกันเราเรียกความเชื่ออย่างหนึ่งว่าลัทธิ เรียกความเชื่อถืออีกอย่างหนึ่งว่า ศาสนา แต่บางทีทั้งๆ ที่ความเชื่อถือมีลักษณะเป็นศาสนาสมบูรณ์ ตามหลักที่กล่าวมาแล้ว เราเรียกกันว่า ลัทธิก็มี เช่น ลัทธิพราหมณ์ ลัทธิคริสต์ และลัทธิอิสลามก็มีอยู่เนืองๆ คำว่า Doctrine ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับที่นิยมกันแพร่หลาย เช่น Chamber และ Webster เป็นต้น แปลว่า เรื่องที่สั่งสอนกันมากความเชื่อถือ โอวาทของนิกายใดนิกายหนึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานของไทยแปลไว้ว่า

^{๑๕} เสถียร พันธรัสมิ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑ - ๑๒.

ความเชื่อถือความรู้ และประเพณี ที่ได้รับสืบทอดกันมาถ้าจะถือเอาลักษณะ ที่กล่าวข้างต้นเป็นหลักประกอบลัทธิก็ไม่ใช่ศาสนานั้นๆ เป็นโอวาทของ ผู้ใดที่เริ่มตั้งต้นสั่งสอนกันนั้นก็มักเรียกว่า ลัทธิของสมณโคดม คำสอน ของพระเยซู เมื่อประกาศออกมาใหม่ๆ พวกโรมันเรียกว่า พระเยซู ประกาศ ลัทธินอกรีต สอนของพระมะหะหมัดก็มีผู้เรียกลัทธิเหมือนกัน เพราะฉะนั้นลัทธิที่น่าจะคือ เรื่องเบื้องต้นของศาสนาหรือจุดเริ่มของ ศาสนาหรือลัทธิก็คือ คำสอนเฉพาะกลุ่มเฉพาะพวก ซึ่งมีความหมายแคบ ว่าศาสนา

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าเมื่อมีความเชื่อใหม่เข้าสู่ชุมชนแล้ว ชุมชน จะไม่สลัดทิ้งซึ่งความเชื่อเดิม หรือ ไม่รับความเชื่อใหม่ล้วนๆ แต่จะ ปรับรวมใช้ด้วยกัน หรือเกิดการผสมผสานทางความเชื่อระหว่าง ความเชื่อใหม่กับความเชื่อดั้งเดิม ปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต ซึ่งเมื่อเกิดมีความเชื่อใหม่ขึ้นมาชุมชนจะปรับความเชื่อดังกล่าวนี้ เข้ารวมกับความเชื่อดั้งเดิมซึ่งเรียกว่าการผสมผสานทางศาสนา ในเรื่องดังกล่าวมีผู้อธิบายไว้มากมาย การผสมผสานทางศาสนา (Religious syncretism) เป็นการผสมผสานของความเชื่อและพิธีกรรม หลายๆ ระบบออกมาเป็นความเชื่อและพิธีกรรมระบบเดียว ซึ่งปัจจุบัน สังคมไทยได้ปรับรวมกับความเชื่อ ๓ แบบคือ ความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อ แบบพราหมณ์ และความเชื่อแบบพุทธในระบบเดียวกันส่วนผสมของ ความเชื่อแต่ละอาจารย์จะมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับพื้นฐานและพัฒนาการ ของชุมชนแต่ละแห่งและแต่ละบุคคล เช่น ชุมชนชนบทหรือผู้แก่เฒ่า อาจมีความเชื่อดั้งเดิมมากกว่าชุมชนเมืองหรือคนรุ่นใหม่

ทฤษฎีของ Redfield นักมานุษยวิทยา ชาวอเมริกัน ได้อธิบายการผสมผสานศาสนาเสนอทฤษฎีโดยแบ่งชนิดวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ระดับ คือ^{๑๖}

๑. ระดับวัฒนธรรมใหญ่ (A great tradition) ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มเกิดขึ้นในสังคมเมืองซึ่งต้องรักษาและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้คงลักษณะเดิมไว้

๒. ระดับวัฒนธรรมเล็ก (A little tradition) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของเหล่าชาวบ้านที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่มีกฎเกณฑ์ทางสังคมที่รัดกุมเมื่อมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมใหม่ สังคมเมืองซึ่งมีโอกาสรับได้ก่อนนั้นส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือแนวทางของลัทธิหรือศาสนานั้นๆ วางไว้ หรือเป็นศาสนาตามหลักคำสอนของศาสดา (Doctrinal religion) ต่อมาเมื่อความเชื่อดังกล่าวนี้ออกสู่ชาวบ้าน ศาสนาแท้ๆ จะถูกผสมผสานโดยชาวบ้านจะนำความเชื่อดั้งเดิมที่ตนมีอยู่หลอมรวมเข้ากันอย่างกลมกลืนในการผสมผสานศาสนาดังที่กล่าวมานี้ ซึ่งกระบวนการแพร่กระจายของศาสนาของศาสนาแคมป์รี (Doctrinal religion) หรือศาสนาที่ถือตามคำสั่งสอนของศาสดาจากศูนย์กลางไปสู่ส่วนอื่นๆ ของสังคมนั้น บริเวณที่ศาสนาใหม่แพร่กระจายไปได้มีความเชื่ออื่นอยู่ก่อนแล้วความเชื่อเดิมเป็นความเชื่อที่ยังลึกอยู่ในระบบคิดและวิถีชีวิตของคนโดยทั่วไปเมื่อมีศาสนาใหม่แพร่กระจายเข้ามา การยอมรับศาสนาใหม่จะเกิดขึ้นได้อยู่สมบูรณ์แนบแน่น และเป็นที่ยึดถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในลักษณะที่มีการถ่ายทอดกันต่อไปก็ต่อเมื่อศาสนาใหม่และความเชื่อเก่าสามารถผสมผสานอยู่ด้วยกันได้ ศาสนาจึงแยกได้ ๒ แบบ คือ

^{๑๖} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖๑ – ๒๖๔.

๑. ศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ คือ ถือตามคำสั่งสอนของพระศาสดา

๒. ศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular religion) คือ แบบที่ผสมผสานความเชื่ออย่างอื่นจนชาวบ้านแยกกันไม่ได้ว่าส่วนไหนมาจากศาสนา คัมภีร์แท้ๆ

การผสมผสานศาสนา (Religion syncretism) เป็นการอยู่ร่วมกันของศาสนา มากกว่าหนึ่งศาสนาซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นทั่วโลก เช่น ระบบความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนในประเทศจีน มีลักษณะเป็นการผสมผสานความเชื่อระหว่าง ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนา มหายาน การนับถือเทพเจ้าต่างๆ การนับถือผีบรรพบุรุษ ชาวจีนในประเทศไทยพยายามรักษาแนวปฏิบัติทางพิธีกรรมดั้งเดิม และในขณะเดียวกันก็ได้อิทธิพลพุทธศาสนาเถรวาท และปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมได้เจือจางลงมาก ชาวจีนรุ่นหลังที่เกิดในประเทศไทยได้รับอิทธิพลความเชื่อพิธีกรรม และประเพณีแบบไทยมากขึ้น^{๑๗}

นอกจากนี้นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาระบบความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยได้ชี้ให้เห็นว่า ระบบความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีสารเทวดา พิธีกรรมแบบพราหมณ์และพิธีกรรมแบบพุทธ ต่างก็มีหน้าที่ในการตอบสนองจิตใจของคนไทย และสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างผสมกลมกลืนเป็นระบบศาสนาอันเดียวกันงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการผสมผสานกับความเชื่อเดิมซึ่งมีพราหมณ์ พระพุทธศาสนา และไสยศาสตร์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แนวคิดของ Rober Rebert และ อมรา พงศาพิชญ์ น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจะเกิดปรากฏการณ์การผสมผสานทางศาสนาขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสังคมไทย

^{๑๗} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๖๓.

ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่

คำว่า “สิ่งใหม่” (Innovation) มีความหมายกว้างขวางทั้งในรูปแบบทางรูปธรรมและนามธรรมไม่ได้หมายถึงเฉพาะการประดิษฐ์คิดค้น (Inventions) ขึ้นมาใหม่เท่านั้น การปรับปรุง แก้ไข หรือการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคมหนึ่ง แม้วัฒนธรรมที่แพร่เข้ามานั้นจะมีมานาน แต่ก็เป็นนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ในสังคมที่รับวัฒนธรรมนั้น สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๒๖ : ๔๒ - ๔๓) กล่าวว่า^{๑๘} สิ่งใหม่หรือนวัตกรรมหรือนวัตกรรมนี้เป็นทั้งความคิด (Idea) การปฏิบัติ (Practice) หรือวัสดุสิ่งของ (Object) อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ที่ปัจเจกชนคิดเอาว่าเป็นของใหม่ สิ่งที่ต้องเน้นก็คือนวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นของเท่านั้นแต่อาจเป็นความคิดใหม่ๆ เช่น ความรู้ด้านต่างๆ หรือลัทธิการเมืองหรือศาสนาใหม่ เป็นต้น โดยทั่วไปสิ่งใหม่จะมีอยู่ ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑. สิ่งใหม่ที่เป็นความคิด (Idea) เช่น ลัทธิการเมือง ศาสนา หรือแนวคิดต่างๆ

๒. สิ่งใหม่ที่เป็นวัตถุ (Object) เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ หรือยารักษาโรคใหม่ๆ ที่ออกสู่ท้องตลาด

สิ่งใหม่จะมีการยอมรับได้ก็ต้องมีการแพร่กระจายสิ่งนั้นออกไป Ralph Linton นักมานุษยวิทยาผู้ที่ได้นำเสนอทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ได้ให้สาระสำคัญของทฤษฎีดังกล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกันโดยที่สังคมด้อยกว่าสามารถแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่สังคมที่เจริญกว่า นอกเหนือจากการแพร่กระจาย

^{๑๘}สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๔๒ - ๔๓.

จากสังคมที่เจริญกว่าไปสู่สังคมที่ด้อยกว่า ซึ่งเป็นปกติวิสัยของวัฒนธรรม แต่เมื่อเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่า คงจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และทำนองเดียวกัน สังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น ส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นจากการแพร่กระจาย ของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการนำสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนแล้ว “สิ่งใหม่” สำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ แนวคิดใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นความคิด (Idea) ที่เผยแพร่สู่ชุมชน การยอมรับของชาวบ้านนั้นผู้วิจัยมองเป็นกระบวนการ โดยใช้ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ กระบวนการยอมรับ (The adoption process) นี้ A committee of rural sociologists (cited in Rogers and Shoemaker, ๑๙๗๑: ๑๐๐ - ๑๐๑) ได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นรับรู้หรือตระหนัก (Awareness stage) เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคลได้พบกับสิ่งใหม่ แต่ยังไม่มีความรู้ในสิ่งนั้น

๒. ขั้นสนใจ (Interest stage) เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคลมีความสนใจ โดยเสาะแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม

๓. ขั้นประเมินค่า (Evaluation stage) เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคล พิจารณาของใหม่แล้วตกลงใจว่าจะทดลองหรือไม่ ถ้ารับก็จะทำการ ทดลอง ถ้าไม่รับก็เลิกสนใจอีกต่อไป

๔. ขั้นทดลอง (Trial stage) เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคลเริ่มใช้สิ่งใหม่ เพียงเล็กน้อย หรือในวงแคบๆ ถ้าพิจารณาว่าดีก็จะดำเนินขั้นต่อไป หาก ทดลองแล้วไม่พอใจก็ยุติกระบวนการ

๕. ขั้นยอมรับ (Adoption stage) เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคลตัดสินใจ ยอมรับสิ่งใหม่อย่างสมบูรณ์ภายหลังจากพึงพอใจจากการทดลองมา

แล้วการเผยแพร่แนวคิดเข้าสู่ชุมชน ได้เกิดขึ้นตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion theory) ซึ่งเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมท้องถิ่นโดยที่สังคมด้อยกว่าสามารถแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่สังคมที่เจริญกว่า นอกเหนือไปจากการแพร่กระจายจากสังคมที่เจริญสู่สังคมที่เจริญกว่า คงจะรับวัฒนธรรมอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้และทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ขึ้นเองในสังคมหรือถ้ามีก็มักจะเกิดจากการนำสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนแล้ว เป็นของใหม่ที่ไม่เคยมาก่อน ทฤษฎีดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเดียวกันกับการแพร่ของ ความเชื่อใหม่ในขณะที่ชุมชนไทยก็ยังมีเชื่อเดิมอยู่แล้ว เมื่อมีการผสมผสานกันย่อมเกิดความเชื่อใหม่ในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนของเดิมและของใหม่ที่แพร่เข้ามาในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทุกๆ ด้านนั้นจะเร็วหรือช้าเพียงใด Moore ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ ดังนี้^{๓๙}

๑. ความง่ายของวัฒนธรรม หรือไม่มีความซับซ้อน
๒. เข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิมของผู้รับ
๓. ศักดิ์ศรีและฐานะของผู้นำวัฒนธรรมใหม่เข้ามา
๔. สิ่งแวดล้อมในวัฒนธรรมของผู้รับ
๕. ความแข็งแรงและอ่อนแอของวัฒนธรรมเดิม

จากทฤษฎีความเชื่อที่กล่าวข้างต้นซึ่งมีอิทธิพลต่อประชาชนในด้านต่างๆ แล้ว ความศรัทธาของชาวพุทธที่มีต่อพระสงฆ์นั้น พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการมี

^{๓๙} สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๕ – ๑๓๖.

ส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนมีปรากฏในคัมภีร์ตำรา และแหล่งข้อมูลจากเอกสารต่างๆ จำนวนมากผู้วิจัยได้นำมาประกอบเพื่อให้มีเนื้อหาสาระเป็นหลักในการศึกษาดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมในการปกครองนี้มีผู้ให้ทัศนะที่ต่างกันไปที่น่าสนใจ คือ

ภัทรพร สิริกาญจน^{๒๐} กล่าวถึงกิจกรรมที่พระสงฆ์ได้ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเสนอสาระสังเขปไว้ว่า

๑. การปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหล่อหลอมความคิดทัศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หลักธรรมสอนให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น เช่น เมื่อต้องการพ้นจากความยากจนก็ต้องขยันหมั่นเพียรและต้องแก้ไขสาเหตุของความยากจน เมื่อต้องการให้พืชผลเจริญงอกงามก็ต้อง ทำนุบำรุงและขจัดภัยของพืช เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมข้ออื่นๆ ที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมคือ หลักอภิชาติ ๔ ว่าด้วย ฉันทะคือความพอใจ วิริยะคือความพากเพียร จิตตะคือความเอาใจใส่ และวิมังสาคือ หมั่นไตร่ตรองงานที่ทำ อันเป็นผลให้การทำงานมีผลดี ทำให้การทำงานมีความรอบคอบถี่ถ้วน และเกิดประโยชน์มากที่สุดมีคุณภาพที่สุด

^{๒๐} ภัทรพร สิริกาญจน, *หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖ - ๕๗.

๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง หมายถึง การลงมือประกอบการทำมาหากินด้วยตนเองโดยทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น ทำนาและเลี้ยงปลาร่องนาไปด้วย หรือทำไร่แบบผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ถั่วสลับกับพืชอย่างอื่น ในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแบบผสมผสานนี้จะได้ผลดีต่อเมื่อผู้ประกอบการใช้วิธีเดินทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนา คือ มีเป้าหมายในการเลี้ยงตนเองเท่านั้นตามหลักกินดีอยู่ดีพอดี ไม่ใช่เพื่อกินดีอยู่ดี จึงไม่มีความจำเป็นที่จะขยายงานให้มีขนาดใหญ่โตเกินความจำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่หวังผลทางการค้า และกำไรธุรกิจ ผู้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข มีชีวิตที่เรียบง่าย และสันโดษ (ความพอใจในอัตภาพ) ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นผู้เดินทางสายกลางพวกเขาไม่ร่ำรวยล้นฟ้า แต่ก็ไม่ได้ลำบากยากจน สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข”

พุทธทาสภิกขุ^{๒๑} ได้เสนอแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยมเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาว่าคือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐานความเห็นแก่ตัวทำให้คนเราต้องสนองความอยากของตนเองจนปราศจากการคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของพ่อค้าที่ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวคิดธัมมิกสังคมนิยม อันเป็นหลักการในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ บนพื้นฐานของพุทธธรรม ในธรรมนี้สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว ให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตนเพื่อ

^{๒๑} พุทธทาส ภิกขุ, **รากฐานที่มั่นคง แห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

ประโยชน์ แก่ส่วนรวม ไม่หวังกับสิ่งที่เกินมา ควรแบ่งปันแก่ส่วนรวมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๒} (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวทางที่พระสงฆ์สามารถนำหลักธรรมการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี มีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาด้านศีล ได้แก่ การพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน ตลอดจนมีความสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ และอาชีพ

๓. การพัฒนาด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาด้านการฝึกอบรมจิตตนเอง พัฒนาดตนเองให้เจริญขึ้นมีคุณธรรมเพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคง ไม่ปล่อยใจจิตคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ เมื่อสุขภาพจิตดีจะก่อให้เกิดมีสุขภาพดีไปด้วย

๔. พัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้ขบวนความคิด การรับรู้ที่ไม่ถูกกิเลส อาทิ ความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้าครอบงำทำให้การคิดที่ไม่มีอคติด้วยการใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญาตามหลักทางพุทธศาสนา

ในงานพัฒนาชุมชนความจำเป็นที่จะต้องรู้ถึงปัญหาของชาวบ้าน เพื่อทำการพัฒนาให้ถูกจุดซึ่งสามารถนำเอาหลักอริยสัจ ๔ ประการมาใช้แก้ปัญหาได้ดังนี้

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

๑. ทุกข์ คือ การทำให้รู้จักตัวความทุกข์หรือตัวปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถค้นหาสิ่งที่ทุกข์นั้นได้

๒. สมุทัย คือ รู้จักต้นเหตุของปัญหาว่าปัญหาอย่างไรที่เกิดขึ้นคนโดยมากอยากจะดับที่ปลายเหตุ แต่แทนที่จะแก้ที่ต้นเหตุกลับไปวนวายอยู่ที่ตัวความทุกข์อันเป็นผลจึงแก้ไม่ได้

๓. นิโรธ คือ ให้รู้จักความดับทุกข์ แก้ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาชี้แจงว่าการดับทุกข์นั้นไม่ใช่ดับผลต้องดับเหตุจึงจะดับไปด้วย ถ้าดับแต่ผลเหตุยังอยู่ ทุกข์ก็จะต้องเกิดอีก

๔. มรรค คือ ให้รู้จักว่าความดับทุกข์นั้นจะเกิดขึ้นลอยๆ ไม่ได้ จะต้องมีย่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือถึงจุดหมายของงานที่ได้ตั้งเอาไว้

พระพุทธศาสนาเน้นให้มนุษย์พัฒนาปัญญาจนสามารถหลุดพ้นความทุกข์ได้และเน้นการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ เพราะมนุษย์มีศักยภาพและธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตได้อย่างดียิ่งผู้วิจัยจะแนะนำเสนอกระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาด้วยระบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา กระบวนการที่จะพัฒนาชีวิตด้วยหลักไตรสิกขานี้ พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๓} ให้ได้แนวทางไว้ดังนี้”มรรคมืองค์ ๘ หรือทางสายกลาง คือกระบวนการของไตรสิกขา ในแง่วิถีชีวิตสิกขา คือการศึกษา หรือฝึกฝนพัฒนาคน พัฒนาเพื่อให้เขาดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ ไตรสิกขาเป็นองค์สรุปของมรรคมืองค์ ๘ และถือว่าเป็นระบบการปฏิบัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์มีขอบเขตครอบคลุมมรรคมืองค์ ๘ มีดังนี้

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓.

๑. สัมมาทิฐิ มีความเห็นถูกต้อง

๒. สัมมาสังกัปปะ คิดดี

๓. สัมมาวาจา วาจาดี

๔. สัมมากัมมันตะ การกระทำดี

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพถูกต้อง

๖. สัมมาวายามะ เพียรพยายาม

๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ถูกต้อง

๘. สัมมาสมาธิ จิตตั้งใจในสิ่งนั้น

เพื่อให้มองเห็นเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ท่านจัดมรรคมีองค์ ๘ ลงในไตรสิกขาโดยจัด สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ เข้าในหมวดศีล จัดสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เข้าใน หมวดสมาธิ และจัดสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เข้าเป็นหมวด ปัญญา

ในการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องมียึด คือ ความเชื่อมั่นในโพธิ์ เรียกว่าโพธิ์ศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นศรัทธาพื้นฐาน เมื่อมนุษย์เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็นผู้รู้ได้แล้ว เขาก็พร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง ส่วนการที่บุคคลจะแจ้งประจักษ์ได้หรือไม่ นั่น ก็เป็นเรื่องของความแตกต่าง ว่างระหว่างบุคคล ดังเช่นในหลักบุคคล ๔ ประเภท และขึ้นอยู่กับการพัฒนาศักยภาพของเขาตามที่สั่งสมเอาไว้ ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าคำว่า โพธิ์ นั้นให้จุดเน้นทั้งในด้านศักยภาพที่มนุษย์ฝึกได้จนถึงที่สุด และในด้านของปัญญา ให้เห็นว่าเป็นแก่นนำของการพัฒนาปัญญา แต่เพื่อให้โพธิ์นี้ปรากฏขึ้นมาทำบุคคลให้กลายมาเป็นผู้รู้ที่พัฒนาแล้ว มนุษย์ต้องมีกระบวนการพัฒนาที่เรียกว่า สิกขา ซึ่งก็คือการศึกษา สิกขาคือกระบวนการพัฒนามนุษย์ หรือฝึกมนุษย์ให้โพธิ์ปรากฏทำให้มนุษย์นั้นกลายเป็นผู้รู้ได้

พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๔} (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้แนวความคิดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาดังนี้ การที่พระพุทธศาสนาเคยมีอิทธิพล และมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างลึกซึ้งกว้างขวางนั้น เป็นเพราะสถาบันพุทธศาสนาสามารถทำหน้าที่สนองตอบต่อความต้องการของสังคมที่เกิดจากความกลัวของมนุษย์ในมิติต่างๆ ทั้ง ๕ มิติ คือ

ก. ความกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยการดำรงชีวิต (อาชีวิตรภัย) ในแง่นี้พุทธศาสนาได้กระทำหน้าที่ช่วยยึดโยงจิตใจของผู้คนในชุมชนให้เป็นปึกแผ่นและเกิดความสามัคคี ในอดีตวัดได้กระทำหน้าที่เป็นศูนย์ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ก่อให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนที่มีฐานะร่ำรวยก็จะกระจายผลผลิตให้กับชุมชนโดยผ่านทางวัด เช่น การทำบุญ ทำทาน การสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้คนได้ใช้สอยร่วมกัน

ข. ความกลัวต่อภัยอันเนื่องจากการถูกสังคมตีเตียน (อสิโสภภัย) ในแง่นี้สถาบันพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน วัดจะทำหน้าที่เป็นโรงเรียน อบรมกุลบุตรกุลธิดาให้รู้จักหนังสือและวัฒนธรรมทางสังคมที่ดีงาม เพื่อเตรียมคนเข้าสู่ระบบสังคม ตลอดจนเป็นบ่อเกิดของขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่จะช่วยยึดโยงให้ผู้คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ค. ความกลัวต่อการถูกเหยียดหยามดูหมิ่นและสะทกสะท้านในบริษัท (ปริสสารชภัย) ในแง่นี้ ความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมทางจิตใจที่งดงามสูงส่ง ซึ่งคลี่คลายจากหลักธรรมอันลุ่มลึกของพระพุทธศาสนา จะช่วยอบรมกล่อมเกล้าให้พุทธศาสนิกชนมีชีวิตอยู่อย่างรู้สึกมีศักดิ์ศรีและมีความเชื่อมั่นในตนเอง บนพื้นฐานของความภาคภูมิใจแบบวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ตนศรัทธา นับถือ

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

ง. ความกลัวต่อภัยคือความตาย (มรณภัย) ในแง่พระพุทธศาสนา จะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจในระดับต่างๆ สำหรับคนที่ไม่เข้าถึงหลักธรรมอะไรมาก ก็อาจยึดเหนี่ยวพิธีกรรม หรือสิ่งที่ตนศรัทธาเชื่อถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาอันมีพระพุทธรูปเป็นต้น เพื่อเป็นที่พึ่งและก่อให้เกิดความรู้สึกมีหลักธรรมประกันที่มั่นคงในชีวิต แต่สำหรับผู้ที่ย้ำถึงธรรมในขั้นสูงกว่านั้นก็อาจพึ่งคุณธรรมซึ่งมีอยู่ในตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพราะความกลัวนั้นเป็นความหลงที่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าขัดเกลาจิตใจจนลดละหลงติดในกามคุณให้เบาลงได้ ความกลัวต่อความตายก็ค่อยๆ หดไปเองโดยปริยาย และจะเกิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิต

จ. ความกลัวต่อภัยที่เกิดจากการไม่สามารถประจักษ์ชัดถึงสังขะของชีวิต และสิ่งที่เผชิญข้างหน้า (ทุติภัย) ในแง่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้คำอธิบายเกี่ยวกับสถานภาพของชีวิต โลก และจักรวาลตลอดจนชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งหนของชีวิตแต่ละชีวิตที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ แม้แต่ที่จะเผชิญในอนาคตข้างหน้าอย่างประจักษ์จึงมั่นใจ เมื่อสถาบันพระพุทธศาสนาทำหน้าที่สนองต่อความต้องการของสังคมที่เกิดจากความกลัวในมิติต่างๆ ทั้ง ๕ มิติ ที่กล่าวมา ผู้ปกครองรัฐจึงสามารถใช้สถาบันศาสนาเป็นแหล่งอ้างอิง สิทธิธรรมในการใช้อำนาจทางการเมืองด้วย ทำให้สถาบันศาสนามีบทบาทต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นไปอีก

นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีลักษณะเป็นสากล^{๒๕} คนทุกหมู่เหล่าต่างมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นับตั้งแต่โบราณ มนุษย์ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนกับสิ่งที่ไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว มนุษย์จึงต้องพึ่ง

^{๒๕} ปกรณ์ กงเพชร, พันตำรวจตรี, พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว บทบาทหน้าที่ศาสนาที่มีความสำคัญต่อสังคม และการเมือง มนุษย์มีความสงสัยว่าตัวเองเกิดมาทำไม และตายแล้วจะไปไหน ศาสนาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์โดยสอนให้มนุษย์ใช้ ความดี ความสามารถ และคุณธรรม ในการดำเนินชีวิต ทั้งคำสอนยังมี ส่วนลดความขัดแย้งของปัญหาต่างๆ เป็นตัวประสานประโยชน์ใน สังคม รวมทั้งสนับสนุนเศรษฐกิจวัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองด้วย ซึ่ง พระพุทธศาสนาก็มีคุณลักษณะครบถ้วนทุกประการ

นอกจากนี้ สังคมยังคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์ นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย ดังพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ทั้งหลาย”^{๒๖} นั่นคือพระสงฆ์ควรจะเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนา สังคมด้วย เพราะตามสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญ สมณธรรมของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย สภาวะและ เหตุการณ์ทางสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และโดย คุณธรรม คือความเมตตาธรรม พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจาก ความทุกข์^{๒๗} บทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทบาทตามอุดมคติหรือบทบาท จากความคาดหวัง (Expected Role) ที่มีต่อพระสงฆ์ ดังนั้นเมื่อสังคม ได้เปลี่ยนไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคน ในสังคมมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์บางกลุ่มได้ให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์ เหล่านี้ และได้แสดงบทบาทให้ปรากฏในสังคม (Actual Role) มากขึ้น

^{๒๖} วิ.มหา,(๔/๓๒/๓๓).

^{๒๗} พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบ เทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

เพื่อเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม อันเนื่องมาจากความเสื่อมถอยด้าน ศีลธรรม จริยธรรม โดยจะพยายามช่วยให้บุคคลปรับตัวให้สามารถอยู่ใน สังคมที่เปลี่ยนไปได้

ดังนั้น สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะพระสงฆ์บางรูป เป็นผู้มียุทธศาสตร์ผู้นำทางความคิดสามารถใช้ความสามารถเฉพาะตัว รวมทั้งการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยเหลือประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการรักษาโรค ภัยไข้เจ็บ นำก่อสร้างศาสนาวัตถุ ศาสนสถาน เป็นจำนวนมาก ซึ่งถึงแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไป ในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมชีวิตประจำวันของ ชาวชนบทส่วนใหญ่ยังคงดำรงอยู่ถึงในปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เฉลิม อุตถุภษณ์^{๒๔} ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระภิกษุในการ พัฒนาชุมชนเพื่อต้องการทราบว่า ภิกษุในชนบทปัจจุบันมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชนบทมากน้อยเพียงใด จากกลุ่มพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมจาก โครงการ และปฏิบัติงานในต่างจังหวัด จำนวน ๒๐๓ รูป และพระสงฆ์ที่ สำเร็จจากการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจำนวน ๑๐๐ รูป พบว่า พระภิกษุ ทั้งสองประเภทมีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาวัดซึ่งได้แก่การสร้างที่อยู่ อาศัย การคมนาคมภายในวัด เรื่องการพัฒนาหมู่บ้านมีบทบาทมากที่สุดใน การปรับปรุงการคมนาคมหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคมมีบทบาทมาก ที่สุด ในด้านการจัดหาอุปกรณ์การศึกษา เรื่องการพัฒนา การศึกษา มีบทบาทมากที่สุดในด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน

^{๒๔} เฉลิม อุตถุภษณ์, “การศึกษบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

ภัทรพร สิริกาญจน์^{๒๙} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทำหน้าที่ของ พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ:แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชนบท” เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของพระ สงฆ์ตามพุทธบัญญัติโดยพิจารณาจากงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ว่ามี ความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับพุทธบัญญัติหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการ ศึกษาเอกสารและการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง กับงานพัฒนาชุมชนของพระคำเขียน สุวณฺโณ ผลการศึกษาพบว่า ตาม พุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือชาวบ้านทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมตามความสามารถ ตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาท และหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรมและช่วยเหลือชาวบ้าน ทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมตามความสามารถในปัจจุบัน เมื่อ สภาพสังคมมีความซับซ้อน และประชาชนมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์ จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าแต่ก่อน และเป็นผู้แก้ ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัวและปัญหาความ ยากจน เป็นต้น จนบางครั้งก็ถูกวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมกับความเป็น สมณะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน รัฐ และคณะสงฆ์จากส่วน กลางอย่างเพียงพอ แต่ถ้าชาวบ้าน รัฐ และคณะสงฆ์มีความเข้าใจต่อบ ทบาทและเห็นความสำคัญของพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างแท้จริง พระสงฆ์ นักพัฒนาย่อมได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมได้ อย่างกว้างขวางต่อไป

^{๒๙} ภัทรพร สิริกาญจน์. เอกสารทางวิชาการเรื่องสามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์สังคม และเศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

บรรพต วีรสัย และคณะ^{๓๐} ได้ทำวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับสังคมไทย โดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจการเมืองและการปกครอง: กรณีศึกษา วัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา เพื่อต้องการทราบบทบาทของ พระสงฆ์ในสังคมไทยในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมการศึกษาและการเมือง การปกครองพบว่า ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชน ประกอบอาชีพสุจริต โดยการสอนงานอาชีพ เป็นต้นว่า การนวด แผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง ด้านสังคม พระสงฆ์ มีบทบาทในการอบรมจริยธรรม การลดการเสพติด การอนุเคราะห์ ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้ที่มีปัญหาทางจิตใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เป็นต้นว่า การเลี้ยงสัตว์ ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทให้ความรู้แก่พระสงฆ์ด้วยกันเองและประชาชน ทั้งภายในและภายนอกวัด และการทำก่อสร้างโรงเรียนขึ้นภายในวัด และ ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทโดยอ้อม ในเชิงเหนี่ยวนำ การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมต่อนักการเมืองและประชาชน

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์^{๓๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากิจการ พระสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำนาจหน้าที่ในการปกครอง และการบริหารคณะสงฆ์ พระมหาเถรสมาคมก็ดี เจ้าคณะต่างๆ ก็ดี พระสังฆาธิการก็ดี ซึ่งได้แบ่งงานการปกครองออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ การปกครองพระภิกษุและสามเณร ตามชั้นตอน ตามลำดับชั้นและ การบริหารการจัดการคณะสงฆ์และการพระศาสนาในเขตการปกครอง

^{๓๐} บรรพต วีรสัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ เมืองและการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

^{๓๑} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรรมการศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

ตามลำดับจะเป็นวัฒนาสภาพของพระศาสนา และเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในสังคมไทยได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติตาม อันมีพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพื่อสร้างสังคมไทยให้ดำรงมีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมของพระสงฆ์เป็นสังคมใหญ่แทรกซ้อนอยู่ในทุกระดับของสังคม ไม่ว่าระดับเมืองและระดับชนบททั่วราชอาณาจักร ดังนั้นสังคมพระสงฆ์จึงจัดได้ว่าเป็นสังคมย่อยที่ผู้คนคาดหวังว่าจะเป็นตัวอย่างหรือเป็นแบบอย่างให้แก่สังคมภายนอกได้

๒. การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติ พระสงฆ์ควรอนุรักษ์และทำการบูรณปฏิสังขรณ์ภาพเขียนฝาผนัง ศิลปกรรม โบราณสถาน เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดซึ่งประติมากรรมที่ทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและทางประวัติศาสตร์

๓. ด้านการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหามลภาวะ พระสงฆ์ควรปลูกต้นไม้ ไม้ดอกและไม้ผลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับต้นไม้ในพุทธประวัติหรือไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชื่อหมู่บ้านนั้นๆ ณ บริเวณวัด และควรมีป้ายบอกชื่อต้นไม้ที่ควรศึกษาด้วย นอกจากนี้ พระสงฆ์กวาดลานวัดให้สะอาด กำจัดขยะมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูล และจัดตั้งภาชนะสำหรับรองรับขยะมูลฝอยไว้เป็นจุดๆ

การพัฒนากิจการของพระสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาดังกล่าวจะทำให้หมู่บ้านมีวัดที่สะอาดสะอาด เสนาสนะมั่นคงแข็งแรงและสวยงาม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและจิตใจของคนอยู่ภายในวัดตลอดทั้งชาวบ้านด้วย

พรประภา กิจโกศล^{๓๒} ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอ

^{๓๒} พรประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะแพทยศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘.

ขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักโดยการจัดตั้งโครงการณรังศีลละเล็กลอยมุขและโครงการเสริมเพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้า และโครงการอบรมทรัพย์ประชาชนให้ความร่วมมือทุกโครงการเนื่องจากเห็นว่า โครงการมีประโยชน์ต่อตนเองและหมู่บ้านโดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังเป็นการรับประโยชน์เท่านั้น การเข้าร่วมวางแผนและดำเนินงานมีน้อยมาก ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของประชาชนเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้น ทั้งด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ โดยยอมรับว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้นดังกล่าวในระดับปานกลาง

พระมหาไพสิทธ์ สัตยาธุ^{๓๓} ได้ศึกษา เรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในพื้นที่จังหวัดภาคอีสาน จากพระสงฆ์นักพัฒนาจำนวน ๓๘ รูป ใน ๑๙ จังหวัด พบว่า พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา เพราะเห็นความยากจนและความทุกข์ของชาวบ้าน และได้สรุปว่าพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทใน ๕ ลักษณะ ดังนี้

^{๓๓} พระมหาไพสิทธ์ สัตยาธุ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณี: พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชนบทศึกษา, (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

๑. เป็นผู้บริหารโครงการ พระสงฆ์ที่มีสมณะศักดิ์ดำเนินการร่วมกับพระสังฆาธิการระดับล่าง

๒. เป็นผู้นำการพัฒนา เข้าไปรณรงค์ปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นการตื่นตัวของประชาชน ทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต เช่น การพัฒนาจิตใจให้ลดละเลิกอบายมุข

๓. เป็นผู้ประสานงานโครงการ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโครงการของรัฐและเอกชนกับประชาชน และผลักดันให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการ

๔. เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนา ส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชน ผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการด้วยการคอยชี้แนะกระตุ้น เร้า และติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

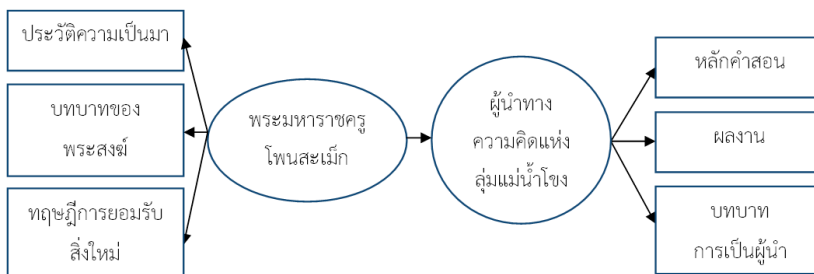
๕. เป็นผู้สังเคราะห์พัฒนา คิดโครงการสังเคราะห์ประชาชน ทั้งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

โดยสรุปพระสงฆ์จึงสามารถแสดงบทบาทได้ ชาวชนบทมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ประพาศธรรมมีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ และที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าชาวบ้านทั่วไปสามารถให้คำแนะนำศึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นเสมือนอาจารย์กับศิษย์หรือเป็นพ่อกับลูก หรือญาติผู้ใหญ่กับหลาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่งดินแดนลุ่มน้ำโขงโดยศึกษาเกี่ยวกับพระมหाराชาครูโพนสะเม็ก เขียนแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม (field study) และได้ออกแบบการวิจัย ดังนี้

๑. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ คือ ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๒ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างดี และกลุ่มที่ ๒ คือ นักวิชาการท้องถิ่น จำนวน ๒ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ นักวิชาการที่เป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผลงานทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์

ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดย แบบสัมภาษณ์นี้เมื่อสร้างเสร็จแล้วนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) แล้วปรับแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ และนำไปทดลองนำไปใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕ รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และเมื่อนำไปใช้จริงแล้วได้วิเคราะห์วิเคราะห์หาความเที่ยง (reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีความสอดคล้องภายใน (internal consistency)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้เครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือนี้ในการพูดคุยอย่างไม่มีพิธีรีตองไม่มีรูปแบบอีกทั้งไม่เคร่งครัดเรื่องขั้นตอน และลำดับคำถามแต่ได้วางกรอบคำถามกว้างๆ ไว้แล้ว การสัมภาษณ์ครั้งนี้ถ้าเป็นเรื่องเนื้อหาสาระของขบวนการโดยตรงจะบันทึกต่อหน้าผู้ให้ข้อมูลแต่ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล จะกลับมาจดบันทึกภายหลังการให้สัมภาษณ์

การตรวจสอบข้อมูล

วิธีการตรวจสอบนั้นได้ทำหลายแบบ จำแนกได้ดังนี้

๑. ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน
๒. ตรวจสอบในสถานที่ต่างกัน
๓. ตรวจสอบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเดิม
๔. ตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลมาก เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพถ้าไม่มีการตรวจสอบข้อมูลที่ดีแล้ว จะเกิดความลำเอียง ไม่นั่นนอนและออกมาเป็นทัศนะของคนมากเกินไปได้

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในภาคสนามมาดำเนินการดังนี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้
ในการเก็บข้อมูล จะไม่แยกส่วนออกจากกัน เพื่อความถูกต้องชัดเจนของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลว่าสอดคล้องกับกรอบความคิดที่ตั้งไว้หรือไม่ และได้นำข้อมูลจากสนามมาจำแนกและจัดระบบ (typology and taxonomy) เป็นหมวดหมู่โดยจำแนกข้อมูลลักษณะคล้ายกันมารวมกันไว้ ข้อมูลที่จำแนกดังกล่าวนี้ เช่น จำแนกคนที่เกี่ยวกับขบวนการ จำแนกพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ไว้เป็นต้น หาความเชื่อมโยง หาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติของแต่ละขบวนการ และได้ใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบผลงานของพระมหाराชครูโพนสะเม็กในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงที่ปรากฏหลักฐานในที่ต่างๆ
๒. ทำให้ทราบบทบาทของพระมหाराชครูโพนในการปกครองศาสนจักรและอาณาจักร
๓. ทำให้ทราบค่าสอนสำคัญของพระมหाराชครูโพนสะเม็กที่มีต่อการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่งดินแดน
ลุ่มน้ำโขง: กรณีศึกษาพระมหाराชครูโพนสะเม็ก ผู้วิจัยได้ศึกษา
จากเอกสารและการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้สรุปได้ดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของพระมหाराชครูโพนสะเม็ก

พระมหाराชครูโพนสะเม็กเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ลาว
ยุคที่แผ่ราชอาณาจักรครอบคลุมสองฝั่งแม่น้ำโขง ท่านเป็นผู้ทำให้ราช
อาณาจักรลาวในตอนนั้นที่มีอยู่แล้ว ๒ อาณาจักร คือ ล้านช้างหลวงพระบาง
และล้านช้างเวียงจันทน์ กลายเป็น ๓ อาณาจักรอิสระ เพราะเพิ่ม
อาณาจักรจำปาศักดิ์ขึ้นมาอีก

พระมหाराชครูโพนสะเม็กเป็นที่รู้จักในชื่ออื่นๆ เช่น ญาครูซู้หอม
หลวงพ่ซู้หอม พระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก เป็นต้น ท่านเป็นพระสงฆ์ที่
มีบทบาทสำคัญในชุมชน และการเมืองสองฝั่งโขงยุคสมัยของพระเจ้า
สุริยวงศาธรรมมิกราช ครองกรุงเวียงจันทน์ มีตำนานและเรื่องราว
อันแสนพิสดารของท่านเล่าขานกันมาปากต่อปากจนมีการจดบันทึก
ในพงศาวดารทั้งของลาวและสยามเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กกำเนิด
ที่บ้านกะสิม เมืองพาน (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี)
เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๑๗๔ (ตรงกับสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมมิกราช
แห่งล้านช้างเวียงจันทน์) ได้บวชเป็นสามเณรกับพระครูสิมบอง อายุได้
๑๓ – ๑๔ ปี จึงได้เข้าไปอยู่ในเวียงจันทน์กับพระครูยอดแก้ว ศึกษาท่อง
บ่นสวดมนตร์ต่างๆ จนถึงพระปาฏิโมกข์ วินัยสงฆ์ทั้งหมด จดจำได้อย่าง
รวดเร็วแม่นยำ จนได้รับสถาปนา เป็นราชาจ้าว

ครั้นราชาจ้าวอายุครบ ๒๐ ปี พระเจ้ากรุงเวียงจันทน์ และพระครู
ยอดแก้ว ผู้อาจารย์จึงจัดพิธีอุปสมบทให้อย่างพิเศษยิ่งใหญ่ หนึ่งปีต่อมา
พระภิกษุใหม่ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนี้จึงเลื่อนขึ้นเป็นพระครู จำพรรษา
ที่วัดโพนสะเม็ก คนทั้งหลายจึงเรียกพระครูโพนสะเม็กแต่นั้นมา

พระครูโพนสะเม็กสมภารมีเป็นที่พึ่งของคนทั่วไป ได้รับความรักความศรัทธามากมายจึงได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าราชครู คนทั้งหลายยังเรียกท่านว่า เจ้าราชครูโพนสะเม็ก ปี พ.ศ. ๒๒๓๓ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเสด็จทิวงคต พระโอรส คือ เจ้าองค์หล่อยังทรงพระเยาว์ (ชนมายุ ๑๓ พรรษา) พระนางสุมังคลามเหสีกำลังทรงพระครรภ์ พระยาแสนเมืองแสนาบดีฝ่ายขวา ทำการชิงราชสมบัติ ผู้จงรักภักดีคุ้มครองเจ้าองค์หล่อหนีไปพึ่งญวน ส่วนพระนางสุมังคลาพร้อมคนสนิทหนีมาพึ่งเจ้าราชครูโพนสะเม็ก (ตอนนั้นได้เลื่อนเป็นพระครูยอดแก้ว) ด้วยท่านมีลูกศิษย์ลูกหา ญาติโยมเยอะเป็นที่พึ่งได้ และพระนางไม่ยินยอมตกเป็นมเหสีของพระยาเมืองแสน เจ้าราชครูโพนสะเม็กจึงจัดการให้พระนางพร้อมบริวารจำนวนหนึ่งไปอยู่ที่ภูสะง้อหอคำ เมื่อพระนางคลอดพระโอรสออกมา ได้นามว่า เจ้าหน่อกษัตริย์

เหตุการณ์ในเวียงจันทน์ช่วงนี้วุ่นวาย พระยาเมืองแสนถูกฆ่าตาย เจ้าองค์หล่อได้สืบราชสมบัติแทนพระบิดา ผู้อยู่เบื้องหลังแบ่งเป็นฝ่ายเป็นฝ่าย เจ้าราชครูฯ ซึ่งมีบริวารมากไม่ยอมเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จึงได้อพยพกันออกจากเวียงจันทน์ นำพระนางสุมังคลา พร้อมเจ้าหน่อกษัตริย์ไปอยู่บ้านจิวพันลำโสมสนุกส่วนตนเองพร้อมผู้ติดตาม ๓,๐๐๐ คนเดินทางเรื่อยไปจนถึงแดนเขมรระหว่าง การเดินทางนี้เอง ท่านราชครูฯ และสานุศิษย์ได้สร้างบ้านเมือง ก่อตั้งวัดวาอารามหลายแห่ง เพราะมีผู้ศรัทธาสวามิภักดิ์มากมายไปพัก ณ ที่ใดก็มีผู้ติดตามมาตั้งบ้านเรือนขึ้นพักพิงอยู่ด้วย ครั้นท่านย้ายต่อไปก็มีทั้งผู้พอใจจะติดตาม และยังอาศัยทำมาหากินอยู่ที่เดิม ไปมาหาสู่กันในยามต้องการ จึงมีบ้านเมืองชุมชนลาวเกิดขึ้นตามมาตลอดสองฝั่งโขง และลำน้ำสาขา นี่เองท่านจึงได้มีโอกาสมาบูรณะพระธาตุพนมดังกล่าว

๓. ผลงานและบทบาทการเป็นผู้นำทางความคิดของ พระมหाराชครูโพนสะเม็ก

ศรัทธาจารย์ของประชาชนที่มีต่อพระมหाराชครูโพนสะเม็ก
นับวันยิ่งมากขึ้น จนกระทั่งท่านได้รับนิมนต์ขึ้นเป็นพระราชา ปกครอง
เมืองนครจำบาก-นาคบุรีศรี ซึ่งช่วงนั้นมีแต่กษัตริย์เป็นผู้ปกครองเมืองอยู่
พระมหाराชครูโพนสะเม็ก เข้าจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้วด้วยหลัก
การปกครองประชาชนซึ่งชาว ล้านช้างนำมาใช้ในการปกครองนั่นคือ
“ครองสิบสี่” และรูปแบบการปกครองสงฆ์ที่เรียกว่า “พีธีเถรภิเชก”
แล้วจึงให้คนไปเชิญเสด็จ เจ้าหน่อกษัตริย์ จากบ้านจ้าวพันลำโสมสนุกมา
ครองนครจำบากนาคบุรีศรี ทรงพระนามว่า เจ้าสร้อยศรี- สมุทรพุทธา
งกูร เปลี่ยนชื่อนครจำบากนาคบุรีศรีเป็น นครจำปาศักดิ์ แต่นั้นมาและ
ราชอาณาจักรลาวก็มี อาณาจักรจำปาศักดิ์เพิ่มขึ้นอีกรวมเป็น ๓
อาณาจักรดังกล่าวอาณาจักรจำปาศักดิ์ได้แผ่ขยายออกไปมากมายโดย
การส่งผู้คน ศิษยานุศิษย์ ของท่านพระมหाराชครูโพนสะเม็กออกไปสร้าง
เมืองใหม่ๆ ทั้งสองฟากลำน้ำโขง และยังมีสัมพันธ์ไมตรีกับเขมรโดยการ
ไปขอพระราชธิดาแห่งกรุงเขมรมาเป็นมเหสีของเจ้าสร้อยศรีสมุทรฯ ส่วน
เจ้าราชครูฯ ก็ดำรงตำแหน่งทางฝ่ายสงฆ์บำรุงพระพุทธศาสนา หล่อ
พระพุทธรูป สร้างวัดวาอารามหลายแห่ง รวมถึงได้บูรณะพระธาตุพนม
ด้วย

ปัจจุบันยังมีผู้เคารพเลื่อมใส และรำลึกท่านอยู่ไม่น้อย หากใคร
ได้ไปนมัสการพระธาตุพนม คงได้เห็นรูปหล่อเท่าองค์จริงของท่านยืนสง่า
เหลืออร่ามอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระธาตุพนม วัดพระธาตุพนม
ริมฝั่งแม่น้ำโขง เป็นหลักฐานให้รำลึกถึงผู้นำจิตวิญญาณของปวงชน
ชาวพุทธสืบมา

อภิปรายผล

หลักการปกครองและคำสอนของพระมหाराชครูโพนสะเม็ก

การสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนคล้อยตามนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีกับความเชื่อทางศาสนามาเป็นการอธิบายลักษณะการเป็นผู้นำทางความคิดของพระมหाराชครูโพนสะเม็ก เพราะความเชื่อ (Belief) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับธวัช ปุณโณทก กล่าวว่า ความเชื่อ คืออาการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ผลดีหรือร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสิ่งคมนั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับให้ความเคารพยำเกรง กล่าวสิ่งเหล่านั้นกว่าความเชื่อ^{๓๔} ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทย์ต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ ป่าเขา เป็นต้น และสมิธ สระอุบล ได้สรุปสั้นๆ ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจความจริงหรือความไว้วางใจในรูปความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผล หรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ^{๓๕} ยิ่งข้อวัตรปฏิบัติของพระมหाराชครูโพนสะเม็กที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยทำให้ประชาชนมีความเลื่อมใสและมีความรู้สึกปลอดภัยทำให้ตลอดระยะทางที่นำผู้คนเดินทางมักจะมีผู้คนนำครอบครัวติดตามท่านจำนวนเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ แต่กลับปราศจากข้อขัดแย้งวุ่นวายทำให้เห็นว่า

^{๓๔} ธวัช ปุณโณทก, มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร: เวลด์เทรค ประเทศไทยห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕๐.

^{๓๕} สมิธ สระอุบล, มานุษยวิทยาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓ - ๕๔.

ศาสนาเป็นระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของมนุษย์ เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยสนองตอบความต้องการทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้นทุกศาสนาจะมีพิธีกรรมเป็นสื่อในการต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นๆ โดยจะมีการจัดการแตกต่างกันออกไปแล้ว แต่ระบบความเชื่อของสังคมแต่ละแห่ง ระบบความเชื่อและศาสนาจึงเป็นระบบสังคม^{๓๖} นอกจากความศรัทธาที่มีต่อพระมหากษัตริย์พจนมัยกัทำให้ประชาชนปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน ขนบธรรมเนียมประเพณีฮิตสิบสองคลองสิบสี่ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษาและทำความเข้าใจในพื้นฐานความเชื่อคติเดิมชาวอีสานมากขึ้น เป็นส่วนที่ทำให้ชาวอีสานมีความสงบสุขร่มเย็นมาโดยตลอดเพราะมีการยึดมั่นที่เปรียบเหมือนธรรมเนียมชีวิตชาวอีสานตราบนิจนิรันดร์ โดยฮิตสิบสองคลองสิบสี่นี้จะประกอบไปด้วย ฮิต ๑๒ ฮิต และคลอง ๔ ประเภท มี ๑๔ คลอง ได้แก่ ฮิตบุญเข้ากรรม (บุญเดือนอ้าย) ฮิตบุญคุณหลาน เดือนยี่ ฮิตบุญข้าวจี (เดือนสาม) ฮิตบุญเวสหรือบุญมหาชาติ (เดือนสี่) ฮิตบุญสงกรานต์ (บุญเดือนห้า) ฮิตบุญบั้งไฟ (บุญเดือนหก) ฮิตบุญซำฮะ (บุญเดือนเจ็ด) ฮิตบุญเข้าพรรษา ฮิตบุญข้าวประดับดิน ฮิตบุญข้าวสาก ฮิตบุญออกพรรษา ฮิตบุญกฐิน ฮิตสิบสอง เป็นประเพณีการทำบุญที่มีประจำเดือนชาวอีสาน ประสมประสานระหว่างแนวคิดของพระพุทธเจ้า พราหมณ์และผี ก่อนที่ศาสนาพุทธเข้าสู่ดินแดนอาณาจักรแถบลุ่มน้ำโขง ซึ่งผู้วิจัยมีความเชื่อว่าเมื่อมีความเชื่อใหม่เข้าสู่ชุมชนแล้ว ชุมชนจะไม่สละทิ้งซึ่งความเชื่อเดิม^{๓๗}

^{๓๖} เสถียรโกเศศ, เรื่องเล่าในไตรภูมิ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘ – ๓๙.

^{๓๗} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖๑ – ๒๖๔.

หรือ ไม่รับความเชื่อใหม่ล้วนๆ แต่จะปรับรวมใช้ด้วยกัน หรือเกิดการผสมผสานทางความเชื่อระหว่างความเชื่อใหม่กับความเชื่อดั้งเดิม ปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตซึ่งเมื่อเกิดมีความเชื่อใหม่ขึ้นมา ชุมชนจะปรับความเชื่อดังกล่าวนี้เข้ารวมกับความเชื่อดั้งเดิมซึ่งเรียกว่า การผสมผสานทางศาสนา ในเรื่องดังกล่าวมีผู้อธิบายไว้มากมาย การผสมผสานทางศาสนา (Religious syncretism) เป็นการผสมผสานของความเชื่อและพิธีกรรมหลายๆ ระบบออกมาเป็นความเชื่อและพิธีกรรมระบบเดียว ซึ่งปัจจุบันสังคมไทยได้ปรับรวมกับความเชื่อ ๓ แบบ คือ ความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อแบบพราหมณ์ และความเชื่อแบบพุทธ ในระบบเดียวนี้ส่วนผสมของความเชื่อแต่ละอาจารย์จะมากน้อยเท่าใด ขึ้นอยู่กับพื้นฐานและพัฒนาการของชุมชนแต่ละแห่งและแต่ละบุคคล เช่น ชุมชนชนบทหรือผู้แก่เฒ่าอาจมีความเชื่อดั้งเดิมมากกว่าชุมชนเมือง หรือคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะดินแดนอีสานนั้นประเพณีตามฮีตคองเดือนต่างๆ มีมานาน สมัยก่อนจะเน้นพิธีทางของผีและพราหมณ์มากกว่า เพราะเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ วิญญาณ เปรตเทวดาอารักษ์ต่างๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติผีที่มองไม่เห็นตัวจะมีอิทธิพลต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย อาณาจักรล้านช้างและราชธานีไทย

ส่วนการก่อตั้งประเทศหรืออาณาจักรจำปาศักดินั้นนับได้ว่า ในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงพระมหाराชาครูโพนสะเม็กได้เป็นพระสงฆ์รูปแรก ที่มีบทบาทสร้างอาณาจักรขึ้นมาและสามารถมอบหมายให้ลูกศิษย์ไปสร้างเมืองต่างๆ รอบๆ อาณาจักรเป็นจำนวนมาก ถึง ๑๖ เมือง ซึ่งผู้วิจัยมองเป็นกระบวนการโดยใช้ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ กระบวนการยอมรับ (The adoption process)^{๓๘} เป็นขั้นที่ปัจเจกบุคคลตัดสินใจ

^{๓๘} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๕ – ๑๓๖.

ยอมรับสิ่งใหม่อย่างสมบูรณ์ภายหลังจากพึงพอใจจากการทดลองมาแล้ว การเผยแพร่แนวคิดเข้าสู่ชุมชน ได้เกิดขึ้นตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (cultural diffusion theory) ซึ่งเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมท้องถิ่นโดยที่สังคมด้อยกว่าสามารถแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่สังคมที่เจริญกว่า นอกเหนือไปจากการแพร่กระจายจากสังคมที่เจริญ สังคมที่เจริญกว่าคงจะรับวัฒนธรรมอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ขึ้นเองในสังคมหรือถ้ามีก็มักจะเกิดจากการนำสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนแล้วเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมาก่อน ทฤษฎีดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเดียวกันกับการแพร่ของความเชื่อใหม่ ในขณะที่ชุมชนไทยก็ยังคงมีความเชื่อเดิมอยู่แล้ว เมื่อมีการผสมผสานกันย่อมเกิดความเชื่อใหม่ในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนของเดิมและของใหม่ที่แพร่เข้ามาในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทุกๆ ด้าน ซึ่งการสร้างความเป็นปึกแผ่นของแผ่นดินเหมือนกับพระมหาราชครูโพนสะเม็ก ก็ปรากฏอีกดินแดนหนึ่งซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันนั่นคือ ภูฏาน กล่าวว่เกิดจากพระสงฆ์ชื่อ ซัปดรุง หรือที่อาจารย์เสฐียรพงษ์ เขียนชื่อไว้ในหนังสือชื่อ “ภูฏาน ดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา” ว่า “งาวัง นัมเยล ผู้ที่ทุกคนสยบแทบเท้า” ที่ลี้ภัยทางการเมืองสงฆ์มาจาก ทิเบต^{๓๔} เรียกว่า บวชนานบรืวารและศิษย์เยอะ ผู้ปกครองกลัวจะกระด้างกระเดื่อง จึงต้องปราบหรือกำจัด คงคล้ายกับการตั้งเมืองจำปาศักดิ์ของ ครูบาข้า้หอม หรือพระครูโพนสะเม็ก ของพี่น้องผิงลาว ที่ลี้ภัยทางการเมือง

^{๓๔} <https://www.gotoknow.org/posts/501786>

จากอิทธิพลของพระเจ้าแผ่นดินเวียงจันทร์ อพยพพะลอครวไปตั้งเมืองใหม่ยังจำปาศักดิ์ คือตัวแบบของความศรัทธามีลักษณะใกล้เคียงกันในการอพยพเคลื่อนย้ายนั่นเอง

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่พระมหाराชาครูโพนสะเม็กนำมาสั่งสอนประชาชนซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์^{๔๐} (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้แนวความคิดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาดังนี้ การที่พระพุทธศาสนาเคยมีอิทธิพล และมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างลึกซึ้งกว้างขวางนั้น เป็นเพราะสถาบันพุทธศาสนาสามารถทำหน้าที่สนองต่อความต้องการของสังคมที่เกิดจากความกลัวของมนุษย์ในมิติต่างๆ ทั้ง ๕ มิติ ดังนี้

ก. ความกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยการดำรงชีวิต (อาชีวิตรภัย) ในแง่นี้พุทธศาสนาได้กระทำหน้าที่ช่วยยึดโยงจิตใจของผู้คนในชุมชนให้เป็นปึกแผ่นและเกิดความสามัคคี ในอดีตวัดได้กระทำหน้าที่เป็นศูนย์ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ก่อให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนที่มีฐานะร่ำรวยก็จะกระจายผลผลิตให้กับชุมชนโดยผ่านทางวัด เช่น การทำบุญ ทำทาน การสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้คนได้ใช้สอยร่วมกัน

ข. ความกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยการถูกสังคมตีเตียน (อสีโสภภัย) ในแง่นี้สถาบันพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน วัดจะทำหน้าที่เป็นโรงเรียน อบรมกุลบุตรกุลธิดาให้รู้จักหนังสือและวัฒนธรรมทางสังคมที่ดีงาม เพื่อเตรียมคนเข้าสู่ระบบสังคม ตลอดจนเป็นบ่อเกิดของขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่จะช่วยยึดโยงให้ผู้คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

^{๔๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

ค. ความกลัวต่อการถูกเหยียดหยามดูหมิ่นและสะทกสะท้านในบริษัท (ปริสสารักษ์ัย) ในแง่นี้ ความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมทางจิตใจที่งดงามสูงส่ง ซึ่งคลี่คลายจากหลักธรรมอันลุ่มลึกของพระพุทธศาสนา จะช่วยอบรมกล่อมเกล่าให้พุทธศาสนิกชนมีชีวิตอยู่อย่างรู้สึกมีศักดิ์ศรี และมีความเชื่อมั่นในตนเองบนพื้นฐานของความภาคภูมิใจแบบวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ตนศรัทธา นับถือ

ง. ความกลัวต่อภัยคือความตาย (มรณภัย) ในแง่นี้พระพุทธศาสนาจะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจในระดับต่างๆ สำหรับคนที่ไม่เข้าถึงหลักธรรมอะไรมาก ก็อาจยึดเหนี่ยวพิธีกรรม หรือสิ่งที่ตนศรัทธาเชื่อถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาอันมีพระพุทธรูปเป็นต้น เพื่อเป็นที่พึ่งและก่อให้เกิดความรู้สึกมีหลักธรรมประกันที่มั่นคงในชีวิต แต่สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในขั้นสูงกว่านั้นก็อาจพึ่งคุณธรรมซึ่งมีอยู่ในตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพราะความกลัวนั้นเป็นความหลงที่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าขัดเกล่าจิตใจจนลดละหลงติดในกามคุณให้เบาลงได้ ความกลัวต่อความตายก็ค่อยๆ หดไปเอง โดยปริยาย และจะเกิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิต

จ. ความกลัวต่อภัยที่เกิดจากการไม่สามารถประจักษ์ชัดถึงสัจจะของชีวิต และสิ่งที่เผชิญข้างหน้า (หุตภัย) ในแง่นี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้คำอธิบายเกี่ยวกับสถานภาพของชีวิต โลกและจักรวาลตลอดจนชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งหนของชีวิตแต่ละชีวิตที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ แม้แต่ที่จะเผชิญในอนาคตข้างหน้าอย่างประจักษ์จึงมั่งใจ เมื่อสถาบันพระพุทธศาสนาทำหน้าที่สนองต่อความต้องการของสังคมที่เกิดจากความกลัวในมิติต่างๆ ทั้ง ๕ มิติ ที่กล่าวมา ผู้ปกครองรัฐจึงสามารถใช้สถาบันศาสนาเป็นแหล่งอ้างอิงสิทธิธรรมในการใช้อำนาจทางการเมืองด้วย ทำให้สถาบันศาสนามีบทบาทต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นไปอีก

นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีลักษณะเป็นสากล^{๔๑} คนทุกหมู่เหล่าต่างมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจนับตั้งแต่โบราณ มนุษย์ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนกับสิ่งที่ไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว มนุษย์จึงต้องพึ่งศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว บทบาทหน้าที่ศาสนาที่มีความสำคัญต่อสังคมและการเมือง มนุษย์มีความสงสัยว่าตัวเองเกิดมาทำไม และตายแล้วจะไปไหน ศาสนาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์โดยสอนให้มนุษย์ใช้ความดี ความสามารถ และคุณธรรม ในการดำเนินชีวิต ทั้งคำสอนยังมีส่วนลดความขัดแย้งของปัญหาต่างๆ เป็นตัวประสานประโยชน์ในสังคม รวมทั้งสนับสนุนเศรษฐกิจวัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองด้วย ซึ่งพระพุทธศาสนาก็มีคุณลักษณะครบถ้วนทุกประการ

นอกจากนี้ สังคมยังคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย ดังพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๔๒} นั่นคือพระสงฆ์ควรจะเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนาสังคมด้วย เพราะตามสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญสมณธรรมของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย สภาวะและเหตุการณ์ทางสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และโดยคุณธรรม คือความเมตตาธรรม พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์^{๔๓}

^{๔๑}ปรณณ กงเพชร, พันตำรวจตรี, “พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๔๒} วิ.มหา, (๔/๓๒/๓๓).

^{๔๓} พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

บทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทตามอุดมคติหรือบทบาทจากความคาดหวัง (Expected Role) ที่มีต่อพระสงฆ์ ดังนั้นเมื่อสังคมได้เปลี่ยนไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์บางกลุ่มได้ให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์เหล่านี้ และได้แสดงบทบาทให้ปรากฏในสังคม (Actual Role) มากขึ้น เพื่อเข้าไปแก้ปัญหาของสังคมอันเนื่องมาจากความเสื่อมถอยด้านศีลธรรม จริยธรรม โดยจะพยายามช่วยให้บุคคลปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปได้

ดังนั้น สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งถึงแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ยังคงดำรงอยู่ถึงในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ควรศึกษาเพิ่มเติมประวัติพระมหाराชาครูโพนสะเม็กในด้านเอกสารหลักฐานทางโบราณคดีอย่างเป็นระบบ
๒. สามารถนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสาน และภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น รายวิชามนุษย์กับสังคม รายวิชาประวัติศาสตร์ไทย รายวิชาการปกครองคณะสงฆ์ รายวิชาการพระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย และรายวิชาพุทธธรรมมาภิบาล ทั้งในระดับปริญญาตรี

และปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

สามารถนำผลการศึกษาไปคิดวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี องค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

๒. กิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สามารถพัฒนาองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

สามารถนำผลการศึกษาไปช่วยเสริมโครงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สามารถนำข้อมูลที่พบไปเผยแพร่ให้กับองค์กรชุมชนอื่นๆ ที่สนใจประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นรวมทั้งในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

ได้มีการพัฒนาทักษะในใช้กระบวนการวิจัยให้กับทีมวิจัย และนิสิตปริญญาตรี – โท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์แนวทางพัฒนาองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นรวมทั้งในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

รายการอ้างอิง

เดือน คำดี. (๒๕๔๖). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
เดิม วิชาคย์พจนกิจ. (๒๕๓๐). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธวัช ปุณโณทก. (๒๕๔๖). *มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ*.

กรุงเทพมหานคร: เวิลด์เทรต ประเทศไทยห้างหุ้นส่วน จำกัด.

ธิดา สาระยา. (๒๕๔๘). *อาณาจักรเจนละ ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ*.

กรุงเทพมหานคร: มติชน.

นวม สงวนทรัพย์. (๒๕๔๗). *เมธีตะวันตกชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

บุญยงค์ เกศเทศ. (๒๕๕๘). จากเมือง “จำบากนาคบุรีศรี” ถึง “นคร

จำปาศักดิ์” (จำปาศักดิ์) ตำนานเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก:

พระครูยอดแก้ว “ญาคุ-ชี้หอม”. *บทความทางวิชาการ*.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทางอีสาน จำกัด.

พรประภา กิจโกศล. (๒๕๕๔). บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบท

ของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอลำทะเมนชัย

จังหวัดนครราชสีมา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*.

คณะแพทยศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๙). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (๒๕๕๓). *พระกับป่ามีปัญหาอะไร*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี:

ภาพพิมพ์.

_____. (๒๕๕๑). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร:

โกมลคีมทอง.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. (๒๔๙๘). *ลัทธิโยคีและมายาศาสตร์*.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (๒๕๔๙). “การใช้การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาส ภิกขุ. (๒๕๔๙). *รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์*.

กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ภัทรพร สิริกาญจน. (๒๕๔๐). *หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ
แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน*.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย
ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ ๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๔). *พจนานุกรมสังคมวิทยาฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน

วีระ สดสังข์. (๒๕๔๕). *กวย: ชนกลุ่มน้อยจากลุ่มแม่น้ำโขงถึง
ลุ่มแม่น้ำมูล*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิยะเขียน.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (๒๕๔๘). *แอ่งอารยธรรมอีสาน แฉหลักฐาน
โบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มติชน.

เสฐียร พันธรังสี. (๒๕๔๓). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร :
แพรวพิทยา.

เสถียรโกเศศ. (๒๕๔๗). *เรื่องเล่าในไตรภูมิ ๒*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.

สมิทธิ์ สระอุบล. (๒๕๔๖). *มานุษยวิทยาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร :
โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.

สุจิตา ตันเลิศ. (๒๕๕๗). “พระครูโพนสะเม็กกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
ในเมืองจำปาศักดิ์ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๕ – ๒๐๑๑”. *วารสาร
ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

อุทัย ภัทรสุข. (๒๕๕๔). “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มี
ต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง”. *วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายยัง กุนอก, เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นายโสรัศ นามอ่อน, เมื่อวันที่ ๑๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นายคำ อุ่นสิงห์, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พ.ต.อ.เกียรติศักดิ์ กอมณี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน สิงหาคม ๒๕๕๘.

ชื่อวิจัย

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
The Building of Cultural Tourist Network Between
Chiang Khan District Loei Province

ชื่อผู้วิจัย

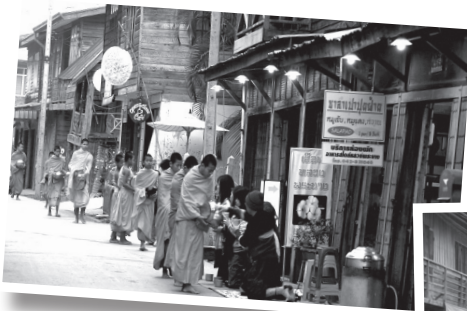
ดร.จิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์
Jirakitpon Phiriyasuvat

หน่วยงาน

วิทยาลัยสงฆ์เลย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา

๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” ของ ดร.จิรกิตต์ภณพิริยสุวัฒน์ วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลักที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์เลย ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยในการสร้างเครือข่าย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประชาชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเท่าที่ควร ปัญหาที่พบ คือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจสุนทรียภาพ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี การถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ต่อเนื่องขาดแรงจูงใจไม่เห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม สำหรับสภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ๑) ด้านพื้นที่ ด้านที่อยู่อาศัย เกิดการชำรุดทรุดโทรมตามอายุการใช้งานของวัสดุได้มีการปรับปรุง ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนที่พักอาศัยตามพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันได้เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกตามเทคโนโลยี ล้วนส่งผลต่อการจำเป็นในการปรับปรุงบ้านเรือน ประชาชนที่มีทุนทรัพย์รื้อบ้านเรือนเก่าที่มีสถาปัตยกรรมแบบภูมิปัญญา แล้วสร้างบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ขึ้นมาแทนโดยไม่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญา ขาดความรู้ความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ๒) ด้านการจัดการ คุณค่าทางด้านสังคม ลักษณะทางกายภาพเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมถิ่น ล้วนสัมพันธ์กับบริบทของชุมชน ขาดการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมสู่รูปแบบทางกายภาพ และจินตภาพสู่กระบวนการ ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชนและเยาวชน มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางทั้งเชิงอนุรักษ์และพัฒนา ๓) ด้านองค์กร พบว่า กระบวนการสร้างเสริมเครือข่าย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นลักษณะไม่มีการวางแผนร่วมกัน และ ๔) ด้านการดำเนินชีวิต พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป ได้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยมีความเชื่อว่าการให้ทานเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการสะสมเสบียงเพื่อนำติดตัวไปในภพหน้า และเป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษเห็นได้จากประเพณี ใส่บาตรข้าวเหนียว ซึ่งประชาชนได้คัดเลือกข้าวเหนียวอย่างดีและอาหารใส่บาตร พระสงฆ์ในตอนเช้าที่ประชาชนได้ถือปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ คือ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

คำสำคัญ : การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

Abstract

Study about The creation Cultural Tourism Network of Changkan District, Loei Province. The research found that another factor in the creation Cultural Tourism Network of Changkan District Loei Province, people is not involved that as they should. Problems found that people lack of understanding of the religion, art, culture, and aesthetics. Young people lack of learning the cultural traditions of knowledge, motivation and does not continuously appreciating cultural heritage. The current situation of cultural tourism in each aspect indicated that 1) the aspect of residential area, the damaged caused by a lifetime of materials. People have to modify the behavior of living everyday life on a daily basis. The current facility has the technology affect to improve their homes. People who have more money will dismantle their old traditional wisdom houses and build modern houses instead without appreciating the wisdom. It lacks insight into the aesthetics of religious art traditions. 2) The aspect of management, the social value physical the uniqueness of the local architecture all related to community context. The lack of promoting cultural activities to the physical layout and visualization process. Aboriginal cultural heritage by the community for the community and the youth involved in the direction of conservation and development. 3) The aspect of the organization, found that the promotion process Cultural Tourism Network is a no joint

planning. 4) The aspect of the lifestyle found that people aged over 50 years live by the tenets in Buddhism. They believed that the review of worship and believed that the accumulation of supplies to take them in the next life and a tradition inherited from their ancestors, and could see from the traditional rice bowl. People had selected the best sticky rice and food to monks in the morning, adopted the tenets of Buddhism and meritorious action consisting in generosity, merit acquired by giving is bases of the meritorious action 10.

Keywords : Networking cultural tourism, Potential Cultural Tourism, Bases of meritorious action 10

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่าสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

เมืองเชียงคานเดิมตั้งอยู่ที่เมืองชะนะคาม ประเทศลาว ซึ่งสร้างโดยขุนคาน โอรสของขุนควัแห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๔๐๐ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๐ อาณาจักรล้านช้างแยกออกเป็นสองอาณาจักรคือ อาณาจักรหลวงพระบาง ซึ่งมีพระเจ้ากสิราชนเป็นกษัตริย์ และอาณาจักรเวียงจันทน์ ซึ่งมีพระเจ้าไชยองค์เว้เป็นกษัตริย์

โดยกำหนดอาณาเขตให้ดินแดนเหนือแม่น้ำเหืองขึ้นไปเป็นอาณาเขตหลวงพระบาง และได้แม่น้ำเหืองลงมาเป็นอาณาเขตเวียงจันทน์ ต่อมาทางหลวงพระบางได้สร้างเมืองปากเหืองซึ่งอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเป็นเมืองหน้าด่านและทางเวียงจันทน์ได้ตั้งเมืองเชียงคาน “เชียงคานเมืองคนงาม ข้าวหลามยาว มะพร้าวแก้ว เพริศแพรวเกาะแก่งแหล่งวัฒนธรรม น้อมนำศุภยาศิลปาศีพ” เชียงคานเป็นอำเภอเล็กๆ ในจังหวัดเลย เนื่องจากเป็นอำเภอที่ติดชายแดนของประเทศลาวและในสมัยก่อนชาวหลวงพระบางเองก็ได้อพยพมาตั้งรกราก ที่อำเภอเชียงคานและ ได้นำวัฒนธรรมเข้ามาด้วย หรือจะเรียกได้ว่าเชียงคานเป็นเมืองคู่แฝดหลวงพระบาง ก็ว่าได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นประเพณี อาหาร การกิน ภาษาพูด ก็มีความคล้ายเคียงกัน อำเภอเชียงคานตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ อำเภอเชียงคานแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๘ ตำบล ๗๘ หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๕๙,๑๐๔ คน จำนวนประชากรชาย ๒๙,๘๕๔ คน จำนวนประชากรหญิง ๒๙,๒๕๐ คน (ข้อมูลสารสนเทศสถานีตำรวจภูธรเชียงคาน, ๒๕๕๓) ทิศเหนือ ติดต่อกับแขวงไชยบุรี (ประเทศลาว) และอำเภอปากชม ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอปากชม ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองเลย ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอท่าลี่ และแขวงไชยบุรี (ประเทศลาว)

เทศบาลตำบลเชียงคาน มีพื้นที่ ๒.๗ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงคาน ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ ๔๘ กิโลเมตร ห่างกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๕๖๘ กิโลเมตร เทศบาลตำบลเชียงคานมีจำนวนประชากรนับถึงเดือน เมษายน ปี ๒๕๕๓ มีจำนวนทั้งสิ้น ๕,๘๗๙ คน ความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาล คิดเป็น ๒,๑๗๗.๔๐ คน / ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนรวม ๒,๓๔๐ ครัวเรือน (ข้อมูลสารสนเทศ เทศบาลอำเภอเชียงคาน, ๒๕๕๖)

เทศบาลตำบลเชียงคานแบ่งออกเป็น ๙ ชุมชน ประกอบด้วย ๑) ชุมชน คุ่มวัดท่าคก ๒) ชุมชนคุ่มวัดป่าไต้ ๓) ชุมชนคุ่มวัดศรีพนมมาศ ๔) ชุมชนคุ่ม วัดมหาธาตุ ๕) ชุมชนคุ่มวัดศรีคุณเมือง ๖) ชุมชน คุ่มวัดมัชฌิมาาราม (ปากกลาง) ๗) ชุมชนคุ่มวัดโพนชัย ๘) ชุมชนคุ่มวัด สันติวนาราม และ ๙) ชุมชนส่วนราชการ ดังนั้น คณะผู้ทำการวิจัยจึง สนใจที่จะทำการศึกษาถึง “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน” โดยผู้ทำการวิจัยหวังว่าผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็น ประโยชน์ต่อผู้ประกอบการร้านค้าทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่จะนำผล จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบาย ด้านการสร้างเครือข่าย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและบริการให้สอดคล้องและตรงกับ ความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง นอกจากนั้นผู้ประกอบการ ท่องเที่ยวยังสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางนโยบาย และ การปรับปรุงที่เหมาะสมให้กับร้านค้าอีกต่อไป ซึ่งผลจากการวิจัยใน ครั้งนี้จะเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับนักศึกษาและผู้นำชุมชนเพื่อสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมอีกทางหนึ่งด้วย

คำถามวิจัย

๑. ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย มีสาเหตุจากอะไรบ้าง
๒. กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย มีเป็นอย่างไร
๓. ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ด้านพื้นที่ การจัดการ องค์กร และการดำเนินชีวิตมีลักษณะ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๒. เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายและแนวทางการวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามพื้นที่ การจัดการ องค์กร และการดำเนินชีวิต

๒. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยในครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระผู้ปกครอง ๓ รูป คณะกรรมการชุมชน จำนวน ๓ คน และผู้บริหารเทศบาลตำบล ๓ คน โดยจะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย คือ นักบวช/ เพศชายหรือหญิง อายุตั้งแต่ ๓๐ปีขึ้นไป และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ ๓,๐๐๐ บาทขึ้นไป

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

เทศบาลตำบลเชียงคาน มีพื้นที่ ๒.๗ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงคาน ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ ๔๘ กิโลเมตร ห่างกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๕๖๘ กิโลเมตร เทศบาลตำบลเชียงคาน มีจำนวนประชากรนับถึงเดือนเมษายน ปี ๒๕๕๓ มีจำนวนทั้งสิ้น

๕,๘๗๙ คน ความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาล คิดเป็น ๒,๑๗๗.๔๐ คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนรวม ๒,๓๔๐ ครัวเรือน (ข้อมูลสารสนเทศ เทศบาลตำบลเชียงคาน, ๒๕๕๖)

เทศบาลตำบลเชียงคานแบ่งออกเป็น ๙ ชุมชน ประกอบด้วย ๑) ชุมชนคุ้มวัดท่าคก ๒) ชุมชนคุ้มวัดป่าไต้ ๓) ชุมชนคุ้มวัดศรีพนมมาศ ๔) ชุมชนคุ้มวัดมหาธาตุ ๕) ชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง ๖) ชุมชนคุ้มวัดมณีมาราม (ปากกลาง) ๗) ชุมชนคุ้มวัดโพธิ์ชัย ๘) ชุมชนคุ้มวัดสันติวนาราม และ ๙) ชุมชนส่วนราชการ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองยังเป็นบริบทที่สำคัญในอนาคตที่ส่งกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ประชาชนตระหนักสูงขึ้นในการให้ความสำคัญกับประเด็นด้านเศรษฐกิจ นักท่องเที่ยวต่างชาติต่างจับตาเฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและ การให้ความสำคัญกับความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันภาครัฐมีการกำหนดมาตรฐานส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มของคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกัน หรือลงมือทำกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายด้าน ทั้งด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน

ศักยภาพการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งธรรมชาตินั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว

บุญกิริยวัตร ๑๐ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ทางทำความดี
พระผู้ปกครอง หมายถึง พระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการปกครองวัด
 ในเขตชุมชนเทศบาลตำบลเชียงคาน

คณะกรรมการชุมชน หมายถึง คณะกรรมการชุมชน ประกอบด้วยกรรมการที่ได้รับเลือกจากสมาชิกในชุมชนไม่เกิน ๙ คน ซึ่ง
 นายกเทศมนตรีประกาศแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการชุมชนจาก
 ผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง และให้มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๔ ปี

ผู้บริหารเทศบาลตำบล หมายถึง นายกเทศมนตรี รองนายก-
 เทศมนตรี และเลขานุการนายกเทศมนตรี

เทศบาลตำบลเชียงคาน หมายถึง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

บททวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการในลักษณะเครือข่าย เริ่มถูกเล็งเห็นว่าเป็นสิ่ง
 ที่มีความจำเป็น สำหรับประเทศไทย ภายหลังจากทิศทางการบริหาร
 รัฐกิจมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่ส่งผล
 ให้เกิดหน่วยงานใหม่ๆ ในท้องถิ่นจำนวนมาก ตามพระราชบัญญัติกำหนด
 แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งได้ให้ความมีอิสระ
 ในการปกครองตนเองของหน่วยงานและประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้น
 โดยมีเจตนารมณ์ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง
 การพัฒนา ตรวจสอบและกำกับดูแลการทำงานขององค์กรปกครองส่วน
 ท้องถิ่น เพื่อให้ได้รับบริการสาธารณะที่ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น
 ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การบริหารจัดการภาครัฐรูปแบบเดิมซึ่งอาศัย
 เพียงอำนาจสั่งการจากหน่วยงานกลาง (Top-down approach) จึงแสดง

ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกับโครงสร้างขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่หน่วยงานระดับท้องถิ่นเริ่มมีอำนาจและได้รับงบประมาณสำหรับ กำหนดนโยบายการพัฒนาในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น

กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย (๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของ คำว่า เครือข่ายไว้ ดังนี้

เครือข่าย คือ การเชื่อมระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์

เครือข่าย คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือระเบียบ โครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ

อรรถณพ พงษ์วาท (อ้างถึงใน ประกายทิพย์ วงศ์หอม, ๒๕๔๓: ๑๙) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การเชื่อมโยงร้อยรัด เอาความ พยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน

Alter Hage (อ้างถึงใน นฤมล นิราทร, ๒๕๔๓: ๑๖) กล่าวว่า เครือข่าย เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่าง องค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและ ร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขต แน่นนอนหรือไม่ก็ได้ องค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน

ปาน กิมปี (อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ เพชรบุรีณิน, ๒๕๔๖: ๑๖) เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของบุคคลหรือ กลุ่มบุคคล จนเกิดการปฏิสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือข้อมูล ข่าวสารขึ้น ซึ่งจะมีวงกว้างมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงของบุคคลหรือกลุ่มคน

วารสารสังคมและมนุษยศาสตร์ มก. (ปีที่ ๒๙ ม.ค.-มิ.ย.๒๕๕๖) เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม ที่มีการประสานงานหรือทำงาน ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลานานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้ว อาจมีการ เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มวัตถุประสงค์ใหม่ได้

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (๒๕๔๗: ๖) เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกัน หรือลงมือทำกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็น กลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะ เท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงาน ที่จะทำ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (อ้างถึงใน กองส่งเสริมและพัฒนา เครือข่าย, ๒๕๕๖: ๑๖) เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อย่างเป็น ระบบ

เสถียร จิรรังสีมันต์ (๒๕๔๙) เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยง ร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน อย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่าง หนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่าง ไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็น รูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจ อยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กัน อย่างชัดเจน

ยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ การวิจัยการท่องเที่ยวไทยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ซึ่งเป็นการวิจัยเฉพาะสาขา (Single Discipline) มุ่งเน้นประเด็นการส่งเสริมการตลาดและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับจุลภาคที่กระตุ้นเศรษฐกิจ การสนับสนุนทุนวิจัยการท่องเที่ยวกระจุกตัวในบางพื้นที่และกระจายอย่างไร้ทิศทางไปตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ อีกทั้งการวิจัยท่องเที่ยวยังขาดการบูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ และมีข้อจำกัดด้านวิธีวิทยา (Research Methodologies) ที่เน้นนักวิจัยเป็นศูนย์กลาง ขาดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากภาคีทางการท่องเที่ยว (Participatory Action Research) จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนภาพว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่เป็นการวิจัยร่วมสาขา (Trans disciplinary Research) ที่บูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจากการปฏิบัติจริง” จึงจะสามารถนำผลการวิจัยไปขยายผลและใช้เพื่อตอบสนองความต้องการความรู้ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ

กรอบการให้บริการสาธารณะที่สามารถใช้รูปแบบเครือข่ายการทำงาน ควรมีคุณลักษณะหลัก ๕ ประการ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๓) ดังนี้

- ๑) เป็นภารกิจร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ
- ๒) คำนึงถึงประโยชน์ร่วมของทุกฝ่าย
- ๓) มีการประสานทรัพยากรเพื่อแบ่งเบาภาระต้นทุน
- ๔) เน้นลูกค้าและกระบวนการมากกว่าอำนาจหน้าที่
- ๕) เน้นการสร้างความปลอดภัยมากกว่าการสั่งการ

วีระศักดิ์ เครือเทพ (อำนวยการบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๓) ได้ให้ความหมายเบื้องต้นของ “เครือข่ายการทำงาน” ในบริบทของประเทศไทย ว่าหมายถึง การจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่ ๒ หน่วยงานขึ้นไป โดยมีองค์กรภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอาจดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จโดยลำพัง ขณะที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ให้ความหมายของ “ความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ว่าหมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตั้งแต่ ๒ แห่งขึ้นไปร่วมมือกันในการดำเนินกิจการใดกิจการหนึ่ง หรือหลายกิจการ ซึ่งกิจการนั้นอาจเป็นกิจการที่ อปท. แห่งใดแห่งหนึ่งไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง หรือหากดำเนินการได้ ก็ต้องอาศัยทรัพยากรต่างๆ เป็นจำนวนมาก อันเป็นภาระแก่ อปท. นั้น โดยลักษณะของความร่วมมือนี้ อาจเป็นไปในลักษณะของความร่วมมือผ่านการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมระหว่าง อปท. หรือในลักษณะขององค์กรความร่วมมือที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายได้

รูปแบบความร่วมมือในลักษณะการสร้างเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Network Typology) จากฐานข้อมูลจาก โครงการวิถิใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย (วีระศักดิ์ เครือเทพ) อาจแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ ซึ่ง อปท. มีหน้าที่แตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบ (อำนวยการบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๓) ดังนี้

๑) เครือข่ายการปรึกษาหารือ (Consultative Model) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือหน่วยงานภายนอกสะท้อนความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการปัญหาของท้องถิ่น

๒) เครือข่ายการทำงานจ้างเหมา (Contracted Model) พัฒนารูปแบบการทำสัญญาจ้างระหว่างภาครัฐและเอกชน อปท. จะทำหน้าที่เป็นผู้ว่าจ้าง กำกับดูแลให้หน่วยงานผู้รับเหมา (Contractor) ดำเนินการที่ตกลงไว้

๓) เครือข่ายภาคประชาสังคม (Decentralized Model) อปท. จะสนับสนุนให้ภาคประชาชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง และมีบทบาทหลักในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อปท. จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กระตุ้น สนับสนุน และจูงใจ (Facilitator) ให้ภาคชุมชนเข้ามาแก้ไขปัญหาสาธารณะต่างๆ ด้วยตนเอง

๔) เครือข่ายร่วมปฏิบัติการ (Collaborative Model) เป็นรูปแบบที่อาศัยความร่วมมือในการทำงานอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกัน มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน อปท. จึงมีบทบาทในฐานะผู้ประสาน (Integrator) การปฏิบัติงานของเครือข่ายเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับเป้าหมายร่วม

Feilden and Jokileht (อ้างถึงใน วิวรรณ สีหนาท) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ที่สำคัญของโลก

แนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น วรรณศิลป์
พริพัทธ์ (๒๕๔๖) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม
คลองอัมพวาว่า มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

๑. องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่
ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม
และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรม ให้กลับคืนสภาพที่ดี

๒. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการ
ท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการ
กระจายรายได้ในชุมชน

๓. องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การ
อนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดั้งเดิม การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ด
ั้งเดิมแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแม่น้ำ คู คลองให้กลับ
คืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์
มรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน

๔. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การ
สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา
และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย

การอนุรักษ์ชุมชน จึงรวมหมายถึงการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมาย
และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม
ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญา
ของคนในชุมชนนั้นๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความ
สัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง ๒ ปัจจัยอย่างสอดคล้อง
กัน จึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่าและเกิดความหมาย หรือ “Sense
of place” ขึ้นได้ ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า “ย่านประวัติศาสตร์
ชนบท (Rural District)” (สุวัฒนา ธาดานิติ, ๒๕๓๓) คือ พื้นที่ชนบท

ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท ประกอบด้วย บ้านเรือนในท้องถิ่น รูปแบบของพื้นที่ในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมหรือกิจการ

Aldo Rossi (อ้างถึงใน พชรินทร์ เวียงชัย, ๒๕๔๖) ได้อธิบายแนวคิดในการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ ไว้ว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟู จำเป็นต้องมองภาพในลักษณะขององค์รวม ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑) องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึง ภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้าง บริเวณ หรือสถานที่ที่คนในชุมชนนั้น สามารถสัมผัสได้ และเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในและนอกชุมชน เกิดเป็นภาพที่มีความหมายในสิ่งก่อสร้างนั้นจะรวมหมายถึงบริบทของสิ่งก่อสร้างด้วย ที่คนในชุมชนร่วมกันทำให้เกิดความหมายขึ้นมา ภาพในที่นี้สามารถเห็นได้โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย

๒) องค์ประกอบส่วนที่อยู่ภายในเป็นคุณค่าที่มองไม่เห็นด้วยตา ที่ Bernard M.Freidan เรียกว่า คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก เกิดจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน เกิดการซ้อนทับของความหมายของพื้นที่ ในมิติต่างๆของชุมชน จนเกิดเป็นภาพลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนในและนอกชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะมีความรู้สึกผูกพันกับความหมายของคุณค่านั้นๆ ภาพลักษณ์นี้ คนในชุมชนถือว่าเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความหมายและเรื่องราวต่างๆดำเนินอย่างต่อเนื่อง

หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์ชุมชน จึงเป็นการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบกัน จนกลายเป็นชุมชน ไม่จำกัดเฉพาะกายภาพของชุมชนเท่านั้น ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะขีลิตติ (๒๕๔๐) ได้กล่าวว่า “การอนุรักษ์ชุมชนต้องมีการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรวม ซึ่งจะต้อง

มีสภาพน่าอยู่ และมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ย้ายอยู่กับโลกแวดล้อม
ที่ผู้คนได้สร้างขึ้น นับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม”
สอดคล้องกับความคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม ที่ว่า “การปรับตัวเข้าสู่
สมัยใหม่ (Modernization) คือ การปรับเปลี่ยนเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วในอดีต
มาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่เลือกเฟ้นจากภายนอก เพื่อปรับ
ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนั่นเอง” และชุมชนในความหมายของ
ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล กล่าวว่า “ชุมชนไม่ได้หมายถึงกายภาพเท่านั้น
แต่เป็นการผสมผสานของ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์
(Geographic Area) การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Interaction)
และความผูกพันร่วมกัน (Common Ties) (ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล,
๒๕๓๙)

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เป็นแนวคิดในการป้องกัน
พื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์สำคัญ
ที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคาร
เหล่านั้นโดยแยกจากกันได้ วิธีที่ดีที่สุด คือ การอนุรักษ์อาคารเหล่านั้น
รวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

Garn ham, Harry L (๑๙๘๕) กล่าวว่า แนวความคิดของความ
มีเอกลักษณ์ นั้นยากที่จะอธิบายได้ชัดเจน หรือระบุตรงๆ สถานที่อัน
น่าจะจดจำนั้น มีเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณ แห่งสถานที่แต่ละที่ซึ่ง
มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะที่น่าจะสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ สำคัญ
การเป็นส่วนหนึ่ง และการอยู่ในผู้คนนั้นตั้งอยู่บนรากฐาน ดังนี้

๑. มุมมองของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง เช่น รูปแบบ
ที่ดิน ภูมิประเทศ พรรณพืช ภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ

๒. ลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น สะพาน ป้อม หรือโบสถ์บนยอด
เนินอันตอบสนองต่อภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ สังคม ท่าเลทางกายภาพ
กิจกรรมของมนุษย์ และสถานที่ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

๓. ประสบการณ์ในความรู้สึก ซึ่งการมองเห็นในอันดับแรก เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์เดิม การปะทะสัมพันธ์ของส่วนผสมทั้งหมด ซึ่งสร้างคุณสมบัติของสถานที่ มักไม่เป็นที่เข้าใจของคนในพื้นที่จนกว่าจะเสียไป

วัฒนธรรมประเพณีอันพิเศษในเมืองเชียงคานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากผลผลิตของกิจกรรม เช่น ได้กลายเป็นพื้นที่โรงแรม การเก็งกำไรอสังหาริมทรัพย์ การเติบโตของเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากร และการท่องเที่ยว ความเปลี่ยนแปลงนี้ ได้เปลี่ยนจินตภาพคุณลักษณะ และแม้แต่ความหมายต่อคุณลักษณะแห่งสถานที่นั้นได้ถูกทำลายไป ขณะที่การเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเป็นด้านบวก เช่นว่า ต้องมีการฟื้นฟูด้านเศรษฐกิจ ก็มักจะต้องมีข้อเสียต่อคุณลักษณะเดิมของศาสนสถานที่เคยมีปรากฏ

ปัจจัยกระตุ้นการท่องเที่ยวมีทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยภายในที่สำคัญ เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความปลอดภัย โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก สินค้าของที่ระลึก ภาพลักษณ์การประชาสัมพันธ์ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ เป็นต้น ในขณะที่ปัจจัยภายนอก เช่น สภาวะเศรษฐกิจและการเมืองของโลก ความนิยมในการท่องเที่ยว การขยายเส้นทางคมนาคม การเปลี่ยนนโยบายระหว่างประเทศ เป็นต้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ที่เน้นนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้ และสร้างปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้ไทยเป็น “ศูนย์กลางการผลิตสินค้าและบริการในภูมิภาคบนฐานแนวคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม” ดังนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จึงสนับสนุนให้การท่องเที่ยวไทยพัฒนา

บนฐานความเป็นไทยที่มีความหลากหลายทางด้านภูมิสังคมและวัฒนธรรม

ดังนั้น เพื่อให้การนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมตามที่ต้องการข้างต้น การสร้างเสริมนโยบายเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างบูรณาการจะต้องดำเนินกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ อย่างเป็นระบบโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยสรุป การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึง การร่วมมือของชุมชน องค์กร โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนา: มองผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลวงพระบาง สปป. ลาว งานวิจัยนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับการพัฒนาในบริบทของการบูรณาการทางเศรษฐกิจในเขตพื้นที่ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งจัดวางการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกที่จะทำให้ช่วยขจัดความยากจน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม งานวิจัยนี้ตั้งประเด็นคำถามในเชิงวิพากษ์ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้กรอบนโยบายการปฏิรูปทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันทั้งในเขตพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในระหว่างกลุ่มผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว งานวิจัยนี้ได้เลือกเอาหลวงพระบางเป็นพื้นที่ศึกษา เพราะเห็นว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีขนาดเล็ก แต่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาใหญ่ของ

การท่องเที่ยวกับการพัฒนา โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บข้อมูลสนามแบบ ชาติพันธุ์วรรณนาอย่างยืดหยุ่น

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหลวงพระบาง ในบริบทของกระบวนการโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมทุนนิยมโลก ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแนวคิดการท่องเที่ยว ที่เป็นไปในลักษณะของหลักสมัยใหม่นิยม การให้ความหมายใหม่กับการเดินทาง การพักผ่อน หย่อนใจตลอดจนรูปแบบการบริโภคที่เป็นทั้งทางวัตถุและสัญลักษณ์ ซึ่งย่อมมีผลต่อทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหลวงพระบางอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่สุด หลวงพระบางคือภาพแทนความจริงของอดีตที่หายไปของสังคมไทย ดั้งเดิม และเป็นภาพแทนความจริงในความเป็นอำนาจเหนือกว่าของความ เป็นไทยที่มีต่อความเป็นลาว

นางลักษณ์ จันทาภากุล (๒๕๕๖) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยเขาเงินจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยเขาเงินจังหวัดราชบุรี พบว่า ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาวิจัย ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยเขาเงิน จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กรอยู่ในระดับมาก ๒) แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ (๑) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (๒) การให้ความรู้การจัดอบรม ในการจัดการการท่องเที่ยวให้ ประสบความสำเร็จ (๓) การศึกษาดูงาน และการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ และ (๔) การประชาสัมพันธ์ ผ่านทางเว็บไซต์การประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงาน ต่างๆ ในระดับจังหวัด และสื่อต่างๆ เชิงรุกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

และการจัดกิจกรรมต่างๆ ๓) ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยเขย่งจังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านองค์รมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาปัญหาด้านกิจกรรม และด้านที่ต่ำที่สุดคือด้านพื้นที่ ส่วนแนวทางแก้ปัญหาด้านกิจกรรมมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านองค์รมิ และด้านที่ต่ำที่สุด คือ แนวทางแก้ปัญหาด้านพื้นที่

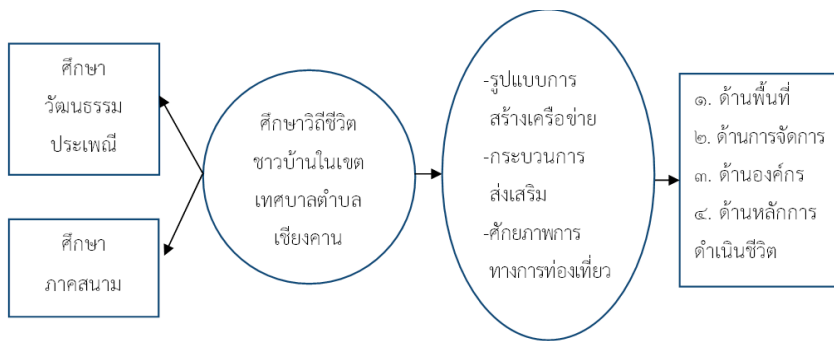
รัชดาภรณ์ เรืองช่อ (๒๕๔๔) ได้ทำการศึกษาธุรกิจการท่องเที่ยวถิ่นผู้ไทย พบว่าวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและกำหนดแนวทางในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่ง พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง ผู้ใหญ่บ้านผู้นำในการบริหาร โดยแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้าน มีการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายตามลักษณะงาน ซึ่งพิจารณาจากความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล ซึ่งลักษณะการจัดบริการการท่องเที่ยว มี ๒ รูปแบบคือ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบ Homestay การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และยังพบว่าแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่งคือการจัดทำแผนการปรับปรุงสถานที่เพื่อรับนักท่องเที่ยวโดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการ และหักรายได้จากการท่องเที่ยวจัดตั้งกองทุนเพื่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มีการจัดกิจกรรมประจำเดือนเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวได้ตลอดปี จัดทำสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวในทุกภาค ปลุกจิตสำนึกของชาวบ้านให้ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวได้เห็นความเป็นผู้ไทยอย่างแท้จริง อีกทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ จัดทำแผนที่บอก

เส้นทางท่องเที่ยวให้ชัดเจน มีป้ายเตือนภัยตามจุดที่อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุ จัดกำลังไว้คอยช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ทำป้ายรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยวและเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี

วิถีวัฒนธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เนื่องจากการเข้ามาของความทันสมัย และ นโยบายของรัฐส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้ส่งผลให้ ประชาชนปรับเปลี่ยนบริบทความเป็นดั้งเดิมตามความทันสมัยใหม่ๆ ที่เข้ามาแต่ก็ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ชาวบ้านก็หันมาให้ความสำคัญในเรื่องของการค้าขาย โดยใช้อัตลักษณ์ ของตนมาเป็นสื่อรวมถึงเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า และเป็นแรง ผลักดันสำคัญให้การท่องเที่ยวอีกด้วย ชาวเชียงคานเองบางกลุ่ม ยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทของการท่องเที่ยวที่มี จำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และสงบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ ยุทธศาสตร์ การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) ส่งเสริมการวิจัยวาระแห่งชาติทางการท่องเที่ยว ๒) สนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ทางการท่องเที่ยวและพื้นที่ เชื่อมโยง และ ๓) สนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างระบบบริหารจัดการ การวิจัยด้านการท่องเที่ยวของชาติ ปัจจัยกระตุ้นการท่องเที่ยวมีทั้ง ปัจจัยภายในและภายนอกการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนตลอดจน ผลกระทบในด้านอื่นๆ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งเร่งรัดพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนและ ผู้ประกอบการโดยเฉพาะ ระดับกลางและระดับย่อยให้มีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม (field study) และได้ออกแบบการวิจัย ดังนี้

๑. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ คือ พระผู้ปกครอง ๓ รูป ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ พระผู้ปกครอง กลุ่มที่ ๒ คือ คณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน จำนวน ๓ คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ ปัจจุบันได้รับคัดเลือกเป็นกรรมการชุมชน กลุ่มที่ ๓ คือ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ๓ คน โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งเทศมนตรีเทศบาลตำบลเชียงคาน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เครื่องบันทึกเสียง

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในภาคสนามมาดำเนินการดังนี้

๑. การจำแนกออกเป็นหมวดๆ ได้แก่ นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๒. นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูล
๓. การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบปัจจัยในการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๒. ได้ทราบกระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๓. ได้ทราบถึงศักยภาพการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เนื่องจากการเข้ามาของความทันสมัย และนโยบายของรัฐส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้ส่งผลให้ประชาชนปรับเปลี่ยนบริบทความเป็นดังเดิมตามความทันสมัยใหม่ๆ ที่เข้ามาแต่ก็ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ชาวบ้านก็หันมาให้ความสำคัญในเรื่องของการค้าขาย โดยใช้อัตลักษณ์ของตนมาเป็นสื่อรวมถึงเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า และเป็นแรงผลักดันสำคัญให้การท่องเที่ยวอีกด้วย ชาวเชียงคานเองบางกลุ่มยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทของการท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายและสงบ เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ต่อเนื่องขาดแรงจูงใจ เมืองเชียงคานที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างประเทศไทยและลาวในอดีต เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองทางการเมืองประเทศลาว

เมืองเชียงคานตกอยู่ในภาวะเป็นเมืองร้างทางการค้าอยู่หลายปีจนกระทั่งการท่องเที่ยวเมืองปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดภาวะนักท่องเที่ยวล้นเมืองขาดความสมดุลด้านธรรมชาติ และมีชาวต่างชาติผู้หลงใหลความ เป็นเมืองที่มีบรรยากาศแบบเมืองหลวงพระบางทำให้เมืองเชียงคาน ถูกปลุกขึ้นมามีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งกระแสการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวชาวไทยด้วยกันเอง ปัจจุบัน เมืองเชียงคานมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบชุมชนเมืองเดิมมีการตื่นตัวกับกระแส การท่องเที่ยวเป็นอย่างมากทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจตื่นตัวเกิดกระแส ด้านการเก็งกำไรด้านอสังหาริมทรัพย์ บ้านเรือนถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่พัก โรงแรม ร้านค้า เกิดนักลงทุนด้านการค้าที่เข้ามาจากพื้นที่ข้างนอก โดยขาดความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาถิ่น ทางภาครัฐเอง ก็ขาดการต่อเนื่องในการบริหารประเทศ ชุมชนขาดการวางแผนที่เป็น ระบบและองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีไม่ได้รับการถ่ายทอด แบบรุ่นสู่รุ่น และการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต คือ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ของประชาชนชาวเชียงคาน นับว่าเป็นวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ที่นำหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาเป็นต้นแบบ ในการดำเนินชีวิต

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถสรุปผลวิจัยได้ดังนี้

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประชาชนรู้สึกละเลยไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ปัญหาที่พบ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจสุนทรียภาพ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้ ด้านวัฒนธรรมประเพณีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ต่อเนื่องขาดแรงจูงใจ ไม่เห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

๑. **ด้านพื้นที่** ด้านที่อยู่อาศัย เกิดการชำรุดทรุดโทรมตามอายุการใช้งานของวัสดุได้มีการปรับปรุง ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนที่พักอาศัยตามพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันได้เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกตามเทคโนโลยี ล้วนส่งผลต่อการจำเป็นในการปรับปรุงบ้านเรือน ประชาชนที่มีทุนทรัพย์รื้อบ้านเรือนเก่าที่มีสถาปัตยกรรมแบบภูมิปัญญา แล้วสร้างบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ขึ้นมาแทนโดยไม่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญา ขาดความรู้ความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

๒. **ด้านการจัดการ** คุณค่าทางด้านสังคม ลักษณะทางกายภาพเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมถิ่น ล้วนสัมพันธ์กับบริบทของชุมชน ขาดการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมสู่รูปแบบทางกายภาพ และจินตภาพสู่กระบวนการ ขบวนการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชนและเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางทั้งเชิงอนุรักษ์และพัฒนา

๓. **ด้านองค์กร** พบว่า กระบวนการสร้างเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นลักษณะไม่มีการวางแผนร่วมกัน

๔. **ด้านการดำเนินชีวิต** พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไปได้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยมีความเชื่อว่าการให้ทานเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการสะสมเสบียงเพื่อนำติดตัวไปในภพหน้า และเป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เห็นได้จากประเพณีใส่บาตรข้าวเหนียว ซึ่งประชาชนได้คัดเลือกข้าวเหนียวอย่างดีและอาหารใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ที่ประชาชนได้ถือปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ คือ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยได้ทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑.๑ ด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมองค์กรต่างๆ เช่น ภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมที่เหมาะสมเสริมสร้างการให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการบริหารจัดการอนุรักษ์ และการดูแลรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน

๑.๒ ด้านนโยบายการเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐต้องให้พื้นที่ประชาชนมากขึ้นในการตัดสินใจในด้านนโยบาย และถ่ายทอดทักษะการบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แก่เยาวชน

๑.๓ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐและเอกชนควรเสริมสร้างการให้ประชาชน ให้สามารถในการแก้ปัญหา

มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง และสังคม สร้างคุณค่า
ประวัติศาสตร์ พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีในชุมชน

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษา

๒.๑ ควรมีการวิจัยนโยบายการเสริมสร้างเครือข่ายการ
ท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๒.๒ ควรมีการวิจัยประวัติศาสตร์ พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี
ในชนเผ่าลุ่มน้ำโขง

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. นโยบายการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมของ
อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒. ได้เอกสารงานวิจัยเพื่อเผยแพร่ต่อหน่วยงานท้องถิ่น และ
องค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

รายการอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (๒๕๕๖).

กลยุทธ์เครือข่ายการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
คอสมิคเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด.

โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็น
ศูนย์กลาง รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report). (๒๕๕๓).
การท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชน
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่ม
จังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (๒๕๓๓). การบริหารพัฒนาชนบทเพื่อเสริม
สร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

ชูศักดิ์ วิทยาภัก. (๒๕๕๓). การท่องเที่ยวกับการพัฒนา : มองผ่าน
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลวงพระบาง สปป. ลาว.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ไชย ณ พล อัครศุภเศรษฐ์. (๒๕๕๗). ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ.
กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

ธีรเดช ฉายอรุณ. (๒๕๕๕). การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.

นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา. (๒๕๕๖). ศักยภาพใน
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงิน จังหวัดราชบุรี.
วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ ๒๔,
ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย., ๒๕๕๖.

นฤมล นิราทร. (๒๕๕๓). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณา
บางประการ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ประกายทิพย์ วงศ์หอม. (๒๕๕๓). *เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน
ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิตติ. (๒๕๕๐). *การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม
และชุมชน*. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ผจญจิตต์ อธิคมนันท์. (๒๕๕๓). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม*.
พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๕๖). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ
ประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พัชรินทร์ เวียงชัย. (๒๕๕๖). *แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนไท-โคราช:
กรณีศึกษาหมู่บ้านพระเพลิง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ยรรยง ศรีเจริญวงศ์. (๒๕๓๓). *เครือข่ายทางสังคมและการสนับสนุน
ทางสังคมในการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
รัชดาภรณ์ เรืองช่อ. (๒๕๕๕). *ธุรกิจการท่องเที่ยวถิ่นผู้ไท กรณีศึกษา
หมู่บ้านวัฒนธรรม ภูไท บ้านโคกไก่อ ตำบลกุดหว้า อำเภอ
กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. *ห้องสมุดออนไลน์: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย*.

รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน. (๒๕๔๖). เครือข่ายภาคประชาสังคมในการ
ป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (๒๕๔๕). การบริหารเมืองหลวงและการบริหาร
ท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช.

วิวรรณ สีหนาท. (๒๕๔๖). การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อ
การอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์
และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขา วิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง.

วรรณศิลป์ พีรพันธุ์. (๒๕๓๘). องค์ประกอบเมือง. (อัคราเน).

ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๔๐). ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย
ท้องถิ่นวัฒนา. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เสนอที่
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒๒-๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๐.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๕). เจดีย์พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาว
และอีสาน. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

สนธิ สมัครงการ. (๒๕๔๒). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการ
พัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์ โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ.

สุวัฒนา ธาดานิติ. (๒๕๓๓). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ การอนุรักษ์
อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร:
บ.เจริญพัฒน์ จำกัด.

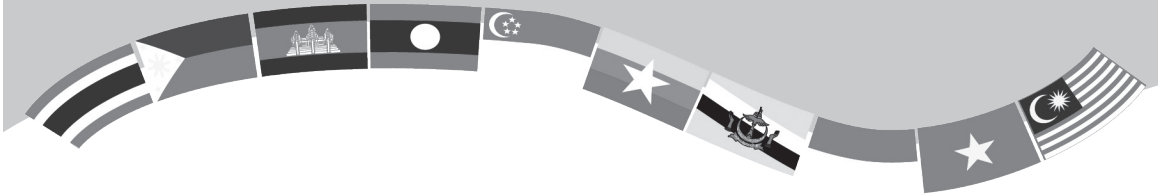
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒. (๒๕๔๗). รายงาน
การศึกษาเรื่องโครงการศึกษารูปแบบการเสริมสร้าง
เครือข่ายพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. กรุงเทพมหานคร :
หจก. เทพเพ็ญวานิชย์.

เสถียร จิรรังสีมันต์. (๒๕๔๙). บทความความรู้เกี่ยวกับองค์กร
เครือข่าย. สำนักส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมองค์กร
เครือข่าย. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Harry L, Garnham. (1985). *Maintaining the spirit of place in
a process for the preservation of town character*.
(Mesa: PDA, 1985), pp.1-7.

ชื่อวิจัย

การศึกษาวิถีชีวิต
ของพระนิสิตชาวกัมพูชาในประเทศไทย
A STUDY OF THE WAY OF LIFE OF CAMBODIAN
BUDDHIST MONK STUDENT IN THAILAND

Researchers Ven. Ratanak Keo
Cooperated Ven. Tuyen Tran
Campus Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Khon Kaen Campus
Year 2015

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

This research is “*A STUDY OF THE WAY OF LIFE OF CAMBODIAN BUDDHIST MONK STUDENT IN THAILAND (การศึกษาวิถีชีวิตของพระนิสิตชาวกัมพูชาในประเทศไทย)*”.

It was conducted by *Ven. Ratanak Keo and Ven. Tuyen Tran from Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus*. This research report has completed from attending the Project of Research Potential Development in Buddhism for the Advancement in ASEAN Community in 2015. This research is related to the third pillar of ASEAN which called ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) and this pillar will emerge a lifestyle sharing and understanding cultures from each other. This action research is also related to the second strategy of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. It is focused on the encouragement of conducting and develops new body of knowledge for enhancing the potential development of Buddhist research in international level. On behalf of ASEAN Studies Center, we would like to thank the research team from Khon Kaen Campus who has contribute the valuable piece of research within a limit of time and will be collected for further Buddhist research database.

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

Abstract

This qualitative research is based on a survey by use of a questionnaire in combination with information obtained due observation and literature review. Its aim is to explore (1) the life of Cambodian Buddhist monk students studying and living in Thailand (2) the way of the life of Cambodian Buddhist monk students studying and living in Thailand. The source data originate from documents and interviews with 38 Khmer monks¹ Studying at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, (Abbr, MCUKK) and are presented in a descriptive analysis. The research results are as follows:

Cambodian monk students who are living and studying in Thailand are facing several problems regarding to their daily live and activities. These influences established a philosophy of life based on the Buddhist concepts. The Buddhist doctrine aim to be good person and find real happiness in present and next life and defines also the moral code for Buddhist monks. The monk student's moral code focuses on daily activities and practice following Buddhism², in particular the practice and study of Dhamma-Vinaya.

The data shows that students living abroad are having the same problems such as language barriers, cultural differences, financial problems and difficulties finding accommodation and getting a resident permit. Food seems

¹ Henceforth referred to as monks or students

² Mahānikaya or Theravada School

to be an important topic as well as it was mentioned by the participants during the interviews. Thai cultural influence has taught Khmer Buddhist monk students to adjust themselves in new environments and living, especially understanding the daily practice³. The moral structure of their lives is to understand the how to adjust oneself in Thai Buddhist society with following the morality of life in Buddhism.

Keyword: The Way of Life, Khmer Buddhist Monk Students, Study Abroad

³ Dhamma-Vinaya , the teaching of Buddha belonging to Theravada Buddhism

Background and Significance of the Problem

Up to 90% of the Cambodian population practices Theravada Buddhism. Traditionally many Cambodian men become a monk to study the Buddhist doctrine in the monastery and Buddhist schools from primary to high levels in their country of origin. Nowadays Buddhist students take their chances to go abroad to extend their horizon by studying in a foreign Buddhist country like India, Myanmar, Thailand and Sri Lanka. The duration varies with duration of the study course and the student's individual situation. Long term stays are more common than short term.

Cambodian Buddhist monks, who move to Thailand to study there, are getting new impressions and experiences. But living in a foreign country has also some disadvantages. The students have to leave their “comfort zone” by leaving everything familiar behind and adapting to a new, unfamiliar culture.

One of the most significant problems in daily life is the language barrier. Many Cambodian students using English in the beginning to communicate with Thai natives as they only know a little or no Thai. Many Thai people are used to only speaking Thai not English speaking. This leads to the situation that Cambodian monk students cannot participate in daily life like they are used to in their home country. Almost everything feels unfamiliar to them and it takes time to adapt and learn Thai language to a sufficient level. As a result they feel isolated, lonely, homesick and unhappy at first. They are also afraid and insecure when meeting new people because they do not know who is trustworthy and who is not.

Another problem is that they are not familiar with law and local morality. For example, Cambodia uses the right side (street or roads) as while in Thailand people drive on the left side. Even small things like the different taste of food becomes an issue; Thai food is in comparison with Cambodian food very spicy and Cambodian people are not used to eat that spicy. But the students have to deal with this because they do not have a choice when getting food from local people as alms.

The way of Cambodian Buddhist monk students mention in the above paragraphs that living in Thailand they have to be aware of everything and they are required to follow; therefore, to understand the way and main concepts of their lives and related characteristics in Cambodian and Thai morality.

Research Questions

This research aimed to study the morality of the way of life of Cambodian monk students of MCUKK, in order to collect the data to avoid and resolve general problems. The study carried out based on the following research questions:

1. What is the way of life of Cambodian Buddhist monk students in Thailand?
2. How do the Cambodian Buddhist monk students live and study with the ways of life in Thailand base on morality of way in the Buddhist morality?

Research Objectives

1. To study the life of Cambodian Buddhist monk students studying and living in Thailand
2. To study of the way of life of Cambodian Buddhist monk students in Thailand studying and living in Thailand

Scope of the Research

This research documentary and qualitative research based on collecting of data from various sources and depth interviews.

1. Scope of content

The useful study of the way of life of Cambodian Buddhist monk students are relating to moral living of Buddhism as the documentary research in Cambodia and Thailand.

2. Scope of research sampling

Analytical study related to the problems on life of Cambodian Buddhist monk students in Thailand.

3. Scope of research area

Additional documentation from interviewees = 38.

4. Scope of Time

Start from July 13th to September 30th, 2015

Definition of the Terms Used in the Research

‘**The Way**’ is the way of monastic and based on morality and daily practice. Other traditions may provide an understanding of a particular life. Whichever way a tradition is learned, it will always define these principles of living for the people who practice Buddhism, and this definition can be referred to the Cambodian of monk.

‘**Monk**’ is a person who goes homeless and wears the robe and practices the teaching of Lord Buddha.

‘**Life**’ is the condition that distinguishes animals and plants from inorganic matter, including the capacity for growth, reproduction, functional activity, and continual change preceding death.

Literature Review

Prof. Phra Thepsophon (Prayoon Mererk), in his book, “Buddhists in the two traditions are identified by referring to a set of four virtues, namely (1) faith in the Triple Gem, (2) morally good behavior resulting from observing at least five precept, (3) willingness to help other people, and (4) insight into the true nature of thing through the practice of Samatha and Vipassanā Meditation. All Buddhists aim at the same goal, i.e. Nibbāna. Their important task is to follow the leading to spiritual developments and to spread the Buddha’s teachings throughout the world.”⁴

⁴Phra Thepsophon (Prayoon Mererk), **Buddhist Morality**, (Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, Wat Mahathat, Bangkok 10200, 2004) p.136.

As Buddhist discipline, the monk should help lay people by: (1). Enjoining them from evil actions, (2) Enjoining them in goodness (3) Assisting them with kind with intentions (4) Making known to them things not heard before (5) explanting and clarifying thing they have already heard and (6) pointing out the way to heaven, teaching them the way to happiness and prosperity.⁵

Related Research

Pratibha Pabhasrawong in his thesis entitled “Foreign Buddhist Monks under the Lineage of Phra Ajahn Chah: A case Study of Wat Pah Nanachat, Ubon Rathchathani”, has described the life of foreign monks and that foreign monks understand the nature of life abroad as complicated and discontented. Foreign monks perceive that most lay people are in predicaments when they face disturbances because nobody is there to tell them how to practice Dhamma teaching and apply it to the physical world. Foreign monks have to train their heart to live harmoniously with other and support each other to have the strength and fortitude to keep going to fulfill their solutions”⁶.

⁵ P.A., Payutto, **ธรรมนูญชีวิต A constitution for living**, (บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๘) หน้า ๗.

⁶ Pratibha , Pabhasrawong, **Foreign Buddhist Monks under the Lineage of Phra Ajahn Chah: A case Study of Wat Pah Nanachat, Ubon Rathchathani**, (Thammasat university, 2002), p. 93-94.

Summary

Cambodian Buddhist monk students should understand the nature of life as the being complicated and discontented. They have to train their heart to live harmoniously and adjust themselves to new environments and lifestyle, especially regarding to the daily practice Dhamma-Vinaya⁷ in the present life. They have to follow morally good behavior resulting from observing of the precepts, willingness to help other people, and insight into the true nature of things through the practice of Samatha and Vipassanā Meditation.

Conceptual Framework

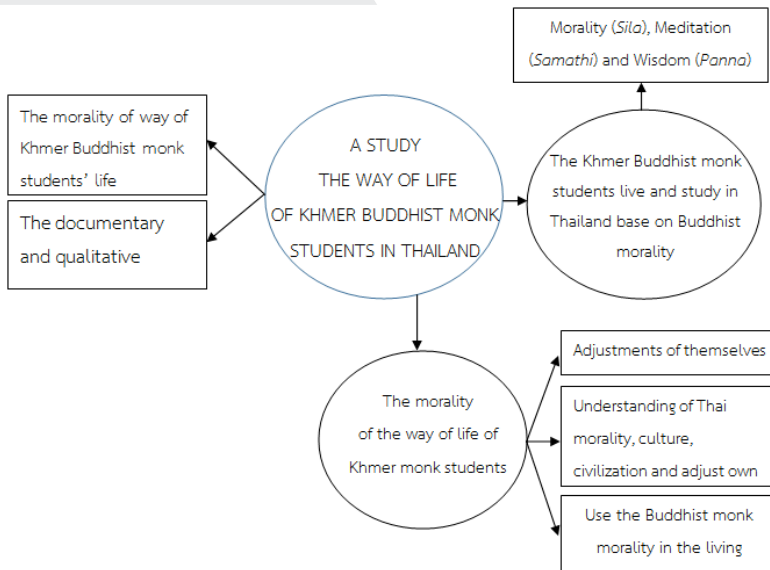

Figure 1 Conceptual Framework

⁷ The teaching of Buddha belongs to Theravada Buddhism.

Research Methodology

This study employed qualitative research methodology, using both formal and informal interviews combined with experiences from observation. The tools used to collect data are three interview forms. The study population included 38 Cambodian monks from first to fourth year (Group A – Bachelor Program) and first and second year (Group B – Master Program) at MCUKK:

Name	1 st Year	2 nd Year	3 rd Year	4 th Year
Group A (Bachelor Program; n=34)	7	6	9	12
Group B (Master Program; n=4)	3	1	-	-

Expected Benefits

This study contributes to the background information for the development of concepts which are intended to improve Cambodian monk's life while studying abroad. It should also help to inform about main issues of Cambodian monks who study and life abroad and to understand the Cambodian Buddhist monks' characteristics. This study is also to support Cambodian monks who study and live in Thailand to reach the development in sustainable way and ideas about the way of Cambodian life, tradition and civilization which has come from past and present:

1. Clear comprehension to show the way of life of Cambodian monk students studying and living in Thailand.
2. Clear comprehension of the way of life of Khmer monk students studying and living in Thailand based on morality of Buddhist concepts.

Research Result and Conclusion

Group A are students attending the bachelor degree program in the first, second, third and fourth year. The interviews have shown that all students have to deal with similar problems. Language barriers, accommodation, cultural differences, financial problems and unfamiliar food are main issues.

One student of Group A mentioned: “it is difficult for making the documents for staying and study in Thailand. The food is also difficult for me too. Most of foods have a little bit vegetable and it is spicy”. Regarding to communication Cambodian monk students are having problems to understand the teacher and other students because of weak Thai language skills. Most courses are held in Thai language so it is hard to achieve good results in the first year.

They experience the same situation while staying in the monastery; because of the language barrier they are not able to participate fully in daily life activities and it is hard to socialize with Thai monks. One student added “our problems are using of Thai language in study and communication and we have the difficulty of payments for study and living.” In addition there are sometimes problems like jealousy and

discrimination between Khmer and Thai monks. These are general problems especially for first year students.

Learning Thai language is challenging although some Thai words are similar to Khmer, but the letters and the pronunciation are different. When students have to do homework and to write a report, they have to write in Thai. Good communication with the abbot and other Thai monks is almost impossible because they do not understand each other. To solve problems like this all Khmer monks try to study Thai culture, Thai language and the way of Thai monks.

The interviews showing that living in Thailand is difficult in the beginning. But the data also shows that it will become easier as soon as the students gained enough knowledge about Thai culture and Thai language to communicate and deal with Thai people.

Group B are students attending a master degree program. They have also similar problems. In comparison with Group A they already adapted to Thai culture and are able to cope with the problems they had within the first year: “Our living in Thailand, it is easy but also it is bad. For food is difficult at first time but now is ok. We can stay at Thai temple as in Cambodia and we can go for alms at the villages. For our study is the good because we can learn in Thai and English as well with teachers and in the other hand they can practice with Thai friends”. Of course, living in Thailand is a great chance to have good experiences, but the lack of knowledge can also cause a lot of troubles in the life and their relationship as well. Their way of live is to join activities of temple and practice the Buddhist discipline and temple rules.

From the study in according with the research objectives, it was found that:

1. A Study the way of life of Khmer monk student

1.1 Meaning of Monk's Life in Buddhism

The meaning found within a monk's life is the goal in being Buddhist monks, it is essential in order to achieve Nibbāna⁸, which is known as 'the ultimate purpose in life'. According to Buddhism, monks' life is different from a lay man. The monk wears the yellow robe, lives in the temple (or forest), hold precepts, practice meditation and cultivate the wisdom intensively.

The life of Buddhist monk requires, to give up everything materialistic in order to gain indefinite spirituality. Buddhist monk focuses on achieving ultimate mindfulness and wisdom. The Buddhist main purpose in life is to change one's wrong views into right ones, which leads to the accomplishment of Nibbāna. To be a Buddhist monk should give up these implements leads to a better life quality. To accept a life style worth living is to exceed one's own expectations of how life should be lived. The quality and purpose for a monk's life is essential to the ways of their practice and living. The acceptance of Buddhist practices helps lead the monks in a great quality of life as they age with wisdom and self-contentment.

⁸ Mahathera Sayadaw, Ledi. **The Manuals of Buddhism**, Yangon: Mother Ayeyarawaddy Publishing (House of Myamar, 2004), p. 566-568.

1.2 The Life of Way of Monk in Buddhism

The life is process with activities. Every kind of living being has own method for living. People have their own way to practice for supporting their life. In Buddhism the monk always has the way in different side for practice every day in order to achieve their goal. Becoming a monk is different from normal people mean he has own way to follow. The monks have to leave home and wear robe and practice the Dhamma-Vinaya. On the other hand the monk's living depends on the lay people who support four requirements life robe, food, shelter and medicine.

The way of life of monks, it depends on two ways that are one for monks and lay people (1) the man after becoming Buddhist monk, they have to hold two duties called “Khantha Thura (Duty of learning) and Vipassanā Thura (duty of practice meditation)” They also have to follow three ways: Pariyati (learn), Pattiopatti (practice) and Pattivetha (achieves the goal).

The monks⁹ are spending their life time to learn and practice Dhamma-Vinaya for finding a way to reach enlightenment. After practicing and gaining knowledge in Buddhism to a high level they spread their knowledge by teaching other people or giving the sermon how to be good. The lay people are having only a little time to study and practice Buddhism, therefore they are depending on the good advices and the sermon of the monk. When Buddhist completes their duty like this the lay people will have the

⁹ Ven. Dr. Devananda, Bokanoruwe, **Social Aspects of Early Buddhism**, (Godaparagaha Watta Rod Talahena-Malabe Sri-Lanka, 2000.), p.162.

strong belief and follow their advice as well as offer the four requirements for their monks.

Another way of their lives, it depends on two ways that are one for monks and other for lay people. The monk spends their life time to learn and practice for finding the happiness. After the practice the own duty as about they get real knowledge then bring the knowledge to teach the people or give the sermon the people. The lay people have a little time to learn and practice like the monks, therefore they have to depend on the good advice and sermon of the monk in the ways to lead their life well.

When Buddhist completes their duty like this the lay people will have the strong belief and follow their advice as well as offer the four requirements for their monks. And complete their duty morality (Sila), meditation and wisdom for release the suffering that is theirs purpose in founding an order of monks was to provide an environment and reach the Nibbāna.

2. The Concept of the Way of Cambodian Monk Student

2.1 Historic life of Cambodian Buddhist monk Student

Cambodian Buddhist monk students are staying where the Pāli schools or Universities are located such as Chiang Mai, Khon Kaen, Ayutthaya province, Bangkok city are famous cities to stay for students. Cambodian Buddhist monk students came to Khon Kaen province since B.E. 2545. At this time there were only four monks staying at MCUKK located at Wat Thatu Arāmloung. Then after the first generation, they took

the next generation more and more until now a day, there are more than sixty-five monks who study bachelor, master and doctorate degree.

Khon Kaen province is located in the northeast of Thailand and it is also a popular province of Thailand. Many local people follow Theravada Buddhism. All of the temples have a lot of activities in order to conduct in and to breach Dhamma to laypeople and most of them like practice meditation. Such as Wat Pho Ban Nontan where practice insight meditation and Vipassanā meditation center. There are many laypeople join it with a lot of monks and novices staying in the temple.

Thus every year there are Cambodian monks students move to Khon Kaen for their study at Buddhist schools or university.

2.2 Daily Activities in the Temple

The daily activities for Cambodian Buddhist monks students in temple are particular and regular. From the morning until night there are several activities. Some activities are the same in everyday and some activities are different from each other. In a day at the early morning, there is a morning chanting⁶¹ (4:30 am to 5:30 am) then around 6:00 am all monks and novices go for alms. It is usually take an hour for going for alms at the villages. After that about over

¹⁰ พระอธิการสุพัตร์ ฐิตวิโส เจ้าอาวาสวัดป่าอดุลยาราม, หนังสือสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น, ของวัดป่าอดุลยาราม, ขอนแก่น พ.ศ. 2554 ฉบับสมบูรณ์). หน้า 2.

7:00 am they return to the temple and then they have the breakfast individually at their Kutis or Sāla Hall.

In some temple most of the monks and novices are Buddhist students to go to school, therefore from 7:30 am to 4:30 am there are not any activities in the temple, but they study at MCUKK Normally at 4:30 pm most of monks and novices come from the study so the bell is rung at 5:00 pm for preparing to join the evening chanting. It takes a half of an hour to prepare after the belling. The evening chanting is started at 5:30 pm and finished at 6:30 pm following by the Chanting Book of temple¹³. The monks and novices chant at the Uposutha hall altogether.

After they finish their evening chanting, they return to their own Kutis and then they get relax and study. Some monks study until 10:30 pm and some study until 12:00 pm. And mostly they get sleep around 10:00-11:00 pm. until get up around 4:00 am by sound of belling. For the special day like the Buddhist holy day and the day off, some activities are changed and the monks and novices can join many activities like Buddhist holy day, after returning from going alms, all the monks and novices go to Sala Hall for joining the breakfast. The normal activities are the same, but the rest of time from 8:00 am until 4:00 pm there are many activities.

2.3 Daily Practice

For monks and novices, daily chanting both morning and evening, it starts on 4:30am to 5:00am and in the evening; it usually starts on 7:00pm to 8:00pm except on Buddhist

homage day and Sunday always start chanting at 6:30pm every day of the month. But on Buddhist homage day, it takes on 6:30pm to 9:00pm and Sunday takes on 6:30pm to 8:00pm. Furthermore, the daily temple activity all novices and monks must study Dharma and discipline during three months of Buddhist rains-retreat entry day every year. Every morning except on Buddhist homage day, all monks and novices always go to beg for food after chanting finished on 5:00am to 5:30am.

So, these daily activities indicate about Thai Buddhists' willing effort and supporting and donation to Buddhism by practicing in perfect conformity to the Dharma and donation of requisites (i.e. food, lodging, etc.). Aiming Buddhism breeds and increases immediately and widely to the modern world and will be called good Buddhist who take refuge to Buddhism until ending life. In addition to, it is a part of participation to reduce immorality and instability in societies and corrects only the right livelihood of all beings in societies with ethics, morality, stability, accountability and responsibility, and peace by teaching or educating the morality¹¹ of Buddhism.

2.4 Conclusion

The conclusion of researching result, the researcher sees that there are two visions i.e. advantages and disadvantages which are concerning with the affection and influent to foreign

¹¹Ven. Dr. Devananda, Bokanoruwe, **Social Aspects of Early Buddhism**, (Godapara Gaha Watta Rod Talahena-Malabe Sri-Lanka, 2000), p. 60.

living. One of the most important advantages is finding new knowledge. The advantage is having suitable time condition in living. Cambodian Buddhist monks follow Theravada Buddhism. Living into a good society is considered that is a way of practice morality. Moreover, living to monks that are organizing, it is recognized that monks obey. Thai traditional culture and respect are their way of living; however, the living of monks has an important role in solving any problems happening to their lives using the basic in the Buddhist morality. Of course, in foreign country they can find new experiences and bring good happiness, but the lack of knowledge can also cause a lot of troubles in the life and relationship as well. The disadvantages are the problems happen to them like Language barriers, accommodation, cultural differences, financial problems and unfamiliar food are main issues that force them to drop out of their study and return their homeland then disrobe as lay men.

Research discussion

The finding of this research are expected to be useful to various agencies in order to come together to solve the impacts of life of Cambodian monk student's characteristics. The researcher will show the recommendations for improving the situation as follows:

1. The life of Cambodian monk students has to practice deeply on Buddhist morality. They have high responsibilities understanding their duties to Thai and Khmer society
2. The life of Cambodian monk has to be strength

understanding the important Thai tradition dealing to truth and honesty to lead the peace and happiness for living.

3. Monks, head of students, teacher and lecture or involved people have to rally as harmonious works to arrange the planning to give the concepts of Buddhist morality including the Buddhist concepts.

The Possibility of Practicing Morality

The researcher would like to request the useful ideas to various agencies in order to use the Buddhist morality to solve the impacts of Cambodian traditional life characteristics. The researcher will show the recommendations for practicing the situation as follows:

1. Buddhist morality is expressed clear comprehension to understand the life of Khmer monk students.
2. Monks, head of Cambodia monks and elders should create the consideration of disappearing Cambodian traditional living characteristics to respond and protect their tradition.
3. They analyze related morality of Cambodian traditional living characteristics.

Suggestion

The researcher interviewed Khmer monk students in MCKUKK to analyze how their living characteristics are declining. Khmer traditional life is being constructed and reconstructed to fit in new socio-cultural and environmental contexts. This research examines a particular life of Cambodian monk student which is performed as a therapeutic technique,

framed within belief system made up of Buddhism and the way of life. This study suggests that the way of life of Khmer monk student is facing difficulties in the Thai society due to several factors: the different of life specialists, the changes in the conceptualization of spirit categories, and most importantly the live far away from Khmer community. Khmer monk tradition ensemble in Thai society were learning and inherited of Thai culture from the past to the present and the signifying of the role of living in Thailand. The guidelines for conservation and promotion or encouragement of living can be carried out in as many aspects as possible through community participation and by cooperation of government, university, private sectors and communities.

If it has the research work about Cambodian traditional wedding characteristics, the researcher would like to show the suggestion as follows:

1. An analytical study to community or involved Khmer monk students should relate the main ideas in Buddhist morality.
2. A researching study dealing Cambodian morality practice to develop Cambodian monks students in Thai society should establish.
3. Analytical study using Buddhist morality as the main concepts such as Buddhist morality and their activities with Thai traditional activities as well.
4. The study the impact of Cambodian monk's life with Thai society has to make more analysis in next research.

Reference

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ. ព្រះត្រៃបិដកបាលី និង សេចក្តីប្រែជាភាសាខ្មែរ. (ភ្នំពេញ: រោងពុម្ពវិទ្យាពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ព.ស., ២៥០០.

Phnom Penh Buddhist Institute. (2500). *Pāli Tipitaka and its Translation*. Phnom Penh: Buddhist Institute Press.

Mahathera Sayadaw, Ledi. (2004). *The Manuals of Buddhism*. Yangon: Mother Ayeyara waddy Publishing House of Myanmar.

Wehmeier, Sally. (2001). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford New York: Oxford University Press.

K Sri Dhammananda. (1973). *What the Buddhist Believe*. Kuala Lumpur: Malaysia.

Konrad Adenauer Foundation. (2000). *World Religions Universal Peace Global Ethic*. Jlan Klang Lama, 58200 Kuala Lumpur.

Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2013). *Buddhist Economics*. Translated by Dhammavijaya (Jayasaro Bhikkhu).

Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2007). *The Three Signs*. Translated by (Suriyo Bhikkhu).

Konrad Adenaurer. Foundation. (2005). *The world religions Universal Peace, Global Ethic*. 18-1, level 18, Menara Genecces 33 JaJa Sultan Ismail 50250, Kuala Lumpur, Malaysia.

Peter Dell Santana. (1997). *The Tree of Enlightenments*. Chico Dharma study foundation.

Phra Thepsophon. (2004). (Prayoon Mererk). *Buddhist Morality*. Mahachulalongkorrajavidyalaya University Press. Wat Mahathat, Bangkok 10200.

P.A., Payutto. *A constitution for living*. Bangkok: Dhammasarn Ltd., 2005.

Pratibha. Pabhasrawong. (2002). *Foreign Buddhist Monks under the Lineage of Phra Ajahn Chah: A Case Study of Wat Pah Nanachat*, Ubon Rathchathani: Thammasat University.

ชื่อวิจัย

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน :
กรณีศึกษานิสิตกลุ่มประเทศ CLMV
ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ethnic Diversity and Coexist Peaceful in ASEAN
Community: Case Study of CLMV Students in
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ชื่อผู้วิจัย พระมหาดวงเด่น จิตถาโณ, ดร.
ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์ และคณะ
หน่วยงาน โครงการหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “ความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษานิสิตกลุ่มประเทศ CLMV ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ของ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร., ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ และคณะ โครงการหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลักที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยจากโครงการหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพบริบทการอยู่ร่วมกันของนิสิตในกลุ่มประเทศ CLMV ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อนำเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสมาชิกในกลุ่มประเทศ CLMV สามารถอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยภาคสนาม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตบรรพชิตของ มจร. ส่วนกลาง จำนวน ๕ รูป แบ่งเป็น ไทย กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม จำนวนประเทศละ ๑ รูป ได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การเปรียบเทียบข้อมูล และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า หลักปฏิบัติในการอยู่ด้วยกันของนิสิต CLMV ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน เคารพในความแตกต่าง แบ่งปันทรัพยากร ร่วมกันทำกิจกรรมจิตอาสา และปฏิบัติตามศาสนาของตนเอง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมสันติสุข คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ และสาราณียธรรม ๖ สำหรับรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนิสิต คือ ๑) สานรวมอุดมการณ์ร่วมกัน ๒) สร้างวัฒนธรรมแห่งการให้ ๓) กระตุ้นจิตสำนึกประพடுத்தนในศีลและวินัย ๔) การสื่อสารด้วยเมตตาและเข้าใจ ๕) เปิดเวทีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ๖) ฝึกการให้ความเคารพกัน

คำสำคัญ : ความหลากหลายทางชาติพันธุ์, วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข, ประชาคมอาเซียน, นิสิตกลุ่มประเทศ CLMV

Abstract

The purposes of this research were to study the context of coexistence of CLMV students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University and to propose a model of coexist peaceful for students in CLMV countries. Applied qualitative research with field study was used for research methodology. Purposive sampling was used for the sampling and 5 monk students were selected as the target group which consisted of Thai, Cambodia, Lao, Myanmar and Vietnam. Semi-structured interview form was used for data collection. Data were analyzed by using comparing and analytic induction. The research results indicated that there were five aspects of coexist principle for CLMV students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University which were learning culture from each other, respectful other difference, sharing resources, joining activity with public mind, and conducting follows a self religion. Three Buddhist principles were used for coexist peaceful which were four principles of service, four principles of virtuous existence and six states of conciliation. Five aspects within the model of coexist peaceful for students in CLMV countries were presented including 1) having same ideology, 2) creating sharing culture, 3) simulating good action and discipline, 4) having kind and understanding communication, 5) opening sharing opinion area, and 6) practicing pay respect to each other.

Keywords: Ethnic diversity, Coexist peaceful, ASEAN Community, CLMV students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การก้าวสู่การเปิดสังคมประชาคมอาเซียน ทำให้ประเทศไทย ซึ่งนับได้ว่าเป็นความเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความพร้อมทางทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นที่น่าสนใจและจับตามองของ และมีแนวโน้มเป็นศูนย์กลางอาเซียนในหลายด้าน อาทิ ศูนย์กลางโลจิสติกส์ และศูนย์กลางการท่องเที่ยว^๑

ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมในการรับมือกับกระแสของการไหลรวมของประชาชนในหมู่สมาชิกสมาคมอาเซียน โดยอย่างยิ่งกระแสการย้ายถิ่นฐานแรงงานจากกลุ่มประเทศ CLMV อันได้แก่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม ที่ต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตและรายได้ที่สูงขึ้น ประกอบกับแรงงานกลุ่มนี้มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและค่าแรงที่ถูกกว่าคนไทยทำให้เป็นที่แรงงานกลุ่มนี้นับวันเป็นที่ต้องการของเจ้าของผู้ประกอบการในประเทศไทย

การอยู่ร่วมกันในองค์กรที่มีความหลากหลายความเป็นชาติจึงเป็นสถานการณ์ที่ไทยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งแม้ว่ากลุ่มประเทศ CLMV จะมีความใกล้ชิดกับชายแดนประเทศไทย แต่ก็ยังมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตบางอย่างที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางชาติพันธุ์นี้หากมิได้ศึกษาทำความเข้าใจกันอาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง เพราะประวัติศาสตร์ความเป็นชาติพันธุ์นั้นได้รับจากอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของประเทศที่เคยปกครองและหล่อหลอมกลายเป็นวัฒนธรรมและส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตแต่ละชาติพันธุ์^๒ ดังนั้น

^๑ องค์ความรู้ “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”, จุดแข็ง-จุดอ่อน-เบื้องต้น ของประเทศต่างๆ ใน AEC ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thai-aec.com/140#ixzz3jdZrw1SQ> [๒ ก.ค.๒๕๕๘].

^๒ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.kanchanapisek.or.th> [๒ ก.ค. ๒๕๕๘].

หากองค์กรมีสมาชิกที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มาอยู่ร่วมกัน หากมิได้เรียนรู้ถึงความเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น อาจทำให้เกิดปัญหาเล็กๆ น້าผึ้งเพียงหยดเดียวที่สามารถสร้างปัญหาขยายใหญ่ขึ้น อันเกิดจากไม่รู้ถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสมาชิกในกลุ่มว่า มีความแตกต่างกันอย่างไร^๓ ดังกรณีตัวอย่างบางประเทศที่ไม่ยอมรับความหลากหลายของชาติพันธุ์จึงเกิดการใช้ความรุนแรง นำไปถึงการฆ่า การทำร้าย ทำให้สังคมโลกไม่ยอมรับความใจแคบของประเทศนั้น^๔ ส่งผลต่อภาพลักษณ์ ความไม่มั่นคงและขาดสันติสุขในประเทศนั้น

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์นี้ในอดีตประเทศไทยได้ผ่านประสบการณ์การหลอมรวมความเป็นชาติไทยท่ามกลางความแตกต่างของเผ่าชน แต่ก็นับว่าไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ชาวโลกยอมรับถึงวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แม้ว่าจะมีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม แต่ยังคงสามารถเป็นหนึ่งเดียวกันได้ เพราะมี “ขันติธรรม” เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ สะท้อนถึงการเคารพ การยอมรับ และความชื่นชมในความหลากหลาย ในวัฒนธรรมต่างๆ ของโลก^๕ สำหรับการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงวิชาการ ประเด็นการแก้ปัญหาในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมักจะถูกนำเสนอภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน รวมถึงการทำความเข้าใจความเป็นพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อสู้และปรับตัวต่อแรงกดดันในด้านต่างๆ ตามความเป็นจริงในช่วงเวลาหนึ่งๆ โดยให้ความสนใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สนใจกับสิทธิความมีตัวตนและภูมิปัญญาของทุกกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผล

^๓ ไทย แวก จีน ฝรั่งเศส พม่า ลาว กัมพูชา โลธิงญา ความหลากหลายทางชาติพันธุ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net> [๒ ก.ค.๒๕๕๘].

^๔ อ้างแล้ว.

^๕ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การประชุมผู้นำศาสนาเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียนครั้งที่ ๑ เรื่องขันติธรรมทางศาสนา

การศึกษานั้นมีพลังอย่างแท้จริงในการนำเสนอทางเลือกที่มีลักษณะหลากหลายให้กับความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์พหุสังคมและการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มสังคมนั้น การไม่ยอมรับความจริงในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การปฏิเสธและไม่ยอมรับความจริงในข้อนี้ นับวันจะเพิ่มความขัดแย้งและรุนแรงขึ้นในสังคมโดยไม่จำเป็น^{๖๔} ความหลากหลายทางชาติพันธุ์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้นั้น มีปัจจัยหลายอย่าง เช่น การมีค่านิยมพื้นฐานที่เหมือนกัน โอกาสและผลประโยชน์ร่วมกัน การติดต่อสื่อสารที่เข้าใจกัน และลักษณะสังคมที่เหมือนกัน^{๖๕} ดังนั้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยเน้นการเสาะหารูปแบบวัฒนธรรมร่วมประจำกลุ่ม พร้อมกับการปรับเทคนิคความร่วมมือเพื่อให้ผู้คนที่หลากหลายความเป็นชาติพันธุ์ต่างมีความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้ทั้งคนกลุ่มน้อยและคนกลุ่มใหญ่ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายนั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้และการอาศัยอยู่ร่วมกันทั้งในส่วนของบรรพชิตและคฤหัสถ์แล้ว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยังนับว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดพื้นที่ให้นิสิตที่มาจากประเทศในกลุ่มอาเซียนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ภาษา ของไทย ได้อย่างประสบผลสำเร็จ ทั้งนิสิตไทยและนิสิตต่างชาติ รวมถึงคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างกลมกลืน เกิดความรักและสามัคคี ความผูกพันในหมู่คณะ

^๖ บทความเกี่ยวกับชนเผ่า, ความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.openbase.in.th> [๒ ก.ค.๒๕๕๘].

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษารูปแบบและแนวทางการอยู่ร่วมกันของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลาง ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มประเทศ CLMV เพื่อสะท้อนให้เห็นความงดงามของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ท่ามกลางความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของกลุ่มประเทศ CLMV และยังสามารถขยายผลไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน

คำถามวิจัย

๑. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของนิสิตกลุ่มประเทศ CLMV ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งในมหาวิทยาลัยใช่หรือไม่
๒. รูปแบบและแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างไรที่ทำให้ นิสิตในกลุ่มประเทศ CLMV ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพบริบทการอยู่ร่วมกันของนิสิตในกลุ่มประเทศ CLMV ใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๒. เพื่อนำเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสมาชิกในกลุ่มประเทศ CLMV สามารถอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ประกอบด้วย ๑) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ ๒) แนวคิดการมีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ๓) แนวคิดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข

๒. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ คือ นิสิตบรรพชิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ที่เป็นสมาชิกในกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม) จำนวน ๔ คน ๔ ประเทศ

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

๔. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งหมด ๑ เดือน โดยกำหนดระยะเวลาจำแนกตามกิจกรรมหลักของการดำเนินโครงการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หมายถึง การอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนที่มีพันธะทางเชื้อชาติ สัญชาติ และการมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ในงานวิจัยนี้ได้แก่การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ที่เป็นนิสิตบรรพชิตไทย กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม

วิถีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หมายถึง การอยู่ร่วมกันในสังคมตามหลักคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ ๑) การตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสิ่งแวดล้อมเดียวกันและภายใต้อุดมการณ์เดียวกัน ๒) การแลกเปลี่ยนสิ่งจำเป็นหรือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ด้วยความเท่าเทียมกัน ๓) การเคารพกฎเกณฑ์ปฏิบัติตามข้อบังคับของสังคมนั้นๆ การรักษาศีลหรือวินัย ๔) การใช้วาจาแห่งความรักความเมตตาและมีความระมัดระวังไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน ๕) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ๖) การยอมรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะมีความแตกต่าง ด้วยการให้ความเคารพและให้เกียรติต่อกัน

ประชาคมอาเซียน หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ประกอบด้วย ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ และกัมพูชา ให้เป็นชุมชนที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทาย ทั้งด้านการเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้นและสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นิสิตกลุ่มประเทศ CLMV หมายถึง นิสิตบรรพชิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ที่เป็นชาวกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายถึง การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ดำเนินกิจกรรมที่ตั้งอยู่ที่ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

บททวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและมโนทัศน์ชาติพันธุ์^๗

A. Montague ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า มโนทัศน์ “กลุ่มชาติพันธุ์” น่าจะเป็นคำที่มีประโยชน์ในการจำแนกกลุ่มชนได้อย่างถูกต้องมากขึ้น เพราะเป็นคำใหม่ ยังไม่มีความสับสนมากเท่าความหมายของคำว่า “ชนชาติ” (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๕๑: ๗) ในความคิดของ A. Montague “กลุ่มชาติพันธุ์” หมายถึง กลุ่มคนหรือกลุ่มชนที่ถูกมองว่าแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในทางกายภาพหรือในทางวัฒนธรรม แต่ A. Montague ได้เน้นการยกตัวอย่างการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ในทางกายภาพ (A. Montague, 1972)

อย่างไรก็ตาม หลังจากทศวรรษของ ๒๔๙๐ เป็นต้นมา มโนทัศน์ “กลุ่มชาติพันธุ์” ได้แพร่หลายในสาขาชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม และสาขาวิชาอื่นๆ ในสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา และรัฐศาสตร์ (Zenner 1996: 303) จากข้อสังเกตของ Zenner (1996) มโนทัศน์อื่นๆ ที่ได้เคยใช้กันก็ยังมีใช้อยู่ควบคู่กันไป แต่ใช้กันน้อยลงด้วยเหตุผลต่างๆ อย่างเช่น คำว่า “เผ่าพันธุ์” (tribe) กลายเป็นคำที่มีนัยยะของการไร้อารยธรรม และสะท้อนอคติแบบจักรวรรดินิยมตะวันตก เพราะคำว่า “tribe” มาจากคำว่า “tribu” ซึ่งหมายถึง คนป่าเถื่อนที่อยู่นอกอาณาจักรแห่งอารยธรรม (Sahlin, 1998)

ส่วนคำว่า “ethnic group” หรือกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีความหมายที่เป็นกลางมากกว่ากล่าวคือ ไม่ได้บ่งบอกประเภทหรือระดับคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่เหนือกว่าหรือต่ำกว่า เพียงแต่บ่งบอกว่าเป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในระยะแรกการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์

^๗ มานุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน), [ออนไลน์].แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/databases/ethnicedb/more_information.php [๒ ส.ค.๒๕๕๘].ศูนย์มานุษยวิทยาสรินธร

เป็นการจำแนกโดยนักมานุษยวิทยาหรือนักภาษาศาสตร์ เช่น ในงาน “Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia” ของ LeBar, Hickey and Musgrave (1960) ที่จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเกณฑ์ความแตกต่างและความสัมพันธ์ทางภาษา อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา แนวคิดการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์โดยอาศัยเกณฑ์เชิงวัตถุวิสัยดังกล่าวได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์โดยนักมานุษยวิทยาที่ทำงานในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น Leach (1964) และ Moerman (1967)

Levine และ Campbell (1972) ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า นักมานุษยวิทยาสมัยนั้นมักสนใจแต่เรื่องวัฒนธรรม จึงเข้าใจกันอย่างหลวมๆ ว่ากลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ก็คือกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมหนึ่งร่วมกัน ซึ่งในความเป็นจริงมีอาจจำแนกได้อย่างชัดเจน (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๔๗) ข้อวิพากษ์ต่างๆ ดังกล่าวได้กระตุ้นความสนใจของนักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยาบางกลุ่มที่ถามคำถามเกี่ยวกับ “ความเป็นชาติพันธุ์” มากขึ้นในกาลเวลาต่อมา ซึ่งครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้ ๑) กระบวนการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์โดยคนในกลุ่ม ๒) การเรียนรู้และแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในบริบทต่างๆ ๓) ความรู้สึกและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ๔) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ๕) กระบวนการดำรงรักษาพรมแดนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ๖) กระบวนการเปลี่ยนแปลงในทางชาติพันธุ์

Fredrik Barth (1969) นักคิดคนสำคัญที่มีบทบาทในการกระตุ้นโมโนทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์คือ “ethnic identity” (อัตลักษณ์ชาติพันธุ์) และ “ethnic boundary” (พรมแดนชาติพันธุ์) ซึ่งถือเป็นแนวใหม่ มีลักษณะเป็นจิตวิสัยในแง่ที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นใคร เป็นสมาชิกของกลุ่มใด แตกต่างจากกลุ่มอื่น

อย่างไร และลักษณะทางวัฒนธรรมใดที่มีความหมายต่อการจำแนกทางชาติพันธุ์ ข้อเสนอของ Barth (1969) คือ ให้เปลี่ยนมุมมองจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์เป็นหน่วยที่ถือวัฒนธรรมร่วมกันมาเป็น “รูปแบบการจัดระเบียบสังคมแบบหนึ่ง” ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “สถานภาพ” ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่อยู่ร่วมกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน หรืออยู่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์กัน การกำหนดความหมาย กลุ่มชาติพันธุ์ตามความคิดนี้ ทำให้ลักษณะทางวัฒนธรรมมีความสำคัญในการจำแนกความเป็นชาติพันธุ์ของปัจเจกบุคคล และเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการจำแนกตนเองและคนอื่นว่าต่างกลุ่มกัน ในแง่นี้ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเปรียบเสมือนสถานภาพอื่นๆ ในสังคม เช่น เพศสภาพ ชนชั้น วัยวุฒิ หรือถิ่นฐานที่อยู่ ที่กลายเป็นเครื่องหมายบ่งบอกมาตรฐานการปฏิสัมพันธ์ที่จะทำให้รู้ว่าคู่ปฏิสัมพันธ์ควรจะทำปฏิสัมพันธ์อย่างไรต่อกันอย่างเหมาะสม ตามความคิดนี้ สิ่งที่จะมีความสำคัญในการศึกษาทางชาติพันธุ์ จึงน่าจะเป็นกระบวนการระบุอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ (ethnic category) และพรมแดนชาติพันธุ์ ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลจากต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อเสนอของ Barth ก็คือว่า พรมแดนชาติพันธุ์อาจดำรงอยู่ได้ แม้ว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์กันอยู่เสมอ และแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปในทางที่ใกล้เคียงกัน Barth ให้ความสนใจเรื่องการแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในการปฏิสัมพันธ์มากกว่าสนใจความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อย่างในกรณีของ Moerman

Abner Cohen (1974) ซึ่งได้พยายามปรับปรุงความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ให้รัดกุมขึ้น โดยกำหนดว่า กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มคนที่มีแบบแผนพฤติกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ร่วมระบบสังคมเดียวกัน

นัยยะของความหมายนี้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์จะต้องอยู่ร่วมระบบสังคมเดียวกัน และแนวคิดในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ของ Cohen ก็ยังมีลักษณะที่ให้ความสำคัญกับเกณฑ์ที่เป็นวัตถุวิสัยอยู่ดี (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๒๕) แม้ Cohen จะให้ความสนใจกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เหมือนกับ Barth แต่ Cohen ให้ความสำคัญปัจเจกบุคคลน้อยกว่า และเน้นการวิเคราะห์ความเป็นกลุ่มหรือการจัดระเบียบสังคมภายในกลุ่ม (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๔๗)

ดังนั้น การให้ความหมายกับ “กลุ่มชาติพันธุ์” จึงมีความหลากหลาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพิจารณาปรากฏการณ์ที่ต่างกัน และจากต่างมุมมองกัน ทำให้มีอานิยามคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ได้อย่างชัดเจนแน่นอน

ดุจฤดี คงสุวรรณ และวรรณะ รัตนพงษ์ ได้กล่าวว่า การแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสรุปได้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

๑) เกิดจากการแบ่งแยกโดยวัฒนธรรมชนชั้น

ในสังคมบางสังคมมีการแบ่งชนชั้นและคนที่อยู่ในชนชั้นต่ำที่สุด จะถือเป็นกลุ่มชนที่อยู่นอกระบบสังคมนั้น เช่น วรรณะจัณฑาลในอินเดีย เอทาหรือบูราคูในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น คนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ถูกสังคมระบุว่าเป็นคนชนชั้นต่ำ ถือว่าเป็นผู้ที่น่ารังเกียจและไม่ควรอยู่ร่วมสังคมกับสมาชิกส่วนใหญ่ จนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมนั้น เป็นผู้ที่ปราศจากศักดิ์ศรี ไม่มีอำนาจ และไม่มีสิทธิทางสังคมเท่าเทียมคนอื่น ปัจจุบันทั้งประเทศอินเดียและประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายยกเลิกวรรณะจัณฑาลและบูราคูแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกีดกันอยู่ ความแตกต่างภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันนี้ ถือเป็นรูปแบบความแตกต่างทางชาติพันธุ์รูปแบบหนึ่ง นั่นเอง

๒) เกิดจากการแบ่งแยกจากลักษณะทางภูมิศาสตร์

กลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างจากคนส่วนใหญ่ และตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ห่างไกล เช่น ชาวเขา มักจะถูกตัดขาดจากสังคมพื้นราบโดยไม่ได้รับข่าวสารอย่างสม่ำเสมอจากคนพื้นราบในส่วนกลาง การขาดการติดต่อสื่อสารที่ตื้นนั้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและอาจทำให้มีปฏิกิริยาต่อต้านอำนาจรัฐได้ ในกรณีของประเทศไทย รัฐบาลได้พยายามติดต่อสื่อสารกับชาวเขาอยู่เสมอ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับรัฐบาลไทยจึงมักไม่เกิดปัญหาเท่าใดนัก

๓) เกิดจากการผนวกดินแดน

การขยายอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยการผนวกดินแดนเพิ่ม อาจเกิดจากการตกลงกันตามสนธิสัญญา หรือเกิดจากการขยายดินแดนหลังจากชนะสงคราม ตัวอย่างของการตกลงตามสนธิสัญญาคือ กรณีสหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่งปัจจุบันคือรัฐในภาคตะวันออกเฉียงใต้บางรัฐ ตามสนธิสัญญา เรียกว่า “Louisiana Purchase” ในปี ค.ศ. ๑๘๐๓ หรือการที่สหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่งปัจจุบันคือรัฐอลาสกา ในปี ค.ศ. ๑๘๖๗ ส่วนตัวอย่างของการสู้รบระหว่างเพื่อนบ้านและฝ่ายที่ชนะสามารถผนวกดินแดนข้างเคียงเพิ่มขึ้นคือ กรณีการขยายอาณาจักรต่างๆ ในบริเวณแหลมทองของทวีปเอเชีย ได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย ทวารวดี ศรีวิชัย ล้านนา ล้านช้าง อโยธยา ฯลฯ ซึ่งสามารถขยายดินแดนให้กว้างใหญ่ขึ้นได้ โดยการยกทัพสู้รบกัน และฝ่ายที่ชนะเป็นฝ่ายที่สามารถขยายอาณาจักรได้

๔) เกิดจากการย้ายถิ่น

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์อาจมีสาเหตุมาจากการที่คนจำนวนหนึ่งอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในสังคมอื่น โดยที่คนกลุ่มนี้มีลักษณะทาง

วัฒนธรรมแตกต่างจากคนในสังคมที่ตนย้ายเข้าไปอยู่ รูปแบบของการย้ายถิ่นมีได้หลายรูปแบบ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์จีนและแขก (อินเดีย) ในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ยุโรปในประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น

๕) เกิดจากการตกเป็นประเทศอาณานิคม

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในประเทศอาณานิคม มีลักษณะแตกต่างจากกรณีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ กรณี ทั้งนี้ เพราะอาณานิคมเกิดจากการที่มหาอำนาจเข้ามามีอำนาจในการเมืองการปกครองของประเทศอื่น ผู้อพยพเข้ามาเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า และสามารถออกกฎหมายบังคับต่าง ๆ นานา ทำให้เจ้าของประเทศ ซึ่งมีจำนวนประชากรมากกว่า มีลักษณะของผู้อยู่ใต้ปกครอง และต้องยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของประเทศมหาอำนาจ ประเทศมหาอำนาจมักจะจับจองที่ดินขนาดใหญ่ และว่าจ้างคนพื้นเมืองไปเป็นกรรมกรในไร่นา มีผลทำให้คนพื้นเมืองมีลักษณะเป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง หรือลูกจ้างในอาณัติของมหาอำนาจ ทั้งๆ ที่มหาอำนาจเป็นผู้บุกรุกเข้ามาในดินแดนของตน โดยทั่วไปจำนวนของผู้ที่อพยพมาจากประเทศมหาอำนาจมีไม่มากนัก แต่คนกลุ่มนี้ก็สามารถจับจองที่ดิน และทำธุรกิจจนถึงขนาดเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมได้ อย่างกรณีประเทศซิมบับเว ปรากฏว่า ในปี ค.ศ. ๑๙๓๑ คนผิวขาวเป็นเจ้าของที่ดินเกือบร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ประชากรผิวขาวมีประมาณร้อยละ ๕ เท่านั้น^๘

^๘ ดุจฤดี คงสุวรรณ, วรณะ รัตนพงษ์, สังคมและวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.baanjommyut.com/library_2/extension-4/society_and_culture/04.html [๑ ส.ค. ๒๕๕๘].

แนวคิดการมีส่วนร่วม

Erwin (อ้างอิงใน ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕: ๖) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการ ปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง^๙

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี ๕ ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์^{๑๐} ได้สรุปไว้ดังนี้

๑) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, ๒๕๒๗: ๗-๘) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมโดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่า ลำดับชั้นความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

- ๑) ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

^๙ ยุพาพร รูปงาม, “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕)

^{๑๐} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๗).

และความต้องการทางเพศ ๒) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม ๓) ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะทำให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ๔) ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล ๕) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

๒) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศณคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่า

ขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕: ๘)

๓) ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น

๔) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัตคือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินเฮส (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

๕) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่น่า เพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ ไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่ใช่ไป

ตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร
เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวัง
ผลประโยชน์

ความหมายและขอบเขตของการอยู่ร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หมายถึง การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน
เป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎ
ระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูล
กัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
การเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และ
การปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ
จะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๗. แนวคิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันใน สังคมสันติสุข

พระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธ
ศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตา
กรุณาต่อกัน ได้แก่

๑. หลักสังคหวัตถุ ๔

การเสริมสร้างสังคม คือ การจัดระเบียบสังคมให้สันติสุขเพื่อการ
อยู่ร่วมกันได้ หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการเสริม
สร้างสังคมสันติสุข เนื่องจากหลักธรรมมะนี้เป็นหลักแนวคิดที่เป็นกำลัง
แห่งการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์^{๑๑} ซึ่งมีนัยยะแห่งหลักการของการ
ครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคหวัตถุจัดได้
ว่าเป็นหลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคน

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน^{๑๒} ทั้งนี้ ธรรมดาแล้วทุกชีวิตต่างดำรงอยู่ได้ด้วยการให้ หากมนุษย์ทุกคนในโลกรู้จักให้ทาน เสียสละ แบ่งปันให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่พยายาปกป้องร้ายกัน โลกนี้ย่อมจะเกิดความสุขอย่างแน่นอน

สังคหัตถุ แปลว่า หลักการสังเคราะห์ หรือหลักสังคสมสังเคราะห์^{๑๓} หมายความว่า เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสังเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งทำให้สังคมราบรื่น มีความสงบ ธรรมที่เป็นหลักการสังเคราะห์นี้มีอยู่ ๔ อย่าง ดังนี้

๑) ทาน คือ การให้ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เกลี้ยเจือจานแจกจ่ายช่วยเหลือด้วยสิ่งของทรัพย์สินเงินทอง เสียสละ แบ่งปัน ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน วิชาความรู้ ช่วยด้วยทุน สิ่งของ หรือความรู้ คนเราถ้ารักที่จะอยู่ด้วยกัน ต้องปันกันกินปันกันใช้ หากมาได้แล้วควรรวมกันไว้เป็นกองกลาง แล้วจึงแบ่งกันใช้ หากไม่เอามารวมกัน อาจเกิดการระแวงกันได้

๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ^{๑๔} พูดอย่างรักกัน ใช้คำสุภาพ ให้เกียรติกัน พูดด้วยความหวังดี มีน้ำใจ แจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ และรู้จักพูดให้เป็นผลดี คอยช่วยชี้ทาง แนะนำหลักความจริง ความถูกต้องดีงาม แก่ผู้ที่ต้องการ หรืออีกนัยยะหนึ่ง ปิยวาจา คือ การเจรจาจาอ่อนหวาน ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อาจเป็นคำพูดดี คำตักเตือน การพูดคำสัตย์ คำจริง พูดเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดแต่ความจริง อ่อนโยน ทำให้

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๑๓} ทองหล่อ วงษธรรมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘๙.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑) หน้า ๔๑๒.

ผู้ฟังเกิดความเบิกบานสำราญใจ สรุปลักษณะคือ พุดด้วยความเมตตา ทักทาย
ปราศรัย แสดงน้ำใจไมตรี พาทีสุภาพ พุดด้วยกรุณา เห็นใจ ปลอบใจ
แนะนำให้คำปรึกษา บอกทางแก้ปัญหา พุดด้วยมุทิตา พุดให้กำลังใจ
แสดงความส่งเสริมสนับสนุน

๓) **อัตถจริยา** คือ ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกาย และ
ชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข
ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม^{๑๕} ช่วยเหลือผู้อื่น
ชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ตลอดจนแก้ไข
ปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่ง ก็คือ การฝึกฝน
ตนให้เป็นคนที่มีเป็นประโยชน์ คือ มีความรู้ความสามารถ แล้วนำความ
รู้ความสามารถนั้นมาช่วยเหลือกันประพัตติตนเป็นประโยชน์ต่อกันในทุก
ด้านเมื่อรู้ว่าอะไรดี หรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง พยายาม
ศึกษาหาความรู้ทางธรรม เอาใจมาเกาะกับธรรมให้มาก กล่าวโดยสรุป
ดังนี้

๑. ช่วยด้วยเมตตาแสดงน้ำใจไมตรี แบ่งเบาภาระ ร่วมมือ
ร่วมใจ แสดงน้ำใจไมตรี

๒. ช่วยด้วยกรุณา นำพาผู้อ่อนแอ หรือตกอยู่ในอันตรายให้
หลุดรอดพ้นภัย

๓. ช่วยด้วยมุทิตา ให้กำลังใจสนับสนุนร่วมมือแก่ผู้ทำความดี
และเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

๔. การทำตนให้มีราคา มีความดี ที่พอจะเป็นประโยชน์แก่คน
อื่นได้ด้วย คือเป็นคนที่มีกำลังในตัว คือ กำลังกาย กำลังความคิด กำลัง
ปัญญาเป็นต้น

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร:
บริษัทพิมพ์สวัย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๕. การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน เรื่องนี้เป็นเรื่องง่ายกำลังออกไปช่วยคนอื่น คนใจกว้างจึงจะทำได้ คนใจแคบก็เห็นแก่ตัวยอมทำไม่ได้ การบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ช่วยเหลือบอกกล่าว สอนวิชาความรู้ ช่วยหางาน ช่วยแนะนำทางอาชีพให้เป็นต้น

สรุป อัตถจริยา คือทำประโยชน์แก่เขา สละเรี่ยวแรงกำลังกาย กำลังความสามารถ ช่วยเหลือผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์ แก่ท้องถิ่นตนเองและประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ของตน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดีมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นไปเรื่อยๆ จากการเสียสละกำลังกาย กำลังความคิด กำลังความสามารถอย่างเต็มที่ขององค์การอันน่าซึ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชนในท้องถิ่น

๔) สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ เอาตัวเสมอสมานร่วมหมู่ ร่วมมือ ร่วมจุดหมาย ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมสุขร่วมทุกข์ ปฏิบัติต่อกันโดยเสมอภาค เสมอต้นเสมอปลาย ด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้เหมาะกับสถานการณ์ (ช่วยด้วยการร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา) ไม่เอาเปรียบ ไม่ถือสูงต่ำ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกัน ไม่ถือตัว การวางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ควรจะเป็น^{๑๖}

๒. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหมในทางปฏิบัติ หมายถึง คุณธรรมของผู้ใหญ่ ซึ่งต้องมีประจำในอยู่ตลอดเวลา มี ๔ ประการ ดังนี้

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **คู่มือมนุษย์และธรรมนุญชีวิต**, หน้า ๒๑.

- (๑) เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
- (๒) กรุณา คือ ความสงสาร มีความปรารถนาช่วยผู้อื่นหรือสัตว์ที่ประสบความทุกข์ ให้พ้นทุกข์
- (๓) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
- (๔) อุเบกขา คือ ความวางเฉย หรือความรู้สึกเป็นกลางๆ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสุข หรือความทุกข์

๓. สาราณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หรือหลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

(๑) เมตตากายกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียน ทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของมวลมนุษย์ เป็นต้น

(๒) เมตตาวจีกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วย เมตตา คือใช้หลักการพูด โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียต่อกัน เป็นต้น

(๓) เมตตามโนกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วย เมตตา คือการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน เป็นต้น

(๔) แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่องมือการเกษตรตลอดจนวิทยาการความรู้ต่างๆ ให้แก่เพื่อนมนุษย์รวมถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ไม่ทำลายระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบมวลมนุษย์ เป็นต้น

(๕) รักษาความประพฤติ (ศีล) เสมอกัน ได้แก่ การดำเนินนโยบายต่างๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติสากลหรือหลักการขององค์การสหประชาชาติหรือองค์การระหว่างประเทศไม่ฝ่าฝืนมติหรือหลักการนั้นอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้นื้อเชื่อใจกัน

(๖) มีความเห็นร่วมกัน ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันจะต้องยอมรับในกฎกติกาทางสังคมที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมโลกไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺยุณฺยากร) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่” จากการศึกษารูปแบบในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ พบว่า ความขัดแย้งในลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาตนเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนในลุ่มน้ำ จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน และการยึดมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ไปสู่การสลายและทำลายความเป็นอัตลักษณ์ ส่วนการบูรณาการรูปแบบการจัดการความขัดแย้งมิติต่างๆ และจากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มประชาชนในลุ่มน้ำเห็นว่า “ธัมมิกมฺขณิวิธี” ข้อปฏิบัติหรือชุดวิธีที่เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้ง และวิธีการเสริมและป้องกันความขัดแย้งเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าจะก่อให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำ^{๑๗}

^{๑๗} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺยุณฺยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ชลากร เทียนส่องใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเจรจาไกล่เกลี่ย คนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะโดดเด่นของการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยของพระพุทธรเจ้าคือการตระหนักรู้ถึงหายนะที่จะเกิดขึ้นจากข้อพิพาทของคู่กรณี โดยเฉพาะกรณีความขัดแย้งกันเองของพระภิกษุชาวโกสัมพี ซึ่งจะทำให้บ้านปลายและทำให้สังคมแตกแยกกัน เรียกว่า สังฆเภท และพระองค์เข้ามาไกล่เกลี่ยโดยไม่ต้องให้เขานิมนต์ พระองค์ถือเป็นความรับผิดชอบโดยตรงในฐานะผู้นำองค์กรสงฆ์และอีกประการหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งคือ การมีต้นทุนทางสังคมสูง ทำให้เกิดความไว้วางใจของคู่พิพาทนั่นเอง ^{๑๘}

มูทิตา แซ่ซัง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการ และการส่งเสริมความสามัคคีเพื่อความปรองดอง” กรณีศึกษา: สาขาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า “ความสามัคคี” ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งที่คนในสังคมพึงมี สำหรับการทำงานร่วมกันอย่างมีพลังและประสิทธิภาพ และทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงมีพระราชดำรัส ถึงความสำคัญของความสามัคคีเอาไว้ในคุณธรรม ๔ ประการว่า “การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันประสานงานประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่นและแก่ประเทศชาติ” และในทางพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงผลความสามัคคีนี้อย่างเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ ดังหลักสามัคคีธรรม ๔ ที่ว่าด้วย การรู้จักประนีประนอมยอมกัน ไม่ทะเลาะวิวาทแก่งแย่งกัน รู้จักตกลงกันด้วยไมตรีจิต มีความร่วมมือกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแห่งหมู่คณะ และหลักสาราณียธรรม ๖ ที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมด้วยความรักความเข้าใจ และสามัคคีกัน อย่างปรองดอง

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *คู่มือมนุษย์และธรรมานุชีวิต*, หน้า ๒๑.

ดังนั้น ความสามัคคีจึงเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมพึงมี เพื่อให้สังคมมีความเป็นปึกติสุข ไม่เกิดความแตกแยก ขัดแย้งที่รุนแรงตามมาจนกลายเป็นปัญหาสังคม^{๑๙}

อรปรียา วสุมหันต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล” พบว่า ความขัดแย้งมี ๒ ประเภท คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจกับความขัดแย้งภายนอก โดยเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างเหตุปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่อกุศลมูลปปัญจธรรม กับ เหตุปัจจัยภายนอก การจัดการความขัดแย้งด้วยหลักพระพุทธศาสนานั้นสามารถกระทำได้ทั้งเชิงรับ เชิงรุก หรือทั้งสองอย่างประกอบกัน โดยนำหลักพุทธธรรมสำคัญมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญ เช่น หลักขันติธรรม หลักอนัตตา หลักอปริหานิยธรรม หลักสามัคคีธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการจัดการความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย การประนีประนอมยอมความ การโน้มน้าว การหลีกเลี่ยง หรือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นต้น^{๒๐}

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า แนวความคิดและคุณลักษณะในเรื่องความสามัคคีตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และความหมายโดยอรรถในพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึงลักษณะของความสามัคคีใน ๓ ลักษณะ คือ

^{๑๙} มุขิตา แซ่ซังและคณะ, รูปแบบการจัดการและการส่งเสริมความสามัคคีเพื่อความปรองดอง : สาขาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, **รายงานวิจัย**, โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการปกครองท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนของโครงการสะพาน และองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา (คณะรัฐศาสตร์): มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔.

^{๒๐} อรปรียา วสุมหันต์, **พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.)

สังฆราชา (ความร้าวฉานของหมู่คณะ) สังฆเภท และ สังฆสามัคคี ในพระสูตรตันตปิฎกได้ให้ความหมายสามัคคีว่า หมายถึงการตั้งกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในมิตรสหายและ คนทั้งหลายในสังคม โดยไม่ถือว่าตนเป็นใหญ่กว่าคนอื่น ให้เกียรติ ให้ความสำคัญต่อผู้อื่นด้วยจึงจะถือว่าได้เป็นการบำเพ็ญสามัคคีธรรม ในพระอภิธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงความสามัคคีในลักษณะที่เกี่ยวข้อง กับการเกิดขึ้นของอันตรายที่เกิดจากไฟทั้ง ๓ อย่างคือ ราคะ โทสะ โมหะ ซึ่งสามสิ่งนี้เป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกของความสามัคคีในหมู่ ชนคณะ ส่วนความหมายโดยอรรถ สรุปได้ว่า ความสามัคคีเป็นการ แสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีต้องอาศัยความอดทน เสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และตระหนักในปัญหาาร่วมกัน โดย จะต้องมีการทำงานร่วมกันบ่อยๆ ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียวกันและก็สามารถปฏิบัติงานทุกอย่างได้สำเร็จ^{๒๑}

พระไพฑูรย์ ญาณวิบุโล (พิศาลวิโรภาส) จากการศึกษา แนวทางในการประยุกต์ใช้วิธีการฟังอย่างลึกซึ้งในสังคมปัจจุบัน พบว่า รูปแบบของการสานเสวนาหรือที่เรียกว่าการทำ dialogue คือ กระบวนการมีส่วนร่วมที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นกระบวนการที่ เปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มต่างๆ ที่มีความคิด ความเชื่อ จุดยืนต่างกัน มีโอกาสพบปะพูดคุยแสดงความรู้สึก ฟังเงื่อนไขปัจจัยของกันและกัน อย่างลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจกันอย่างเห็นอกเห็นใจมากขึ้น การฟังเพื่อ เห็นอกเห็นใจและเข้าใจกันนั้น ต้องมองข้าม “กรอบอ้างอิง” ของตน เพื่อ เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาและเข้าใจสถานการณ์ กระทั่ง อาจเปลี่ยนแปลงความเข้าใจผิด ความขัดแย้งไปเป็นความเข้าใจและ

^{๒๑} พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล), ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.)

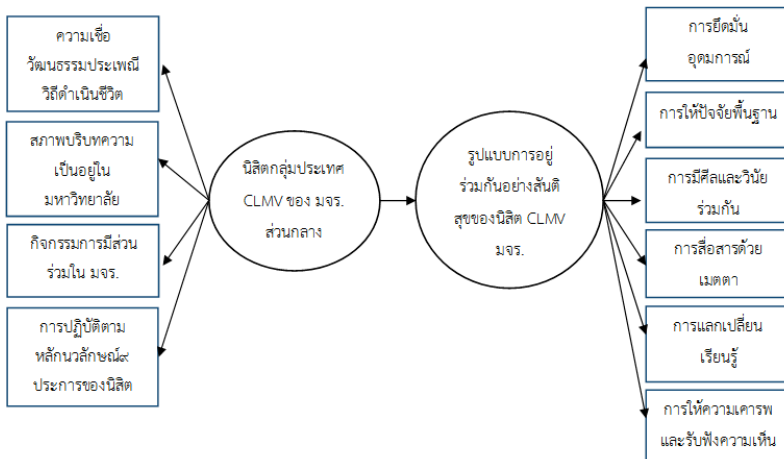

เห็นใจกันมากขึ้น ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการสานเสวนา
ที่จะเป็นทางเลือกหนึ่งของการเสริมสร้างความเข้าใจป้องกันและ
ลดปัญหาความขัดแย้ง โดยความเชื่อพื้นฐานว่ากระบวนการสานเสวนา
สามารถนำมาปฏิบัติใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และเป็นทางเลือก
ที่สำคัญในรูปแบบของ “สันติวิธี” ในการลดปัญหาความขัดแย้ง เพื่อ
เสริมสร้างความชอบธรรม การมีส่วนร่วม กระทั่งสามารถพัฒนาสู่สังคม
ที่เข้าใจกัน สงบสุข และยั่งยืน^{๒๒}

^{๒๒} พระไพฑูริย์ ญาณวิบุโล (พิศาลวชิโรภาส), ศิกษาวิเคราะห์การฟังอย่างลึกซึ้งในพระพุทธ
ศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมและแนวทางการอยู่ร่วมกันของนิสิตในกลุ่มประเทศ CLMV ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม (field study) และได้ออกแบบการวิจัย ดังนี้

๑. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นิสิตบรรพชิตของ มจร ส่วนกลาง จำนวน ๕ ท่าน แบ่งเป็น ไทย กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม จำนวนประเทศละ ๑ ท่าน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นบรรพชิต นิสิต มจร ส่วนกลาง และศึกษาอยู่ใน มจร ไม่ต่ำกว่า ๒ ปี เป็นสมาชิก ตามประเทศที่กำหนด

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดย ผู้เชี่ยวชาญประจำหลักสูตรสันติศึกษา

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือที่สร้าง ไปเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในภาคสนามมาดำเนินการโดยการ จำแนกประเด็นสัมภาษณ์ตามหัวข้อ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูล และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) ทำให้เห็นคุณค่าความสำคัญของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- ๒) ทำให้ได้แนวทางรูปแบบของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในกลุ่มประเทศ CLMV นิสิต มจร ส่วนกลาง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปประเด็นในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

๑. ความรู้สึกต่อการได้มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Y01 ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ได้ทำพบปะนิสิตต่างชาติมาก ได้ทำกิจกรรมและรับประทานอาหารร่วมกัน และที่สำคัญที่สุดกิจกรรมครั้งนี้ทำให้ดิฉันเข้าใจได้ถึงคำว่า “มิตรภาพไร้พรมแดน”

Y02 Y03 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ในไทยอยากรู้พื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของไทย

Y04 มิตรภาพและความสงบสุข

๒. แนวทางการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน

Y01 วัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน ไม่มีการปรับอะไรมาก ที่หนักใจคือ ต้องปรับตัวเองในเรื่องการเรียนภาษาอังกฤษ

Y02 Y03 วัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน มีเรื่องกิจกรรมหรือกิจวัตรบ้างที่ต้องปรับเพื่อความประสมกลมกลืนและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

Y04 วัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน คนไทยกับคนเวียดนามรู้สึกดีต่อกัน ส่วนที่เป็นปัญหาคือ นิสิตชาติอื่นๆ ในอาเซียนที่ต้องระวังความรู้สึกในส่วนที่ต้องเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นๆ นั้น ต้องการเพื่อ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติ วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อต้องประสมกลมกลืน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๓. ข้อพึงระวังในความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกับนิสิตต่างชาติด้วยกัน

Y01 ความเป็นชาตินิยมทำให้ยังรวมกลุ่มเฉพาะนิสิตในประเทศ ต้องอาศัยเวลา

Y02 นำเอาประวัติศาสตร์ในอดีต มาทับถมกัน ห้ามทำเด็ดขาด เราต้องเป็นผู้ฟังอย่างเดียว

Y03 ไม่ควรโต้ตอบกัน ต้องระวังแม้กระทั่งเรื่องแจกใบปลิว พึงหลีกเลี่ยงการพูดจาใส่ร้ายหรือล้อเลียนภาษาคำพูด หรือเล่าเรื่องเชิงตลกขบขันที่ส่อไปในทางที่ให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกัน

Y04 ระวังเรื่องของประวัติศาสตร์ความขัดแย้งในอดีตระหว่างประเทศ

๔. หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

Y01 ๑) หากิจกรรมทำร่วมกัน ๒) เปิดใจกว้างต่อต่างชาตินมากขึ้น ๓) เรียนรู้วิถีชีวิตของกันและกันให้มาก ๔) ไม่นำศาสนา ประวัติศาสตร์ มาเปรียบเทียบกัน ๕) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ๖) การช่วยเหลือ แบ่งปัน ๗) การให้อภัยซึ่งกันและกัน ๘) ต้องระวังคำพูด พูดแต่สิ่งที่ดี เกี่ยวกับประเทศของเขา

Y02 ๑) เห็นผู้อื่นเปรียบเสมือนญาติ ๒) มีกิจกรรมร่วมกัน ๓) อยู่อย่างสามัคคีและพี่น้องกัน ๔) อยู่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ๕) เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อทำความเข้าใจ ๖) มีความจริงใจ ต่อกัน ๗) การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ๘) เคารพในความแตกต่าง แบ่งปัน ทรัพยากรร่วมกัน ๙) มีกิจกรรมจิตอาสาประสานงานกัน ๑๐) มีจุดร่วม ในการแก้ปัญหาารวมกัน และ ๑๑) ร่วมกันปฏิบัติตามศาสนาของตนเอง

Y03 ๑) เห็นผู้อื่นเปรียบเสมือนญาติ มีกิจกรรมร่วมกัน อยู่อย่าง
สามัคคีและพี่น้องกัน อยู่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เรียนรู้วัฒนธรรมของ
กันและกัน เพื่อทำความเข้าใจ มีความจริงใจต่อกัน การเรียนรู้ซึ่งและกัน
เคารพในความแตกต่าง แบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน มีกิจกรรมจิตอาสา
ประสานงานกัน มีจุดร่วมในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ร่วมกันปฏิบัติตาม
ศาสนาของตนเอง ๒) อยากให้มหาวิทยาลัยจัดวิชาที่สอนให้นิสิต
ได้ทราบข้อปฏิบัติตามกฎหมายและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของ
แต่ละประเทศ เช่น ควรแต่งกายให้เหมาะกับกาลเทศะ ควรแสดง
ความเคารพและบุคคลสำคัญของแต่ละประเทศที่เคารพยกย่อง
อย่างเหมาะสม

Y04 ๑) เข้าใจ-เปิดใจ ทำความเข้าใจ เรียนรู้ แบ่งปัน ช่วยเหลือ
ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ปิดกั้นความเชื่อและความเชื่อแตกต่าง
ให้การศึกษา ความเชื่อและให้ความรู้ที่ถูกต้องในแต่ละศาสนาโดย
เชื่อมโยงผสมผสานวัฒนธรรม ๒) จะต้องมีส่วนกลางการสื่อสารระหว่าง
นิสิตด้วยกัน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ทุกคนสามารถสื่อสารและปรับตัวเข้ากัน
ได้การจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสัมมนา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ พุดคุยกัน ๓) อย่าแยกตัวหรืออย่าสร้างกำแพง ควรสร้างสะพาน
เข้าหากัน ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันระวังเรื่องของประวัติศาสตร์
ความขัดแย้งในอดีตระหว่างประเทศ

๕. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

Y01 หลักเมตตา กรุณา ปิยวาจา รักษากายใจไม่ให้โกรธ การไม่คิด
ทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
มีจิตเมตตาต่อกัน เป็นต้น

Y02 เสียสละช่วยทำประโยชน์ ทำกิจกรรม อยู่ในศีล ไม่ทำตน
เย่อหยิ่ง วางตน สม่่าเสมอ เอาตัวเสมอกัน ไม่ให้แตกสามัคคี

Y03 รักษาความประพติ (ศีล) เสมอกัน ด้วยการทำกิจกรรม
ไม่ขาดร่วมนกัน ทำตามกฎของมหาวิทยาลัย

Y04 มีความเห็นร่วมนกัน ไม่วิวาท ยอมรับในกฎกติกาทางสังคม
ที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมโลก
ไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการอยู่ร่วมนกันอย่างสันติสุขของนิสิต CLMV มจร
(ส่วนกลาง)

๑. สานรวมอุดมการณ์ร่วมนกัน ด้วยการสืบสานพระพุทธศาสนา
และสร้างสังคมสันติสุข

๒. สร้างวัฒนธรรมแห่งการให้ ด้วยการแบ่งปันปัจจัย ๔ เอื้อเพื่อ
การเรียนรู้ และให้โอกาสการมีส่วนร่วมพัฒนา

๓. กระตุ้นจิตสำนึกประพติตนในศีลและวินัย ด้วยการยึดหลัก
ปฏิบัติแนวทางเดียวกัน และการเคารพในกฎระเบียบ

๔. การสื่อสารด้วยเมตตาและเข้าใจ ด้วยการรับฟังอย่างตั้งใจ
รับรู้ความรู้สึกด้วยหัวใจแห่งกรุณา และเอื้อนเอ่ยวาจาแห่งมิตรภาพ

๕. เปิดเวทีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการเปิดพื้นที่สานเสวนา
แลกเปลี่ยน และจัดกิจกรรมการรวมพลังสามัคคี

๖. ฝึกการให้ความเคารพ จัดความมคติ สร้างสะพานสันติภาพ
ในกลุ่มชน ด้วยการเคารพความเชื่อส่วนบุคคล ไม่วิพากษ์ด้วยมคติ และ
มองเห็นหัวใจของมนุษย์ด้วยความกรุณาสากล

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ควรขยายจำนวนกลุ่มเป้าหมาย
๒. ควรสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคฤหัสถ์ และอาจารย์มหาวิทยาลัย
๓. ควรนำรูปแบบที่ได้ เปิดรับฟังเวทีสาธารณะกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจำเป็นต้องมีหลักการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียว หลักการข้อสรุปจากการวิจัยดังกล่าวเป็นหลักปฏิบัติทุกประเทศสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักการที่เราคุ้นเคยและเข้าใจกันเป็นอย่างดี เพียงแต่ไม่ได้นำมาปฏิบัติอย่างเป็นทางการ แต่ในกรณีศึกษาวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าหลักการแนวคิดหรือหลักธรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติได้จริง

รายการอ้างอิง

- ชลากร เทียนส่องใจ. (๒๕๕๓). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (๒๕๓๘). *ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- มูทิตา แซ่ซ่ง และคณะ. (๒๕๕๔). รูปแบบการจัดการและการส่งเสริมความสามัคคีเพื่อความปรองดอง : สาขาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. *รายงานวิจัย*. โครงการเสริมสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการปกครองท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนของโครงการสะพานและองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา (คณะรัฐศาสตร์): มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (๒๕๕๓). ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธานุญาตเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๔๙). *พุทธวิถีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๑). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๐). *ธรรมานุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). *ขันติธรรมทางศาสนา*. การประชุม
ผู้นำศาสนาเพื่อสันติภาพ ในประชาคมอาเซียนครั้งที่ ๑.

พระไพฑูรย์ ญาณวิบุโล (พิศาลวชิโรภาส). (๒๕๕๔). ศึกษาวิเคราะห์
การฟังอย่างลึกซึ้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (๒๕๕๘). “รูปแบบการจัดการ
ความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่น้ำ
ตาช้างจ.เชียงใหม่ ”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิษณุ สุวรรณชนู. (๒๕๔๐). *สามทศวรรษอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎก
ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุพาพร รูปงาม. (๒๕๔๕). “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนัก
งบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ”. *วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิต
พัฒน บริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

อकिन รพีพัฒน์. (๒๕๒๓). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบท
ในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภารการพิมพ์.

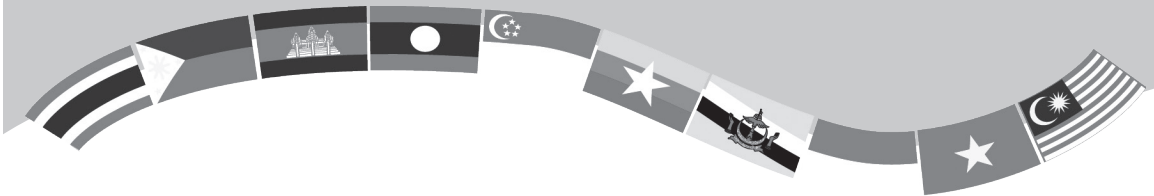
อรปรียา วสุมนันต์. (๒๕๕๔). *พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของ
พระไพศาล วิสาโล*. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชื่อวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทาน
ร่วมมิตรภาพ ไทย - กัมพูชา

An Analytical Study the Way of Sharing Merit
to Sangha for Thai - Cambodia Relationship

ชื่อผู้วิจัย

พระอธิการเวียง กิตติวณโณ, ดร.

พระมหาอุทธรพิชาญ โยธสาสน์

หน่วยงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์

ปีการศึกษา

๒๕๕๘

ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทาน ร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา” ของ พระอธิการเวียงกิตติวัฒน์, ดร., พระมหาอุทธรพิชาญ โยธาสโน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นผลงานวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ เป็นงานวิจัยที่พัฒนาสอดคล้องกับเสาหลักที่ ๓ ของอาเซียน คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและการเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน และเป็นการปฏิบัติงานวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ในการนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยจากวิทยาเขตสุรินทร์ที่ได้นำเสนอบทความวิจัยเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ASEAN STUDIES CENTER, MCU

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพ ไทย - กัมพูชา และเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในมิติทางวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยภาคสนาม มีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์ ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เจ้าคณะอำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี และฆราวาส ประกอบด้วย นายอำเภอ และกำนันตำบลกาบเชิง นายอำเภอ และกำนันตำบลสำโรง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา จะดำเนินการผ่านกิจกรรมทางศาสนา โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้บุคคลอยู่ร่วมกัน คือ หลักทศ ๖ และสังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ และ ๒) การส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศ โดยที่พระสงฆ์ได้ใช้ประเพณีและวัฒนธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นตัวกลางในสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ฝ่ายฆราวาสคือนายอำเภอของทั้งสองประเทศได้มีการเอื้ออำนวยประโยชน์ระหว่างกัน มีการติดต่อกันโดยการลดขั้นตอนทางระเบียบราชการของทั้งสองประเทศ และฝ่ายพุทธศาสนิกชน ได้มีการมงคลจองใจ ระหว่างกัน มีการจองใจ ยั่วเกลอ (ผูกเสี่ยวกัน) รวมทั้งมีการไปมาหาสู่กันระหว่างสองประเทศ

คำสำคัญ : ทำบุญถวายสังฆทาน, ร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา

Abstract

The purposes of this research were to study the model of sharing merit to Sangha for Thai - Cambodia relationship and to propose the way of encouragement for creating relationship between Buddhists of both countries to make the relation in Buddhist culture. Qualitative research with field study was designed. Two sampling groups were used for data collection. The first group was the monk dean from both Kap Choeng district, Surin and Samrong district, Udonmeechai. The second group was the layman which consisted of district chief and subdistrict headman from Kap Choeng and Samrong. In-depth interview form was used as the research tool and data was analyzed by using analytic induction. The results showed that the model of sharing merit to Sangha for Thai - Cambodia relationship usually conducted through religious activities combining Buddhist principles for enhancing people coexistence. Six directions and four principles of service were used for the connection between two countries. The way of encouragement for creating relationship between Buddhists of both countries can make it success by three groups of people. Monk used Buddhist principles, tradition and culture to be a mediator of creating relationship. The district chief from both countries provides the favorableness between each other in order to reduce the process of regulation. For Buddhist of both countries, they have made friendship ceremony called “Jongdai Yuakloer” including always keep in touch between two countries.

Keywords : Sharing Merit to Sangha, Thai - Cambodia Relationship

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อปลายปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ และต้นปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ ราชอาณาจักรไทย ได้เกิดปัญหาวิกฤติการเมืองภายในประเทศ ทำให้เกิดกลุ่มการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ยุยง ใช้กลอุบายทางการเมืองภายในประเทศ และมีกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งเดินทางไปกดดันเรื่องพื้นที่พิพาทในบริเวณเขาพระวิหาร ทำให้ฝ่ายความมั่นคงของประเทศไทย เกิดความกระทบกระทั่งกับราชอาณาจักรกัมพูชา และทำให้เกิดการสู้รบกันบริเวณชายแดนไทยกัมพูชา โดยเฉพาะในบริเวณชายแดนไทยด้านจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ราษฎรของประเทศต้องอพยพหนีภัยการสู้รบทั้งบ้านเรือนบริเวณที่กระสุนปืนใหญ่เข้ามาตกบริเวณหมู่บ้าน ทำให้บ้านเรือนของชาวบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับความเสียหาย การสู้รบใช้ระยะเวลาประมาณ สองสัปดาห์ เหตุการณ์จึงได้บรรเทาเบาบาง จากการเจรจาของความมั่นคงของทั้งประเทศ ความมั่นคงได้ประสานงานผ่านผู้นำชุมชนให้ราษฎรกลับเข้าบ้านเรือนตามเดิม ปรากฏความสัมพันธ์ของราษฎรของทั้งประเทศกลับไม่เกิดความไว้วางใจแก่กันและกันการค้าขายและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน เกิดความหวาดระแวงไม่สนิทใจเหมือนดังเดิม

พระครูประสาทปริยัติคุณ เจ้าคณะอำเภอกาบเชิง พร้อมด้วยเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ราชอาณาจักรไทย และท่านพระครูสายลวด ธมฺมาภินฺโท เจ้าคณะอำเภอสำโรง พร้อมด้วยเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา ได้ประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของสองประเทศโดยไม่มีประเด็นทางการเมืองและความมั่นคง โดยนัดประชุมวาระแรกที่วัดบ้านกาบเชิง และวาระที่สองที่วัดพนมโอสมิ๊ด เพื่อกำหนดการทำบุญสังฆทานร่วมมิตรระหว่าง

สองประเทศ เช่น การทำบุญถวายเทียนพรรษา ทำบุญร่วมวันสารทเล็ก วันสารทใหญ่ และ ร่วมเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน ร่วมกัน โดยให้ เจ้าคณะตำบลประสานงานประชาสัมพันธ์ให้อุบาสก อุบาสิการ่วมทำบุญ ตามวาระ และขอความร่วมมือให้นายอำเภอของทั้งประเทศประสานงาน กับตำรวจตรวจคนเข้าเมือง และฝ่ายทหารประจำชายแดนเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปร่วมทำบุญของประเทศ เพื่อประสานความสัมพันธ์ ระหว่างราษฎรของทั้งประเทศให้กลับมามีความสัมพันธ์ที่ดีเช่นเดิม โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นจุดร่วมของ มิตรภาพ

พระสงฆ์ มีบทบาทในสังคมเป็นอย่างมากทั้งให้การศึกษาและ การอบรมพระธรรมวินัยเพื่อให้บุคคลในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้บทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์มีการปรับเปลี่ยนไป โดยมีข้าราชการเข้ามาแบ่งเบา ภารกิจทางโลกของพระสงฆ์ไปทั้งทางด้านการให้การศึกษาและการอบรม พระธรรมวินัยเพื่อให้บุคคลเป็นพลเมืองดีจนบทบาททางสังคมของ พระสงฆ์ดูว่าจะมีเพียงแค่การทำศาสนพิธีเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ต่างๆ ของพระสงฆ์ก็ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะในชนบท เช่น การทำโครงการที่มุ่งให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความทุกข์ของ ประชาชนในท้องถิ่นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ และเป็นการให้ความ ช่วยเหลือชาวบ้านทุกเพศทุกวัย นับตั้งแต่การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชุมชนและสังคมต่อไปในอนาคต ให้การฝึกอบรม อาชีพแก่สตรีและมีการเทศนาสั่งสอนอบรมจิตใจให้รู้จักการดำรงชีวิต อย่างเป็นสุขโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ยังคงเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนาและของสังคมโดยรวม ที่สามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางสังคมด้วยการให้การอบรมสั่งสอน

ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในสังคมได้อย่างกว้างขวางและครอบคลุมทุกเพศทุกวัย ชีวิตทางสังคมของหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด งานบุญกิจกรรมของส่วนรวมจะทำกันที่วัด งานบุญประเพณีต่างๆ ตลอดจนการละเล่นมหรสพ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจเป็นครูสอนลูกหลานผู้ชายซึ่งรับใช้พระสงฆ์หรือ “บวชเรียน” ทั้งนี้ก่อนนี้ยังไม่มีโรงเรียนวัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและหอประชุมเพื่อกิจกรรมต่างๆ ต่อเมื่อโรงเรียนมีขึ้นและแยกออกจากวัดบทบาทของวัดและของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไป

ศาสนาทุกศาสนาล้วนมีแนวคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลด้านจิตสำนึก เจตคติ และส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น เมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ก็สามารถช่วยตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุขและนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด ปัจจุบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคคลด้านต่างๆ (ป.อ.ปยุตโต, ๒๕๕๐) และในการพัฒนาบุคคลในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น พุทธศาสนามีหลักธรรมหลายข้อที่ส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วยดี โดยมีหลักการว่าหากบุคคลคิดดี มีใจเป็นกุศลแล้วย่อมพูดดีและทำดี บุคคลผู้พัฒนาความคิดจิตใจของตนเองแล้วจึงเป็นผู้ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขและทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้ บุคคลที่ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีคือบุคคลผู้ไม่เห็นแก่ตัวและรู้จักทำตามหน้าที่ของตน มิใช่มุ่งกอบโกยเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของตนเอง รู้จักเสียสละและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้บุคคลอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีอยู่หลายประการ เช่น หลักทศ ๖ และสังคหวัตถุ ๔ โดยที่หลักทศ ๖ สอนให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามหน้าที่และฐานะของตนให้เหมาะสม และหลักสังคหวัตถุ ๔ สอนให้บุคคลปฏิบัติตนให้เป็นที่รักและ

เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จะเห็นได้ว่า หลักคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่
จะช่วยให้บุคคลผู้ที่ยึดถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆ เป็นบุคคล
ที่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ ซึ่งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
ก็คือ การที่บุคคลเห็นความสำคัญและยอมรับในหลักการปฏิบัติตาม
หลักคำสอน และนำไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติ และการดำรงชีวิตใน
สังคมต่อไปซึ่งวิธีการที่จะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลโดยอาศัย
หลักคำสอนทางศาสนาขึ้นอยู่กับหลักคำสอนของแต่ละศาสนาว่ามี
สาระสำคัญและมีแนวทางการปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้บุคคลเป็นผู้ที่มี
คุณธรรมจริยธรรม จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้ คณะผู้วิจัยสนใจ
ศึกษาเกี่ยวกับการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา
ซึ่งเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของพุทธศาสนิกชนที่มีความแตกต่างกันในด้าน
สัญชาติแต่มีการนับถือในพระพุทธศาสนาเหมือนกันและอาศัยอยู่ใน
บริบททางสังคมที่ใกล้เคียงกัน

คำถามการวิจัย

๑. รูปแบบการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา
ควรเป็นอย่างไร
๒. แนวทางการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
พุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศควรมีวิธีการอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย - กัมพูชา
๒. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในมิติทางวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาหลักธรรมที่ใช้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนของทั้งสองประเทศ
๒. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ เจ้าคณะตำบล กำนัน ของอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรรัมย์
๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรรัมย์
๔. ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – ตุลาคม ๒๕๕๘

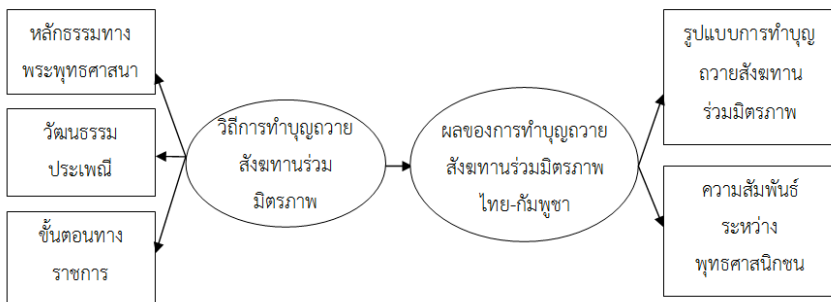
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การทำบุญร่วมมิตรภาพ หมายถึง การที่พุทธศาสนิกชนของทั้งสองประเทศ มาทำบุญร่วมกัน โดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นวันนัดหมายในการทำบุญ

ไทย – กัมพูชา หมายถึง ชาวพุทธของทั้งสองประเทศที่มีวัฒนธรรมการทำบุญ ทั้งทางด้าน ศาสนพิธี ศาสนธรรม เป็นอันเดียวกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย – กัมพูชา คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ หลักทศ ๖ และสังคหวัตถุ ๔ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชน และได้เขียนการเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรที่สนใจศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม และได้ออกแบบการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ เป็นกลุ่มพระสงฆ์ คือ เจ้าคณะอำเภอ กาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เจ้าคณะอำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มฆราวาส คือนายอำเภอ กาบเชิง กำนันตำบล กาบเชิง นายอำเภอ สำโรง กำนันตำบล สำโรง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูล โดยที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูลของการกำหนดสถานที่การทำบุญร่วมมิตรของทั้งประเทศ โดยที่ การทำบุญครั้งแรกเป็นวันแห่เทียน ถวายเทียนพรรษา ณ ที่ว่าการอำเภอ กาบเชิง โดยแจ้งแก่เจ้าคณะอำเภอสำโรง นายอำเภอ สำโรง กำนันตำบล สำโรง ได้นำพุทธศาสนิกชนชาวคุ้มพุดาเดินทางมาร่วมรับถวายเทียนพรรษา และการทำบุญครั้งที่สองเป็นการทำบุญวันสารทเล็ก โดยนิมนต์เจ้าคณะอำเภอ กาบเชิง นายอำเภอ กาบเชิง กำนันตำบล กาบเชิง และพุทธศาสนิกชนชาวไทย ร่วมทำบุญ ณ วัดปราสาทสำโรง จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในภาคสนามมาดำเนินการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย แล้วสรุปเป็นความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย – กัมพูชา ตามบริบทของสังคมที่ใกล้เคียงกัน
๒. ได้แนวทางในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนของทั้งสองประเทศ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพไทย – กัมพูชา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ (interview) การสังเกต (observation) โดยผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ฝ่ายพระสงฆ์ มีความพอใจที่เห็นประชาชนของทั้งสองประเทศ ได้มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ไม่หวาดระแวงระหว่างกัน โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรม หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา เป็นตัวกลาง ในสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ฝ่ายฆราวาส โดยนายอำเภอของทั้งสองประเทศ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นในมิติทางด้านการเอื้ออำนวยประโยชน์ระหว่างกัน การติดต่อกันโดยการลดขั้นตอนทางระเบียบราชการของทั้งสองประเทศ

ฝ่ายพุทธศาสนิกชน ได้มีการมงคลจองใจ ระหว่างกัน มีการจองได้ ยั่วเกลอ (ผูกเสี่ยวกัน) มีการไปมาหาสู่กันระหว่างสองประเทศ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วิถีการทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตรภาพ ไทย – กัมพูชา มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้
การที่พระสงฆ์ผู้นำในระดับการปกครองของทั้งสองประเทศได้

ปรึกษาหารือกัน หลังจากที่ประชาชนของทั้งสองประเทศได้รับความ
เดือนร้อนจากเหตุการณ์การกระทบกระทั่งกันทำให้เกิดการสู้รบกัน
ระหว่างฝ่ายมั่นคงของทั้งสองประเทศประชาชนตามแนวชายแดน ต้อง
อพยพหนีภัยจากการสู้รบทั้งบ้านเรือนของตน หลังจากเหตุการณ์กลับ
เข้าสู่ภาวะปกติ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ
ที่มีความวัฒนธรรม ทางศาสนา การแต่งกาย การใช้ภาษาสื่อสาร เกิด
ความไม่ไว้วางใจกัน เมื่อพระสงฆ์ระดับผู้นำการปกครอง คือเจ้าคณะ
อำเภอกาบเชิง เจ้าคณะอำเภอสำโรง ได้พบปะสนทนากัน และกำหนด
ให้ริเริ่มเอาประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มของการ
สานสัมพันธ์ โดยเป็นการนำเอาประชาชนของทั้งสองประเทศเดินทาง
ข้ามพรมแดนไปร่วมทำบุญถวายสังฆทานร่วมมิตร มีการนำไหว้พระ
รับศีล ถวายสังฆทาน ร่วมรับประทานด้วยกัน ร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรม
ร่วมกัน ร่วมแข่งขันกีฬานันทนาการร่วมกัน

ผลจากการร่วมทำบุญถวายสังฆทานร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจ
ไว้วางใจกัน มีการไปมาหาสู่กันเป็นปกติ เกิดการค้าขายสินค้าตามฤดูกาล
มีการนิมนต์พระสงฆ์ของทั้งสองประเทศร่วมทำกิจกรรมงานบุญร่วมกัน
และมีการส่งพระภิกษุ สามเณร เข้ามาศึกษาปริยัติธรรม ทั้งฝ่ายสามัญ
และฝ่ายปริยัติธรรม

ข้อเสนอแนะจากวิจัย

๑. ด้านการเดินทางไปร่วมทำบุญร่วมกัน ในบางช่วงการเดินทางไปร่วมทำบุญ ฝ่ายความมั่นคง เกิดการหวาดระแวงในหมู่ประชาชน ผู้ไปร่วมทำบุญ ไม่อนุญาตให้เดินทาง ต้องขอความอนุเคราะห์ให้ตรวจข้อมูลประจำตัวของผู้เดินทาง ทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทาง ทำให้ชาวมวลชนร่วมเดินทาง

๒. ฝ่ายความมั่นคงของประเทศไทย ไม่มั่นใจในการเดินทางเข้ามาร่วมทำบุญของกลุ่มพระสงฆ์ฝ่ายกัมพูชา โดยเกิดความหวาดระแวงว่าพระสงฆ์ชาวกัมพูชาจะเข้ามาแสวงหาประโยชน์จากการทำบุญในประเทศไทย ในบางช่วงเวลาอนุญาตให้พระสงฆ์เข้ามาเฉพาะพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองเท่านั้น

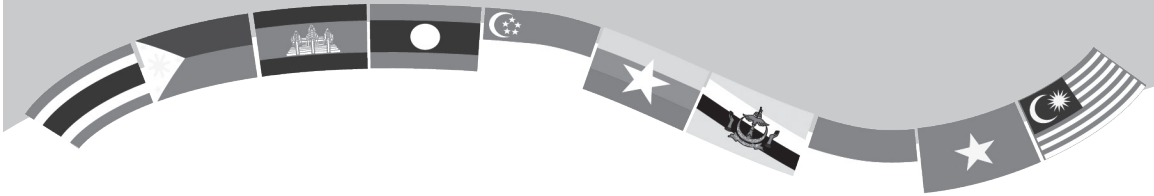
แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. เห็นควรให้มีการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมทางศาสนา โดยลดขั้นตอนทางฝ่ายบ้านเมืองให้น้อยลง

๒. เห็นควรให้หน่วยราชการประจำท้องถิ่นบริเวณชายแดนศึกษา กิจกรรม ของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรม

ชื่อวิจัย

Report of Buddhist Research Synthesis for the Advancement in ASEAN Community

Phra Rajvaramethi, Ph.D. (Dr.Prasit Brahmarangsi)

Lampong Klomkul, Ph.D.

ASEAN Studies Center

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Introduction

This research synthesis has been written for presenting best practice research papers which conducted in the project of research potential development in Buddhism for the advancement in ASEAN community in 2015. These research papers are related to the third pillar of ASEAN which called ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) and this pillar will emerge a lifestyle sharing and understanding cultures from each other. These research papers are also related to the second strategy of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. It is focused on the encouragement of conducting and develops new body of knowledge for enhancing the potential development of Buddhist research in international level. Researchers have attended the workshop of research training and designed their own proposal in the first phase. Then, they did data collection and analysis before attended the second phase of the workshop. More research analysis techniques had been introduced in second phase and researchers presented their research findings. Each Buddhist scholar and researcher joined together and share idea to other research findings.

Research Purpose and Design

The purpose of this research was to synthesize 24 Buddhist research reports which conducted in the project of ASEAN Studies Center. Three major strategies were used for synthesizing and focused on creating metaphors which consisted of reciprocal translations, refutational syntheses, and line-of-argument syntheses.

Results of Synthesis

The results indicated that 24 Buddhist research reports have been conducted and were divided into three main research problems which composed of living in a multicultural society, having intra-religions relation, and influencing of social and cultural leader towards ASEAN people. There were 12 research reports focusing on the topic of intra-religions relation which related to Buddhist way, 7 were conducted on living in multicultural society and 5 were conducted on influencing of social and cultural leader towards ASEAN people. All 24 research papers were conducted by using qualitative research design and were analyzed by integrating with Buddhist principles and the pillar of ASEAN Socio-Cultural Community. Research utilization and suggestion were also added at the end of each research report.

General aspects of Research Reports

In the aspect of intra-religions relation, 12 research reports related to intra-religions relation. The first one was the Process of change and persistence of Tung Tai Lue in Chiang Kham district, Phayao Province. The second topic was the Building of cultural

Tourist Network between Chiang Khan District Loei Province. The third topic was a study of ASEAN people's motivation that came to worship Phra Buddachinaraj in Phitsanulok Province. The fourth topic was a comparative study of the monk's role for the cultural encouragement between Thai monks and Lao monks. The fifth topic was study of social and cultural context with the persistence of Buddhism in Malaysia: A case study of Buddhist in Kedah and Perlis city, Malaysia. The sixth topic was the characteristics of graduated students of Lampang Buddhist College for the career in ASEAN Community. The seventh topic was a study of the motivation of tourist at Khao Kradong Volcano historical park related to ASEAN Community. The eighth topic was preparedness of Nakhonsawan Buddhist College students into ASEAN Community. The ninth topic was a study of the way of life of Cambodian Buddhist monk in Thailand. The tenth topic was a model of Pakayor's Indigenous knowledge promotion in Chiang Rai Province. The eleventh topic was a study of Sangha's role to reduce violence in multicultural ethnic in Myanmar. The last topic was an analytical study of making merit model in Buddhism of Myanmar people in Thailand.

In the aspect of the way of living in multicultural society, 7 research reports were conducted in this aspect. The first topic was a study of social and cultural coexist living of four Thai ethnic in Srisaket Province. The second topic was ethnic diversity and coexist peaceful in ASEAN Community: Case study of CLMV students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The third topic was a study of religious interaction for foreign and Thai students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

in Nakornratchasima campus. The fourth topic was an analytical study the way of sharing merit to Sangha for Thai - Cambodia relationship. The fifth topic was a study of faithful way of ASEAN people in Malay Peninsula towards Buddhism. The sixth topic was a study of belief in Boon-Khao-Sak tradition towards people in Mekong river bank. The last topic was an analytical of Buddhist relationship between Lanna and Chiang Tung students.

In the aspect of influencing of social and cultural leader towards ASEAN people, 5 research reports were conducted in this aspect. The first topic was a comparative study of Buddhist travel between Luang Phor Buddha Sothorn in Thailand and Phramaha Maimuni in Myanmar. The second topic was an analytical study of practice principle of Kruba Srivichai towards Karen way of life at Ban Kuay Tom in Lampoon Province. The third topic was a study of work and role of opinion leaders in the greater Mekong region: A case study of Phra Maha Rajchakru Phon Samek. The fourth topic was the process of faithful creation of Phra Thepwittayakom (Luang Phor Koon Parisuttho) towards ASEAN Buddhist. The last topic was an analytical study of Vipassana meditation practice based on Mahasatipatthanasutta of Ven, Mahasi Sayadaw U Sobhana in Myanmar.

Results from the synthesis

The synthesis of research related to intra-religions relation, several Buddhist principles and morality were applied in daily life such as five precepts, four sublime states of mind, qualities of a good man, be grateful, and harmony. Temple was being the

center of activities such as learning Thai language in Malaysia. People learned how to accept to each other in different religions during live together in ASEAN Community. Moreover, the story of Buddhist belief was also related to Buddhist life in order to preserve culture and tradition such as how to preserve Tung Tai Lue, how to preserve medical treatment of Pakayor folk doctor.

The synthesis of research related to living in multicultural society, many related Buddhist principles were found which consisted of principles of service (Sangahavatthu IV), four sublime states of mind, virtues for fraternal living (Saraniyadhamma VI), and directions (Disa VI). In addition, several social and religious activities were being the mediator between people in the community such as generosity to Sangha, Kathin ceremony, friendship ceremony, and Boon-khao-sak tradition. They also had created a mean culture together such as pay respect to each other, follow the rule of the community, reduce bias, have good conversation, create faithful and accept the different of religious respect, and encourage developing peaceful society.

The synthesis of research related to the influencing of social and cultural leader towards ASEAN people, the results indicated that factor of the influencing of social and cultural leader was the process of making worship. This process was to realize people's problem within the area and tried to advise the best way of solving problem including the effectiveness of temple management such as Phra Thepwitayakom (Luang Phor Koon Parisuttho). Buddhist who interested in meditation practice also followed the way of meditation practice of Venerable Mahasi Sayadaw U Sobhana from Myanmar who was a good role

of model in meditation practice. In addition, the symbol of belief and worship had also shown such as Thai Buddhist paid respect to Luang Phor Buddha Sothorn in Thailand, Myanmar Buddhist paid respect to Phramaha Maimuni in Myanmar, and Karen in Northern Thailand paid respect to Kruba Srivichai.

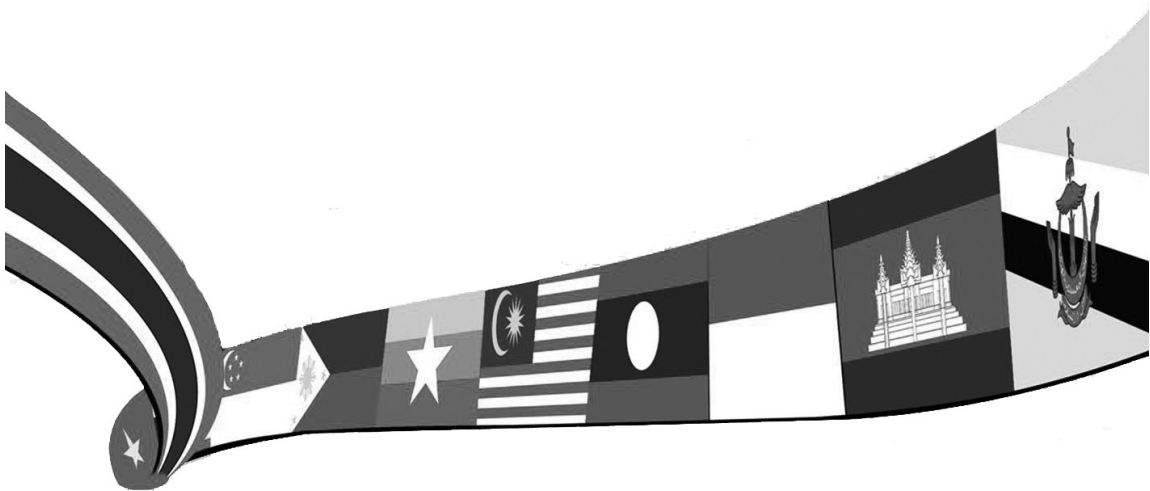
Suggestions and Utilization

This research synthesis has conducted for the summary of all research reports which conducted within limit of time. Therefore, it might have some weakness about the sampling size of data collection. Researchers can extend the sampling size and continue doing data collection from these research problems.

Research finding from these research reports can be taken to be the next research problem for the next research design. Buddhist principles from research synthesis will be very useful for Buddhist to apply and use in daily life in order to stay together in the multicultural society of ASEAN community.

Acknowledgements

This research report cannot complete if without any support the fund from the government that provided financial support for the activities for the readiness of entering ASEAN community. On behalf of ASEAN Studies Center, we would like to extend great thanks to all researchers and participants who joined in the workshop and conducted the most valuable research reports as our best practices.

ภาคผนวก

โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

๑. ชื่อโครงการ : โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา
เพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน

๒. ชื่อหน่วยงาน : ศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผู้รับผิดชอบโครงการ : พระราชวรเมธี, ดร.
พระมหาเด่นพงษ์ พุทธธรรมาภิชัย
พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต, ดร.
พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาทิน
ดร.ลำพอง กลมกุล
นางสาวอรเนตร บุณนาค

๔. แผนงาน : รongรับเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วยการพัฒนานักวิจัยและ
ผลิตงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน
กับศาสตร์สมัยใหม่

๕. โครงการเชื่อมโยงกับมาตรฐาน สกอ.:
องค์ประกอบที่ ๔ การวิจัย
องค์ประกอบที่ ๕ การบริการทางวิชาการแก่สังคม

๖. หลักการและเหตุผล

การส่งเสริมการทําวิจัยของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่สายวิชาการมีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ ซึ่งในทางปฏิบัติที่จะทำให้การดำเนินงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ด้านการวิจัยที่กำหนดไว้จำเป็นต้องจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงาน การวางแผนงาน การพัฒนาเครือข่าย การศึกษาวิจัย การจัดระบบสารสนเทศ และการให้บริการวิชาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการงานอาเซียน และประสานความร่วมมือกับส่วนงานของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน แบ่งการบริหารงานเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) ส่วนงานบริหาร และ ๒) ส่วนงานวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ โดยที่ในส่วนของกลุ่มงานวิจัยและสารสนเทศ มีหน้าที่ในการปฏิบัติงานส่งเสริมการทําวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้พร้อมนำลงสู่การปฏิบัติที่จริง บริหารและติดตามงานวิจัย รวมทั้งจัดระบบสารสนเทศเพื่อเป็นคลังข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน จากภารกิจของศูนย์อาเซียนศึกษา และจากแผนยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงเป็นประเด็นที่ทำให้ศูนย์อาเซียนศึกษา ได้สนใจในการพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีโอกาสพัฒนางานวิจัยทางพระพุทธศาสนาที่บูรณาการร่วมกับสังคม การศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบการวิจัยที่ทันสมัยและสามารถบูรณาการร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปิดตัวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ดังนั้นโครงการพัฒนาศักยภาพในการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน จึงเป็นโครงการที่เป้าหมายที่สำคัญเพื่อพัฒนาศักยภาพ

ของบุคลากรในการทำวิจัยและยกระดับคุณภาพงานวิจัยของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้มีความเป็นสากลและมีความพร้อมในการ
ก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๗. วัตถุประสงค์

๗.๑ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำวิจัยของบุคลากรให้สามารถพัฒนา
งานวิจัยทางพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมกับสังคม การศึกษา ภาษาและ
วัฒนธรรมอาเซียน ตามบริบทของวิทยาเขต โดยใช้กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

๗.๒ เพื่อผลิตงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับการก้าวเข้าสู่
ประชาคมอาเซียน

๗.๓ เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ทางด้านพระพุทธศาสนาใน
ประชาคมอาเซียนผ่านกระบวนการวิจัย

๘. ลักษณะของกิจกรรม

ลักษณะของกิจกรรมในโครงการแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๒ ระยะ
ดังนี้

- ๑) กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ค้นหาอาเซียนผ่านกระบวนการวิจัย”
- ๒) กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “สะท้อนคิดผลการวิจัย
นำสู่ รู้ผล รู้ตน รู้อาเซียน”

หมายเหตุ : เหตุผลที่แบ่งการดำเนินงานเป็น ๒ ระยะ เนื่องจากกระบวนการ
พัฒนางานวิจัยเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการติดตามและปฏิบัติงานอย่าง
ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ผลการดำเนินงานของโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์
ของโครงการ และสามารถผลิตผลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับ
ประชาคมอาเซียน

๙. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๙.๑ ทำให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีทักษะในการพัฒนางานวิจัยทางพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมกับสังคม การศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนตามบริบทของวิทยาเขต

๙.๒ ทำให้ได้งานวิจัยทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๙.๓ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ทางด้านพระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียนผ่านกระบวนการวิจัย

รายชื่อหัวข้อวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัย
ทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘
ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำดับที่	ชื่องานวิจัย	หน่วยงาน
๑	กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตุงไทลื้อ อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา	วช.พะเยา
๒	การศึกษาเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหลวงพ่อกุศลโสธรในประเทศไทยและพระมหาหมื่นมุนีในประเทศพม่า	วส.พุทธโสธร
๓	การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย	วส.เลย
๔	ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติของครูบาศรีวิชัยที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงบ้านพระพุทธบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน	วส.ลำพูน
๕	การศึกษาแรงจูงใจของประชาชนในประชาคมอาเซียนที่มาสักการะพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก	วส.พุทธชินราช
๖	การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างนิสิตล้านนากับเมืองเชียงตุง	วช.เชียงใหม่
๗	การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมระหว่างพระสงฆ์ไทยและพระสงฆ์ลาว	วส.น่าน

ลำดับที่	ชื่องานวิจัย	หน่วยงาน
๘	การศึกษาวិเคราะห์วิธีการทำบุญถวายสังฆทาน ร่วมมิตรภาพไทย-กัมพูชา	วช.สุรินทร์
๙	ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาของนิสิต ชาวต่างชาติกับนิสิตชาวไทยที่ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา	วช.นครราชสีมา
๑๐	การศึกษารับทางสังคมและวัฒนธรรมกับ การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศ มาเลเซีย: ศึกษากรณีชาวพุทธในรัฐเคดาห์และ รัฐเปอรลิส ประเทศมาเลเซีย	วช.ปัตตานี
๑๑	ความแตกต่างทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา นิสิตกลุ่มประเทศ CLMV ในมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	สันติศึกษา มจร
๑๒	คุณลักษณะของบัณฑิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อประกอบอาชีพในประชาคมอาเซียน	วส.ลำปาง
๑๓	การศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยววนอุทยาน ภูเขไฟกระโดงเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน	วส.บุรีรัมย์
๑๔	ความพร้อมของบัณฑิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ กับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	วส.นครสวรรค์
๑๕	การศึกษาวิถีชีวิตของพระนิสิตชาวกัมพูชาใน ประเทศไทย (A STUDY OF THE WAY OF LIFE OF CAMBODIAN BUDDHIST MONK STUDENT IN THAILAND)	วช.ขอนแก่น

ลำดับที่	ชื่องานวิจัย	หน่วยงาน
๑๖	การศึกษามลงานและบทบาทของผู้นำทาง ความคิดแห่งดินแดน ลุ่มแม่น้ำโขง: กรณีศึกษา พระครูโพนสะเม็ก	วช.อุบลราชธานี
๑๗	รูปแบบการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านของ ชนชาติพันธุ์ ปกาเกอญอในจังหวัดเชียงราย	วส.เชียงราย
๑๘	การศึกษาการอยู่ร่วมกันในมิติทางสังคมและ วัฒนธรรม ๔ เผ่าไทย จังหวัดศรีสะเกษ	วส. ศรีสะเกษ
๑๙	กระบวนการสร้างศรัทธาของพระเทพวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺธ) ต่อผู้นับถือ พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน	คณะพุทธศาสตร์ มจร.
๒๐	บทบาทองค์กรส่งเสริมต่อการลดความรุนแรง ในกลุ่มพหุชนเผ่าของประเทศพม่า	วช.เชียงใหม่
๒๑	ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการทำบุญในพระพุทธ ศาสนาของชาวพม่าในประเทศไทย	วช.แพร่
๒๒	ศึกษาวิถีศรัทธาของพลเมืองอาเซียนใน คาบสมุทรมาลายูที่มีต่อพระพุทธศาสนา	วช. นครศรีธรรมราช
๒๓	ความเชื่อเรื่องประเพณีบุญข้าวสากที่มีอิทธิพล ต่อประชาชนสองฝั่งโขง	วช.หนองคาย
๒๔	ศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบมหาสติ ปัญญาของพระอาจารย์มหาสีสะยาตอ อู โสภณมหาเถระแห่งประเทศพม่า	วช.บาฬีศึกษา พุทธโฆส

คำสั่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ๓๙๔๔/๒๕๕๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพ
การวิจัยทางพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้า
ในประชาคมอาเซียนของศูนย์อาเซียนศึกษา ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุ
วัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) และ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ จึงออกคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าใน
ประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย :-

๑. พระราชวรเมธี, ดร.	ที่ปรึกษา
๒. พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร.	ที่ปรึกษา
๓. พระมหาเด่นพงษ์ พุทธกรสิโต	ประธานกรรมการ
๔. พระมหาสมพงษ์ สันติจิตโต, ดร.	รองประธานกรรมการ
๕. พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.	กรรมการ
๖. พระระพีพันธ์ พุทธิสาร, ดร.	กรรมการ
๗. พระอภิเชษฐ สุกทรวาทิ	กรรมการ
๘. ดร.ลำยอง กลมกุล	กรรมการ
๙. นางสาวอรเนตร บุณนาค	กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘

(พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย